

Gireidi ya 2

THEMO YA 3

TSHIVENDA

LUAMBO LWA

HAYANI

Pulane

ya Ngudo

NDAMBAMBILO/KUI TELE KWA NZUDZANYO

Kha vhashumisani,

Vho t̄anganedzwa kha Phurogireme ya NECT ya Luambo Lwa Hayani!

Ri tama u vha divhadza kana u vha tsivhudza uri matheriala wa Themo ya 1 ya NECT ya Luambo Lwa Hayani wo bveledzwa nga tshifhinga tshituku. Zwenezwo, ri khou tenda na u t̄anganedza uri hu nga vha na dziñwe nzudzanyo kana tshanduko dzine dza nga tevhela nga murahu.

Ri khou dzhia vhuḍifhinduleli hoṭhe ha u vha vhaṅe vha mañwala, na u shuma na vhashumisani na riṅe u dzula ri tshi khou khwiñisa matheriala. Arali vha wana hu na vkhakhi, ri humbela uri vha tevhele kuitele kwo teaho kwa u vhiga murahu.

- 1 Kha vha rumele imeiḷi kha iresi yo teaho:
xitsonga@homelanguage.co.za
tshivenda@homelanguage.co.za
sepedi@homelanguage.co.za
siswati@homelanguage.co.za
isizulu@homelanguage.co.za
isindebele@homelanguage.co.za
isixhosa@homelanguage.co.za
sesotho@homelanguage.co.za
setswana@homelanguage.co.za
afrikaans@homelanguage.co.za
english@homelanguage.co.za
- 2 Kha mutaladzi wo ñwalwaho “*subject*” kha imeiḷi, vha ñwale referensi ya dokhumenthe yavho. Sa tsumbo Gireidi Ya 3 THEMO YA 3 PULANE DZA NGUDO MASIAṬARI A 45–47
- 3 Kha mutumbu wa mafhungo avho a imeiḷi, vha ñee mutevhe wa tshanduko kana ndulamiso dzine dza tea u itwa. Kana, vha ite tshanduko/ndulamiso idzo kha khophi ya siaṭari vha sikene kana u dzhia tshifanyiso tsha siaṭari ḷeneḷo vha nambatedze kha imeiḷi.
- 4 Arali mafhungo avho ane vha ṭoḍa uri tshivhudza ngao nga ha luambo a tshi fhira ṭhoho, ri vha humbela uri vha shumise referensi heyi kha mutaladzi wo ñwalwaho “*subject*” kha imeiḷi. Sa tsumbo: VHUṬANZI HA DAIḷEKITHI YA DZINGU
- 5 Vha konaha u ṭalusa mafhungo avho kha mutumbu wa imeiḷi.
- 6 Ri khou humbela uri vha tshi rumela imeiḷi vha ambe madzina avho, poswo ine vha vha khayoy na nomboro dza luṭingothendeleki uri ri kone u vha kwama arali hu tshi nga vha na ṭhoḍea ya u vha na therisano navho.
- 7 **Ri vha livhutshela u engedza ndivho yavho kha phurogireme iyi! Ri khou ṭoḍa u vha na vhuṭanzi ha uri mañwalwa a luambo luñwe na luñwe a vhe o kunaho nahone a kwae kha dokhumenthe dzoṭhe dzashu.**

Zwi re ngomu

Notsi dza Ndangulo	v
Ngonathikho	xii
Vhege ya 1 Thero: Vhadzulapo	1
Musumbuluwo	3
Ḷavhuvhili	8
Ḷavhuraru	13
Ḷavhuṅa	19
Ḷavhuṭanu	23
Vhege ya 2 Thero: Vhadzulapo	31
Musumbuluwo	33
Ḷavhuvhili	37
Ḷavhuraru	42
Ḷavhuṅa	48
Ḷavhuṭanu	52
Vhege ya 3 Thero: Vhukonibale ha u hambula	57
Musumbuluwo	59
Ḷavhuvhili	64
Ḷavhuraru	69
Ḷavhuṅa	75
Ḷavhuṭanu	79
Vhege ya 4 Thero: Vhukonibale ha u hambula	83
Musumbuluwo	85
Ḷavhuvhili	90
Ḷavhuraru	96
Ḷavhuṅa	102
Ḷavhuṭanu	107
Vhege ya 5 Thero: Zwiḽiwa zwi ṅeaho mutakalo	113
Musumbuluwo	115
Ḷavhuvhili	121
Ḷavhuraru	126
Ḷavhuṅa	132
Ḷavhuṭanu	137

Vhege ya 6 Thero: Zwiḽiwa zwi ḽeaho mutakalo	141
Musumbuluwo	143
ḽavhuvhili	148
ḽavhuraru	154
ḽavhuḽa	160
ḽavhuḽanu	165
Vhege ya 7 Thero: U vhiḽaela na u ofha	171
Musumbuluwo	173
ḽavhuvhili	179
ḽavhuraru	184
ḽavhuḽa	190
ḽavhuḽanu	194
Vhege ya 8 Thero: U vhiḽaela na u ofha	199
Musumbuluwo	201
ḽavhuvhili	206
ḽavhuraru	211
ḽavhuḽa	217
ḽavhuḽanu	222
Vhege ya 9 Thero: Fhethu ho fhambanaho	227
Musumbuluwo	229
ḽavhuvhili	234
ḽavhuraru	238
ḽavhuḽa	243
ḽavhuḽanu	247
Vhege ya 10 Thero: Fhethu ho fhambanaho	253
Musumbuluwo	255
ḽavhuvhili	260
ḽavhuraru	265
ḽavhuḽa	271
ḽavhuḽanu	276

Notsi dza Ndangulo

Mvelelo dza u guda

Themo heyi, vhagudi vha tea u swikela mvelelo dza u guda dzi tevhelaho:

U THETSHELESA NA U AMBA

- 1 Vhagudi vha tea u kona u amba kana u imba zwidade zwiṅa zwiswa.
- 2 Vhagudi vha tea u kona u shela mulenzhe kha nyambedzano na u kovhana thangelanḁivho kiḁasini.
- 3 Vhagudi vha tea u kona u ita nyambedzano nga zwiṅori zwa u vhala (khathihi) na vhagudi hu tshi shumiswa fureme ya nyambedzano sa tsumbandila
- 4 Vhagudi vha tea u kona u bveledza zwiṅori zwavho vhone vhane, u itela nyito ya vhutsila ha u ṅalutshedza zwiṅori
- 5 Vhagudi vha tea u kona u amba nga zwe vha ṅwala ngazwo.
- 6 Vhagudi vha tea u kona u pfesesa na u shumisa ḁivhaipfi i tevhelaho:

vhadzulapo	thimbanywa/ zwishumiswa	via	pulana	ṅalifha	vhukwila
thikhedzo	kuvhanganya	munyanya	tshiwo	mulimo	tshikafhadzo ya mupo
nyimele	kuvhonele	mbonelaphanḁa	tshinyadza	maandḁa	maandḁafhadza
murangaphanḁa	vhukonibale	shona	khwinisa	tshikoro	nwisa
ḁiimisela	bvela phanḁa	vhugḁidini	ṅḁowenḁowe	nzulele	thothoriala
kuvhonele	mvelaphanḁa	tshenzhemo	murafho	makone	phurofeshenaḁa
vhengele ḁa u shumela	akademi	mutakalo	u sa vha na mutakalo	pfushi	phurotheini
misipha	fombe	u ḁi livhuwa	ḁifha	swigiri	ḁifhelela
u kunguedza	khunguedzo	saina	muswa	ola	fulaya
ramabindu	bindu	murengi	vhilaela	mbilaelo	ofha
ḁigeḁa	fulufhela	pfa	dzika	ṅḁozimela	u rembulukana
masiki wa mulomo	tshitzhili	dwadze	sanithaiza ya zwanḁa	tshifafadzeli	tenda
tsireledza	sakaduku	vhukule	ṅḁivhadzo	shango	enda
dala	garaṅa ya poswo	holodei	guvhukuvhu	bitshi	lwanzhe

vivho	lwala	ḡura	khumbulelo	kale	mangala
ṭhaluso	bvela khagala	vhuḡi	emphaya	swina	gladietha

NDIVHO YA FONIKI NA FONIKI

- 1 Vhagudi vha tea u kona u ṭalusa mibvumo nga u pfa kana u thetshesesa.
- 2 Vhagudi vha tea u kona u ḡivha fonimi dzi tevhelaho nga u shumisa tshumisandowelo.
- 3 Vhagudi vha tea u kona u ṭanganya na u fhandekanya fonimi dzi tevhelaho

a	b	e	m	o	f
l	u	i	g	h	d
k	p	n	ṅ		

Vhagudi vha tea u kona u fhandekanya madungo a maipfi a tevhelaho:

baba	aba	eba	mema	meme	maba
omo	oma	omba	fema	fama	fifa
lala	lofo	lema	lela	uba	luma
ima	imela	ila	ifa	gaga	guma
gulu	gamu	gemo	gidi	huma	humi
hola	hafu	hama	dada	duda	damu
deme	doba	kala	kuma	kela	kera
kola	pala	pima	pata	kopa	nona
naka	nanga	nipi	ṅama	ṅula	ṅoka
ṅemeṅeme					

U VHALA

Vhagudi vha tea u kona u dikhouda maipfi a tevhelaho:

baba	baa	aba	ea	ee	eba
mema	meme	maba	omo	oma	omba
fema	fama	fifa	lala	lofo	lema
lela	uba	luma	ima	imela	ila
ifa	gaga	guma	gulu	gamu	gemo
gidi	huma	humi	hola	hafu	hama
dada	duda	damu	deme	doba	kala

kuma	kela	kera	kola	pala	pima
pata	kopa	nona	naka	nanga	nipi
ṅama	ṅula	ṅoka	ṅemeṅeme		

Vhagudi vha tea u kona u vhala maipfi o ḍoweleaho a tevhelaho:

makhulu	swobo	tshifaredzi	tombo	ḍifha	lwela
kuvhanganya	muvhundu	maḍi	vhurifhi	pomba	raha
kubola	mudavhini	bammba	dantsa	vhaḭuku	talente
milenzhe	suvha	pfushi	makumba	khovhe	masimba
ngluhu	makumba	kudzela	kwasha	rengisa	purotheini
dzhesi	tshikoloni	zwienda	vhilahedza	humbula	masiki
ambara	fafadzela	boḍelo	muswa	murathu	bola
milenzhe	vhuriha	ola	bugu	khotsi	ḷaiburari
maḍembe	sofa				

Vhagudi vha tea u kona u vhala maṅwalwa o ṭumekanywaho sa tsumbo i tevhelaho:

Khatsi a Mashudu vha a funa u dalela ḷaiburari. Khotsi a Mashudu vho vhuya na bugu. Khotsi a Mashudu vho vhuya na bugu i bvaho ḷaiburari. Vha ḍo vhona maḍembe. Vha do vhona maḍembe o fhambanaho vho dzula hayani. Kha heḷi sofa vha dzula zwavhuḍi. Vha dzula zwavhuḍi vha vula bugu. Vha vula vha tshi vhona zwifanyiso.

U PFESESA

- 1 Vhagudi vha tea u kona u bvumba kha maṅwalwa nga u vhala zwifanyiso.
- 2 Vhagudi vha tea u kona u humbula zwidombedzwa nga maṅwalwa.
- 3 Vhagudi vha tea u kona u ṭalutshedza maṅwalwa e vha vhala ngao.
- 4 Vhagudi vha tea u kona u tevhekanya zwiwo u bva maṅwalwani.
- 5 Vhagudi vha tea u kona u thoma u pfesesa uri zwi amba mini u shumisa tshifanyiso tsha muhumbulo, u ṭumekanya, u humbulela, u ḍivhudzisa nga maṅwalwa.
- 6 Vhagudi vha tea u kona u humbula nga vhusedzi nga maṅwalwa vha tshi shumisa fureme ya u ṭalutshedza.
- 7 Vhagudi vha tea u kona u fhindula mbudziso dza tholokanyonḍivho kha maṅwalwa.
- 8 Vhagudi vha tea u kona u bveledza manweledzo nga maṅwalwa.

U ṆWALA

- 1 Vhagudi vha tea u kona u ḍirowa zwifanyiso zwine zwa amba kana zwa rumela mulaedza.
- 2 Vhagudi vha tea u kona u engedza ḷebulu nthihi kana mbili kha zve vha ola.

- 3 Vhagudi vha tea u kona u n̄wala pharagirafu vha tshi shumisa fureme ya u n̄wala na u pulana.
- 4 Vhagudi vha tea u kona u n̄wala 1 pharagirafu vha tshi shumisa fureme ya u n̄wala na u pulana.
- 5 Vhagudi vha tea u kona u n̄wala: mutevhe/vhurifhi.

Matheriala na Zwiko Zwi re Hone

Kha vha dzhiele nzhele uri zwiko zwothe zve vha fhiwa ndi zwa tshikolo. Zwiko zwi do bviswa luthihi fhedzi, zwino zwi tea u tangedziwa zwa vhulungiwa nga ngona.

Kha Themo ya 1 vhadededzi/vhagudisi vho n̄ewa zwiko zwi tevhelaho:

1 Bodo dza u tana dza mivhala × 4

Kha vha shumise bodo idzi kha u furema mushumo wavho wa vhege. Vhege in̄we na in̄we, kha vha tane: mibvumo na maipfi; maipfi o shumiseswaho; maipfi a divhamaipfi ya thero; nyolo; na fureme ya u n̄wala.

2 Tshathi ya/dza muñwalo

Kha vha tane tshati idzi phan̄a kilasini u itela uri dzi vhe khagala kha vhagudi. Vhadededzi vha Gireidi ya 1 na Gireidi ya 2 vha do fhiwa Tshati dza Muñwalomugann̄diswa. Vhagudisi vha Gireidi ya 2 na Gireidi ya 3 vha do fhiwa Tshati dza Muñwalomupombiwa.

3 Pulane dza Ngudo dza Themo ya 1

Kha vha shumise pulane idzi kha u vhona uri vha do funza mini d̄uvha nga d̄uvha. Thikho dza maitele dzi vha vhudza kufunzelwe kwa ngudo in̄we na in̄we. Kha vhege mbili dza u thoma dza Themo ya 1, vha do tevhedza phurogireme ya tsumband̄ila.

4 Ndongundo ya Themo ya 1

Kha vha shumise liñwalwa ili kha u dadza ATP yavho na Pulane ya Themo yavho. Kha vha ite thikhi na u n̄wala d̄uvha kha ngudo in̄we na in̄we khathihi na nyito ya u linga musi une zwa itiswa ngawo. Kha vha tole kufunzele kwavho.

5 Bugu Khulwane ya Themo ya 1

Kha vha shumise zwiṭori zwa bugu khulwane musi wa ngudo ya U vhalo (khathihi) na vhagudi. Hu na zwiṭori zwa malo zwa themo yeneyo.

6 Phekhe ya Zwiko ya Themo ya 1

Phekhe ya zwiko i na zwithu zwi tevhelaho:

- **Maipfi a Garaṭathanwa** vho fhiwa e a u shumisa kha divhamaipfi ya thero; maipfi o shumiseswaho; mibvumo na maipfi. Kha vha dzi gere vha dzi vhulunge dzi tshi tevhekana nga ngona. Kha vha shumise maipfi a garaṭathanwa aya kha bodo dza u tana.
- **Tsumbedzelo dza Divhamaipfi ya Thero** dzo n̄ewa he zwa tea. Kha vha dzi gere vha dzi vhulunge dzi tshi tevhekana nga ngona. Kha vha shumise maipfi a garaṭathanwa aya kha bodo dza u tana.

- **Mabambiri a Vhutsila ha U anetshela Zwiṭori** o ṅewa e a thero inwe na inwe. Hu na tselano ya zwifanyiso zwa 3 kana zwa 4 zwi no anetshela tshiṭori. Hu na khophi dza 10 dza bambiri ḽinwe na ḽinwe – ḽithihi kha tshigwada tshiṭuku tshithihi. Kha vha ite dziṅwe khophi hafhu arali dzi tshi ṭodea.
 - **Mabambiri a Rekhodo dza U linga** vho ṅewa e a u rekhoda mvelelo dza vhagudi na mabulamihumbulo zwa themo yeneyo.
- 7 Mabambiri a U vhala a Themo ya 1 × 8**
- 8** Vho ṅewa Mabambiri a U vhala a themo iyi – ḽithihi kha vhege inwe na inwe u thoma kha Vhege ya 3 u swika kha Vhege ya Kha vha shumise mabambiri a u shumela aya musi wa U vhala na tshigwada hu na u sumbiwa ndila. Hu na khophi dza 20 dza Bammbiri ḽa U shumela ḽa U vhala. Kha vha ite dziṅwe khophi hafhu arali dzi tshi ṭodea.

Rothini/nyitondowelwa dza vhege: Awara dza 7

- 1 Phurogireme dza u guda dzo tou pulanelwaho dzi tevhela rothini dzi no fana vhege inwe na inwe.
- 2 Hezwi zwi leludzela vhagudisi na vhagudi uri vha kone u tevhela.
- 3 Vhagudi vha nga ḽilugisela nyito i no tevhela musi vha tshi vho ḽivha rothini.
- 4 Rothini iyi yo ḽisendeka nga tshifhinga tsha fhasisa tsha CAPS tsha Luambo lwa Hayani: awara dza 7 nga vhege.
- 5 Rothini iyi yo itelwa u shuma sa tshipiḽa tsha phurogireme ya nyambo mbili i tshi shuma khathihi na phurogireme ya u guda yo tou pulanelwaho ya PSRIP EFAL.
- 6 Kha vha ṭane rothini iyi kiḽasini yavho nahone vha lingedze u i ḽivha nga ṭhoho!

MUSUMBULUWO		LAVHUVHILI		LAVHURARU		LAVHUṄA		LAVHUṬANU	
Nyito dza Oraḷa	15			Nyito dza Oraḷa	15			Nyito dza Oraḷa	15
		Foniki (Mibvumo)	15	Foniki (Mibvumo)	15	Foniki (Mibvumo)	15	Foniki (Mibvumo)	15
Muṅwalo	15	Muṅwalo	15	Muṅwalo	15				
U vhala na Vhagudi	15	U vhala na Vhagudi	15			U vhala na Vhagudi	15	U vhala na Vhagudi	15
U ṅwala	30			U ṅwala	30				
U Vhala na Tshigwada	30	U Vhala na Tshigwada	30	U Vhala na Tshigwada	30	U Vhala na Tshigwada	30	U Vhala na Tshigwada	30
1.45		1.15		1.45		1.00		1.15	

Ndugiselo dza Vhege nga Vhege

Zwi na ndeme u elelwa uri phurogireme ya Luambo lwa Hayani yo fhungudza ṭhōḍea ya uri vhagudisi vha PULANE, fhedzi NDUGISELO dzi kha ḍi ṭōḍea! Luthihi nga masiari kha vhege, kha vha ṭangane na vhashumisani navho (vhagudisi vhoṭhe vha Vhuimo ha Fhasi), vha ite ndugiselo vhoṭhe.

Musi vha tshi khou ita ndugiselo dzavho, vha elelwe u:

- 1 Vhala pulane ya ngudo ya vhege nga vhuronwane.
- 2 Vha vhe na vhuṭanzi uri vha ḍivha na u pfesesa ngona dzine dza tea u shumiswa. Arali zwi songo ralo, kha vha ye kha khethekanyo i no pfi 'Thikho ya maitelē' vha vusuludze he zwa tea.
- 3 Tshi no tevhela, kha vha sedze uri ndi garaṭaṭhanwa na tsumbedzelo dzifhio dzi no ṭōḍea kha ḍivhamaipfi ya thero, maipfi a no shumiseswa, foniki na fureme ya u ṅwala. Kha vha lugise garaṭaṭhanwa na tsumbedzelo idzi nga ṅḍila heyi:
 - a Kha vha gere garaṭaṭhanwa kana tsumbedzelo.
 - b Kha vha lingedze u dzi nambatedza kha khadibodo kana bammbiri.
 - c Arali zwi tshi konadzea, kha vha dzi ḷamineithe kana vha dzi putele nga puḷasiṭiki.
 - d Kha vha vhee garaṭaṭhanwa dza ngudo fhethu huthihi fuloboni, kana vha dzi vhoṭhe nga luḷekere.
- 4 Kha vha kuvhanganye zwiṅwe zwiko zwine vha nga zwi ṭōḍa, hu tshi katelwa na zwifanyiso kana zwithu zwa vhukuma.
- 5 Kha vha sedze uri Bugu Khulwane yavho i kha ngona.
- 6 Kha vha vhale nyito dziṅwe na dziṅwe dzi re kha Bugu ya Mishumo ya DBE ine vha tea u i ṭhaphudza.
- 7 Kha vha ite ṅdowendowe ya u ṅwala ngudo.
- 8 Kha vha vhe na vhuṭanzi uri Ndongangudo yavho a khou tshimbila na tshifhinga u bva tsha vhege yo fhiraho vha ṭole kushumele kwavho.

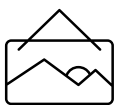
Shedulu ya Thero na U vhala

NOMBORO YA VHEGE	THERO	MAÑWALWA A U VHALA NA VHAGUDI	BAMMBIRI LA U SHUMELA LA U VHALA
1	Vhadzulapo	Swobo ya Makhulu ya tombo	
2	Vhadzulapo	Mary Copeny: Sole la Maqi	
3	Vhukonibale ha u humbula	Zweli u ita bola	3
4	Vhukonibale ha u humbula	Lloyd tshidzimu tshidantsaho	4
5	Zwiñiwa zwi ñeaho mutakalo	A hu na masimba a Lomusa	5
6	Zwiñiwa zwi ñeaho mutakalo	Thengiso ya makumba	6
7	U vhilaela na u ofha	Zweli o vhilahela	7
8	U vhilaela na u ofha	Masiki muswa wa Khanani	8
9	U vhilaela na u ofha	Holodei dza vhuriha	9
10	Fhethu ho fhambanaho	Nyendo dza Mashudu	10

Phurogireme ya U linga ya Themo ya 1

Phurogireme ya U linga yo dizainiwa hu tshi tevhedzwa Khethekanyo ya 4 Yo Pfulhifhadzwaho Tshitamennde Tsha Pholisi Tsha Kharikhulamu na U linga (CAPS). Hezwi zwi nga wanala murahu ha Thirekha ya themo inwe na inwe.

Mañano a kilasini

BODO DZA MAÑANO

- 1 Sa tshipida tsha phurogireme iyi, vha do fhiwa bodo nna khulwane dza u tana dza mivhalavhala.
- 2 Bodo inwe na inwe ya mivhalavhala i do shumiswa kha u tana sethe dzo fhambanaho dza maipfi dza vhege nga vhege.
- 3 Kha vha shumise bodo idzi nga ndila i tevhelaho:
 - a **Bodo dala** – kha vha tane maipfi a divhamaipfi ya thero na tsumbedzelo dza vhege yeneyo.

- b Bodo ya lutombo** – kha vha țane maipfi e a shumiseswa a vhege yeneyo.
 - c Bodo ya muțada** – kha vha țane mibvumo ya foniki na maipfi a vhege yeneyo.
 - d Bodo ya pinki** – kha vha țane fureme ya u n̄walela ya vhege yeneyo.
- 4** Maipfi a re kha bodo idzi a tea u engedzwa vhege in̄we na in̄we.
 - 5** Vha songo țana ðivhamaipfi na tsumbedzelo zwa thero zwa n̄waha woțhe. Mațano aya a tea u yelana na thero ine vha vha khayō. Arali maipfi na tsumbedzelo zwa vha zwo sokou ðadza kilasi yoțhe, zwi ðadisa vhagudi nahone hu ðo swika hune vha sa tsha zwi londa.
 - 6** Musi vho no bvisa sethe dza maipfi na tsumbedzelo, kha vha dzi failē nga vhuronwane.
 - 7** Kha vha londote maipfi aya u itela uri vha a shumise n̄wakani.

ȚAFULA YA THERO

- 1** Kha vha lingedze u ita țafula ya thero afho kilasini yavho.
- 2** Kha vha shumise fhethu afha kha u țana zwifanyiso na zwithu zwa vhukuma (zwi no tshila) zwi no yelana na thero.
- 3** Kha vha n̄wale izwi zwithu madzina, u itela uri vhagudi vha gude maipfi aya.

Thikho ya Maitele

Ndangulo ya kilasi

Zwiṅwe zwa zwiṅirathedzi zwa ndangulo ya kilasi zwo dzheniswa afha sa ‘Thikho ya maitele’. Hezwi ndi zwiṅirathedzhi zwine zwa shumiswa misi yoṅhe kha phurogireme iyi, zwino zwi na ndeme uri zwi ḍivhiwe tshoṅhe.

Ndivho: U khwiṅisa tshifhinga-tshishumiswa, vhuḍifari ha mugudi na tshumisani vhukati ha vhagudi. U fhungudza u khakhiswa ha pfunzo. U ḍisa mitambo pfunzoni.

KUDZULELE NA ZWIGWADA ZWIṅUKU

- 1 Zwi na mushumo uri vha ḍiṅee tshifhinga na u ṅhogomela uri vha dzudza vhagudi vhavho nga ṅḍila ḍe kilasini.
- 2 Musi vha tshi ita ngauralo, kha vha londe zwi tevhelaho:
 - a **Kha vha dzudze vhagudi vha tshi edza u vangana ha vhukoni** – o zwo ngo tea uri vhagudi vha no khou kundelwa vha dzule nga tshavho, ngeno vha no kona vho dzula vho nga tshavho. Kha vha vanganye vhagudi u itela uri kilasi yoṅhe i vhe fhethu ha vhukoni ho vanganaho.
 - b **Kha vha dzudze vhagudi vha tshi shumisa maano u itela u thivhela phosho yo kalulaho.** Vhagudi vha no dzindela vhaṅwe vha songo dzudzwa nga tshavho. Vhagudi vha no ambesa vha songo dzudzwa nga tshavho. Kha vha fhandekanye vhagudi vho raliho u itela u tinya thaidzo.
- 3 Kha phurogireme ya u guda iyi hu na nyito dzi si gathi dzi no ṅoḍa vhagudi vha tshi shuma vhe kha zwigwada zwiṅuku.
- 4 Zwigwada izwi zwi tea u vha zwi na vhana vha 3–4, vho dzulaho tsini na tsini. Kha vha ite ngauralo u itela uri musu vha tshi vhudza vhagudi uri vha shume vhe kha ‘zwigwada zwiṅuku’ zwavho vha kone u vhumba zwigwada izwi nga u ṅavhanya hu si na thavhithavhi nanzhi.
- 5 Arali vhagudi vho dzula kha miduba, ṅḍila i sa konḍi ya u ita zwigwada zwiṅuku nda ya uri vhagudi vhavhili vha re kha muduba wa phanḍa vha rembuluwe vha sedzane na vhagudi vhavhili vha re murahu havho, kha muduba wa vhuvhili. Vha nga kona u ita zwigwada zwiṅuku zwa vhaṅa nga u ṅavhanya nahone zwo fhelela.
- 6 Vha songo zwi sia kha vhagudi vhone vhaṅe. Kha vha vhone uri vha vhumba hani zwigwada zwiṅuku kilasini yavho, vha gudise vhagudi uri vha kuvhangane zwigwadani zwavho nga u ṅavhanya nahone hu si na phosho.
- 7 Arali vho vhana nzulele ya tshigwada tshigede i sa shumi zwavhuḍi, kha vha shandukise tshigwada – vha songo kombetshedza uri vhagudi vha shume vhoṅhe.

U LANGA THERISANO DZA ZWIGWADA

- 1 Kha phurogireme ya u guda iyi hu na nyito dzi si gathi dzi no toḁa vhagudi vha tshi ita therisano dza zwigwada.
- 2 Kha vha gudise vhana uri vha zwi ite nga ndila dzi tevheleho:
 - a Tsha u thoma, vhagudi vha tea u vha kha zwigwada zwiṭuku zwavho.
 - b Tshi no tevhela, vhagudi vha tea u ṭalukanya mbudziso kana fureme ya therisano.
 - c Zwo no ralo, mugudi muṅwe na muṅwe u fanela u wana tshifhinga tsha u fhindula mbudziso inwe na inwe, zwi amba uri:
 - Mugudi 1 u fanela u fhindula Mbudziso ya 1.
 - Mugudi 2 u fanela u fhindula Mbudziso ya 1.
 - Mugudi 3 u fanela u fhindula Mbudziso ya 1.
 - Mugudi 4 u fanela u fhindula Mbudziso ya 1.
 - Mugudi 1 u fanela u fhindula Mbudziso ya 2.
 - Mugudi 2 u fanela u fhindula Mbudziso ya 2.
 - Mugudi 3 u fanela u fhindula Mbudziso ya 2.
 - Mugudi 4 u fanela u fhindula Mbudziso ya 2.
 - Ngauralo ngauralo.
- 3 U nga vha muhumbulo wavhuḁi u shumisa zwiga zwa u ṭhonifha tshiambi sa 'lubaḁa/ toambo/tshinwe tshithu' kha u langa u sielisana.
 - a Kha vha fhe tshigwada tshinwe na tshinwe tshithu tshi no nga lubaḁa kana toambo, zwa mivhalavhala.
 - b Tshiambi tsho faraho itsho tshithu tshi a amba ngeno muṅwe na muṅwe a re kha tshigwada o thetshelesa.
 - c Musi mugudi o no fhedza u amba, u tea u pfukisela tshiga kha muṅwe mugudi, ngauralo ngauralo.
- 4 Musi tshigwada tshi tshi tea u vhiga murahu, musu muṅwe na muṅwe o no fhindula, tshigwada tshi a vouta uri uri phindulo ya khwiṅesa ya mbudziso inwe na inwe ndi ifhio.

NYITO DZA U RANGELA U VHALA

- 1 Musi wa ngudo dza U vhalala Nga Tshigwada Hu na U Sumbiwa Nḁila, vhadededzi/ vhagudisi vha tea u shuma na zwigwada zwiṭhili izwi.
- 2 U bva kha tshinwe tshigwada u ya kha tshinwe, zwo tea uri hu vhe na 'bureiki ya muṭharamuwo' musu vha sa athu dzudza vhana uri vha ite nyito i no tevhela kha Bammbiri ḁa u shumela.
- 3 Kha vha zwi ite nga ndila i tevheleho:
 - a Musi vho no fhedza u shuma navho, kha vha ri Tshigwada tsha 1 tshi humele ṭafulani dzatsho.
 - b Kha vha ri kilasi i thetshelese.
 - c Kha vha ite nyito ya Phanda u Vhalala na kilasi yoṭhe.

- d Kha vha ri vhagudi vha dzule fhasi vho fara Bammbiri la U shumela la U vhalala.
 - e Kha vha talutshedze nyito i no khou tevhela i re kha Bammbiri la U shumela la U vhalala.
 - f Kha vha humbudze vhagudi uri vha tea u thoma vha fhedza nyito ine vha khou ita vha sa athu pfukela kha i tevhelaho – vha tea u shuma nga luvhilo lwo vha teaho.
 - g Kha vha vhidze Tshigwada tsha vhuvhili tshi de tshi shume navho.
- 4 Kha Themo ya 1, ri themendela uri vha shumise Nyito dza Phanda u Vhalala nna vhe na vhagudi:

Nyito ya 1: Mudededzi/Mugudisi Vha Ri:

- 1 Kha vha ri vhagudi vha ime.
- 2 Kha vha vha talutshedze uri vha khou ya u ita mitharamuwo yo fhambanaho, sa: u fara thoho; u fhufhisa khaithi; u vinyula ningo; u fhufha kararu; nzw.
- 3 Vha thoma nga u amba uri 'mudededzi/mugudisi vha ri', vhagudi vha tevhedza nga zwiito.
- 4 Arali vhone vha nga ri 'mugudisi vha ri', vhagudi vha tea u ima dzii!
- 5 Arali mugudi a nga ita nyito vhone vha songo ri 'mugudisi vha ri', mugudi uyu o kaṭa lune a tea u dzula fhasi.
- 6 Mukundi ndi uyo mugudi we a sala e ethe.

Nyito ya 2: Phathi ya Mutshino

- 1 Kha vha ri vhagudi vha ime.
- 2 Kha vha vha talutshedze uri vha do tamba muzika kha founu yavho.
- 3 Musi vhagudi vha tshi pfa muzika, vha tea u tshina.
- 4 Musi vhone vha tshi tou dzima muzika, vhagudi vha tea u ima dzii!
- 5 Kha vha tambe muzika vha dovhe vha u dzime lu re na tshivhalo, u itela uri vhagudi vha tshine na u ima dzii! lu re na tshivhalo!

Nyito ya 3: Bidiga! bidiga! dzii!

- 1 Kha vha ri vhagudi vha ime.
- 2 Kha vha ri: bidiga! bidiga! bidiga! bidiga! bidiga! bidiga! dzii!
- 3 Vhagudi vha tea u amba hezwi khathihi na vhone nahone vha tea u bidigama vha tshi ri 'bidiga!'
- 4 Musi vha tshi swika kha u 'dzii!' vha tea u sa tsukunyea nahone ho tou hwii!
- 5 Kha vha dovholole lu re na tshivhalo.

Nyito ya 4: Nḡe na tshidulo tshanga

- 1 Kha vha ri vhagudi vha ime tsini ha zwidulo zwavho. Hu tea u sala zwikhala u mona navho.
- 2 Kha vha vha ḡea ndaela dzine vha tea u tevhedza – vha tea u ita nga u ḡavhanya nahone vho fhumula.
- 3 Ndaela idzi dzoḡthe dzi kwama tshidulo nahone vha ita ḡdowenḡdowe ya u shumisa thangelavhuimo/mabulafhethu.
- 4 Kha vha ḡee ndaela dzi no fana na:
 - imani murahu ha tshidulo.
 - imisani tshidulo ḡḡha.
 - gonyani ḡḡha ha tshidulo.
 - rathani ḡḡha tshidulo tshaḡu.
 - nzw.

Nyito dza Oraḡa

Mathomoni a ngudo ya Luambo Lwa Hayani nga Musumbuluwo muḡwe na muḡwe, ḡavhuraru ḡiḡwe na ḡiḡwe na ḡavhuḡanu ḡiḡwe na ḡiḡwe vha ḡo ita ngudo dza oraḡa Hezwi ndi nyito dza u thetshesela na u amba zwa phurogireme/mbekanyamushumo. Zwo vhekanyiwa nga vhuronwane u itela u ḡea mugudi muḡwe na muḡwe tshifhinga tsha u amba.

Kha vha Funze ḡivhaipfi ya Thero

Nḡivho: U engedza ḡḡivho ya ḡivhamaipfi ya mugudi hu tshi itelwa u khwiḡisa u vhala hu na u pfesesa na ḡḡivho nga u angaredza. U ḡea mugudi luambo lwa khwiḡe lune a ḡo kona u shuma zwavhuḡi kha Vhuimo ha Vhukati.

- 1 Kha vha gudise vhagudi maipfi mararu a ḡivhamaipfi ya thero.
- 2 Kha vha shumise maitele a SIVA (PATS) u funza ḡivhamaipfi ntswa.
- 3 SIVA zwo imela Sumbani, Itani, Vhudzani, Ambani
- 4 A zwi konadzei tshifhinga tshoḡthe u ita nyito hedzi ḡḡa kha ipfi ḡiḡwe na ḡiḡwe ḡa kha thero
 - a S-SUMBANI vha sumba kha tshifanyiso kana kha tshithu tsha vhukuma arali zwi tshi konadzea.
 - b I-ITANI kha vha sumbe ipfi ḡi re kha thero nga u tou ita.
 - c V-VHUDZANI kha vha vhudze vhagudi uri ipfi ḡi re thero zwi amba mini. Kha vha ḡee ḡhalutshedzo i sa konḡi ya ipfi
 - d A-AMBANI kha vha ambe ḡi kha fhungo, vhagudi vha tevhedzele nga murahu.
- 5 Musi vho no funza ḡivhamaipfi ya thero ya vhege, kha vha ḡane maipfi kha bammbiri ḡa u ḡanela khathihi na tshifanyiso tsha ipfi i ḡa thero

- 6 A si vhagudi vhothe vha no do humbula ipfi liswa la thero nga u tsvhanya. Hezwi zwi songo vha vhilaedza, nahone vha songo ita uri vhagudi vha dovholole ipfi lunzhilunzhi.
- 7 Vhagudi vha do tangana na maipfi maswa manzhi nga tshifhinga tsha thero, Vha do newa tshifhinga tsha u fhatu divhamaipfi yavho nga zwi bvaho kha vhone vhane.

Nyimbo kana Zwidade

Ndivho: Kha vha khwathisedze ndivho ya divhamaipfi ntswa kha vhagudi. *Nga u guda nga u tamba.*

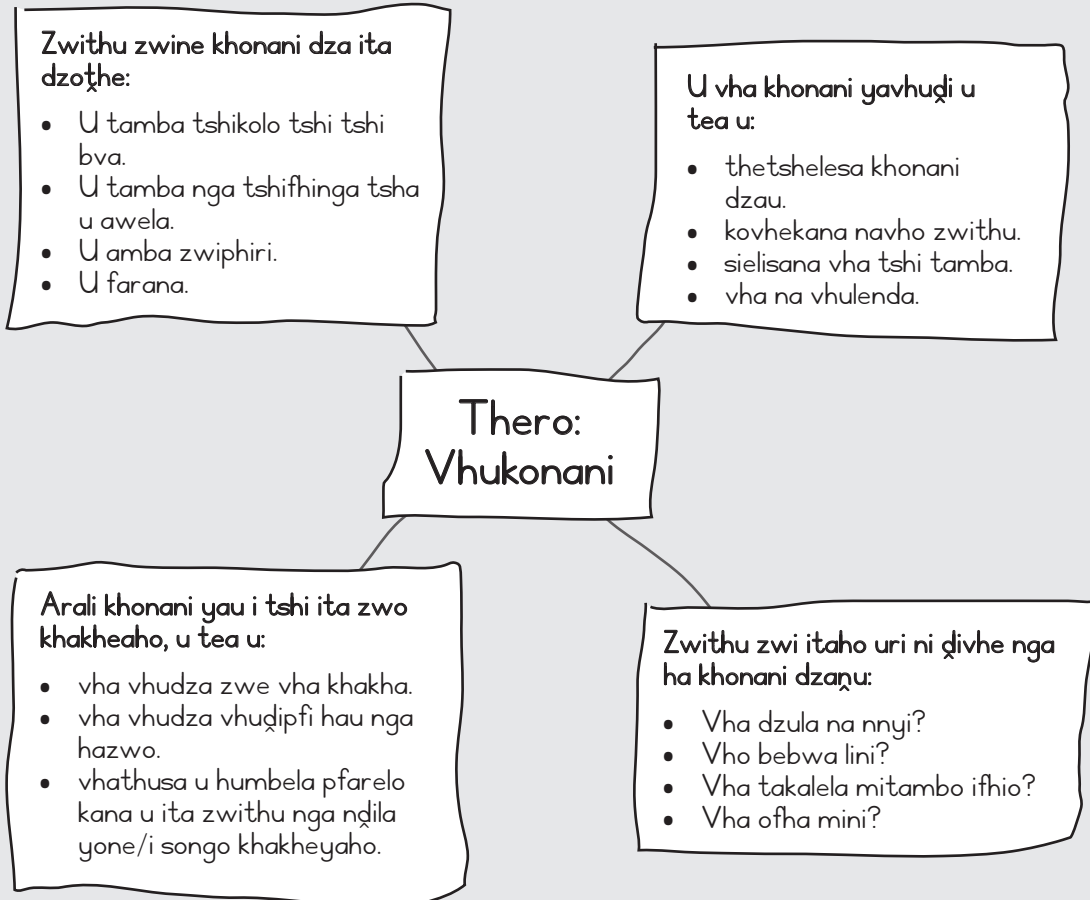
- 1 Nyimbo kana zwidade zwo tiwaho zwine vha tea u ita na vhagudi zwo dubekanyiwa kha pulane ya ngudo.
- 2 Tshifhinga tshi tshi ya phanda, vhagudi vha do divha idzi nyimbo na zwidade, vha vho do kona u imba hu si na u humbula.
- 3 Naho zwo ralo, musi vha tshi thoma u divhadza nyimbo kana zwidade kha vhagudi, vha tea u funza vha maipfi, nyito na muungo (arali u hone)
- 4 Kha vha funze vhagudi luimbo kana tshidade mutaladzi nga mutaladzi sa zwi tevhelaho:
 - a Kha vha imbele kilasi luimbo lwothe kana tshidade tshothe kana vha tou zwi bula nga mulomo. Kha vha talutshedze vhagudi zwine luimbo kana tshidade tsha amba zwone arali zwo tea.
 - b Kha vha imbe kana u amba mutaladzi wa u thoma, vhagudi vha tevhedzele nga murahu havho.
 - c Kha vha imbe kana u amba mutaladzi wa vhuvhili, vhagudi vha tevhedzele nga murahu havho.
 - d Kha vha imbe kana u amba mitaladzi mivhili ya u thoma khathihi, vhagudi vha tevhedzele nga murahu havho.
 - e Kha vha ise phanda ngaurali u swikela vha tshi funza vhagudi luimbo kana tshidade tshothe.
- 5 Kha vha katele nyito yo teaho kha luimbo kana tshidade tshifhinga tshothe.
- 6 Vhagudi kha vha humbelwe u imba luimbo lune vha lu takalela mafheloni a divha – heyi ndi ndi ndila ya u khwathisedza luambo luswa lwe vha guda.

Kha vha divhadze Thero: U linga ndivhothangeli.

Ndivho: *u bveledza na u tangedza ndivho ine vhagudi vha vha nayo kha thero, na u fhatu kha zwine zwa vho divhiwa nga ha thero. U modela ya mepe wa ndivho nga u shumisa tshirathedzhi tsha mapa wa muhumbulo.*

- 1 Kha heyi nyito, mugudisi u thoma nga u ita mapa wa muhumbulo nga u tsvhanya kha bodo ya u nwalela.

- 2 Mugudisi vha ola tshitendeledzi tshi re na dzina la thero vhukati ha bodo ya u ñwalela.
- 3 Tshi tevhelaho, mugudisi vha vhudzisa vhagudi: *Ndi mini tshine na vho ñivha nga ha thero iyi?*
- 4 Mugudisi vha ñwala fhasi mihumbulo ya vhagudi u mona na mapa wa muhumbulo. Mugudisi vha tea u lingedza u vhea mihumbulo i fanaho kha tshigwada tshithihi, tsumbo, arali thero i 'Vhukonani' vha nga vha na mapa wa muhumbulo u no nga sa hoyu:

- 5 Nga vhege ya vhuvhili ya mutevhetḥanḑu, mugudisi vha ḑo shumisa mapa wa muhumbulo kha u thusa vhagudi u ita ndovhololo na u sedza murahu kha zwe vha guda kha vhege ya u thoma ya mutevhetḥanḑu.
- 6 Mugudisi vha ḑo vhudzisa vhagudi: *Ndi zwifhio zwiswa na zwithu zwo vha takadzaho kha zwe vha guda u swika zwino nga ha thero iyi?*

Vhutsila ha u anetshela tshiḑori Vhege ya 1

Ndivho: U ñea vhagudi tshifhinga tsha u shumisa luambo luswa nga vhone vhañe, na u shumisa ndivho dzavho kha thero na vhutsila ha u sika tshiḑori tshi no amba zwi pfallaho. U fhaḑa tshikili tsha u tevhékanya. U ñea vhagudi tshifhinga tsha u u shuma hu na u tanganelana na u pfesesana kha tshigwada tshiḑuku.

- 1 Nyito hedzi dzi nea vhagudi tshifhinga tsha u shumisa khumbulelo na vhutsila ha divhamaipfi ya thero ntswa na tshikili tsha tevhekanya hu tshi itiwa tshiṭori tshiswa.
- 2 Kha vha vhudze vhagudi vha ye kha zwigwada zwavho zwiṭuku.
- 3 Kha vha nee tshigwada bammbiri la vhutsila ha u anetshele tshiṭori nga thero. Vha do wana izwi kha mabambri a zwishumiswa.
- 4 Haya mabambiri a na mutevhe wa zwifanyiso 3–4 zwine zwa do shumiswa u fhaṭa zwiṭori zwi re na vhushaka na thero.
- 5 Kha vha vhudze vhagudi vha humbule nga tshiṭori tshi yelanaho na zwifanyiso.
- 6 Kha vha nee vhagudi minete muthihi kana mivhili u shumisa mihumbulo.
- 7 Zwi tevhelaho, mugudi muṅwe na muṅwe kha tshigwada u tea u sielisana na vhaṅwe kha u nea sia lawe la tshiṭori.
- 8 Kha vha humbudze vhagudi uri vhege yo fhelaho, vho fhaṭa zwiṭori zwavho nga ha zwifanyiso.
- 9 Kha vha monamone vha tshi thetshesela vhagudi vho fhambanaho musi vha tshi khou anetshele zwiṭori zwavho.
- 10 Kha vha kuvhanganye mabambiri vha a vhulunge nga vhuronwane u itela vhege i tevhelaho/iḍaho.
- 11 Kha vha tuṭuwedze vhagudi uri vha anetshele vhaṅwe zwiṭori zwavho hayani.

Vhutsila ha u anetshele tshiṭori Vhege ya 2

Ndivho: U nea vhagudi tshikhala tsha u shumisa luambo luswa nga vhone vhaṅwe, na u shumisa nḍivho dzavho kha thero na vhutsila ha u sika tshiṭori tshi no amba zwi no pfala. U fhaṭa tshikili tsha u tevhekanya. U fha vhagudi tsha u shuma hu na u tanganelana na u pfesesana kha tshigwada tshiṭuku.

- 1 Kha vha vhudze vhagudi vha ye kha zwigwada zwavho zwiṭuku.
- 2 Kha vha nee tshigwada bammbiri la vhutsila ha u anetshele tshiṭori nga thero.
- 3 Kha vha humbudze vhagudi uri vhege yo fhelaho, vho fhaṭa zwiṭori zwavho nga ha zwifanyiso.
- 4 Ino vhege, vhagudi vha tea u shuma nga zwigwada u dzhia tsheo nga ha tshiṭori tsha tshigwada.
- 5 Kha vha humbudze vhagudi uri tshiṭori tshavho tshi tea u vha na vhutsila fhedzi tshi tea u yelana na zwifanyiso.
- 6 Kha vha vhudze vhagudi zwine vha tea u zwi dzhiela nzhele.
- 7 Kha vha humbele zwigwada 1–2 zwo fhambanaho u kovhekana na zwiṅwe zwigwada zwiṭori zwavho.
- 8 Kha vha livhuwe vhagudi u kovhekana na zwiṅwe zwigwada zwiṭori zwavho.

Kha vha rere nga linwalwa la u Vhala Khathihi na Vhagudi

Ndivho: kha vha funze vhagudi u humbula hu na u sengulusa, tshikili tsha u ita manweledzo na u vha nea tshifhinga tsha u ita ndowendowe uri vha bveledze izwi zwickili. U fhata vhudifulufheli ha vhagudi nga u vha nea tsha u fhata na u amba mihumbulo, u sengulusa, u tanganyisa na u kwamanisa na u zwo disendeka nga vhutanzi na u humbula. U nea vhagudi tshikhala tsha u u shuma hu na u tangelana na u pfesesana kha tshigwada.

- 1 U rera nga linwalwa la u Vhala Khathihi na Vhagudi zwi itea nga lavhutanu linwe na linwe.
- 2 Kha vha thome nga u nwala fureme ya u rera kha bodo ya u nwalela.
- 3 Zwi tevhelaho, kha vha vhale vha talutshedze vhagudi fureme ya u rera.
- 4 Vhagudi vha tea u zwi pfesesa uri a hu na khahulo kha phindulo ya mbudziso yo vuleaho (i si na phindulo yo tewaho) – phindulo dzo fhambanaho na mihumbulo zwi a tanganedzwa.
- 5 Mafheleloni a ngudo, kha vha vhudze kilasi zwine ya tea u zwi dzhiela ntha.
- 6 Kha minete i si gathi ya u fhedza kha vha vha humbele vhagudi kana tshinwe tshigwada tshi sumbedze zwinwe zwigwada phindulo yatsho.
- 7 Vha livhuwe phindulo na thikhedzo ya vhagudi.
- 8 Musi phindulo dzi si dzone, kana hu na thodeya ya u engedzedza, kha vha khakhulule vhagudi kana u vhudzisa mbudziso dza u tokonya muhumbulo.

U talukanya mibvumo na Foniki/Munwalo

Gireidi ya 1 na 2 (U swikela phurogireme ya fonikik i tshi fhela)

U talukanya mibvumo na Foniki/Munwalo zwi shuma zwothe kha heyi phurogireme

U Pfumbisa/khwathisedza: Musumbuluwo munwe na munwe

Ndivho: U linga thalukanyo ya vhagudi ya mibvumo na u elelwa foniki na munwalo zwo gudwaho lwa infomala. U lulamisa kana u khwathisedza ndivho ya foniki na munwalo nga u dikhakhulula. U shumisa u linga ha mbono ndivho hu u itela u khwinisa u funza na kugudele.

- 1 Nga Musumbuluwo munwe na munwe nga tshifhinga tsha Munwalo, vhagudi vha ita ndowendowe ya u nwala nga u sa pomba hu u sedzulula mibvumo, dungo na maipfi zwo gudwaho vhege yo fhelaho.
- 2 Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu dzavho dza u nwalela. Vhagudi vha vhuya vha kona u vula bugu, vha tea u nwala datumu.
- 3 Zwi tevhelaho kha vha vhudze vhagudi vha pete siatari nga vhukati, vha nwale nomboro 1–5 kha lukombo na 6–10 vhukati ha siatari. (nomboro ya mibvumo, dungo na ipfi zwi do fhambana u ya nga ngudo na ngudo.)

- 4 Kha vha vhudze vhagudi vha n̄wale mubvumo, dungo kana ipfi musi vha tshi khou li amba – vha tea u n̄wala tsini na nomboro i re yone. Arali vha sa koni u n̄wala mubvumo kana ipfi, vha tea u n̄wala deshe –.
- 5 Kha vha humbudze vhagudi uri heyi ndi nyito ya tshihadu u vhona arali vha tshi humbula mañwalele a mibvumo, dungo na maipfi vho no a gudaho.
- 6 Kha vha vhudze vhagudi uri vha khou ṭola foniki na muñwalo wavho.
 - a Vha tea u vhona arali vha tshi kona u n̄wala mubvumo, dungo kana ipfi nga ndila yone.
 - b Vha tea u vhona arali vha tshi ḍivha u vhumba ḷedere zwavhuḍi.
- 7 Kha vha bule mibvumo, dungo na maipfi zwi re kha pulane ya ngudo.
- 8 Zwi tevhelaho kha vha ṅee vhagudi ndaela uri vha dzhie khirayoni vha lulamise mishumo yavho.
- 9 Kha vha n̄wale phindulo yone kha bodo ya tshoko vha tshi khou bula mubvumo, na u ṭalutshedza mañwalele musi vha tshi khou ita hezwi.
- 10 Kha vha vhudze vhagudi uri, arali vha tshi kondelwa nga u elelwa mubvumo kana u n̄wala ḷedere, vha tea u li guda vhukati ha ino vhege.
- 11 Kha vha kuvhanganye bugu dza vhagudi tshikolo tshi tshi bva, vha n̄wale notsi dza u sumbedza uri ndi vha fhio vhane vha ṭoda thuso yo engedzwaho.

U guda Mubvumo na Maipfi: ḷavhuvhili na ḷavhuraru ḷiñwe na ḷiñwe

Ndivho: U bvedza na u ṭalukanya mibvumo kha vhagudi zwi khagala nga ndila yo ṭandavhuwaho zwi tshi tevhekana. U funza vhagudi mibvumo na dungo ya Luambo lwa Hayani zwi khagala nga ndila yo ṭandavhuwaho zwi tshi tevhekana, na u ita ndowendowe ya u topola na u shumisa fonimi na dungo dzo funzwaho kha maipfi.

Kha vha ḍivhadze mubvumo muswa

- 1 Kha vha ambe mubvumo vho imisela garaṭatai n̄ṭha, tsumbo:/b/.
- 2 Kha vha ambe mubvumo vha laele vhagudi u dovholola × 3.
- 3 Kha vha rere vha tshi sumbedza uri mubvumo/b/u a fana kha luambo lwa hayani na kha English/wo fhambana na wa luambo lwa hayani na English.
- 4 Vha tshi amba nga mubvumo muthihi, kha vha sumbedze vhagudi mubvumo kha alfabethe dzi re kha luvhondo.
- 5 Kha vha vhudzise vhagudi: Ndi maipfi fhio ane na a elekanya a no shumisa mubvumo/o/?
- 6 Kha vha humbule maipfi na vhagudi, sa **omo, oma, omba, ola, (maipfi maṅa.)**
- 7 Kha vha vhudzise vhagudi: Ni nga kona u elekanya maipfi ane a ṭhaphuwa nga /o/
- 8 Kha vha elekanye maipfi vhe na vhagudi, sa: dzomo, khoro, goko

Kha vha divhadze maipfi maswa

- 1 Kha vha bule ipfi zwi tshi pfala zwi khagala musi vha tshi khou sumbedza vhagudi garaṭatai: **omo, oma, omba, ola** (maipfi maṅa.)
- 2 Kha vha sumbedze vhagudi ipfi liṅwe na liṅwe, musi vha tshi li bula.
- 3 Kha vha humbele vhagudi vha dovhohole maipfi vha edzisela vhone, vha tshi ombedzela maipfi a re na mibvumo yo nangwaho.
- 4 Kha vha nambatedze magaraṭatai a maipfi kha bodo ya u ṭana foniki.

U ṅwala (ma)ḽedere na maipfi maswa: ḽavhuvhili na ḽavhuraru liṅwe na liṅwe

Ndivho: U bveledza vhukoni ha vhagudi nga ṅḽila yone na u ṅwala grafimi zwi tshi yelana na fonimi ye vha funzwa zwi khagala nga ṅḽila ya u ṭandavhudza nga u tevhekana.

- 1 Kha vha funze vhagudi u vhumba (ma)ḽedere nga ṅḽila yone a mubvumo wo funzwaho.
- 2 Kha vha edzisele u ṅwala mibvumo kha bodo ya tshoko – kha vha ṭalutshedze maitele a u vhumba ḽedere musi vha tshi khou ṅwala.
- 3 Kha vha vhudze vha no shumisa monde vha vhee ṭhoho dzavho kha desike.
- 4 Zwino, vha furalela vhagudi, vha imisela tshandḽa tshavho tshauḽa ṅṭha.
- 5 Kha vha vhudze vha shumisaho tshandḽa tshauḽa u tevhezela musi vha tshi khou ṅwala (ma)ḽedere vha tshi khou kha muya.
- 6 Zwi tevhelaho, kha vha dovhohole maitele aya na vhagudi vha shumisaho monde.
- 7 Vha kone u vhudza vhagudi vha shume na muṅwe vhe vhavhili.
- 8 Zwino kha vha vhudze vhagudi uri vha shume vhe vhavhili vha tshi ṅwalana miṭana nga minwe.
- 9 Murahū ha hezwi kha vha vhudze vhagudi u ṅwala mubvumo kha desike nga munwe.
- 10 Tsha u fhedzisela, kha vha dovhe vha sumbedze vhagudi kuvhumbele kwa (ma)ḽedere na maipfi kha bodo ya tshoko.
- 11 Vhagudi vha tea u ṅwala mubvumo/maipfi/mafhungo buguni dzavho.
- 12 Vhagudi vha tea u talela mubvumo muswa wo gudwaho kha maipfi/mafhungo o ṅwalwaho.

U Fhandekanya na u ṭanganya : ḽavhuṅa

Ndivho: U bveledza u ṭalukanya mibvumo kha vhagudi zwi khagala nga ṅḽila yo ṭandavhuwaho zwi tshi tevhekana, na vhukoni ha u ṭanganyisani na u fhandekanya fonimi na dongo dzo funzwaho, u itela u vhala na u ṅwala nga iwe muṅe. U engedza u ṭalukanya fonimi nga tshumisanḽowelo (automacy.)

Ndi ita...

- 1 Kha vha thome nga ipfi li bvaho kha ngudo ya ḽavhuvhili.

- 2 Kha vha bule ipfi: ombani.
- 3 Kha vha fhandekanye ipfi nga mubvumo nga mubvumo: /o/-/m/-/b/- a/-/n/-/i/.
- 4 Kha vha bule mubvumo muthihi wa u thoma kha ipfi: /o/.
- 5 Kha vha bule mubvumo muthihi wa vhuvhili kha ipfi: /m/.
- 6 Kha vha bule mubvumo muthihi wa vhuraru kha ipfi: /b/.
- 7 Kha vha bule mubvumo muthihi wa vhuṅa kha ipfi: /a/.
- 8 Kha vha bule mubvumo muthihi wa vhuṅanu wa ipfi: /n/.
- 9 Kha vha bule mubvumo muthihi wa u fhedza kha ipfi: /i/.
- 10 Kha vha ṅwale ipfi kha bodo nga tshoko: /mba/.
- 11 Kha vha edzisele u sumba kha na u patekanya dungo ni tshi ita ipfi: /o/-/mba/-/ni/= ombani.
- 12 Zwi tevhelaho, kha vha ambe dungo ya u thoma ya ipfi: /o/.
- 13 Kha vha ambe dungo ya vhuvhili ya ipfi: /mba/.
- 14 Kha vha edzisele/modela u sumba kha, na u patekanya dungo ni tshi ita ipfi: /o/-/mba/-/ni/= ombani.
- 15 Kha vha dovholole ipfi ili li no bva kha ngudo ya Lavhuraru.

Ri ita...

- 1 Kha vha thome nga ipfi li bvaho kha ngudo ya Lavhuvhili.
- 2 Kha vha ambe ipfi: maba.
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi: Mubvumo wa u thoma kha ipfi ndi ufho? /m/.
- 4 Kha vha vhudzise vhagudi: mubvumo wa vhuvhili ndi ufho? /a/.
- 5 Kha vha vhudzise vhagudi: mubvumo wa vhuraru ndi ufho? /b/.
- 6 Kha vha vhudzise vhagudi: mubvumo wa u fhedza ndi ufho? /a/.
- 7 Kha vha vhudzise vhagudi: u fhandekanya ipfi nga u ya nga mubvumo nga mubvumo: /m/-/a/- b/-a/.
- 8 /m/-/a/- b/-a/.
- 9 Kha vha ṅwale ipfi kha bodo ya tshoko : maba.
- 10 Kha vha ṅee vhagudi ndaela u ṅanganya mibvumo i vhe ipfi na vhone: /m/-/a/- b/-a/= maba.
- 11 Kha vha vhudzise vhagudi: silabulu ya u thoma ya ipfi ndi ifho?: /ma/.
- 12 Kha vha vhudzise vhagudi: silabulu ya vhuvhili ya ipfi ndi ifho?: /ba/.
- 13 kha vha vhudze vhagudi u ṅanganya silabulu dzi fhaṅa /ma/-/ba/= maba.
- 14 Kha vha dovholole ipfi ili li no bva kha ngudo ya Lavhuraru.

U wana ipfi: Lavhuṅanu liṅwe na liṅwe

Ndivho: u ṅea vhagudi tshifhinga tsha u khwaṅhisedza ndivho yavho ya fonimi dzo gudwaho. U ṅea vhagudi tshifhinga tsha u ita ṅdowendowe ya tshikili tsha u vanganya hu tshi fhaṅwa maipfi. U engedza ndivho ya fonimi nga tshumisandowelo (automaticity.)

Kha vha ṅwale thebulu kha bodo ya u ṅwalela hu tshi katelwa na mibvumo yo gudwaho tshifhinga tsho fhiraho khathihi na yo funzwaho nga Lavhuvhili na Lavhuraru.

bv-	i	n
zw	d	a
zw	e	m

U Edzisela/Modeļa

- 1 Kha vha humbudze vhagudi mubvumo wa vhege: sa tsumbo:**/bv/-a/-n/i/**.
- 2 Kha vha vusuludze mibvumo yothe na themba dzo vanganaho (thanganyiso)
- 3 Kha vha nee vhagudi minete ya 3 ya u sika maipfi a re na tshivhalo, u ya nga hune vha kona, vha tshi shumisa mibvumo na themba dzo vanganaho dzi re afho ntha.
- 4 Kha vha sumbedze vhagudi uri u fhaṭa ipfi hu tshi shumiswa mubvumo wo sedzwaho khawo zwi itiswa hani, sa**/bv/-a/-n/i/**.
- 5 Kha vha humbudze vhagudi uri vha nga fhaṭa ipfi vha tshi shumisa mibvumo miṅwe na miṅwe – a vha tou tea u shumisa**/bv/a/n/i/fhedzi**.
- 6 Kha vha sumbedze vhagudi u fhaṭa liṅwe ipfi, sa:**/zw/-/i/-/m/-a/**.
- 7 Kha vha humbudze vhagudi uri vha nga fhaṭa maipfi vha tshi shumisa mibvumo yo sedzwaho khayoy sa **zwima** kana maipfi a mibvumo i songo sedzwaho khayoy sa **dzivha**.

Zwine vhagudi vha ḡo ita

- 1 Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu ya ndowendowe, vha ṅwale thoho: **bv, u, m, a**.
- 2 Kha vhalaele vhagudi uri vha thome u ṅwala.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi uri vha wane maipfi manzhi nga ṅdila ine vha nga kona ngayo.
- 4 Kha vha tendele vhagudi u lulamisa mushumo wavho. Kha sumbedze vhagudi kufhaṭele kwa maipfi aya (na maṅwe):
bvani, bvisa, bvuma, bvela maba, mila, mela, doba, dada, dipe, mala.

U ṭalukanya mibvumo na Foniki/Muṅwalo

Gireidi ya 2 na 3 (U swikela phurogireme ya fonikik i tshi fhela)

U ṭalukanya mibvumo na Foniki/Muṅwalo zwi shuma zwothe kha heyi phurogireme.

GIREIDI YA 2 THEMO YA 3-4

MUṅWALO

U shandula Maipfi: Musumbuluwo muṅwe na muṅwe

Ndivho: u khwiṅisa na u khwaṭhisedza foniki na muṅwalo u ḡilulamisa iwe muṅwe. U bvedza zwikili zwa u vhalanga na thusa vhagudi u livha kha na u lavhelela u shanduka ha phetheni kha ipfi, kana mafhungo, zwine zwa shandukisa zwine ipfi kana fhungo la amba.

Dzhielani nzhele: zwi tshi thoma, vhagudi vha tea u ita nyito iyi vha sa pombi. Musi vhagudi vha tshi tou kona u pomba ho linganela, vha vha humbela vha fhedzise nyito i re kha MUPOMBO.

- 1 Nga Musumbuluwo muñwe na muñwe nga tshifhinga tsha Muñwalo, vhagudi vha ita ndowendowe ya u ñwala nga u sa pomba hu u sedzulula mibvumo, na maipfi zwo gudwaho vhege yo fhelaho.
- 2 Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu dzavho dza u ñwalela, vha ñwale datumu.
- 3 Zwi tevhelaho kha vha vhudze vhagudi u nombora 1–5 kha lukombo, vha tshi pfuka mutalo vhukati ha nomboro.
- 4 Kha vha ñwale fhungo lo ñewaho kha pulane ya ngudo kha bodo ya tshoko tsini na nomboro 1, sa Ndi funa u vhala.
- 5 Kha vha ñee vhagudi ndaela ya u ñwalulula fhungo ilo kha bugu dzavho.
- 6 Kha vha ñee vhagudi ndaela.
- 7 Zwi tevhelaho, kha vha ñee vhagudi ndaela ya u ñwala zwipiḁa zwa ñefhungo zwo fhambanaho (nga Tshivenḁa – maimela) tsini na nomboro sa:
 - U
 - Ni
 - Tshi
 - Vha
- 8 Kha vha ñee vhagudi ndaela ya u ñwalulula fhungo, vha tshi shumisa maipfi sa ñefhungo sa maimela.)
- 9 Kha vha humbudze vhagudi uri heyi ndi nyito ya tshihadu u vhona arali vha tshi humbula mañwalele a mibvumo, silabulu na maipfi vho no a gudaho.
- 10 Kha vha vhudze vhagudi uri hu khou ṭolwa foniki na muñwalo wavho.
- 11 Mafheloni a ngudo, kha vha ñwale fhungo nga ndila yone kha bodo ya tshoko, vha tshi bula mubvumo na u ṭalutshedza maitele a u pomba musu vha tshi khou ita hezwi.
- 12 Vha kone u humbela vhagudi vha sumbe phetheni inwe na inwe ine vha khou i vhona, sa: hune fhungo la Shanduka.
- 13 Kha vha talele phetheni, sa:
 - U funa u vhala.
 - Ni funa u vhala.
 - Tshi funa u vhala.
 - Vha funa u vhala.
- 14 Kha vha ñee vhagudi ndaela uri vha dzhie khirayoni vha lulamise mishumo yavho.
- 15 Kha vha vhudze vhagudi uri, arali vha tshi kondelwa nga u humbula mubvumo kana u ñwala ledere nga u pomba, vha tea u li guda vhukati ha ino vhege.
- 16 Kha vha kuvhanganye bugu dza vhagudi tshikolo tshi tshi bva, vha ñwale notsi dza u sumbedza uri ndi vha fhio vhane vha ṭoda thuso yo engedzwaho. Vhañwe vhagudi vha nga vha vha kha ḁi kondelwa nga foniki, hu uri vhañwe vha khou kondelwa nga u ñwala nga u pomba.

GIREIDI YA 3 THEMO YA 1-2

MUÑWALO

Vhuthihi vhu tshi ya kha maipfi a vhunzhi: Musumbuluwo muñwe na muñwe

Ndivho: u khwiñisa na u khwañisedza foniki na muñwalo u dilulamisa iwe muñe. U bvedza zwikili zwa u vhala nga u thusa vhagudi u livha kha na u lavhelela u shanduka ha phetheni kha ipfi, kana mafhungo, zwine zwa shandukisa zwine ipfi kana fhungo la amba.

Dzhielani nzhele: zwi tshi thoma, vhagudi vha tea u ita nyito iyi vha sa pombi. Musi vhagudi vha tshi tou kona u pomba ho linganela, vha vha humbela vha fhedzise nyito i re kha MUPOMBO.

- 1 Nga Musumbuluwo muñwe na muñwe nga tshifhinga tsha Muñwalo, vhagudi vha ita ndowendowe ya u ñwala nga u sa pomba nga u vusuludza maipfi o gudiwaho vhege yo fhiraho hu u sedzulula mibvumo, na maipfi zwo gudwaho dzi vhege dzo fhelaho.
- 2 Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu dza u ñwalela vha ñwale datumu na tsho: **Vhuthihi vhu tshi ya kha maipfi a vhunzhi.**
- 3 Zwi tevhelaho kha vhudze vhagudi vha ñwale nomboro 1–5 kha lukombo, hu tshi pfukiwa mutalo vhukati ha nomboro.
- 4 Kha vha humbudze vhagudi uri heyi ndi nyito ya tshihadu u vhona arali vha tshi humbula mañwalele a mibvumo na maipfi vho no a gudaho.
- 5 Kha vha vhudze vhagudi uri vha khou tola foniki na muñwalo wavho.
- 6 Kha vha bule maipfi a re kha vhuthihi a re kha pulane ya ngudo, vhagudi vha tea u ñwala aya maipfi tsini na nomboro sa zwi tevhelaho: **Vhuthihi vhu tshi ya kha maipfi a vhunzhi.**
 - Tshimange.
 - Tshikolo.
 - Milenzhe.
 - Mutukana.
- 7 Zwi tevhelaho kha vha ñee vhagudi ndaela ya u ñwalulula maipfi a kha vhunzhi.
- 8 Kha minete miñanu ya ngudo, kha vha ñwale maipfi nga bodo ya tshoko nga ndila yone, vha tshi khou bula mibvumo vha tshi talutshedza maitele ane u pomba ha itiswa zwone musi vha tshi khou ita na u sumbedzela.
- 9 Vha kone u humbela vhagudi vha sumbe kha phetheni inwe na inwe ine vha i vhona, sa: hune ipfi la Shanduka.
- 10 Kha vha talele phetheni hedzi, sa: **Vhuthihi vhu tshi ya kha Vhunzhi**
 - 1 Tshimange.
Zwimange.
 - 2 Khuhu.
Dzikhuhu.

- 3 Goloi.
Dzigoloi.
- 4 Muthu.
Vhathu.
- 5 Mutukana.
Vhatukana.
- 11 Kha vha vhudze vhagudi uri vha humbele nga ha phetheni musi vha tshi khou vhalakana u n̄wala.
- 12 Kha vha nee vhagudi ndaela uri vha dzhie khirayoni vha lulamise mishumo yavho.
- 13 Kha vha vhudze vhagudi uri, arali vha tshi kondelwa nga u humbula mubvumo kana u n̄wala ledere nga u pomba, vha tea u li guda vhukati ha ino vhege.
- 14 Kha vha kuvhanganye bugu dza vhagudi tshikolo tshi tshi bva, vha n̄wale notsi dza u sumbedza uri ndi vhafhio vhane vha toḁa thuso yo engedzwaho. Vhañwe vhagudi vha nga vha vha kha ḁi kondelwa nga foniki, hu uri vhañwe vha khou kondelwa nga u n̄wala nga u pomba.

GIREIDI YA 3 THEMO YA 3-4

MUÑWALO

Vhuthihi vhu tshi ya kha vhunzhi: Musumbuluwo muñwe na muñwe

***Ndivho:** u khwiḁisa na u khwaḁisedza foniki na muñwalo u ḁilulamisa iwe muñe. U bveledza zwikili zwa u vhalakana nga u thusa vhagudi u livha kha na u lavhelela u shanduka ha phetheni kha ipfi, kana mafhungo, zwine zwa shandukisa zwine ipfi kana fhungo la amba.*

***Dzhielani nzhele:** zwi tshi thoma, vhagudi vha tea u ita nyito iyi vha sa pombi. Musi vhagudi vha tshi tou kona u pomba ho linganela, vha vha humbela vha fhedzise nyito i re kha MUPOMBO.*

- 1 Nga Misumbuluwo nga tshifhinga tsha Muñwalo, vhagudi vha ita ndowendowe ya u n̄wala nga u sa pomba nga u vusuludza maipfi o gudiwaho vhege yo fhiraho.
- 2 Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu dza u n̄walela vha n̄wale datumu na ḁhoho:
Vhuthihi vhu tshi ya kha maipfi a vhunzhi.
- 3 Zwi tevhelaho kha vhudze vhagudi vha n̄wale nomboro 1–5 kha lukombo, hu tshi pfukiwa mutalo vhukati ha nomboro.
- 4 Kha vha humbudze vhagudi uri heyi ndi nyito ya tshihadu u vhone arali vha tshi humbula mañwalele a mibvumo na maipfi vho no a gudaho.
- 5 Kha vha vhudze vhagudi uri vha khou tola foniki na muñwalo wavho.
- 6 Kha vha bule maipfi are kha vhuthihi are kha pulane ya ngudo, vhagudi vha tea u n̄wala aya maipfi tsini na nomboro sa zwi tevhelaho:
Vhuthihi vhu tshi ya kha maipfi a vhunzhi.
- 1 Tshimange tshi khou n̄anzwa mafhi.

- 2 Khuhu i a fhufha.
- 3 Muthu u a vhala.
- 4 Mutukana u funa tshikolo.
- 5 Goloi i a ima.
- 7 Zwi tevhelaho kha vha nee vhagudi ndaela ya u nwalulula maipfi a kha vhunzhi.
- 8 Kha minete miṭanu ya ngudo, kha vha nṱwale maipfi nga bodo ya tshoko nga ndila yone, vha tshi khou bula mibvumo vha tshi ṭalutshedza maitele ane u pomba ha itiswa zwone musi vha tshi khou ita na u sumbedzela.
- 9 Vha kone u hambela vhagudi vha sumbe kha phetheni inwe na inwe ine vha i vhona, sa: hune ipfi ḷa shanduka.
- 10 Kha vha talele phetheni hedzi, sa:
Vhuthihi vhu tshi ya kha mafhungo a vhunzhi
 - 1 Tshimange tshi khou nanzwa mafhi.
Zwimange zwi nanzwa mafhi.
 - 2 **Khuhu i a fhufha.**
Dzikhuhu dzi a fhufha.
 - 3 Muthu u a vhala.
Vhathu vha a vhala
 - 4 Mutukana u funa tshikolo.
Vhatukana vha funa tshikolo
 - 5 Goloi i a ima.
Dzigoloi dzi a ima
- 11 Kha vha vhudze vhagudi uri vha hambule nga ha phetheni musi vha tshi khou vhala kana nṱwala
- 12 Kha vha nee vhagudi ndaela uri vha dzhie khirayoni vha lulamise mishumo yavho.
- 13 Kha vha vhudze vhagudi uri, arali vha tshi kondelwa nga u hambula mubvumo kana u nṱwala ledere nga u pomba, vha tea u ḷi guda vhukati ha ino vhege.
- 14 Kha vha kuvhanganye bugu dza vhagudi tshikolo tshi tshi bva, vha nṱwale notsi dza u sumbedza uri ndi vhafhio vhane vha ṭodathuso yo engedzwaho. Vhaṱwe vhagudi vha nga vha vha kha ḷi kondelwa nga foniki, hu uri vhaṱwe vha khou kondelwa nga u nṱwala nga u pomba.

FONIKI

Ndovhololo ya mibvumo nga U fhandekanya na U ṭanganya: ḷavhuvhili na ḷavhuraru ḷinwe na ḷinwe

Ndivho: U bveledza u ṭalukanya mibvumo kha vhagudi zwi khagala nga ndila yo ṭandavhuwaho zwi tshi tevhekana, na vhukoni ha u ṭanganyisani na u fhandekanya fonimi na silabulu dzo funzwaho, u itela u vhala na u nṱwala nga iwe mune. U engedza u ṭalukanya fonimi nga tshumisandowelo.

Ndi ita...

- 1 Kha vha thome nga ipfi li bvaho kha ngudo ya Lavhuvhili.
- 2 Kha vha bule ipfi: ombani.
- 3 Kha vha fhandekanye ipfi nga mubvumo nga mubvumo: /o/-/m/-/b/- a/-/n/-/i/.
- 4 Kha vha bule mubvumo muthihi wa u thoma kha ipfi: /o/.
- 5 Kha vha bule mubvumo muthihi wa vhuvhili kha ipfi: /m/.
- 6 Kha vha bule mubvumo muthihi wa vhuraru kha ipfi: /b/.
- 7 Kha vha bule mubvumo muthihi wa vhuṅa kha ipfi: /a/.
- 8 Kha vha bule mubvumo muthihi wa vhuṭanu wa ipfi: /n/.
- 9 Kha vha bule mubvumo muthihi wa u fhedza kha ipfi: /i/.
- 10 Kha vha ṅwale ipfi kha bodo ya tshoko: /mba/.
- 11 Kha vha edzisele u sumba kha na u paṭekanya silabulu ni tshi ita ipfi: /o/-/mba/-/ni/= ombani.
- 12 Zwi tevhelaho, kha vha ambe silabulu ya u thoma ya ipfi: /o/.
- 13 Kha vha ambe silabulu ya vhuvhili ya ipfi: /mba/.
- 14 Kha vha edzisele u sumba kha, na u paṭekanya silabulu ni tshi ita ipfi: /o/-/mba/-/ni/= ombani.
- 15 Kha vha dovholole ipfi ili li no bva kha ngudo ya Lavhuraru.

Ri ita...

- 1 Kha vha thome nga ipfi li bvaho kha ngudo ya Lavhuvhili.
- 2 Kha vha ambe ipfi: maba.
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi: Mubvumo wa u thoma kha ipfi ndi u fhio? /m/.
- 4 Kha vha vhudzise vhagudi: mubvumo wa vhuvhili ndi ufho? /a/.
- 5 Kha vha vhudzise vhagudi: mubvumo wa vhuraru ndi ufho? /b/.
- 6 Kha vha vhudzise vhagudi: mubvumo wa u fhedza ndi ufho? /a/.
- 7 Kha vha vhudzise vhagudi: u fhandekanya ipfi nga u ya nga mubvumo nga mubvumo:
- 8 /m/-/a/- b/-a/.
- 9 Kha vha ṅwale ipfi kha bodo ya tshoko : maba.
- 10 Kha vha ṅee vhagudi ndaela u ṭanganya mibvumo i vhe ipfi na vhone : /m/-/a/-b/-a/= maba.
- 11 Kha vha vhudzise vhagudi: silabulu ya u thoma ya ipfi ndi ifhio? : /ma/.
- 12 Kha vha vhudzise vhagudi: silabulu ya vhuvhili ya ipfi ndi ifhio? : /ba/.
- 13 kha vha vhudze vhagudi u ṭanganya silabulu dzi fhaṭa /ma/-/ba/= maba.
- 14 Kha vha dovholole ipfi ili li no bva kha ngudo ya Lavhuraru.

Ni ita ...

- 1 Kha vha vhudze vhagudi vha bvise bugu dzavho dza u ṅwalela, vha ṅwale datumu na ṭhoho: maipfi a P.
- 2 Zwi tevhelaho kha vhudze vhagudi u ṅwala nomboro i no bva kha 1–5 kha lukombo.
- 3 Kha vha bule silabulu ṭhanu kana maipfi a bvaho kha pulane ya u funza.

- 4 Vhagudi vha tea u n̄wala aya maipfi tsini na nomboro yone. Vha tea u shumisa zwickili zwa fhandekanya na u t̄anganya uri zwi vha thuse u peleta maipfi aya.
- 5 Vhagudi vha tea u talela mubvumo wo tiwaho kha ipfi.
- 6 Nga minete mivhili ya u fhedzisela, kha vha n̄wale maipfi kha bodo ya tshoko nga ndila yone, vha talele mubvumo wo tiwaho.
- 7 Kha vha vhudze vhagudi vha khakhulule mushumo wavho nga khirayoni.
- 8 Kha vha t̄alutshedze vhagudi uri vha do guda u n̄wala iyi mibvumo nga u POMBA kha ngudo i tevhelaho.

MUṆWALO

U n̄wala ma/leḁere na maipfi maswa: Lavhuvhili na Lavhuraru linwe na linwe

Ndivho: U bveledza vhukoni ha vhagudi nga ndila yone na u n̄wala grafimi zwi tshi yelana na fonimi ye vha funzwa zwi khagala nga ndila ya u t̄andavhudza nga u tevhokana.

- 1 Kha vha funze vhagudi u vhumba (ma)leḁere nga ndila yone na mubvumo wo funzwaho.
- 2 Kha vha funze maḁere matuku na madanzi a mubvumo muṁwe na muṁwe.
- 3 Kha vha edzisele u n̄wala mibvumo kha bodo ya tshoko – kha vha t̄alutshedze maitele a u vhumba leḁere musi vha tshi khou n̄wala.
- 4 Kha vha vhudze vha no shumisa monde vha vhee t̄hoho dzavho kha desike.
- 5 Zwino, vha furaleta vhagudi, vha imisela tshanda tshavho tshaula n̄tha.
- 6 Kha vha vhudze vha shumisaho tshanda tshaula u tevhedzela musi vha tshi khou n̄wala (ma)leḁere vha tshi khou n̄wala muyani.
- 7 Zwi tevhelaho, kha vha dovholele maitele aya na vhagudi vha shumisaho monde.
- 8 Vha kone u vhudza vhagudi vha shume na muṁwe vhe vhavhili.
- 9 Zwino kha vha vhudze vhagudi uri vha shume na muṁwe vhe vhavhili vha tshi n̄walana mitana nga minwe.
- 10 Murahuru ha hezwi kha vha vhudze vhagudi u n̄wala mubvumo kha desike nga munwe.
- 11 Tsha u fhedzisela, kha vha dovhe vha sumbedze vhagudi kuvhumbela kwa (ma)leḁere na maipfi kha bodo ya tshoko.
- 12 Vhagudi vha tea u n̄wala mubvumo/maipfi/mafhungo buguni dzavho.
- 13 Musi vha tshi khou edzisela maipfi, kha vha khwaḁisedze nga ndila ine maḁere a t̄umana ngayo musi hu tshi pombiwa.
- 14 Vhagudi vha tea u talela mibvumo kha ipfi/mafhungo maṁwe na maṁwe o n̄waliwaho.

FONIKI**U tshintshana ha maledere: Lavhuna jinwe na jinwe**

Ndivho: u khwinisa na u khwaṭhisedza ndivho ya foniki. U bvedza zwikili zwa u vhala nga u thusa vhagudi u livha kha na u topola tshanduko nthihi kha ipfi ine ya shandukisa zwine ipfi la amba.

Ndi ita...

- 1 Kha vha ṭalutshedze uri namusi ri ḑo ita ndowendowe ya u sedza phambano ṭhukhu kha ipfi. Hezwi zwi ri thusa u vha vhavhali vha khwine.
- 2 Kha vha ṅwale maipfi mavhili o ṅewaho kha pulane ya ngudo kha bodo ya tshoko, sa **pila, sila**.
- 3 Kha vha ṭalutshedza uri namusi ri ḑo lingedza u sumbedza uri ndi mubvumo ufhio wo fhambanaho kha maipfi mavhili.
- 4 Kha vha sumbedze vhagudi phambano, sa: **pila, sila**.
- 5 Kha vha ṭalutshedze phambano, sa mubvumo/**b/na/s/yo** fhambana fhedzi tshinwe na tshinwe kha ipfi zwi a fana.

Ri ita ...**Tshipida tsha 1**

- 1 Kha vha ṅwale maipfi mavhili o ṅewaho kha pulane ya ngudo kha bodo ya tshoko, sa **sela, sala**.
- 2 Kha vha vhudzise vhagudi: Phambano ndi mini kha aya maipfi mavhili?
- 3 Kha vha vhidze mugudi a ḑe a talele phambano vhukati ha maipfi mavhili, sa **sela, sala**.
- 4 Kha vha ṭalutshedze phambano vhukati ha maipfi mavhili.

Tshipida tsha 2

- 1 Zwi tevhelaho, kha vha ṅwale ipfi lo ṅewaho kha pulane ya ngudo kha bodo ya u ṅwalela, sa: **bola**.
- 2 Kha vha vhudzise vhagudi: Ndi mubvumo ufhio une na nga u shandula kha ipfi ili u ita ipfi lo fhambanaho?
- 3 Kha vha ṅwale muduba wa mihumbulo ya vhagudi kha bodo ya u ṅwalela, sa: **mila, lila; bola, bala**.

Ni ita...

- 1 Kha vha ṅwale ipfi lo ṅewaho kha pulane ya ngudo kha bodo ya u ṅwalela, sa: **mila**.
- 2 Kha vha vhudzise vhagudi: **Ndi mubvumo ufhio u ne ra nga thivha kha ipfi ili u ita ipfi liswa?**
- 3 Kha vha ṅee vhagudi ndaela uri vha fhaṭe maipfi manzhi a ne vha nga a kona, u thivha mubvumo muthihi kha ipfi.
- 4 Mafheloni a ngudo, kha vha vhidze vhagudi vha kuvhangane.
- 5 Kha vha vhidze vhagudi vha ḑe kha bodo ya u ṅwalela vha ṅwale maipfi avho.

- 6 Kha vha sedze maipfi, vha tlatshedze uri ndi mubvumo ufho wo shandulwaho **bola, lila, bula, bala.**

FONIKI

U wana Ipfi: Lavhutanu liñwe na liñwe

Ndivho: u ñea vhagudi tshifhinga tsha u khwathisedza ndivho yavho ya maledere (phonemes.) u tendela vhagudi u ita ndowendowe tshikili tsha u tanganyisa hu tshi fhatwa maipfi. U engedza ndivho ya fonimi nga tshumisandowelo.

Kha vha ñwale thebulu kha bodo ya u ñwalela. Zwi katela na dziñwe thangi.

tshi-	u-	p	mu-
zwi-	b	a	vh-
l	e	m	dzi-

U sumbedzela

- 1 Kha vha humbudze vhagudi mibvumo ya vhege: **/kh/na/th-/**
- 2 Kha vha vusuludze mibvumo yothe na themba dzo vanganaho (thanganyiso) nga u i ñwala kha bodo ya tshoko.
- 3 Kha vha tlatshedze uri vhagudi vha do vha na minete miraru ya u fhatwa maipfi manzhi ane vha nga kona musi vha tshi khou shumisa mibvumo na muvango u re afho ñtha.
- 4 Kha vha sumbedze vhagudi ndila i ne vha nga shumisa mibvumo yo nangiwo u fhatwa maipfi sa: **/th/-/u/-/th/-/a/= thatha.**
- 5 Kha vha humbudze vhagudi uri vha nga kona u fhatwa maipfi vha tshi shumisa mibvumo miñwe na miñwe – A vha tou tea u shumisa **/th/kana/kh/.**
- 6 Kha vha sumbedze vhagudi ndila i ne vha nga fhatwa ngayo mañwe maipfi, sa: **/b/-/a/-/b/-/a/ = baba.**
- 7 Kha vha humbudze vhagudi uri vha nga fhatwa maipfi vha tshi shumisa mibvumo yo nangiwo, sa: mibvumo yo tiwaho, sa: **phula**, kana maipfi a si na mibvumo yo nangiwo, sa vhamba.

Vhagudi vha ita

- 1 Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu dzavho dza u ñwalela vha ñwale thoho **kh, th.**
- 2 Kha vha fhe ndaela vhagudi uri vha thome u ñwala.
- 3 Kha vha fhe vhagudi minete 3 u wana maipfi a u fhatwa maipfi manzhi ane vha nga a kona.

- 4 Kha vha tendele vhagudi u lulamisa mishumo yavho. Kha vha sumbedze ndila i ne vha nga fhatisa zwone maipfi (na zwiinwe): **phula, thutha, thendo, thatha, mathatha, thivha, phapha, phupha, phopho, thula phema, phala, tholo, fhola, mbila, mela, lala, swima, raha, phomo.**

U vhala na vhagudi (khathihi) na Zwiṭirathedzhi zwa u pfesesa

Tshiṭori tshiswa tsha u vhala (khathihi) na vhagudi vhege inwe na inwe.

U vhala (khathihi) na vhagudi hu itwa nga ndila i tevhelaho:

Musumbuluwo: Thangelauvhala

Ṭavhuvhili: U vhala ha u thoma/ranga

Ṭavhuṇa: U vhala ha vhuvhili

Ṭavhuṭanu: Thevhelauvhala

Kha tshifhinga hetshi tsha tsha u vhala (khathihi) na vhagudi, kha vha ite uri vhagudi vha lavhelele zwi tevhelaho:

- U dzula vho dgeda nahone vho fhumula, vhagudi vha tea u dzulisea, uri vha kone u vhona zwifanyiso kha bugu khulwane. Mugudisi a humbudze vhagudi nga zwi tevhelaho:
- ZWANḂA zwi dzule kha zwirumbi.
- Mihumbulo na MATO zwi dzule zwo livha kha buguni kha tshiṭori.
- Vhagudi vha FHUMULE (Kha vha ite tsumbozwanḂa i sumbedzaho uri vhagudi vha phosho.)

Ndivho khulwane dza u vhala (khathihi) na vhagudi

- 1 Mugudi u wana tshenzhemo ya u vhala tshiṭori tshoṭhe tshi konḂaho, u fhira musi a tshi vhala e eṭhe. Kha vhagudi vha si na thaidzo ya u vhala ha tshitekiniki, zwi ita uri vha lavhelesese kha mitaladzi ya tshiṭori na vhabvumbedzwa. Vhagudi vha dovha hafhu vha takalela tshiṭori na u bveledza u dzangalelo Ḃa u vhala.
- 2 Mugudisi u vhalela tshiṭori nṭha a tshi edza zwiinwe zwa zwikili zwa u vhala: u vhala u bva kha siatari Ḃa u thoma u ya kha siatari Ḃa u fhedza, u vhala u bva nṭha a tshi ya fhasi ha siatari, u vhala u bva kha tshandḂa tsha u Ḃa u ya kha tsha monde, u tevhedzela zwiḂa zwa u vhala, u vhala a tshi elela nga Ḃa Ḃa teaho, u vhala a tshi sumbedza vhuḂipfi, hezwi zwi ita uri ṭhalutshedzo ya mafhungo i pfesese. Vhagudi vha guda zwikili zwinzhi zwa u vhala nga u tou lavhelesa muvhali a no vhala zwavhuḂi nga Ḃa Ḃa teaho.
- 3 Musi mugudisi a tshi vhala, u ṭahisa ṭhalutshedzo dza tshiṭorini nga: u sumbedza tshipiḂa tsha tshifanyiso kha tshiṭori, u shumisa tsumbozwanḂa kana nga u tou edzisela zwine a khou vhala tshiṭorini, na nga u engedza nyanyuwo kana thouni ya ipfi musi a tshi vhala. Mugudisi u dovha hafhu a inga u pfala ha ṭhalutshedzo dzawe, nga u ita a tshi ima musi a tshi khou vhala, a ṭalutshedza zwine ipfi kana fhungo Ḃa amba zwone. Nga u

thetshesela na u lavhelesa mugudisi a tshi ita zwothe hezwi, vhagudi vha guda tshikili tsha luambo tshi swa.

4 *Ndi zwa ndeme uri musi hu tshi tshi vhalwa (khathihi) na vhagudi, mugudisi a gudise vhagudi u humbula nga ha tshitori, na u fhaṭa kupfesesele khavho kwa tshitori. Kha phurogireme heyi, ro nanga u fhaṭa zwiṭirathedzhi zwa u pfesesa zwo fhambanaho. Ho shumiswa zwiṭirathedzhi zwa u pfesesa zwi tevhelaho:*

- U bvumba.
- U shumisa tshifanyiso tsha muhumbulo.
- U ṭala maṅwalwani/ṭalani kha maṅwalwa.
- U nweledza/manweledzo.
- U elekanya nga zwi ḍaho (ḍivhudzisa.)
- U ṭumekanya kana u livhanya mafhungo.
- U ṭahisa mihumbulo/humbulela.
- U ṭhathuvha/sengulusa.

ZWIṬIRATHEDZHI ZWA U PFESESA

Thebuḷu i re afho fhasi i ṭalutshedza tshitarathedzhi nga tshithihi nga tshithihi.

Tshiṭirathedzhi tsha u thoma (1): U bvumba	
Ṭalutshedzo.	Musi vhagudi vha tshi bvumba, vha amba nga zwine vha humbula u nga zwi ḍo itea kha tshitori. Vhagudi vha bvumba zwine vha vhona u nga zwi ḍo itea nga u sedza zwifanyiso. Vha nga bvumba na zwino khou tevhela, zwine zwi nga itea nga murahu ha musi vho vhala maṅwalwa. Vhagudi vha nga fhedzisela nga u bvumba uri tshitori tshi ḍo fhela hani.
Ndivho.	<i>Nga u ita uri vhagudi vha bvumba, mugudisi u vha a tshi khou vha thusa u humbula nga ha tshitori, vha sa athu na u thoma u tshi vhalwa. Vhagudi vha nga tou ṭunguwa u ri vha lingedze u bvumba uri vhaṅwe vha vhabvumbedzwa ndi vhaṅfho, na uri zwiwo zwine zwa ḍo itea ndi zwifho. Musi vhagudi vha tshi bvumba vha vha vha tshi khou bveledza zwikili zwa vho zwa u pfesesa nga u humbula nga tshitori.</i>
Maga a u bvumba nga zwifanyiso.	<ol style="list-style-type: none"> 1 Lavhelesani zwifanyiso. 2 Kha vha vhudzise vhagudi: Ni humbula u nga hu khou itea mini afha? 3 Kha vha tendele vhagudi vha humbule nga ha mbudziso. 4 Arali vhagudi vha sa koni u fhindula, kha vha vha ṅee tsumbo ya phindulo. 5 Kha vha sumbedze uri zwifanyiso zwi ṭumekana hani kha u fhaṭa tshitori.
Tsumbo dza u bvumba nga zwifanyiso.	<ol style="list-style-type: none"> 1 Ni humbula u nga hu khou itea mini afha? 2 Ni humbula u nga mubvumbedzwa uyu u khou ḍipfa hani? Ndi ngani ni tshi ralo? 3 Ni humbula u nga ni ḍo vhona mini kha zwifanyiso zwi tevhelaho?
Maga a u bvumba nga zwi no kwama maṅwalwa	<ol style="list-style-type: none"> 1 Vhalani siaṭari ṭithihi ṭa maṅwalwa. 2 Kha vha vhudzise vhagudi: Ni humbula u nga hu khou itea mini afha? 3 Kha vha tendele vhagudi vha humbule nga ha mbudziso. 4 Arali vhagudi vha sa fhinduli, kha vha vha ṅee tsumbo ya phindulo.
Tsumbo dza u bvumba nga	<ol style="list-style-type: none"> 1 Ni humbula u nga ho itea mini zwi tevhelaho? 2 Ni humbula u nga mubvumbedzwa uyu o ita mini zwi tevhelaho? 3 Ni humbula u nga tshitori itshi tsho fhela hani?

Tshiṭirathedzhi tsha vhuvhili (2): U shumisa tshifanyiso tsha muhumbulo	
Ṭhalutshedzo.	Musi vhagudi vha tshi shumisa tshifanyiso tsha muhumbulo, vha tea u humbula nga zwine zwa khou itea kha tshiṭori, sa kha bono ḷa kha muvi. Vha tea u lingedza u vhona tshiṭori tshi tshi khou itea mihumbuloni yavho musii vha tshi khou endela u vhala.
Ndivho.	<i>Tshifanyiso tsha muhumbulo tshi thusa u ṅea ṭhaluso ya maipfi a re kha siaṭari tsha a shandukisa a nga sa a bono ḷa kha muvi mihumbuloni ya vhagudi. Tshifanyiso tsha muhumbulo tshi thusa vhagudi u vhona uri zwiwo zwi ṭumekana hani. Hezwi zwi thusa u fhaṭa u pfesesa nga ha tshiṭori tshoṭhe tsho fhelela, u fhira u vhala siaṭari nga siaṭari.</i>
Maga a u shumisa tshifanyiso tsha muhumbulo.	<ol style="list-style-type: none"> 1 Vhalani maṅwalwa kha siaṭari. 2 Kha vha vhudze vhagudi uri: Zwino ri khou ya u bvedza tshifanyiso tsha muhumbulo u fana na musii ro sedza muvi. 3 Kha vha vhudze vhagudi vha bonye maṭo. Kha vha ṭalutshedze vhagudi uri vha thetshesele maipfi uri vha kone u ita muvi wavho mihumbuloni yavho. 4 Kha vha dovholole u vhala maṅwalwa. 5 Kha vha vhudze vhagudi tshifanyiso tsha muhumbulo tshaṅu (edzani tshikili.) 6 Kha vha vhudzise vhagudi: No vhona mini? (Hu khou itea mini kha muvi waṅu?) 7 Kha vha thetshesele phindulo dza vhagudi vha ambe navho ngadzo. Kha vha ite vhungoho ha uri phindulo dza vhagudi dzi yelana na zwine zwa khou bevelela kha tshiṭori.
Tsumbo dza u shumisa tshifanyiso tsha muhumbulo kha maṅwalwa.	<ol style="list-style-type: none"> 1 Ndi na tshifanyiso tsha muhumbulo tsha musii Joe a tshi kunda kha mbambe ya u gidima. Ndo vhona biko ḷi tshi tou phopha ṭhoho yoṭhe heyi. Ndo vhona maṭo awe o tou fombe, o livha mutaladzini wa u ṭhaphudza mbambe, muvhili wawe u tshi khou shuma vhukuma. 2 Tshifanyiso tshaṅu tsha muhumbulo ndi tshifhio? Ho itea mini muvini waṅu?
Tshiṭirathedzhi tsha vhuraru (3): Ṭalani maṅwalwani/ṭalani kha maṅwalwa	
Ṭhalutshedzo.	U ṭala maṅwalwani ndi iṅwe ya ṅdila yo leluwaho ya u pfesesa mbudziso kha maṅwalwa. Mbudziso hedzi dzi thusa vhagudi u humbula kana u sedza maipfi kha siaṭari na u humbula mafhungo.
Ndivho.	<i>Mbudziso hedzi dzi sedza kha u pfesesa maipfi kha siaṭari. Siṭirathedzhi hetshi tshi sumbedza vhagudi u topola na u ṭoḍa maipfi a ndeme a ne a ḍo vha thusa u fhindula mbudziso.</i>
Maga a u ṭala kha maṅwalwa.	<ol style="list-style-type: none"> 1 Vhalani maṅwalwa kha siaṭari. 2 Kha vha vhudzise vhagudi nga ha mafhungo a re kha maṅwalwa, sa tsumbo, Joe o vha a tshi khou ṭoḍa u kunda nnyi kha mbambe? 3 Kha vha tendele vhagudi vha fhindule mbudziso. 4 KHA VHA DZHIELE NZHELE: kha vha thuse vhagudi uri vha wane phindulo nga u topola maipfi a ndeme, vha dovhe hafhu vha ṭoḍe mafhungo maipfi ayo ndeme kha maṅwalwa. Hezwi zwi vha isa ṅdilani ya u kona u nga fhindula mbudziso.
Tsumbo.	<ol style="list-style-type: none"> 1 Joe o vha a tshi khou ṭoḍa u kunda nnyi? 2 Joe o thoma a ita mini mbambe i sa athu thoma? 3 Joe o ita lini ṅḍowedzo ya mbambe? 4 Mbambe yo farelwa gai?

Tshiṭirathedzhi tsha vhuṅa (4): U nweledza/manweledzo	
Ṭhalutshedzo.	Musi vha vhagudi vha tshi ṅea manweledzo a mafhungo, vha tea u humbula nga zwo iteaho kha tshiṭori. Vha tea u humbula na nga zwinwevho zwithu, sa: ndi mini tshine vha funa nga ha tshiṭori na zwe vha guda kha tshiṭori.
Ndivho.	<i>Manweledzo a sumbedza uri vhagudi vha pfesesa na u humbula nga ha tshiṭori. U vhudzisa vhagudi nga ha manweledzo a tshiṭori ndi ṅila ya khwiṅe ya u sedzulusa uri vho pfesesa vha dovha vha humbula nga ha tshiṭori naa.</i>
Maga a manweledzo.	<ol style="list-style-type: none"> 1 Vhalani maṅwalwa. 2 Kha vha humbudze vhagudi: ri tshi ṅea manweledzo, ri humbula nga zwipiḡa zwa ndeme kha tshiṭori. Ri dovha hafhu ra humbula nga ha zwine ra zwi funa afho kha tshiṭori. Ri dovha hafhu ra humbula nga zwine ra zwi takalela afho kha tshiṭori na zwe ra guda kha tshiṭori. 3 Kha vha ṅee vhagudi muthethe muthihi wa u humbula nga ha tshiṭori. 4 Kha vha vhudze vhagudi vha rembuluwe vha sedzane uri vha ambe nga manweledzo na ṭhama dzavho. 5 Tsha u fhedzisela, vha nga humbela vhagudi u ri vha ṅwale fhasi manweledzo avho, vha tshi khou shumisa fureme u vhathusa.
Tsumbo.	<p>Tshiṭori: Joe u kunda kha mbambe ya u gidima.</p> <p><u>Vhagudi vha ṅea manweledzo a tshiṭori a tevhelaho:</u></p> <p>Tshiṭori hetshi tshi amba nga ha mutukana a no pfi Joe, a no khou ṭoḡa u kunda muṅwe mutukana a no pfi Sizwe kha mbambe ya u gidima tshikoloni. Joe o vha a tshi ita ṅdowedzo tshifhinga tshoṭhe, o fhedzisela o kunda Sizwe.</p> <p>Ndi takalela tshipiḡa tsha musii Joe a tshi kunda a ṭhukhula theiphi mafheleloni a mbambe.</p> <p>Ndo guda uri arali u tshi shuma nga maanḡa u sa neti u ya kunda.</p>
Tshiṭirathedzhi tsha vhuṭanu (5): U elekanya nga zwi ḡaho (ḡivhudzisa)	
Ṭhalutshedzo.	Musi mugudisi a tshi ḡivhudzisa, u tea u vha a tshi khou humbulela ṅṅha nga zwi no kwama U ita uri vhagudi vha pfe nga zwine a khou humbula ngazwo.
Ndivho.	<p><i>Nga u edzisela kana u modeḡa musii u tshi khou humbula/kana u ḡivhudzisa nga ha maṅwalwa, ri vha ri tshi khou gudisa vhagudi zwithu zwivhili:</i></p> <p><i>Tsha u thoma, ri vha gudisa uri vhavhali kwae, a vha vhali mafhungo lwa fhedzi, vha tea u dzula vha tshi humbula nga zwine vha khou vhala ngazwo.</i></p> <p><i>Tsha vhuvhili, ri sumbedza vhagudi kuhumbulele, na ṅila kwae dza u vhala maṅwalwa. Ngauralo ri vha ri khou gudisa vhagudi u humbula nga vhukoni na u humbula ho ṭandavhuwaho nga maṅwalwa. Tshifhinga tshi tshi ya vhagudi vha mbo ḡi thoma u ita izwi zwithu zwoṭhe nga vhoṭhe.</i></p>
Maga a u elekanya nga zwi ḡaho (ḡivhudzisa.)	<ol style="list-style-type: none"> 1 Vhalani maṅwalwa kha siaṭari. 2 Humbulani nga mbudziso kana muhumbulo une muvhali kwae a nga vha nawo nga zwi no kwama (Mihumbulo yo ṅewa kha u vhala ha u ranga na ha ha vhuvhili kha buḡoko ire kha puḡane ya ngudo) 3 Kha vha vhudze vhagudi: Ndi a vhona. 4 Kha vha vhudze vhagudi: Ndi khou ḡivhudzisa ...? 5 Vhagudi a vho ngo tea u ṅea phindulo
Tsumbo.	Ndi a vhona uri Sizwe o sea Joe musii a tshi dzhena mbambeni ya u gidima. Ndi khou ḡivhudzisa arali hezwi zwo vhaisa Joe?

Tshiṭirathedzhi tsha vhurathi (6): U ṭumekanya mafhungo/u livhanya	
Ṭhalutshedzo.	Musi vhagudi vha tshi ṭumekanya mafhungo, vha fanyisa zwa tshiṭorini na zwa matshilo avho a ḍuvha na ḍuvha, kana mafhungo ane vha a ḍivha na e vha vhala huṅwevho.
Ndivho.	<i>U ṭumekanya mafhungo zwi thusa uri vhagudi vha pfesese maṅwalwa zwavhuḍi nga u ṭumekanya ayo mafhungo na zwiṅwe zwine vha zwi ḍivha, kana vho vhuyaho vha ṭangana nazwo. Hezwi zwi sumbedza uri vhagudi vha nga kona u ṭumekanya mafhungo: u bva kha maṅwalwa u ya kha maṅwe maṅwalwa, maṅwalwa u ya kha iwe muṅe, matshilo avho, na maṅwalwa a zwa shango – maṅwe mafhungo a ne a ḍivhea shangoni.</i>
Maga a u ṭumekanya mafhungo.	<ol style="list-style-type: none"> 1 Vhalani maṅwalwa kha siaṭari. 2 Kha vha vhudzise vhagudi mbudziso, sa: Ndi lini he na vhuya na pfa ni tshi tama u kunda, u fana na Joe? 3 Shumisani muedzo kana vha nga tou modeḷa u ṅea phindulo sa tsumbo yaṅu, sa: Musi Joe a tshi ṭoḍa u kunda kha mbambe ya u gidima, zwi nkhubudza musu ndi tshi ṭaṭisana na mukomana wanga tshikoloni. O vha a tshi dzulela u wana maraga dza ṅṅha kha zwoṭhe, vhabebi vhanga vho vha vha tshi ḍihudza nga. Ndo vha ndi tshi ṭoḍa uri vhabebi vhanga vha ḍihudzevho nga ṅṅe.
Tsumbo.	<ol style="list-style-type: none"> 1 Izwi zwi ni humbudzisa mini nga vhutshilo haṅu? 2 Ambani arali no no vhuya na vha na tshifhinga tshe zwi fanaho na izwi zwa bvelela kha inwi. 3 Arali no vha ni Joe, no vha ni tshi ḍo vha no ita mini musu Sizwe a tshi ni sea? 4 Ni humbula u nga Sizwe o ḍipfa hani musu a tshi kundwa nga Joe? 5 Izwi zwithu zwi ni humbudza mubvumbudzwa ufho?
Tshiṭirathedzhi tsha vhusumbe (7): U ṭahisa mihumbulo/humbulela	
Ṭhalutshedzo.	U ṭahisa mihumbulo zwi katela u shuma kana u humbula nga zwine wa vho zwi ḍivha, na zwine wa vha wo vhala uri u bvumbe zwavhuḍi nga ha tshiṭori. Hezwi ndi zwone zwine ra zwi vhidza u vhala u tshi ṭoḍa u pfesesa na u wana ṭhalutshedzo ya zwo ambiwaho nga vhumone. Musu vhagudi vha tshi ṭahisa mihumbulo, vha bvumba nga zwavhuḍi zve vha vhala kha tshiṭori. Tshiṅwe tshifhinga muṅwali ha ṅwali zwidodombedwa zwoṭhe nga ha tshiṭori. Muṅwali u siya zwiṅwe zwipiḍa zwa mafhungo kha tshiṭori, u zwi siya zwi songo fhelela, uri vhavhali vha kone u wana mafhungo o fhelelaho nga vhone vhane.
Ndivho.	<i>Vhagudi vha tea u wana u pfesesa kha tshiṭori nga u ṭahisa mihumbulo yavho – vha tea u guda u vhala vha tshi itela u pfesesa na u wana ṭhalutshedzo ya zwo ambiwaho nga vhumone. U ita hezwi vha tea u shumisa zwo ṅwalwaho na zwine vha vho dzula vha tshi zwi ḍivha u lingedza u wana zwithu zwi songo bvelaho khagala musu hu tshi ṅwalwa tshiṭori.</i>
Maga a u ṭahisa mihumbulo.	<ol style="list-style-type: none"> 1 Vhalani maṅwala kha siaṭari. 2 Kha vha vhudzise vhagudi: Ni ḍivha mini nga hezwi? Maṅwalwa a ri mini? 3 Vhudzisani vhagudi: Ndi zwifho zwiṅwe zwine ra nga bvumba nga mafhungo aya? Hu na mafhungo o siedzwaho kha maṅwalwa? 4 Vhudzisani vhagudi: Ni nga ṭahisa mihumbulo ufho musu no sedza ṅḍila ye Joe a vha a tshi khou ita ṅḍowedzo dzawe? 5 Thetshelesani vhagudi, ni ite therisano navho nga phindulo dzavho. Kha vha ite vhungoho ha uri vhagudi vha ṅea phindulo dzi pfalaho. 6 Arali vhagudi vha tshi kundelwa, vha ṅeeni tsumbo ya ṭahisa mihumbulo. Shumisani fureme ya mafhungo u vha thusa: U ya nga nga mutheo wa mafhungo aya ... Ndi humbula u nga ...

Tsumbo.	<p>Mañwalwa</p> <p>Khaladzi yanga o apujayela u ya Yunivesithi. Ndi tshi swika hayani ndo wana o fara luñwalo a tshi khou mwemwela. Mme anga vho vha vha tshi khou lila, vha dovha hafhu vha sea, vha tshi ita na u mu kuvhatedza.</p> <p>U ṭahisa mihumbulo:</p> <p>U ya nga mutheo wa mafhungo aya ndi mbuno ya uri khaladzi yanga o apujaya u ya Yunivesithi, na uri u o fara luñwalo nahone u vhonala o takala, ri bvumba uri o ṭangedzwa Yunivesithi.</p>
Tshiṭirathedzhi tsha vhumalo (8): U ṭhathuvha/sengulusa	
Ṭhalutshedzo.	Musi ri tshi ṭhathuvha mañwalwa, ri dzhia tsheo nga tshipiḽa tsha mañwalwa ayo.
Ndivho.	<i>Vhagudi vha tea u funzwa uri vha dzule vha tshi ṭhathuvha zwine vha vhala, na u tikedza phindulo dzavho nga mbuno dzi pfalaho.</i>
Maga a u ṭhathuvha.	<ol style="list-style-type: none"> 1 Vhalani mañwala kha siaṭari. 2 Kha vha vhudzise vhagudi mbudziso ya u ṭhathuvha mañwalwa: ni vha humbele uri tikedze phindulo dzavho nga mbuno dzi pfalaho. 3 Tsumbo: Ni vhona u nga X o ita zwone? Ndi ngani? 4 Thetshelesani vhagudi, ni ite therisano navho nga phindulo dzavho. Kha vha ite vhungoho ha uri vhagudi vha ṽea phindulo dzi pfalaho. 5 Arali vhagudi vha tshi kundelwa, vha ṽeeni tsumbo ya u ṭhathuvha: Ndi vhona u nga X o ita zwone ngauri X
Tsumbo.	<p>Dziñwe mbusiso dza u ṭhathuvha dzi thoma nga:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1 Ni vhona u nga ... 2 Ni a tendelana na. 3 Nga u vhona haṽu ... 4 No takalela ...

Afho fhasi ndi ṭhalutshedzo ya ngonathikho ya ngudo inwe na inwe ya u vhala (khathihi) na vhagudi, thangelauvhala, u vhala ha u thoma, u vhala ha vhuvhili, na thevhelauvhala.

U VHALA (KHATHIHI) NA VHAGUDI: THANGELAUVHALA

ZWIṬIRATHEDZHI ZWA U PFESESA: U BVUMBA

Kha thangelauvhala, ri fhaṭa zwikili zwa u pfesesa nga u ita uri vhagudi vha humbule nga tshiṭori vha sa athu u tshi vhala.

- 1 Kha vha vhudze vhagudi uri namusi vha ḽo lavhelesa zwifanyiso kha tshiṭori, na u humbula nga ha tshiṭori.
- 2 Kha vha vhudze vhagudi uri u ya nga zwine vha vhona, vha ḽo tea u bvumba nga ha tshiṭori. Hezwi zwi amba uri vha ḽo shumisa zwifanyiso u lingedza u bvumba uri tshiṭori tshi amba nga mini?
- 3 Ṭalutshedzani vhagudi uri vha songo humbula nga tshifanyiso tshithihi fhedzi. Vha tea u humbula ngauri zwifanyiso zwoṭhe zwi na vhushaka ḽe. Vha tea u ṭumekanya zwifanyiso zwoṭhe u itela u wana uri tshiṭori tshoṭhe tsho fhelela tshi amba nga ha mini.

- 4 Kha vha sumbedze vhagudi gwati la tshitori vha vhalele thoho ya mafhungo ntha.
- 5 Kha vha vhudzise vhagudi: Ni vhona u nga hu do itea mini kha tshitori itshi
- 6 Tshi tevhelaho, kha vha lavhelese tshifanyiso tshinwe na tshinwe kha tshitori, musi vho lavhelesa sa zwenezwo, Kha vha vhudzise vhagudi:
 - a Ni khou vhona mini kha tshifanyiso itshi?
 - b Ni vhona u nga hu khou itea mini afha fhethu?
 - c Ni vhona u nga hu nga itea mini zwi tevhelaho?
- 7 Arali vhagudi vha tshi hangwa u tumejanya zwifanyiso zwo fhambanaho, kha vha vha tutuwedze u ita hezwi: Tsumbo, Ni a humbula uri uyu mutukana o vha a tshi khou ita mini kha tshifanyiso tsho fhiraho? U khou ita mini zwino? Ni vhona u nga hu khou itea mini?
- 8 Vha tshi swika kha tshifanyiso tsha u fhedzisela, Kha vha vhudzise vhagudi: Ni humbula u nga tshitori itshi tshi do fhela hani? (arali zwo tea)
- 9 Kha vha livhuwe vhagudi nge vha bvumba.
- 10 Arali vha na tshifhinga, kha vha vhale tshitori tshothe nga khathihi vha sa imi.

U VHALA (KHATHIHI) NA VHAGUDI: U VHALA HA U RANGA/THOMA

TSHITIRATHEDZHI TSHA U PFESESA: TSHITIRATHEDZHI TSHINE TSHA TEA U SHUMISWA TSHI TALUSWA KHA PULANE YA NGUDO

Kha u vhalo ha u ranga/thoma, ri tea u thoma ra fhatu zwikili zwa u pfesesa nga u vhalo na u talutshedza vhagudi nga ha tshitori. Ri tea u ita muedzo kana u modela u humbula nga ha tshitori. Musi ni sa athu u thoma u vhalo, kha vha vhudze kilasi zwine na do vha ni tshi khou ita. Vha vhudzeni zwithu zwi ngaho sa: *'Kilasi, ndi tshifhinga tsha u vhalo (khathihi) na vhagudi' Ni humbule uri musi hu tshi vhalwa kana u thetsheswa tshitori, ndi zwa ndeme u dzula u tshi humbula nga ha tshitori. 'Namusi, ndi do ni sumbedza uri nne ndi humbulisa hani nga tshitori. Ndi do ni sumbedza hezwi nga u shumisa: sa tsumbo, tshifanyiso tsha muhumbulo u wana uri ho itea mini kha tshitori. Hezwi zwi amba uri musi ndi tshi khou vhalo ndi do ita muvi nga ha tshitori muhumbuloni wanga.'*

- 1 Kha vha vhale siatari linwe na linwe la tshitori vha tshi elela zwavhudi vha dovha vha pfala. Musi vha tshi khou vhalo, kha vha shumise nyambangazwanda, nyito na u amba nga tshifhatuwo, ni tshi shandukisa khalo/thoni ya ipfi u khwathisedza talutshedzo dza manwalwa.
- 2 Hune zwa vha zwo tea, kha vha talutshedze ipfi kana furase lenelo kha vhagudi.
- 3 Nga tshifhinga tshenetsho tshithihi, musi ri kati na u vhalo ha u ranga/thoma, kha ri lavhelesese kha u ita muedzo kana u modela na u funza vhagudi zwitirathedzhi zwa u pfesesa.
- 4 Mafheleloni ha siatari linwe na linwe, ni do vhona buloko mbili dzo khalariwaho, dzo lebelwa, u vhalo ha u ranga/thoma na u vhalo ha vuvhili.
- 5 Vha tshi fhedza u vhalela vhagudi siatari ilo, kha va awele, vha sumbedzise uri vha khou humbula nga u ri: 'hu na mini kha buloko'? Nga u ita nga ndila heyi, vha khou modela

kana u ita muedzo wa u humbula nga ha tshitori. Ndi zwa ndeme u pfesesa zwine vha khou amba ngazwo – arali zwi sa pfali kha vhone, a zwi nga pfali na kha vhagudi.

- 6 Kha siatari la u fhedzisa kha tshitori, hu na mbudziso dzi si gathi kha buloko dza u vhala ha u ranga/thoma na u vhala ha vhuvhili.
- 7 Kha vha vhudzise vhagudi vho fhambanaho mbudziso uri vha dzi fhindule.
- 8 Kha vha sumbedze vhagudi uri hu nga vha na phindulo dzi fhiraho nthihi kha mbudziso, na uri vhagudi vha nga vha na mihumbulo yo fhambanaho.

U VHALA (KHATHIHI) NA VHAGUDI: U VHALA HA VHUVHILI

TSHITIRATHEDZHI TSHA U PFESESA: TSHITIRATHEDZHI TSHINE TSHA TEA U SHUMISWA TSHI TALUSWA KHA PULANE YA NGUDO

Kha u vhala ha vhuvhili, ri ya phanda na u fhaṭa zwikili zwa u pfesesa nga u vhala na u ṭalutshedza vhagudi nga ha tshitori, na u modela kana u ita muedzo wa u humbula nga tshitori. Kha vha dovhe hafhu, vha vhudze kilasi zwine vha do vha vha tshi khou ita. Kha vha vha vhudze zwithu zwi ngaho sa: *‘Kilasi, ndi tshifhinga tsha u vhala (kathihi) na vhagudi’ Ni humbule uri musi hu tshi vhalwa kana u theshelesa tshitori, ndi zwa ndeme u dzula u tshi humbula nga ha tshitori. ‘Namusi, ndi do ni sumbedza uri nne ndi humbulisa hani nga tshitori. Ndi do ni sumbedza hezwi nga u shumisa: sa tsumbo, tshifanyiso tsha muhumbulo u wana uri ho itea mini kha tshitori. Hezwi zwi amba uri musi ndi tshi khou vhala ndi do ita muvi nga ha tshitori muhumbuloni wanga.’*

- 1 Zwi tevhelaho, kha vha vhale siatari liṅwe na liṅwe la tshitori ni tshi elela zwavhudi vha dovha vha pfala. Musi vha tshi khou vhala, kha vha shumise nyambangazwanda, nyito na u amba nga tshifhatuwo, vha tshi shandukisa khalo/thoni ya ipfi u khwaṭhisedza ṭalutshedzo dza maṅwalwa.
- 2 Nga tshifhinga tshenetsho tshithihi, musi ri kati na u vhala ha vhuvhili, vha a modela kana u ita muedzo wa u humbula nga ha tshitori.
- 3 Mafheleloni ha siatari liṅwe na liṅwe, vha do vhona buloko mbili dzo khalariwaho, dzo lebelwa, u vhala ha u ranga/thoma na u vhala ha vhuvhili.
- 4 Vha tshi fhedza u vhalela vhagudi siatari ilo, vha awele, vha sumbedzise uri vha khou humbula nga u ri: ‘hu na mini kha buloko?’ Nga u ita nga ndila heyi, vha khou modela kana u ita muedzo wa u humbula nga ha tshitori. Ndi zwa ndeme u pfesesa zwine vha khou amba ngazwo – arali zwi sa pfali kha vhone mune, a zwi nga pfali na kha vhagudi.
- 5 Kha siatari la u fhedzisa kha tshitori, hu na mbudziso dzi si gathi kha buloko dza u vhala ha u ranga/thoma na u vhala ha vhuvhili.
- 6 Kha vha vhudzise vhagudi vho fhambanaho mbudziso uri vha dzi fhindule.
- 7 Tsha u fhedzisela, kha vha vhudze vhagudi vha sike/vhumbe mbudziso dza zwi no vha kwama.
 - a Kha vha vhudze vhagudi vha humbule nga vhoṭhe nga mbudziso dzine vha nga vhudzisa nga zwi no vha kwama.

- b** Arali zwo fanela, kha vha humbudze vhagudi nga maipfi a mbudziso, tsumbo, ndi nnyi? Ndi mini? Gai? Hani? Ndi ngani? U ya nga muhumbulo waṅu, ni humbula u nga ...? Neani, Nzw.
- c** Kha vha vhudze vhagudi vha rembuluwe vha ambe uri vha kone vhudzisana mbudziso.
- d** Kha vha vhudze vhagudi vha si gathi vha nee phindulo dzavho kilasi yo thetshelesa.
- e** Kha vha nee vhaṅwe vhagudi tshifhinga u nea phindulo dza mbudziso.

U VHALA (KHATHIHI) NA VHAGUDI: THEVHELAVHALA

Ndivho ya nyito ya thevhelavhala ndi u nea vhagudi tshifhinga tsha u tanganyisa kana u kuvhanganya ndivho ya kupfesesele kwa tshitori, na u didowedza nyambo ntswa ye vha guda.

Kha thevhelavhala, ni do ita nyito nthihi kha nṅa:

- 1 Tsumbedzelo dza maṅwalwa.
- 2 U ita litambwa/nyito nga ha tshitori.
- 3 Nganetshelo ya tshitori ya oraḷa kana ya u tou ṅwalwa.
- 4 Tholokanyondivho ya u tou ṅwalwa.

TSUMBEDZELO DZA MAṅWALWA

- 1 Kha vha dzudze vhagudi desikeni dzavho, na bugu dzavho dza u ṅwalela kana siatari li si na tshithu, penisela na dzikhirayoni.
- 2 Kha vha vhudze vhagudi uri vha do tea u shumisa tshifanyiso tsha muhumbulo nga ha maṅwalwa a no bva kha tshitori. Kha vha humbudze vhagudi uri musi vha tshi shumisa tshifanyiso tsha muhumbulo, vha tea u humbula uri tshi nga vha tshi tshi fana na mini? tshi na muṅukho de? Tshi pfalisa hani? Vha tea u nea tshifanyiso tsha muhumbulo nga uri vha dipfa hani nga mubvumbedza, zwiwo kana zwiteṅwa zwi re kha maṅwalwa.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi vha bonye maṅo, vha kha nyawelo. Kha vha vhalele maṅwalwa hafhu.
- 4 Kha vha vhudze vhagudi vha bonyolole maṅo, vha ole tshifanyiso tshavho tsha muhumbulo tshi no bva kha maṅwalwa. Vhagudi vha nga lebuḷa na u ṅalutshedza, muṅukho, muthetshelo, Nz
- 5 Vhagudi vha tea u shumisa mathomo a mafhungo u ṅwalwa fhungo kana u ṅwala nga tshifanyiso tsha muhumbulo tshavho.
- 6 Tsha u fhedzisa, kha vha tendele vhagudi u rembuluwa vha amba vha nekana mihumbulo nga ha tshifanyiso tsha muhumbulo.

U ITA LITAMBWA/NYITO NGA HA TSHITORI

- 1 Kha vha dzudze vhagudi kha thovho/methe, kana fhethu ho dzikaho nṅa.
- 2 Kha vha vhudze vhagudi uri namusi vha do edza zwipida zwa tshitori tshe vha vhalala.
- 3 Kha vha farele bugu khulwane nṅha. Kha vha vhale siatari la u thoma.
- 4 Kha vha nee vhagudi ndaelo dza zwine vha khou tea u edza. (kha pulane ya ngudo)

- 5 Kha vha edze ndaela na vhagudi.
- 6 Kha vha dovholole kha siaṭari liṅwe na liṅwe.
- 7 Kha vha gudise vhagudi u tenda u shumisa tshiga tsha u sumbedza u fhumula uri vha kone u thetshesela musi ni khou vhala kha siaṭari ni tshi sumbedzela na nga nyito.

NGANETSHELO YA TSHIṬORI YA ORALA KANA YA U TOU NṪWALWA

- 1 Kha vha dzudze vhana zwavhuḍi uri vha kone u vha pfa.
- 2 Kha vha tevhele maga a pulane ya nyito u ṭalutshedza vhagudi zwipiḍa zwa tshiṭori.
- 3 Tsha u thoma, vha ḍo edza u ita nganetshelelo ya zwiṅwe tsha zwipiḍa kha tshiṭori.
- 4 Ha tevhele uri vha vhudze vhagudi uri vha humbule nga tshiṅwe tsha zwipiḍa kha tshiṭori – a vho ngo tea u kopa nganetshelelo ya tshiṭori tshavo.
- 5 Vhagudi vha tea u rembuluwa vha amba vha ṅekana mihumbulo nga nganetshelelo dzavho vhona vhaṅe.
- 6 Tsha u fhedzisela, vha ḍo tea u vhidza vhagudi vha si gathi uri vha ṅee kilasi nganetshelelo dzavho.
- 7 Arali ngudo i ya nganetshelelo ya u tou nṪwala, vhagudi vha tea u ola/kana u nṪwala nganetshelelo buguni dzavho dza u nṪwalela.

THOLOKANYONḌIVHO YA U TOU NṪWALWA

- 1 Musi ngudo i sa athu thoma, kha vha nṪwale ṭhoho ya maṅwalwa sa ṭhoho ya mafhungo kha bodo ya u nṪwalela.
- 2 Ha tevhele, uri vha nṪwale kupfesesele kwa mbudziso, kha bodo ya u nṪwalela, na mathomele a mafhungo musi ni tshi ṅea phindulo. (arali zwo tea)
- 3 Kha vha ṅee vhagudi ndaedzo ya u vula bugu dza u nṪwalela vha kone u nṪwala ṭhoho ya mafhungo.
- 4 Kha vha vhudze vhagudi uri namusi vha khou ya u humbula na u nṪwala phindulo dza mbudziso hedzi.
- 5 Kha vha vhale mbudziso na vhagudi vha ṅee ṭhalutshedzo arali zwo tea.
- 6 Kha vha vhudze vhagudi uri a vho ngo tea u nṪwala mbudziso, vha tea u nṪwala phindulo fhedzi.
- 7 Kha vha tshimbile vha mone na kilasi vha thuse vhagudi vhane vha khou kundelwa.
- 8 Mithethe mivhili ya u fhedzisela, kha vha i shumise u vhala phindulo na vhagudi, vha vha tendele vha khakhulule mushumo wavho.

U Vhala ha Zwigwada

Ndivho: U thetshesela mugudi muṅwe na muṅwe a tshi vhalela nṪha nga muthihi, na u fhaṭa zwikili zwa maitele a u vhala na zwikili zwa u vhala hu na u pfesesa zwi khagala. U tendela kilasi yoṭhe u wana tshifhinga u ita nḍowenḍowe ya u vhala maipfi a foniki, maipfi ano dovholola lunzhi na mafhungo ane a konea u dikhouda, vha saathu fhedza nyito pfufhi yo nṪwalwaho ya tholokanyandivho nga muthihi.

Ndi zwa ndeme uri vha thetshelese mugudi muñwe na muñwe a tshi vhala e eṅhe, luthihi nga vhege.

ZWINE VHA ITA NA KIḲASI YOṒHE:

- 1 Vha sa athu u thoma na tshifhinga tsha u vhala ha tshigwada, vha tea u thoma nga u dzudzanya kiḲasi yoṒhe na bugu dzavho dza ndowendowe na mabambiri a mushumo wa u vhala a no dikhoudea.
- 2 Vha tea u vha na vhuṅanzi uri mabambiri a mushumo o tsiredzea, nga u shumisa faela dza u tou vula kana zwibambiri zwa pulasitiki.
- 3 Kha vha funze vhagudi maitele a u vhala ha tshigwada kha Luambo lwa Hayani nga ndila i tevhelaho:
 - a Kha vha dzudzanye kiḲasi na mabambiri avho a mushumo a u vhala.
 - b Kha vha ṅalutshedze bambiri Ḳa nyito ya mushumo une vha tea u u shuma.
 - c Kha vha vhidze tshigwada tshi vha vhalele.
 - d Musi vho no thetshelesa mugudi muñwe na muñwe kha tshigwada, tshigwada kha tshi humele murahu vhudzuloni hatsho.
 - e Kha vha nee kiḲasi ndaela ya u ita nyito ya muratho, sa Mugudisi uri; tshinani vhuṅambo; tshimbila tshimbila, imani ni tou dzii! kana Ndi tshidulo tshanga na nṅe.
 - *Kha vha elelwe minete ya 30 yo lapfesa kha vhagudi vhaṅuku vho tou dzula vho fhumula nga vhone vhane. Nga mulandu wa zwenezwo, ndi zwa ndeme u ita nyito ya u pfukela kha inwe nyito, u itela uri vhagudi vha awele vha ite zwiñwe zwi takadzaho nga muvhili yavho.*
 - f Kha vha dzudzanyulule kiḲasi vhe na mabambiri avho a mushumo.
 - g Kha vha ṅalutshedze nyito ya bambiri ya mushumo i tevhelaho, i ne ya tea u shumiswa.
 - h Kha vha vhidze tshiñwe tshigwada tshi vha vhalele.
- 4 Ndi muhumbulo wavhuḍi wa u dzudza mugudi a no kondelwa tsini na muvhali a sa kondelwi, u itela uri musu vhagudi vha tshi khou vhala mabambiri a mushumo, vhañwe vhagudi vha nga thusa.

TSHIVHUMBEO TSHA MABAMBIRI A MUSHUMO WA U VHALA:

- 1 Bammbiri Ḳa mushumo wa vhege inwe na inwe Ḳi na nyito dza 10 dza tshifhinga tsha u Vhala ha Tshigwada nga vhege, naho zwo ralo tshigwada tshiñwe na tshiñwe tshi na tshifhinga tsha u shuma na mugudisi luthihi nga vhege. Hezwi zwi amba uri vhagudi vha ḍo fhedza nyito dza bammbiri Ḳa mushumo nga zwifhinga zwa 9.
- 2 Zwiga zwi humbudza vhagudi zwine vha ḍo ita ḍuvha Ḳiñwe na Ḳiñwe:
 - a Mulomo u humbudza vhagudi u bula mubvumo ipfi zwi tshi pfala.
 - b Maṅo a humbudza vhagudi uri vha tea u vhala aya maipfi vho tou a sedza.(U vhalela mbiluni)
 - c Nwana muthihi u humbudza vhagudi u vhala nga vhoṅhe.
 - d Vhana vhavhili vha humbudza vhagudi uri vha vhala vhe vhavhili.

Ndi hambula uri mugudi hoyu u vhala kha: vhuimo ha 1	Ndi hambula uri mugudi hoyu u vhala kha: vhuimo ha 2	Ndi hambula uri mugudi hoyu u vhala kha: vhuimo ha 3	Ndi hambula uri mugudi hoyu u vhala kha: vhuimo ha 4	Ndi hambula uri mugudi hoyu u vhala kha: vhuimo ha 5
<ul style="list-style-type: none"> Hoyu mugudi ha ñivhi na ipfi, kana maipfi a si manzhi. Hoyu mugudi ha vhoneali a tshi ñivha vhusaka ha vhonezhi ha mibvumo ya mañedere. 	<ul style="list-style-type: none"> Hoyu mugudi u ñivha maipfi a si manzhi o ñowealeho Hoyu mugudi ha vhoneali a tshi ñivha vhusaka ha miñwe ya mibvumo, KANA hoyu mugudi u ñoda thuso nnezi u vhala maipfi o fhiraho o dzumbiwaho. 	<ul style="list-style-type: none"> Hoyu mugudi u ñivha maipfi manzhi o ñowealeho Hoyu mugudi u ñoda thuso ya u dikhouda maipfi o fhiraho o dzumbiwaho. 	<ul style="list-style-type: none"> Hoyu mugudi u ñivha maipfi manzhi o ñowealeho na u kona u dikhouda vhonezhi ha maipfi o fhiraho o dzumbiwaho. Hoyu mugudi u a ñoda thuso nga tshiñwe tshifhinga u dikhouda maipfi manzhi a mu ñeaho khaedu. Mugudi u vhala a tshi tou elela zwiñuku/nyana. 	<ul style="list-style-type: none"> Hoyu mugudi u ñivha maipfi manzhi o ñowealeho Hoyu mugudi u a kona u dikhouda vhonezhi ha maipfi o fhiraho o dzumbiwaho. Mugudi hoyu u vhala a tshi tou elela na vhuñinyanyuli. Hoyu ndi muñwe wa vhavhali vha khwiñe kiñasini.

ZWINE VHA ÐO ITA NA TSHIGWADA TSHIÑWE NA TSHIÑWE NGA TSHIFHINGA TSHA U VHALA HA TSHIGWADA:

- Kha vha vhidze tshigwada tshi vha vhalele.
 - Kha vha vhe na vhuñanzi uri mugudi muñwe na muñwe u na ñiñwalwa ño teaho.
 - Tshigwada kha tshi dzule nga tshitendeledi/sekele.
 - Kha vha hambudze vhagudi nga maipfi a no dovholola e vha guda kha vhege yeneyo. Kha vha sumbedze vhagudi magariñatai a haya maipfi vha ite ndowendowe ya u a vhala.
 - Zwi tevhelaho, kha vha ñee vhagudi minete i si minzhi vha vhale zwiñida zwa ñiñwalwa nga vhoñthe na musi vho fhumula.
 - Vha kone u hambela mugudi a vhalele nñha tshiñida tsha ñiñwalwa, e eñhe.
- Nga tshifhinga tsha u vhala ha tshigwada, ndi zwa ndeme u hambula u:
 - sumba maipfi a no dovhololola lunzhi.** Kha vha hambudze vhagudi uri hu na mañwe maipfi a no bvelela lunzhi, aneo ri tea u guda u a vhala ri tshi tou a vhone.
 - fhañ zwiñili zwa u dikhouda.** Arali mugudi a sa koni u vhala ipfi, vha songo sokou muthusa nga u ñavhanya, vha nga tou muñuñuwedza uri kha vhañe ilo ipfi nga mubvumo zwi tshi pfala, vha kone u ñi ñanganya mibvumo u vhumbe ipfi na mugudi.

- c khoḁa na u tuṭuwedza vhagudi.** Kha vha ite u uri huvhe na u uri huvhe na u vhala ha tshigwada hu u guda ha tshenzhemo i thusaho kha vhagudi, vha dovhe vha shumise tshifhinga itshi u fhaṭa vhuḁifulufheli kha vhagudi.
- d fhaṭa u vhala nga u elela.** Kha vhathuse vhagudi u khwinisa u vhala havho vha tshi tou elela. Kha vha vhudze vhagudi uri, u vhala havho hu tea u pfala vha tshi nga vha kho tou amba. Kha vha edzisele vhagudi u vhala vha tshi tou elela, vhagudi vha dovholole murahu havho.
- e fhaṭa u vhala hu na u tshi pfesesa.** Kha vha vhudze vhagudi uri tshifhinga tshoṭhe vha tea u humbula nga ha zwine vha khou vhala nga hazwo. Kha vha gudise vhagudi u awela, vha humele murahu vha vhalulule zwe vha vhala arali vho xedza vhuṭala ha zwine zwa amba. Kha vha vha gudise u humbulela musi vha tshi khou vhala-u fhaṭa filimu/muvi thohoni dzavho wa zwine vha khou vhala. Kha vha gudise vhagudi u lingedza u humbula zwe vha vhala. Kha vha dovhe vha vha tuṭuwedze u vhudzisa arali vha sa pfesesi zwiṅwe.

U VHULUNGA MABAMMBIRI A MUSHUMO:

- 1** Ndi muhumbulo wavhuḁi u vhea mabammbiri a mushumo kha faela ya u tou vula musi vhagudi vha tshi a shumisa.
- 2** Vha londe mabammbiri aya nga vhuronwane, vha a vhulunge zwavhuḁi o no shumiswa.
- 3** Vha ḁo kona u shumisa anea mabammbiri a mushumo miṅwaha minzhi, sa izwi vhagudi vha sa ṅwaleli khao. Vhudzuloni hao, vha ṅwalela kha bugu dzavho dza ṅdowendowe.

TSHIṅWE TSHI NE VHA NGA ITA KHA U VHALA HA TSHIGWADA

Vha elelwe uri mbuno ya u Vhala ha Tshigwada ndi u thetshesela mugudi muṅwe na muṅwe nga muthihi, u itela u vha thusa kha u fhaṭa zwikili zwa thekiniki ya vhala. Arali vha si na vhudzulo ho linganaho ha hezwi kilasini yavho, kana arali vha na khaedu ya u langula vhuḁifari hu si havhuḁi kilasini musi vha tshi khou thetshesela tshigwada tshi tshi khou vhala, hu na zwiṅwe zwine vha nga ita.

Nga tshifhinga tsha u Vhala ha Tshigwada, kha vha dzudzanye vhagudi vhoṭhe kha desiki dzavho vha na mabammbiri a u vhala. Vha kone u ita zwi tevhelaho:

- 1** Kha vha ṭalutshedze nyito ya u thoma i ne vha tea u ita kha bammbiri la mushumo.
- 2** Vha konaha, u vhidza mugudi nga muthihi nga muthihi a ḁe a vha vhalela ṭafulani yavho.
- 3** Kha vha thetshesele mugudi muṅwe na muṅwe a tshi vhala kha liṅwalwa li bvaho kha vhuimo ho mu teaho.
- 4** Kha vha fhaṭe thekiniki ya zwikili zwa u vhala kha vhagudi.
- 5** Murahu ha minete ya 15, kha vha ṅee kilasi ndaela ya u ita nyito ya u pfukela kha iṅwe nyito.

- 6 Vha kona-ha u dzudzanyulula vhagudi vhudzuloni havho vha na mabambiri avho a u shumela khao.
- 7 Kha vha talutshedze nyito i tevhelaho i ne vha tea u i ita.
- 8 Kha vha ise phanda na u vhidza vhagudi nga muthihi nga muthihi vha tshi da u vhalela ntha tafulani yavho.

Arali vha tshi khou khetha u shumisa haya maitele a u thetshesela hu si u vhalala, vha tea u vha na vhuṭanzi uri vha do thetshesela mugudi muṅwe na muṅwe luthihi nga vhege.

U ṅwala nga maga

Ndivho: U gudisa vhagudi maitele a u shumisa mihumbulo yavho kha u ṅwala vha tshi tou thusiwa. U sumbedza vhagudi uri musi vha tshi shumisa u tevhokana ha maga/magoza zwi ita uri vha wane tshikhala tsha u shandula, u dzeula na u khwiṅisa mihumbulo yavho, vhudzuloni ha uri 'vha zwi kone nga luthihi'.

U ṅwala nga maga zwi katela u pulana, mvetomveto u dzudzanya, u anḡadza na u kumedza. Zwipiḡa izwi zwiṅa zwa maitele a u ṅwala zwi gudiwa kha gireidi tharu, musi vhana vha tshi alusa vhukoni nga zwiṭuku nga zwiṭuku.

KHA VHA PULANELE U ṅWALA

- 1 Kha phurogireme iyi, u pulana zwi sedzesa u gudisa vhana u pulana hu tshi shumiswa:
 - a Mutevhe.
 - b Mepe/mapa wa muhumbulo.
- 2 Musi vhagudi vha sa athu ḡisikela pulane yavho, vha vha itele tshiedziso tshayo, u itela uri vha talukanye uri ndi zwifhio zwine vha tea u ita. Pulane ya ngudo ndi tsumbandila yavho ya kuitele kwa hezwi zwithu.
- 3 Kha vha talutshedze vhagudi uri, tshifhinga tshoṭhe, muthu u tea u HUMBULA nga zwine a khou ya u ṅwala ngazwo. Kha vha talutshedze kuhumbulele kwavho vha tshi ambela ntha u itela uri vhagudi vha vha pfe.
- 4 Kha vha shumise themphuleithi ya u pulana musi vha tshi sika pulane yavho ya u ṅwala.
- 5 Tshi tevhelaho, kha vha fhe vhagudi minete i si gathi ya u elekanya nga zwine vha do ṅwala ngazwo.
- 6 Kha vha tende vhagudi vha tshi rembuluwa, vha ambe na u nekana mihumbulo na vhaṅwe ngavho.
- 7 Tsha u khunyeledza, kha vha dededze na u tikedza vhagudi musi vha tshi shumisa themphuleithi ya u pulana uri vha fhedzise pulane dzavho.

U N̄WALA MVETOMVETO

- 1 Musi ngudo i sa athu thoma, kha vha n̄wale hafhu fureme yavho ya u pulanela ya ngudo ye ya funzwa nga MUSUMBULUWO kha bodo. Kha vha n̄wale fureme ya u n̄wala kha bodo.
- 2 Tshi tevhelaho, kha vha t̄alutshedze, nga u pfufhifhadza khathihi na u sumbedzela, uri vhagudi vha ḁo shumisisa hani pulane dzavho vha tshi ita mvetomveto
- 3 Kha vha sumbedze vhagudi fureme ya u n̄wala ine ya ḁo vha husa u ita mvetomveto
- 4 Musi vhagudi vha tshi khou khunyeledza mvetomveto dzavho, kha vha tandule kilasi vha tshi vha thusa.

KHA VHA DZUDZANYE ZWE ZWA N̄WALWA

- 1 Kha vha n̄wale mutevhe wa u t̄ola (checklist) wa u dzudzanya mañwalwa u no bva kha pulane ya ngudo i re kha bodo.
- 2 Kha vha vhale vha t̄alutshedze vhagudi milayo ya kuitele (criteria).
- 3 Vha nga kha ḁi sumbedza vhagudi kululamisele kwa vhukhakhi ho itwaho nga vhunzhi havho.
- 4 Kha vha fhe vhagudi tshifhinga tsha u dzudzanya na u lulamisa zwe vha n̄wala, vha tshi shumisa mutevhe wa u t̄ola.

U ANḁADZA NA U KUMEDZA MAÑWALWA

- 1 Kha vha vhudze vhagudi uri vha vhe na vhudele musi vha tshi n̄wala mañwalwa a u khunyeledza.
- 2 Kha vha fhe vhagudi tshifhinga tsha u ḁekana bugu uri vha vhale mañwalwa a vhañwe.
- 3 Kha vha fhe vhañwe vha vhagudi tshifhinga tsha u vhalela kilasi yoṁthe zwe vha n̄wala.
- 4 Kha vha humbele vhagudi vha n̄walulule zwe vha n̄wala, kha kubambiri ku songo n̄walwaho tshithu vha sumbedzele nga zwifanyiso, vha saine. Kha vha t̄ane mañwalwa aya kha luvhondo kilasini.
- 5 Kha vha kuvhanganye bugu dza vhagudi. Vha lavhelelwa uri vha lulamisa mañwalwa a 2 fhedzi lwa fomaḁa nga themo vha tshi shumisa rubiriki dze vha ḁea. Fhedzi ha, kha vha vhale na u bula mihumbulo yavho malugana na mañwalwa a u khunyeledza a mugudi kha mutevheṁhaḁu (sekele) muñwe na muñwe.
- 6 Ri tshi ombedzela, vhuḁifulufheli ndi tshithu tshihulwane kha u alusa/bveledza zwikili zwa u n̄wala.

Zwiṭirathedzhi zwa u ṅwala

Ndivho: U fha vhagudi zwiṭirathedzhi zwi re na tshivhalo zwine shuma sa basha ḷa u vha thusa u shandula mihumbulo yavho ya fhaṭa maṅwalwa a no bva khavho vhone vhaṅe.

- 1 Kha vha tevhele pulane dza ngudo vha tshi fhedzisa mushumo wa u ṅwala wa vhege inwe na inwe.
- 2 Kha pulane dza ngudo, vha ḍo zwi vhona uri hu tevhelwa rothini dzi no fana. Ndi u itela u thusa vhagudi uri vha ḍivhe zwine vha tea u lavhelela kha pulane dza maṅwalwa. Hezwi zwi vha thusa u fhaṭa vhuḍifulufheli.
- 3 Vha ḍo zwi vhona uri zwiṭirathedzhi zwo fhambanaho zwi funzwa vhana nga zwiṭuku nga zwiṭuku u itela uri vha kone u ṭhaphudza fureme dza maipfi zwavhuḍi.
- 4 Ndivho ndi ya uri, u kona ha vhagudi u shumisa zwiṭirathedzhi izwi, zwi vha zwo no tou vha malofhani, yo no vha ṅdowelo.
- 5 Zwiṭirathedzhi izwi zwi thusa vhagudi uri vha vhe na vhuḍifulufheli siani ḷa zwe vha ṅwala nge vha vha sumbedza uri hu na maga a re na tshivhalo ane a tevhelwa musi vha tshi ṅwala.

TSHIṬIRATHEDZHI TSHA U THOMA (1): MUDEDEDZI/MUGUDISI U SUMBEDZELA KUṅWALELE U THOMA

- a Mugudisi u thoma nga u sumbedza kḷasi kushumele (u sumbedza kḷasi zwithu zwone zwone zwine vha khou ya u ita.)
- b Nge vha ṭalela mugudisi, vhagudi vha vho pfesesa zwine vha tea u ita.

TSHIṬIRATHEDZHI TSHA VHUVHILI (2): VHAṅWALI VHA A ELEKANYA VHA SA ATHU ṅWALA

- a U ṅwala ndi nyito ya u ṅwala mihumbulo kha bammbiri.
- b Hezwi zwi amba uri vhaṅwali vha tea u thoma nga u humbula vha kona u ketha zwine vha tama u ṅwala ngazwo musi vha sa athu ṅwala.
- c Zwi dovha zwa amba uri a hu na 'phindulo' dzone na dzo khakheaho musi muthu a tshi ṅwala – muṅwali muṅwe na muṅwe u mihumbulo yawe ine a tama u ṅwala ngayo.
- d Tshifhinga tshoṭhe kha vha wane tshifhinga tsha uri vhagudi vha humbule nga zwine vha tama u ṅwala ngazwo.

TSHITIRATHEDZHI TSHA VHURARU (3): VHAÑWALI VHA TALELA IPFI LIÑWE NA LIÑWE MUTALO

- a** Vhagudi vha elekanya nga fhungo line vha toda u li n'wala, vha li bulela n'ha.
- b** Vha vhala uri hu na maipfi mangana kha fhungo ili, vha tala mutalo u no imela ipfi liñwe na liñwe.
- c** Mitalo iyi i fanelwa u talwa i tshi buḁa u bva kha tsha monde u ya kha tsha u la nahone i tshi sielisana u bva n'ha ha siatari i tshi ya fhasi ha siatari.
- d** Vhulapfu ha mitalo iyi vhu tea u anganyelwa uri vhu lingane na ha maipfi ayo.
- e** Maipfi kha gadiswe. (Kha hu siiwe tshikhala vhukati ha maipfi.)
- f** Magumoni a fhungo, mugudi u vhea tshithoma/tshiawelo.
- g** Musi mitalo iyi yo no vha hone, mugudi u n'walela maipfi ane a divhiwa, kana a lingedze u n'wala mibvumo ya u ranga ya ipfi musu a sa athu humbela thuso.
- h** Hezwi zwi ita uri mañwalwa a mugudi a vhe na tshivhumbeo, zwa fhaṁa vhuḁifulufheli. Vhagudi vhane vha khou kundelwa na vhone vha nga thoma u n'wala mañwalwa nga ndila yeneyi.

TSHITIRATHEDZHI TSHA VHUṂA (4): VHAÑWALI VHA SHUMISA ZWIKO KHA U N'WALA MAIPFI

- a** Kha vha gudise vhagudi vha si humbele thuso ya u n'wala maipfi oṁhe ane vha sa a divhe. Kha vha thome vha shumise zwiñwe zwiko kha u wana kuñwalele kwa ipfi line vha si li divhe. Sa tsumbo:
- b** Maipfi a re luvhondoni.
- c** Bugu dziñwe vho.
- d** Mitevhe ya mupeleṁo.
- e** Vha nga kha ḁi vhudzisa na vhañwe ngavho kilasini.

TSHITIRATHEDZHI TSHA VHUṂANU (5): VHAÑWALI VHA SHUMISA NYELELWO YAVHO KHA U N'WALA MAIPFI

- a** Vhagudi vha tea u lingedza u elelwa maipfi e vha guda, na u a n'wala zwi tshi bva kha nyelelwo dzavho.

TSHITIRATHEDZHI TSHA VHURATHI (6): VHAÑWALI VHA BULA MAIPFI VHA TSHI ONGOLOWA SA TSHIBODE

- a** Kha vha gudise vhagudi u bula nga u ongolowa ipfi line vha sa li divhe u itela u pfa mibvumo yalo yo fhambanaho. (U fhandekanya)
- b** Zwi no tevhela, kha vha gudise vhagudi u ñwala mubvumo muñwe na muñwe une vha kona u u pfa. (Vha nga vha vha sa koni u peleta ipfi nga ngona, fhedzi hu vha hone u thoma u ñwala maipfi ane vha sa a divhe. Sa tsumbo **thotha** li nga ñwalwa sa **thotha**. Mugudisi a nga kona-ha u fhaṭa kha zwenezwi a fundedza muñwali mupeleto wone.)
- c** Kha vha lingedze u vhala mañwala a fonetiki a mugudi, vha vha khoḏe uri vho shumisa ndivho yavho ya fonetiki vha tshi lingedza u fhaṭa maipfi. Hetshi ndi tshikili tshihulwane tshine tsha tea u tuṭuwedzwa.

TSHITIRATHEDZHI TSHA VHUSUMBE (7): VHAÑWALI VHA VHALA ZWINE VHA ÑWALA

- a** Vhagudi vha vhalela nṭha mafhungo avho vha tshi divhalela vhone vhaṅe kana vha tshi vhalela vhañwe ngavho. U vhalela vhañwe nga iwe kilasini zwe wa ñwala zwi ita uri maitele a u ñwala a pfadze.
- b** Musi vha tshi ita ngaurali, vha ita vha tshi tola uri a hu na maipfi e vha siedza naa.
- c** Vha dovha hafhu vha sedza uri thevhekano ya maipfi ndi yone naa.
- d** Tshi re tshihulwane afha ndi tsha uri vha zwi ite nga ndila ine vhana vha diphina nga u vhala, nahone vha pfe vha tshi dihudza nga zwe vha ñwala.

TSHITIRATHEDZHI TSHA VHUMALO (8): VHAÑWALI VHA A REMBULUWA VHA AMBA

- a** Kha zwifhinga zwo fhambanaho musu wa ngudo, vhagudi vha nga rembuluwa vha livhana na vhañwe ngavho vha sielisana u amba vhoṭhe.
- b** Hezwi zwi nga shumiswa kha u nekana mihumbulo i no kwama zwine vha ḏo ñwala ngazwo, vha tshi vhalelana, u ṭalutshedzana zwifanyiso, kana u tola uri vha a pfesesa zwine vha tea u ita.
- c** Kha vha gudise vhagudi vha sedzane nahone vha haseledze vha sa iti phosho musu vha tshi rembuluwa vha amba.

TSHITIRATHEDZHI TSHA VHUṬAHE (9): HU VHA NA DZULO TSHIROLE (MINI-CONFERENCES)

- a** Hetshi ndi tshitirathedzhi tshi no shuma tshi no shumiswa musi vhagudi vha tshi khou ṅwala.
- b** Kha vha tandule kilasi/lufhera, vha ime hune vha vhona mugudi a tshi khou kundelwa.
- c** Kha vha ite dzulo-tshirole na mugudi uyu.
- d** Kha vha ambe nga mushumo wa mugudi, vha mu thetshelese, vha mu thuse zwi tshi langwa ngathuso ine a lila/toḁa.
- e** Vha elelwe u lingedza u fha mugudi thuso yawe e eṭhe, khathihi na u khoḁa u lingedza hune vhagudi vha ita khathihi na u ḁikhwiṅifhadza havho.

Gireidi ya 2

THEMO YA 3

Vhege ya

1

THERO:

Vhadzulapo

Ndugiselo Dza Kilisani

- 1 Musi vhege inwe na inwe i tshi thoma, kha vha vhe na vhuṭanzi uri kilasirumu yavho yo kuna nahone zwithu zwo vhekanywa zwavhuḍi.
- 2 BODO DZA U ṬANA kha dzi shandulwe na u engedzedza zwithu zwine zwa si tsha vha na mushumo zwi bvisiwe, vha zwi vhulunge nga vhuronwane.
- 3 Vho no fhedza, kha vha lugise maipfi a garaṭaṭhaṭwa/garaṭambali/garaṭatai na zwifanyiso zwa maipfi a thero zwine vha ḍo ṭoḍa u zwi shumisa.
- 4 Kha vha itendugiselo dza zwiteṭwa zwine vha ḍo zwi shumisa kha luvhondo lwavho lwa thero na ṭafula/khona, zwine zwa ḍo takadza vhagudi: sa, zwifanyiso zwa vhadzulapo vho fhambanaho shangoni nga vhuphara.
- 5 Kha vha ite ṭhoḍisiso kha inthanethe vha tshi ita ndugiselo dza thero. Sa tsumbo: u ita ṭhoḍisiso vho lavhelesa atikili nga vthathu vhane vha thusa vhaṭwe vhadzulapo.
- 6 Vha vhe na vhuṭanzi uri bugu dza vhagudiswa dza ndowedzo na Bugu dza Mishumo dza DBE dzi a lulamiswa dzoṭhe, dza vhewa zwavhuḍi he dza tea u dzula hone.
- 7 Kha vha vhe na vhuṭanzi uri bugu dzoṭhe khulwane, bugunanguludzwa na bugu dza laiburari ya kilasini dzo dzula nga ngona.
- 8 Arali vha tshi vhona zwo tea vha nga dzudzanyulula tshigwada tsha vhagudi kha u vhala ha tshigwada.
- 9 Kha vha pulane nyito dza vhege yoṭhe dza u linga ha fomaḷa na hu si ha fomaḷa.

Nyito Dza U Inga

Hedzi ndi nyito dzine dza nga shumiswa sa mishumo ine vhagudi vhane vha ṭavhanya u fhedza mishumo yavho vha ita KANA dzine vha dzi shumisa musu vha tshi khou linga vhagudi.

Nyito ya 1: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 2: Siatari la 3, Kha ri vhale na siatari la 3, Kha ri nṭwale.

Nyito ya 2: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 2: Siatari la 4, Kha ri shume.

Nyito ya 3: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 2: Siatari la 3, Kha ri nṭwale.

Nyito ya 4: Kha vha ole tshifanyiso tsha vhadzulapo vhane vha wela khavho.

Musumbuluwo

Nyito Dza Oraĵa

Minete ya 15

VHEGE YA 1

KHA VHA DIVHADZE THERO: U SWIKELELA NDIVHOTHANGELI

- 1 Kha vha sumbedze vhagudi tshifanyiso tsha vhathu vha tshi khou ĵa swobo kha tshiĵori tsha Bugu Khulwane tsha: Swobo ya makhulu ya tombo
- 2 Kha vha vhudze vhagudi uri ri khou thoma thero ntswa i no pfi: Vhadzulapo
- 3 Kha vha ole tshidanga tshi re na dzina ĵa **thero** vhukati ha bodo ya tshoko.
- 4 Kha vha vhudzise vhagudi vha ri: *Ndi zwifhio zwine na vho zwi divha nga thero iyi?*
- 5 Kha vha n̄wale mihumbulo ya vhagudi kha mepe wa mihumbulo. Kha vha vhee mihumbulo i no fana fhethu huthihi.
- 6 Arali vhagudi vha tshi khou kundelwa u fhindula, kha vha vha vha vha vhudzise mbudzisothuthuwedzi dzi tevhelaho:
 - a Vhadzulapo ndi mini?
 - b Ndi vho nnyi vhane vha wela kha tshigwada tsha vhadzulapo?
 - c Fhethu hune ha vha ha ndeme kha vhadzulapo ndi gai?

DIVHAMAIPFI A THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa SIVA (PATS.)
- 2 Kha vha tane ipfi na tshifanyiso kha Bodo ya Divhamaipfi ya Thero.
 - Vhadzulapo.
 - Thimbanywa/zwishumiswa.
 - via.

Maipfi	Maitele
Pirrr! Pirrr!	<i>U edzisela u unga vha khou lidza ndwevha.</i>
Ndi ndwevha i lilaho vhusiku	<i>U edzisela u lidza ndwevha.</i>
Shango ĵoŵhe ĵo bva!	<i>Vho ima vha tshi khou sumba matungo oŵhe</i>
Hu tevhelwa mbava;	<i>Vha edzisela u gidima.</i>
A suyoo! A suyoo!	<i>Vha tshi gidima vha tshi sumba.</i>
Khaŵha! tshiĵokisini swee!	<i>U edzisela unga vho fara muthu, zwanda zwi muraho vho zwi piringanya zwi tshi nga vho mu vhofha nga tsimbi dza mapholisa, u dzhena tshiĵokisini.</i>

Muñwalo

Minete ya 15

- 1 Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu dzavho dza ndowedzo.
- 2 Kha vha vhidze mibvumo na maipfi a tevhelaho uri vhagudi vha a ñwale:
 - a tshiulu
 - b mielo
 - c tshee
 - d loiwa
 - e muelo
 - f dzeula
 - g tolou
 - h muila
 - i thaela
 - j tshea
- 3 Tshi no tevhela, kha vha vhudze vhagudi uri vha shumise penisela dza muvhala kha u lulamisa mishumo yavho vhone vhañe.
- 4 Kha vha ñwale mibvumo na maipfi zwi tshi vhonala kha bodo ya tshoko.
- 5 Kha vha kuvhanganye bugu dza vhagudi musi tshikolo tshi tshi bva, vha sedze uri ndi nnyi ane a lila thuso inwe.

PHUROGIREME YA U THADUKANYA MUÑWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

Fhungo: _____

U Vhala (Khathihi) Na Vhagudi:

Minete ya 15

Thangelauvhala

TSHITIRATHEDZHI TSHA U PFESESA: U BVUMBA

- 1 Kha vha dzudze vhagudi kha methe/khaphethe u itela uri vha kone u vhona Bugu Khulwane.
- 2 Kha vha vule Bugu Khulwane vha ye kha tshitori tsha: Swobo ya makhulu ya tombo
- 3 Kha vha ite nyendelazwifanyiso ya siaṭari liñwe na liñwe, vha tshi vhudzisa vhagudi uri vha vhona u nga hu khou bvelela mini.
- 4 Kha vha thuse vhagudi u tumekanya zwifanyiso, u itela uri vha kone u pfelesa zwavhuḍi uri tshitori itshi tshi amba nga mini.

- 5 Kha vha divhadze vhagudi divhamaipfi ntswa kha zwipida zwo teaho zwa tshitori.
- 6 Kha vha vhale tshitori tshothe nga khathihi, vha sa imi.

U Nwala:

Minete ya 30

U Pulana Na Mvetamveto

ṬHOHO: Nwalani nga zwine na toda u thusa vhadzulapo vha hanu ngazwo na nga uri ni nga ita mini uri shangoni huvhe fhethu ha khwine

MUSHUMO: Nwalani pharagirafu mbili dzi re na mitaladzi ya 6–8.

TSHITIRATEDZHI TSHA U PULANA: Tsukamuhumbulo

KHA VHA DIVHADZE THERO YA U Nwala

- 1 Kha vha sumbedze vhagudi uri **vha tea u humbula vha sa athu nwala.**
- 2 Nga u tou amba, kha vha talutshedze vhagudi mihumbulo yavho nga ha tshitori, sa tsumbo:
Ndi do nwala tshitori nga ha mukololo we a vha a tshi pfi Lintle, a tshi dzula kule kule shangoni line la pfi Manakanaka. Shangoni la Manakanaka muñwe na muñwe o vha a mutukutuku sa sunzi.

NGA U EDZISELA/U MODELA TSHITIRATEDZHI TSHA U PULANA: (NNE NDI)

- 1 Kha vha ole fureme ya tsukamihumbulo nga thungo kana kha lula luñwe lurumbu lwa tshoko ya bodo.
- 2 Kha vha sumbedze vhagudi uri tsukamihumbulo I itiswa hani nga u fhindula mbudziso.
- 3 Kha vha fhedzise tsukamuhumbulo nga thungo kana kha lula luñwe lurumbu lwa tshoko ya bodo.

Tsukamuhumbulo			Tsukamuhumbulo		
Ni tama kana u ɽoɽa u ita mini u thusa vhadzulapo vha haŋu?	Ni ɽo zwi itisa hani?	Ni ɽo ɽoɽa mini?	Ndi ɽoɽa u ŋea vhadzulapo vha hashu mabini a mashika.	Ndi ɽoɽa u kuvhanganya tshelede nda renga mabini a mashika nda kona u kovhekanya mabini a mashikha kha vhadzulapo.	Mabini a mashika na vhanwe vhatu vha ɽo thusa.
Izwi zwi ɽo thusa vho nnyi?	U thusa vhadzulapo	Ndi nga mini muhumbulo waŋu u wa ndeme?	Zwi ɽo thusa muŋwe na muŋwe ngauri tshikha I tshinyadza mupo washu shangoni ɽashu.	Tshiɽori tshanga	Ngauri mabini a mashika a a ɽoɽea uri vhatu vha songo laɽekanya mashika.
Ndi nga mini muhumbulo waŋu u wa ndeme?	Izwi zwi ɽo khwiŋisa hani vhupo haŋu?	Zwiŋwe vho?	--	Tshikha I tshinyanyadza mupo washu, ri tea u ɽhogomela mupo washu!	Ndi ɽo tea u ɽalutshedza vhatu uri u laɽekanya mashika a si zwavhuɽi!

VHAGUDI VHA SHUMISA TSHIɽIRATHEDZHI TSHA U PULANA (NŊE NDI ITA)

- 1 Kha vha vha vhudze vhagudi vha bonye maɽo vha humbule nga zwithu zwi re na ndeme zwine ɽhama/khonani ya vhukuma ya tea u vha zwone. Kha vha ɽalutshedze vhagudi na zwine ɽhama/khonani i si fanele u vha zwone.
- 2 Tshi tevhelaho, kha vha ŋee vhagudi ndaela ya uri vha **rembuluwe vha ambe** na phathinara, u kovhana mihumbulo.
- 3 Kha vha sumbedze vhagudi fureme ya u pulanela kha bodo ya tshokho, vha vha vhudze uri vha shumise fureme iyo kha u pulanela zwine vha ɽo ŋwala, sa zve vhone vha itisa zwone.
- 4 Kha vha ŋee vhagudi bugu dza ndowedzo.
- 5 Kha vha vhudze vhagudi vha ŋwale ɽhoho: **Vhudzulapo: U pulana**
- 6 Kha vha vhudze vhagudi uri vha tea u ŋwala mihumbulo yavho – vha **songo** kopa pulane yavho.
- 7 Musi vhagudi vha tshi khou ŋwala, kha vha monamone na kiɽasi vha fare **khuvhanganotshihadu** navho.

U Vhala Ha Tshigwada Hu Na U Sumbiwa Ndila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yothe, muñwe na muñwe e na **Bambiri la U shumela la U vhala 1.**
- 2 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 1** ya **Musumbuluwo.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha-u-Vhala.**
- 6 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 2** ya **Musumbuluwo.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dādze tshitevhelelangudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshesela, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Lavhuvhili

U Tsalukanya Mibvumo Na Foniki:

Minete ya 15

Kha Vha Divhadze Mibvumo Na Maipfi Maswa

KHA VHA DIVHADZE MUBVUMO

- 1 Kha vha bule mubvumo vha imise garaṭatai: /a/
- 2 Kha vha bule mubvumo uyo vha nee vhagudi ndaela ya uri vha dovholele x 3.
- 3 Kha vha ambe nga uri mubvumo wa /a/ u a fhambana hani kha Luambo lwa Hayani na English.
- 4 Kha mibvumo i re yoṭhe (singili), kha vha sumbedze vhagudi mubvumo uyu kha firizi ya alifabethe.
- 5 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Ni nga humbula maipfi ane a thoma nga /a/?
- 6 Kha vha ite tsukamihumbulo ya maipfi vhe na vhagudi, sa: **amba, anga, amusi.**
- 7 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Ni nga humbula maipfi are na mubvumo /a/ kha ipfi?
- 8 Kha vha ite tsukamihumbulo ya maipfi vhe na vhagudi, sa: **kona baba, vhana.**

PHUROGIREME YA U TSHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

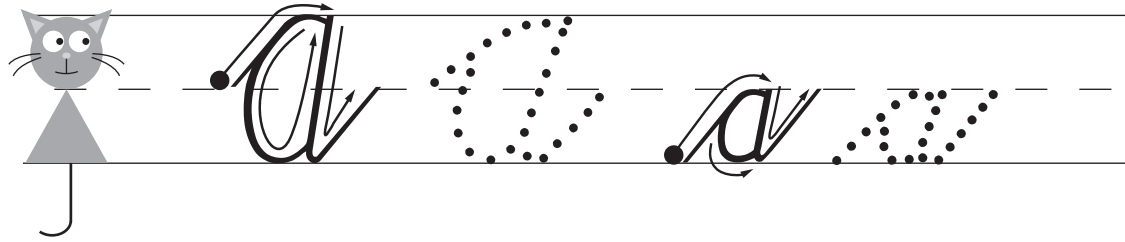

Muṅwalo:

Minete ya 15

Kha vha ṅwale ma(ḷedere) maswa (ḷiswa)/maipfi maswa/mafhungo maswa

- 1 Kha vha funze vhagudi kuṅwalele kwone kwa maḷedere maṭuku na ma(ḷederedanzi): **Aa**
- 2 Kha vha sumbedzele kuṅwalele kwa (ma)ḷedere kwa vhagudi vha no shumisa tshanḍa tsha u ḷa vha tovhedze nga kwa vhane vha shumisa tshanḍa tsha monde.
- 3 Vha kone u vhudza vhagudi u shuma shuma na phathinara dzavho vha ṅwale (ma)ḷedere kha miṭana yavho vha tshi shumisa minwe.
- 4 Nga murahu, kha vha vhudze vhagudi vha ṅwale (ma)ḷedere kha desike dzavho nga minwe.
- 5 Tsha u khunyeledza, kha vha sumbedze vhagudi hafhu kuṅwalelwe kwa (ma)ḷedere na maipfi kha bodo ya tshoko.
- 6 Vhagudi vha tea u ṅwalula mibvumo/maipfi/mafhungo buguni dzavho.

PHUROGIREME YA U ṲHADUKANYA MUṲWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

Fhungo: _____

U vhala (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

U vhala ha U ranga

ZWIṲIRATHEDZHI ZWA U PFESEA: U ḲIVHUDZISA/ U ṲHATHUVHA

Ḳinwalwa	U vhala ha U ranga (U elekanya nga U amba)
<p><u>Swobo ya Makhulu ya tombo</u></p> <p>Tselane na Makhulu wawe vho vha vhe na ṅḡala nga maanḡa. Zwifhinga zwo vha zwi zwivhi. Mvula yo vha i sa athu na. Mavhele hango hula, kholomo dzo vha dzo onda. A ho ngo vhuya ha vha na muthihi hafha kusini we a kona u vhulunga zwijiwa. Zwo vhilaedza Makhulu. Vha tea u ita'ni? Vhudenzhe ha u onda ha Tselane ho vha vhu tshi khou sekana vhu tshi ya, ḡuvha Ḳinwe na Ḳinwe, o vha a sa tsha gidima gidima na u tamba musi tshikolo tsho bva.</p>	<p>Zwa vhukuma Tselane na Makhulu wawe vha Ṳḡa zwijiwa! Ndi ḡivhudzisa uri vha ḡo zwi itisa hani?</p>
<p>Makhulu vha tea u ḡa na pulane nga u Ṳavhanya! Vho dzula ṅḡa ha tshidulo tshavho tsha u dzinginyea. Murahuna phanḡa vha khou dzinginyea vha kati vha tshi khou humbula nga ha pulane. 'Aha! 'Makhulu vha Ṳavha mukosi, 'ndi na pulane! Tselane, ndi tshifhinga tsha u ita swobo yanga ya tombo!</p>	<p>A thi athu vhuya nda pfa swobo ya tombo. Ndi ḡivhudzisa uri zwavhukuma u nga Ḳa tombo Ḳi kha swobo?</p>

Liṅwalwa	U vhalha ha U ranga (U elekanya nga U amba)
<p>Tselane a vhasa mulilo. Makhulu vha vhea bodo khulu yo ḡala nga maḡi tshivhasoni. Tselane a kuvhanganya matombo a u suvhelela are kha mavu o omaho. 'Haya matombo a ḡo ita swobo ya u ḡifhesa!' Tselane na Makhulu vho sea vho takala! Makhulu vha shela matombo kha maḡi.</p>	<p>Ndi ḡivhudzisa uri ndi nga mini vha tshi shela matombo kha maḡi? Ṱhamusi ndi ngauri a vha na zwiḡiwa zwi ne vha nga dzhenisa.</p>
<p>'Gidimani na kusi ni tshi vha vhudza nga ha swobo yanga ya tombo ya u ḡifha, Tselane!' ndi Makhulu vha tshi amba. Tselane a gidima na kusi.</p>	<p>Ndi ḡivhudzisa uri ndi nga mini Makhulu vha tshi Ṱḡa u vhudza kusi kwoṰhe nga ha swobo ya tombo.</p>
<p>'Makhulu vha khou ita swobo ya tombo ya u ḡifha!' O vhudza vhatu kusini kwoṰhe. 'Swobo ya tombo?' ndi mugudisi a no ralo. A thi athu vhuya nda pfa nga hayo.' Makhulu vha ḡivhea/duma hoṰhe nga swobo yavho ya tombo.' Ndi Tselane a no ralo.</p> <p>Ahaa khezwo! – ndi a i funa swobo heiḡa,' ndi khonani dza Makhulu dzi tshi amba. Zwavhukuma ndi tea u wana tshifaredzi/bawele.'</p> <p>'Ndi nga thetshela?' hu hambela mulimi.</p> <p>I pfala i tshi ḡifha,' hu amba mulisa.</p> <p>'Ee! Hu amba Tselane.</p> <p>Tselane a dzhia kufhinganyana a tshi khou hambula. 'Fhedzi i nga si lingane u kovhekana,' u amba o sinyuwa. Muṅwe na munwe o vhonele o sinyuwa. VhoṰhe vho vha vhe na ṅḡala.</p>	<p>Ndi ḡivhudzisa uri ndi ngani muṅwe na muṅwe o vha a tshi Ṱḡa swobo ine ya tou vha maḡi na tombo?</p>
<p>'Ndi na muhumblo hafha!, ndi Tselane o no amba, 'ndi na vhuṰanzi uri Makhulu vha ḡo kovhekanya swobo. Fhedzi muṅwe na muṅwe a ḡe na thimbanywa i no ḡifha ri shele. I ḡo kona u lingana muṅwe na muṅwe washu!'</p> <p>'Ndi nga ḡa na maḡabula,' ho amba mugudisi.</p> <p>'Kherotse dzi ḡo engedza munukhelelo, ho amba mulimi.</p> <p>Ndi na nyala dza u ḡifhelela dzi ne ra Ṱanganyisa,' ho amba mulisa.</p> <p>'Ndi Ṱhavha khuhu yanga ya u fhedza ya hei bodo,' ho amba khonani ya Makhulu.</p> <p>VhoṰhe vhadzulapo vha Ṱavhanya u ya mahayani u sedza zwine vha nga zwi wana zwa u Ṱanganyisa kha swobo ya Makhulu yo khetheaho.</p>	<p>Hoo! Muṅwe na muṅwe zwino u khou Ṱḡa u ḡisa tshiṅwe tshithu u ḡadzisa kha bodo ya makhulu. Ndi mangala uri uyu wo vha u muhumbulo wa Tselane u bva mathomoni?</p>

Līnwalwa	U vhala ha U ranga (U elekanya nga U amba)
<p>Vhutsi ha bvela nḡa ha bodo. Makhulu vha ritha maḡi vha shela muḡo na zwipaisi. Munukhelelo ḡe wa u ḡifha iwe vhathu! Nga muthihi nga muthihi vhadzulapo vha ḡisa miroho yavho uri i shelwe kha swobo ya Makhulu. Zwenezwi vhadzulapo vha tshi engedza zwithu kha swobo munukhelelo wa u ḡifha wa ḡaḡa!</p>	
<p>Mafheloni swobo ya vha yo luga. Muḡwe na muḡwe a ḡa na tshigodelo vha dzula u mona na mulilo vha kovhekana iḡa swobo ya tombo ya u ḡifha. Yo vha i nnzhi zwe na mmbwa ya wana vho!</p>	<p>Ndi ḡivhudzisa uri ndi nga mini swobo yo pfala i yavhuḡi? zwi nga zwo itwa nga thimbwanywa dze vhadzulapo vha ḡanganyisa.</p>
<p>Murahu ha vhuḡambo, Makhulu vha amba tshiḡori, Tselane a imba luimbo vhathu vha pembela. Ho vha ho no vha kale vhadzulapo vho dzula vhoḡhe vha tshi khou ḡa vha tshi amba.</p> <p>‘Ro vha na ḡuvha ḡi managadzaho,’ hu amba mulimi.</p> <p>‘Ri a livhuwa swobo ya tombo,’ ndi mulisa a no ralo.</p> <p>‘Vho ri sumbedza uri u kovhekana zwi ita uri roḡhe ri vhe vhapfumi,’ ndi mugudisi a no ralo.</p>	<p>Ndi a ḡivhudzisa uri vhadzulapo vha nga sinyuwa uri Tselane na Makhulu wawe vho engedza tombo madzuloni a thimbwanywa dza vhukuma?</p>
<p>Tselane na Makhulu wawe vha mwemwelela tshidzumbeni.</p>	<p>ḡhaḡuvho/tsenguluso yanga ndi ya uri havha vhaḡwe vhadzulapo vha nga si sinyuwese. Tselane na makhulu wawe vho vhasa mulilo vha kuvhanganya muḡwe na muḡwe. Vho thusa uri swobo i pfale i yavhuḡi, naho vho vha vha si na tshilḡiwa na tshithihi tsha u engedza!</p>

Mbudziso thevheli	Phindulo ndavhelelwa
Mugudisi o ḡisa thimbwanywa dzifhio?	O ḡisa maḡabula.
Mulimi o engedza mini kha swobo?	O ḡisa kherotse dza u engedza.
Ndi nnyi we a ḡisa nyala ya swobo ya tombo?	Mulisa o ḡisa nyala.
Mbudziso ya ndi nga mini/ndi nga’ni?	Phindulo ndavhelelwa
Ndi nga mini swobo yo pfala i yavhuḡi?	<ul style="list-style-type: none"> • Ngauri mudzulapo muḡwe na muḡwe o ḡisa thimbwanywa. • Ngauri thimbwanywa dzoḡhe dzo ḡangana dzo pfala zwavhuḡi.

U Vhala Ha Tshigwada Hu Na U Sumbiwa Ndila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yothe, muñwe na muñwe e na **Bambiri la U shumela la U vhala 1.**
- 2 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 1** ya **Lavhuvhili.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha-u-Vhala.**
- 6 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 2** ya **Lavhuvhili.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dadze tshitevhelela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshelesa, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Lavhuraru

Nyito Dza Oraĵa

Minete ya 15

VHEGE YA 1

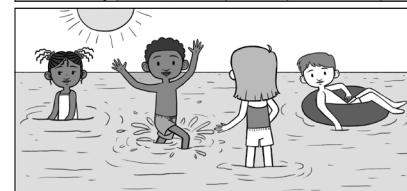
DIVHAMAIPFI YA THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa SIVA (PATS.)
- 2 Kha vha țane ipfi na tsumbedzelo kha Bodo ya Divhamaipfi ya Thero.
 - pulana
 - țalifha
 - vhukwila

Maipfi	Maitele
Pirrr! Pirrr!	U edzisela u unga vha khou lidza ndwevha.
Ndi ndwevha i lilaho vhusiku	U edzisela u lidza ndwevha.
Shango ȳoțhe ȳo bva!	Vho ima vha tshi khou sumba matungo oțhe
Hu tevhelwa mbava;	Vha edzisela u gidima.
A suyoo! A suyoo!	Vha tshi gidima vha tshi sumba.
Khațha! tshițokisini swee!	U edzisela unga vho fara muthu, zwanđa zwi muraho vho zwi piringanya zwi tshi nga vho mu vhofha nga tsimbi dza mapholisa, u dzhena tshițokisini.

VHUTSILA HA U ANETSHELA ZWIȲORI (VHEGE YA U THOMA YA THERO IYI)

- 1 Kha vha fhandekanye vhagudi vha bve zwigwada zwițuku.
- 2 Kha vha fhe tshigwada tshiñwe na tshiñwe kopi ya zwifanyiso zwa vhutsila ha u anetshela zwiȲori.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi uri vha elekanye nga tshiȲori tshine tsha yelana na zwifanyiso.
- 4 Kha vha ñee vhagudi minete muthithi kana mivhili uri vha elekanye nga mihumbulo yavho.
- 5 Tshi tevhelaho, vhagudi vha re kha tshigwada vha fanela u sielesana, muñwe na muñwe wavho a tshi anetshela tshiȲori tshawe.
- 6 Kha vha humbudze vhagudi uri zwiȲori zwavho zwi tea u vha zwi na vhusiki, zwa dovha hafhu zwa yelana na zwifanyiso!
- 7 Kha vha humbudze vhagudi uri vha thetshelese zwiȲori zwa vhañwe nga vhuronwane.
- 8 Kha vha livhuhe vhagudi nge vha anetshela-vho vhañwe ngavho zwiȲori zwavho.

U Ṭalukanya Mibvumo Na Foniki:

Minete ya 15

Kha Vha Ḍivhadze Mibvumo Miswa Na Maipfi Maswa

KHA VHA ḌIVHADZE MUBVUMO

- 1 Kha vha bule mubvumo vha imise garaṭatai: /b/
- 2 Kha vha bule mubvumo uyo vha vhudze vhagudi vha u dovhole x 3.
- 3 Kha vha ambe nga uri mubvumo wa /b/ u a fana kha Luambo lwa Hayani na English.
- 4 Kha mibvumo i re yoṭhe (singili), kha vha sumbedze vhagudi mubvumo uyu kha firizi ya alifabethe.
- 5 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Ni nga humbula maipfi a no thoma /b/?
- 6 Kha vha ite tsukamihumbulo ya maipfi vhe na vhagudi, sa: **bola, baba, bisi.**

KHA VHA ḌIVHADZE MAIPFI MASWA

- 1 Kha vha bulele nṭha ipfi liṅwe na liṅwe, li tshi pfala, musi vha tshi khou ṭana garaṭathanwa/garaṭambali: **baba, baa, aba**
- 2 Kha vha zwi sumbedze vhagudi musi vha tshi khou ralo u zwi bula.
- 3 Kha vha humbele vhagudi uri vha dovhole maipfi vha tshi edzisela vhone.
- 4 Kha vha nambatedze garaṭathanwa dza maipfi aya kha Bodo ya U ṭana Mibvumo.

PHUROGIREME YA U ṬHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

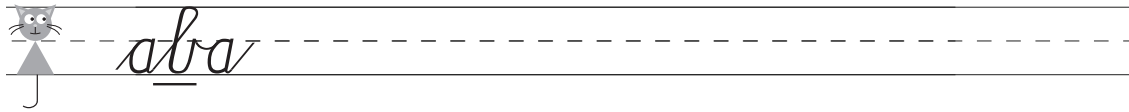
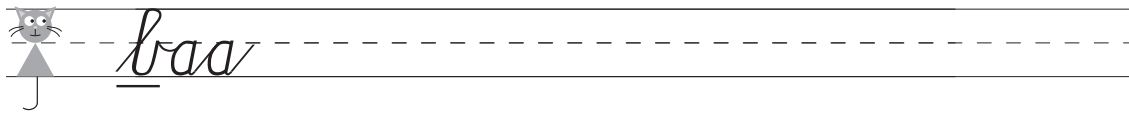
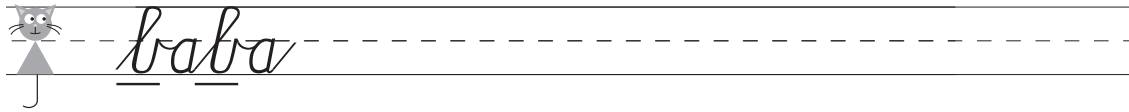
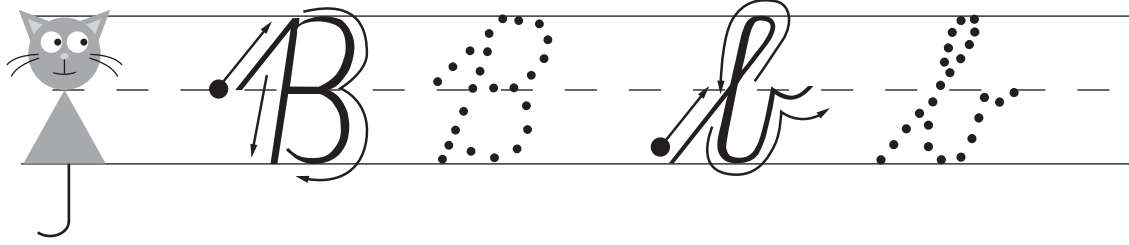
Muṅwalo:

Minete ya 15

Kha vha ṅwale ma(ḷeḷere) maswa (ḷiswa)/maipfi maswa/mafungo maswa

- 1 Kha vha funze vhagudi kuṅwalele kwone kwa ma(ḷeḷeredanzi) na maṭuku na: **Bb**
- 2 Kha vha sumbedzele kuṅwalele kwa (ma)ḷeḷere kwa vhagudi vha no shumisa tshanḍa tsha u ḷa vha tovhedze nga kwa vhane vha shumisa tshanḍa tsha monde.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi vha shume na phathinara dzavho vha ṅwale (ma)ḷeḷere kha miṭana yavho vha tshi shumisa minwe.
- 4 Nga murahu, kha vha vhudze vhagudi vha ṅwale (ma)ḷeḷere kha desike dzavho nga minwe.
- 5 Tsha u khunyeledza, kha vha sumbedze vhagudi hafhu kuṅwalelele kwa (ma)ḷeḷere na maipfi kha bodo ya tshoko.

6 Vhagudi vha tea u ñwalula mibvumo/maipfi/mafhungo buguni dzavho.

PHUROGIREME YA U THADUKANYA MUÑWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

Fhungo: _____

U Nwala:

Minete ya 30

U Pulana Na Mvetomveto

ṬHOHO: N̄walani nga zwine na ṭoḁa u thusa vhadzulapo vha haḁu ngazwo na nga uri ni nga ita mini uri shangoni huvhe fhethu ha khwiḁe.

MUSHUMO: N̄walani pharagirafu mbili dzi re na mitaladzi ya 6–8.

FUREME/MUHANGA WA U N̄WALA:

Ndi ṭoḁa u...

Uri izwi zwi itee, ndi...

Hezwi ndi zwa ndeme nga uri...

Hezwi zwi ḁo thusa...

NDUGISELO: Vha sa athu thoma nyito ya u n̄wala, kha vha n̄wale pulane ye vha ita nga Musumbuluwo kha bodo ya tshoko.

U EDZISELA/U MODEḂA KUI TELE KWA MVETOMVETO: (N̄NE NDI ITA ...)

- 1 Kha vha humbudze vhagudi fureme ya u pulanela ye vha ita nga Musumbuluwo. Kha vha sumbedze vhagudi uri vha itisa hani mutevhe nga u fhindula mbudziso.
- 2 Kha vha vhalele vhagudi pulane yo n̄walwaho kha bodo ya tshoko nga thungo ha bodo.
- 3 Tshi tevhelaho, kha vha vhale fureme ya u n̄wala na vhagudi.
- 4 Nga u modeḂa/sumbedza kha vha fhedzise fureme ya u n̄wala vha tshi khou shumisa pulane yavho, sa:
Ndi ṭoḁa u u vhea mabini a tshikha hoḁhe hoḁhe, uri vhatu vha songo laḁekanya mashika. **Uri izwi zwi itee, ndi** tea u kuvhanganya tshelede u wana mabini a mashika. Nda kona u vhea hoḁhe hoḁhe. **Hezwi ndi zwa ndeme nga uri** tshikha a yo ngo lugela mupo washu. Roḁhe ri tea u kunakisa vhuḁo hashu. **Hezwi zwi ḁo thusa** vadzulapo uri vha kone u ḁivha uri vha tea u laḁela gai mashika.

VHAGUDI VHA FHEDZISA KUI TELE KWA MVETOMVETO (VHOIWE NI ITA...)

- 1 Kha vha n̄ee vhagudi bugu dza ndowedzo.
- 2 Kha vha n̄ee vhagudi ndaela ya u n̄wala deithi na ṭhoho: **U thusa vhadzulapo: Mvetomveto**
- 3 Kha vha vhudze vhagudi vha wane pulane yavho ye vha n̄wala nga Musumbuluwo na uri vha ḁe na mihumbulo yavho.
- 4 Kha vha vhudze vhagudi vha fhedzise fureme ya u n̄wala vha tshi khou shumisa pulane dzavho.
- 5 Kha vha vhudze vhagudi vha engedze maḁwe mafhungo arali vha na tshifhinga.

- 6 Kha vha humbudze vhagudi zwine vha nga shumisa u itela u vha thusa.
- 7 Musi vhagudi vha tshi khou n'wala, kha vha monamone na kilasi vha thuse vhagudi vhane vha khou kundelwa.

8 Fulwana 2020

Mvetomveto

nai toḁa uri vhaḁzulapo vha hashu
vha thome u risakiḁa mapuḁasitiḁiki.
U ita uri hewi zwi itee, nai ḁo ita uri
hu vhe na fhetu hune va ḁo a posa
hone, ne naḁa tou ya nai tshi ḁzhiḁ.

hewi zwi ḁo tusa rothe ngari
mapuḁasitiḁiki ha ngo lugela mupo
washu.
Hewi zwi ḁo thusa uri vhaḁthu vha
vhone uri u risakiḁa nai zwaḁhuḁi!
nahone zwo lugela mupo wasu.

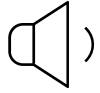
U Vhala Ha Tshigwada Hu Na U Sumbiwa Ndila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yothe, muñwe na muñwe e na **Bambiri la U shumela la U vhala 1.**
- 2 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 1** ya **Lavhuraru.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha-u-Vhala.**
- 6 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 2** ya **Lavhuraru.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dadze tshitevhelela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshelesa, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Lāvhuṇa

U Ṭalukanya Mibvumo Na Foniki:

Minete ya 15

U Wana Maipfi

- 1 Kha vha bule mubvumo vha imesele garaṭatai nṭha: /a/, /b/
- 2 Kha bule mibvumo , vha ṅee vhagudi ndaela ya u dovholola mubvumo muṅwe na muṅwe x3
- 3 Kha vha sumbedze vhagudi mibvumo kha mutevhe wa alifabethe
- 4 Kha vha vhudzise vhagudi: ni nga humbula maipfi a no thoma nga /a/?
- 5 Kha vha vhudzise vhagudi: ni nga humbula maipfi a no thoma nga /b/?
- 6 Kha vha vhudzise vhagudi: ni nga humbula maipfi a no fhela nga /a/?

PHUROGIREME YA U ṬHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U vhala (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

U vhala ha Vhuvhili

ZWIṬIRATHEDZHI ZWA U VHALA: ṬHAṬHUVHO/TSENGULUSO

Liṅwalwa	U vhala ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
<p><u>Swobo ya Makhulu ya toambo</u></p> <p>Tselane na Makhulu wawe vho vha vhe na ṅḁala nga maanḁa. Zwifhinga zwo vha zwi zwivhi. Mvula yo vha i sa athu na. Mavhele hango hula, kholomo dzo vha dzo onda. A ho ngo vhuya ha vha na muthihi hafha kusini we a kona u vhulunga zwijiwa. Zwo vhilaedza Makhulu. Vha tea u ita'ni? Vhudenzhe ha u onda ha Tselane ho vha vhu tshi khou sekana vhu tshi ya, ḁuvha liṅwe na liṅwe, o vha a sa tsha gidima gidima na u tamba musi tshikolo tsho bva.</p>	<p>Ndi khou ita ṭhaṭhuvho/tsenguluso yanga ya uri Makhulu vha funa Tselane nahone vha ṭoḁa u vhamba maano uri a ḁe!</p>

Linwalwa	U vhalu ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
<p>Makhulu vha tea u ḡa na pulane nga u ṭavhanya! Vho dzula nṭha ha tshidulo tshavho tsha u dzinginyea. Murahu na phanḡa vha khou dzinginyea vha kati vha tshi khou humbula nga ha pulane. 'Aha! 'Makhulu vha ṭavha mukosi, 'ndi na pulane! Tselane, ndi tshifhinga tsha u ita swobo yanga ya tombo!'</p>	<p>Ṭhaṭhuvho/tsenguluso yanga i sumbedza uri Makhulu wa Tselane vho ṭalifha. Ndi humbula uri vha nga ita pulane, musi zwi tshou konḡa!</p>
<p>Tselane a vhasa mulilo. Makhulu vha vhea bodo khulu yo ḡala nga maḡi tshivhasoni. Tselane a kuvhanganya matombo a u suvhelela are kha mavu o omaho. 'Haya matombo a ḡo ita swobo ya u ḡifhesa!' Tselane na Makhulu vho sea vho takala! Makhulu vha shela matombo kha maḡi.</p>	<p>Ṭhaṭhuvho/tsenguluso yanga ndi ya uri Makhulu wa Tselane vho ṭalifha. Vho ri na swobo yavho uri i pfi 'swobo ya tombo' uri vhatu vha humbule uri ndi swobo yo khetheaho.</p>
<p>'Gidimani na kusi ni tshi vha vhudza nga ha swobo yanga ya tombo ya u ḡifha, Tselane!' ndi Makhulu vha tshi amba. Tselane a gidima na kusi.</p>	
<p>'Makhulu vha khou ita swobo ya tombo ya u ḡifha!' O vhudza vhatu kusini kwoṭhe. 'Swobo ya tombo?' ndi mugudisi a no ralo. A thi athu vhuya nda pfa nga hayo.' Makhulu vha ḡivhea/duma hoṭhe nga swobo yavho ya tombo.' Ndi Tselane a no ralo.</p> <p>Ahaa khezwo! – ndi a i funa swobo heiḡa,' ndi khonani dza Makhulu dzi tshi amba. Zwavhukuma ndi tea u wana tshifaredzi/bawele.'</p> <p>'Ndi nga thetshela?' hu humbela mulimi.</p> <p>I pfala i tshi ḡifha,' hu amba mulisa.</p> <p>'Ee! Hu amba Tselane.</p> <p>Tselane a dzhia kufhinganyana a tshi khou humbula. 'Fhedzi i nga si lingane u kovhekana,' u amba o sinyuwa. Muṅwe na munwe o vhonala o sinyuwa. Vhoṭhe vho vha vhe na nḡala.</p>	<p>Ṭhaṭhuvho/tsenguluso yanga ndi ya uri Tselane o thanya, sa Makhulu wawe. O ita pulane ya uri muṅwe na muṅwe wa vhadzulapo a ṭoḡe u ḡivha nga ha swobo ya Makhulu yo khetheaho.</p>
<p>'Ndi na muhumblo hafha!, ndi Tselane o no amba, 'ndi na vhuṭanzi uri Makhulu vha ḡo kovhekanya swobo. Fhedzi muṅwe na muṅwe a ḡe na thimbanywa i no ḡifha ri shele. I ḡo kona u lingana muṅwe na muṅwe washu!'</p> <p>'Ndi nga ḡa na maḡabula,' ho amba mugudisi.</p> <p>'Kherotse dzi ḡo engedza munukhelelo, ho amba mulimi.</p> <p>Ndi na nyala dza u ḡifhelela dzi ne ra ṭanganyisa,' ho amba mulisa.</p> <p>'Ndi ṭhavha khuhu yanga ya u fhedza ya hei bodo,' ho amba khonani ya Makhulu.</p>	<p>Tselane u khou ita vhugaligali kha vhaṅwe vhadzulisani. Ndi humbula uri swobo i ḡo ḡifha nga thimbwanywa dzi no bva kha vhadzulapo-hu si tombo kha swobo!</p>

Ḳinwalwa	U vhala ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
Vhoḡhe vhadzulapo vha ḡavhanya u ya mahayani u sedza zwine vha nga zwi wana zwa u ḡanganyisa kha swobo ya Makhulu yo khetheaho.	
Vhutsi ha bvela nḡḡa ha bodo. Makhulu vha ritha maḡi vha shela muḡo na zwipaisi. Munukhelelo ḡe wa u ḡifha iwe vhathu! Nga muthihi nga muthihi vhadzulapo vha ḡisa miroho yavho uri i shelwe kha swobo ya Makhulu. Zwenezwi vhadzulapo vha tshi engedza zwithu kha swobo munukhelelo wa u ḡifha wa ḡaḡa!	Ḳhaḡhuvho/tsenguluso yanga ndi uri swobo ya makhulu ho vha vhuḡali ha u wana zwiḡwe zwiḡiwa zve vha vha vha tshi zwi ḡoḡesa!
Mafheloni swobo ya vha yo luga. Muḡwe na muḡwe a ḡa na tshigodelo vha dzula u mona na mulilo vha kovhekana ḡḡa swobo ya tombo ya u ḡifha. Yo vha i nnzhi zve na mmbwa ya wana vho!	Ndi khou ita ḡhaḡhuvho/tsenguluso yanga uri ndi thimbwanywa dzoḡhe dzi no bva kha vhadzulapo dze dza ita swobo ya muthetshelohu si tombo!
Murahu ha vhuḡambo, Makhulu vha amba tshiḡori, Tselane a imba luimbo vhathu vha pembela. Ho vha ho no vha kale vhadzulapo vho dzula vhoḡhe vha tshi khou ḡa vha tshi amba. 'Ro vha na ḡuvha ḡi managadzaho,' hu amba mulimi. 'Ri a livhuwa swobo ya tombo,' ndi mulisa a no ralo. 'Vho ri sumbedza uri u kovhekana zwi ita uri roḡhe ri vhe vhapfumi,' ndi mugudisi a no ralo.	Ḳhaḡhuvho/tsenguluso yanga ndi ya uri vhadzulatsini vho funa swobo ya tombo ya Makhulu! A thi humbuli uri vho vhuya vha zwi elekanya uri Tselane na Makhulu wawe vho vha itela vhwotswi.
Tselane na Makhulu wawe vha mwemwelela tshidzumbeni.	Ḳhaḡhuvho/tsenguluso yanga ndi ya uri vho ḡalifha vha dovha vha vha dziḡowa, ngauri vho kona u kovhekana thimbwanywa nnzhi, naho vho vha tshi tou engedza tombo na muḡo!

Mbudziso thevheli	Phindulo ndavhelelwa
Ndi nga mini Makhulu vho vha vho dinalea?	Ngauri vho vha vha si na zwiḡiwa zwo linganaho zwa muḡuhulu wavho.
Makhulu vho vha vhe ngafhi musi vha tshi dzhia tsheo ya u ita swobo ya tombo?	Vho vha vho dzula kha tshidulo tshavho tsha u dzinginyea.
Vhadzulapo vho ḡipfa hani nga murahu ha vhuḡambo?	Vho pfa vho takala/vho fura.
Mbudziso ya ndi nga mini/ndi nga'ni?	Phindulo ndavhelelwa
Ḳhaḡhuvhani/sengulusani nga ha Tselane na Makhulu wawe.	Ndi humbula uri vha ...ngauri ...

U Vhala Ha Tshigwada Hu Na U Sumbiwa Ndila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yothe, muñwe na muñwe e na **Bambiri la U shumela la U vhala 1.**
- 2 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 1** ya **Lavhuna.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha-u-Vhala.**
- 6 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 2** ya **Lavhuna.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dadze tshitevhelela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshelesa, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Lavhuṭanu

Nyito Dza Oraḷa

Minete ya 15

VHEGE YA 1

DIVHAMAIPFI YA THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa SIVA (PATS)
- 2 Kha vha ṭane ipfi na tsumbedzelo kha Bodo ya Divhamaipfi ya Thero.
 - thikhedzo
 - kuvhanganya
 - munyanya

Maipfi	Maitele
Pirrr! Pirrr!	<i>U edzisela u unga vha khou lidza ndwevha.</i>
Ndi ndwevha i lilaho vhusiku	<i>U edzisela u lidza ndwevha.</i>
Shango loṭhe lo bva!	<i>Vho ima vha tshi khou sumba matungo oṭhe</i>
Hu tevhelwa mbava;	<i>Vha edzisela u gidima.</i>
A suyoo! A suyoo!	<i>Vha tshi gidima vha tshi sumba.</i>
Khaṭha! tshiṭokisini swee!	<i>U edzisela unga vho fara muthu, zwanḁa zwi muraho vho zwi piringanya zwi tshi nga vho mu vhofha nga tsimbi dza mapholisa, u dzhena tshiṭokisini.</i>

THERISANO YA MAṆWALWA A U VHALA (KHATHIHI) NA VHAGUDI

- 1 Kha vha ṅwale fureme ya therisano kha bodo ya tshoko:
 Kha tshiṭori itshi ndi...
 Kha tshiṭori itshi ndi ndi takadzwa nga tshipiḁa tsha musi...
 Ndi humbula uri thero ya tshiṭori hetshi ndi u ri funza nga vhudzulapo ngauri...
- 2 Kha vha vhelele vhagudi fureme ya therisano.
- 3 Kha vha vhee vhagudi kha **zwigwada zwiṭuku**.
- 4 Kha vha vhudze vhagudi uri vhoṭhe vha tea u seilelisana musi vha tshi fhindula mbudziso iṅwe na iṅwe ya therisano iyi.
- 5 Kha vha ri kiḷasi i thetshelese.
- 6 Kha vha humbele vhagudi vho fhambanaho kana tshigwada tshigede uri vha ṅekane phindulo na vhaṅwe.
- 7 Arali phindulo yo khakhea, kha vha vha khakhulule.
- 8 Kha vha livhuwe vhagudi nge vha shela mulenzhe kha ngudo.

U Tsalukanya Mibvumo Na Foniki:

Minete ya 15

U wana maipfi

- 1 Kha vha bule mubvumo vha imesele garaṭatai nṭha: /a/, /b/
- 2 Kha bule mibvumo , vha nee vhagudi ndaela ya u dovholola mubvumo muṅwe na muṅwe x3.
- 3 Kha vha sumbedze vhagudi mibvumo kha mutevhe wa alifabethe.
- 4 Kha vha vhudzise vhagudi: ni nga humbula maipfi a no thoma nga /a/?
- 5 Kha vha vhudzise vhagudi: ni nga humbula maipfi a no thoma nga /b/?
- 6 Kha vha vhudzise vhagudi: ni nga humbula maipfi a no fhela nga /a/?

PHUROGIREME YA U TṢADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U Vhala (Khathihi) Na Vhagudi:

Minete ya 15

Thevhelauvhala

ZWIṬIRATHEDZHI ZWA U PFESESA: MANWELEDZO/U EDZA

U EDZA ṬITAMBWA KHA TSHIṬORI

Ndugiselo:

- Kha vha nange mugudi muthihi uri a vhe Tselane, muṅwe a vhe makhulu wa Tselane, , muṅwe a vhe mugudisi, , muṅwe a vhe Rabulasi, , muṅwe a vhe mulisa, , muṅwe a vhe khonani ya makhulu wa Tselane.
- Arali zwi tshi konadzea vha ḁe na: bodo, matombo, kherotsi, nyala, maḁabula, na muṅo, izwi ndi zwine vhagudi vha ḁo shumisa musi ha tshi khou edzisela zwa kha tshiṭori.

MAṆWALWA	ZWINE MUGUDISI VHA AMBA	ZWINE VHAGUDI VHA ITA
<p>Tselane na makhulu wawe vho vha vhe na ṅala. Zwo vha zwi tshi khou konḡa vhukuma. Mvula yo vha I sa khou ṅa. Mavhele a sa khou hula. Kholomo dzo onda vhukuma. Ho vha hu si na muthu a ne a kha ḡi vha na zwiḡiwa zwo salaho kusini ukwo. Makhulu vho vha vha tshi vhilaela vhukuma nga hezwi. Zwino vha ḡo tou zwi ita hani? Milenzhe ya Tselane yo vha I tshi sekena ḡuvha nga ḡuvha. O vha a si tsha kona u gidimagidima musi a tshi vhuya tshikoloni.</p>	<p><i>Kha vha vhudzise vhagudi: Hu khou itea mini afha?</i></p>	<p><i>Vhagudi vha tea u ṅea manweledzo a siaṭari ḡeneḡo.</i></p>
<p>Makhulu vho vha vha tshi tea u ḡa na pulane nga u ṭavhanya! Vho vha vho dzula tshiduloni tshavho tsha u tekuwa, vha tshi ya phanḡa na murahu ngatsho. Ahaa, ndi makhulu vha tshi tou huwelela. Ndi na pulane Tselane, ndi tea u ita swobo yanga ya matombo!</p>	<p><i>Kha vha vhidze mugudi ane a khou ya u vha makhulu na ane a khou ya u vha Tselane vha ḡe a ime phanḡa kḡasirumuni.</i></p>	<p>Makhulu vha ri: 'Ahaa! Ndi na pulane Tselane, ndi tea u ita swobo yanga ya matombo!</p>
<p>Tselane a vhasa mulilo. Makhulu vha ḡadza bodo iyo ye ya vha i muliloni nga maḡi. Tselane a ya a dobedzela matombo a u suvhelela. 'Matombo haya a ḡo ita swobo yavhuḡi nga maanḡa.' Tselane na makhulu wawe vha fa nga zwiseo. Makhulu vha dzhenisa matombo ngomu maḡini.</p>	<p><i>Kha vha vhudzise vhagudi: Hu khou itea mini afha?</i></p> <p><i>Kha vha thuse vhagudi u tevhela zwiṭepe zwoṭhe kha siaṭari iḡi:</i></p> <p><i>Tselane u vhasa mulilo.</i></p> <p>Makhulu vha ḡadza bodo nga maḡi.</p> <p>Tselane a ya a dobedzela matombo a u suvhelela a ṅea makhulu.</p> <p>Makhulu vha dzhenisa matombo ngomu maḡini.</p>	<p><i>Tselane u ita ungari u khou vhasa mulilo.</i></p> <p><i>Makhulu vha vhea bodo tshivhasoni.</i></p> <p><i>Tselane u ita ungari u khou ṭoḡana na matombo.</i></p> <p>Tselane a ri: 'Matombo haya a ḡo ita swobo yavhuḡi nga maanḡa.'</p> <p>Tselane na makhulu wawe vha fa nga zwiseo.</p> <p>Makhulu vha dzhenisa matombo ngomu maḡini.</p>
<p>'Tshimbilani na kusi kwoṭhe ni vhudze vhathu nga ha swobo yanga ya u ḡifha ya matombo Tselane,' ndi makhulu vha tshi amba. Tselane a gidima na kusi kwoṭhe.</p>	<p>--</p>	<p>Makhulu vha ri: 'Tshimbilani na kusi kwoṭhe ni vhudze vhathu nga ha swobo yanga ya u ḡifha ya matombo, Tselane!'</p> <p><i>Tselane u ita ungari u khou gidimela kusini.</i></p>

MAÑWALWA	ZWINE MUGUDISI VHA AMBA	ZWINE VHAGUDI VHA ITA
<p>'Makhulu vha khou ita swobo yavho ya u difha ya matombo! Ndi ene a tshi vhudza vhadzulapo kusini ukwo.</p> <p>'Swobo ya matombo?' ndi mugudisi vha no ralo. 'A thi athu vhuya nda pfa nga hayo.'</p> <p>'Makhulu vha ñivhea nga swobo yavho ya u ñifha ya matombo.' Ndi Tselane a no ralo.</p> <p>'Yoweee! – ñe swobo heyo ndi a I takalela,' ndi khonani ya makhulu vha tshi amba. 'Ndi tea u wana ndishi yanga.'</p> <p>'Ndi nga thetshela?' ndi rabulasi vha tshi vhudzisa.</p> <p>'I pfala I tshi nga I nga ñifha,' ndi mulisa a tshi amba.</p> <p>'I a ñifha,' ndi Tselane a tshi fhindula.</p>	<p><i>Kha vha vhudzise vhagudi: Itshi tshipiða tshi khou itea ngafhi?</i></p> <p><i>Kha vha vhidze mugudi ane a khou ya u vha mugudisi, rabulasi, mulisa na khonani ya makhulu vha ñe vha ime phanða kijasirumuni.</i></p> <p><i>Kha vha ñee makhulu ndaela ya uri a dzulele tshipiða tshawe!</i></p>	<p><i>Vhagudi vha ñalutshedza uri Tselane o ya kusini.</i></p> <p>Tselane uri: 'makhulu vha khou ita swobo yavho ya u ñifha ya matombo!'</p> <p>Mugudisi uri: 'Swobo ya matombo? A thi athu vhuya nda pfa nga hayo.'</p> <p>Tselane uri: 'Makhulu vha ñivhea nga swobo yavho ya u ñifha ya matombo.'</p> <p>Khonani ya makhulu vha ri: 'Yoweee! – ñe swobo heyo ndi a I takalela. Ndi tea u wana ndishi yanga.'</p> <p>Rabulasi vha vhudzisa vha ri: 'Ndi nga thetshela?'</p> <p>Mulisa uri: 'I pfala I tshi nga I nga ñifha,'</p> <p>Tselane uri: 'I a ñifha,'</p>
<p>Tselane a humbula lwa tshifhinga nyana. 'I nga si lingane uri vhathu vhothe vha kovhane,' ndi ene a tshi sumbedza o vhaaisala. Muñwe na muñwe a vhoneala o vhaaisala. Vho vha vhe na ngala.</p>	<p><i>Kha vha vhudzise vhagudi: vhadzulapo vha kusi ukwu vha kho ñipfa hani? Ndi ngani?</i></p>	<p><i>Vhagudi vha tea u ñea manweledzo a siatari ñenejo.</i></p> <p>Tselane uri: "I nga si lingane uri vhathu vhothe vha kovhane!"</p> <p>Muñwe na muñwe a vhoneala o vhaaisala</p>
<p>'Ndi na muhumbulo!' ndi Tselane ano ralo, 'Ndi na vhuñanzi ha uri makhulu vha ño kovhekanya swobo kha vhathu vhothe. Fhedzi, vhathu vha tea u ña na thimbanywa dzo fhambanaho uri vha engedze kha swobo. Hezwo zwi ño ita uri swobo I lingane muñwe na muñwe a wane mukovhe wawe!'</p> <p>'Ndi ño ñisa mañabula,' ndi mugudisi vha tshi fhindula.</p> <p>'Kherotsi dzi ño engedza muthetshelo,' ndi rabulasi vha no ralo.</p>	<p>--</p>	<p>Tselane uri: 'Ndi na muhumbulo!' ndi Tselane ano ralo, 'Ndi na vhuñanzi ha uri makhulu vha ño kovhekanya swobo kha vhathu vhothe. Fhedzi, vhathu vha tea u ña na thimbanywa dzo fhambanaho uri vha engedze kha swobo. Hezwo zwi ño ita uri swobo I lingane muñwe na muñwe a wane mukovhe wawe!'</p> <p>Mugudisi uri: 'Ndi ño ñisa mañabula.'</p> <p>Rabulasi vha ri: "Kherotsi dzi ño engedza muthetshelo!"</p> <p>Mulisa uri: 'Ndi na nyala dza u ñifha dzine dza nga dzheniswa u engedzedza swobo.</p>

MAÑWALWA	ZWINE MUGUDISI VHA AMBA	ZWINE VHAGUDI VHA ITA
<p>'Ndi na nyala dza u dīfha dzine dza nga dzheniswa u engedzedza swobo,' ndi mulisa a tshi amba.</p> <p>'Ndi dō thavha khuhu yanga ya u fhedzisela uri ri kone u engedza bodoni heyi ya swobo,' ndi khonani ya makhulu.</p> <p>Vhathu vhoṭhe vha kusi ukwo vha humela mahayani avho vha tshi yo sedza uri vha nga ḍa na mini zwine zwi nga shelwa u engedza swobo ya makhulu ya u dīfha ya matombo.</p>		<p>Khonani ya makhulu vha ri: 'Ndi dō thavha khuhu yanga ya u fhedzisela uri ri kone u engedza bodoni heyi ya swobo.'</p> <p><i>Vhadzulapo vha kusi ukwo vha ita ungari u khou gidimela mahayani!</i></p>
<p>Tshitimu tsha thoma u bva bodoni. Makhulu vha rithelela maḍi, vha shela muṅo na zwipaisi. Ha pfala muṅukhelelo wavhuḍi. Nga muthihi nga muthihi vhadzulapo vha thoma u ḍisa miroho uri makhulu vha engedze kha swobo. Musi muṅwe na muṅwe wa kusini a tshi ḍisa zwithu zwo fhambanaho u shela kana u engedza kha swobo, ya tou ṅaṅa u ṅukhelela!</p>	<p><i>Kha vha vhudzise vhagudi: Itshi tshipiḍa tshi khou itea ngafhi? ppening?</i></p> <p><i>Kha vha ṅee ndaela kha mugudisi, rabulasi, mulisa, khonani ya makhulu uri vha ḍe nga muthihi nga muthihi vha shele thimbanywa dzo fhambanaho nga ngomu bodoni!</i></p>	<p><i>Vhagudi vha tea u amba uri hezwi zwoṭhe zwi khou itea muḍini wa makhulu wa Tselane!</i></p>
<p>Swobo y ambo di fhela u bikiwa. Unwe na munwe o vha da na ndishi yawe, ho dzulwa mullion uri vha kone u kovhekana swobo ya maombo ya u dīfha. Swobo yo vha l nanzhi, na nngwa ya Tselane yo wana!</p>	<p><i>Kha vha ṅee vhagudi ndaela ya uri vha ite ungari vho fara ndishi vho dzula muliloni vha tshi khou u ḷa swobo!</i></p>	<p><i>Vhagudi vhoṭhe vha ita ita vha khou la swobo ya makhulu ya matombo ya u dīfha!</i></p>
<p>Musi vhuṭambo vhu tshi fhela, makhulu vha ḍa na zwiṭori vha tshi zwi ṭalutshedza, Tselane ene a imba nyimbo. Muṅwe na muṅwe a pembela. Ho vha ho no fhela tshifhinga tshilapfu vhadzulapo vha sa koni u nga dzula fhethu huthihi ha ḷiwa hu tshi khou haseledziwa. 'Ro vha na ḍuvha ḷavhuḍisa,' ndi rabulasi.</p>	<p>--</p>	<p>Rabulasi vha ri: 'Ro vha na ḍuvha ḷavhuḍisa!'</p> <p>Mulisa uri: 'Ro livhuwa swobo ya matombo!'</p> <p>Mugudisi uri: 'Vho ri sumbedza uri u kovhana hu nga ita uri roṭhe ri vhe vhapfumi!'</p>

MAÑWALWA	ZWINE MUGUDISI VHA AMBA	ZWINE VHAGUDI VHA ITA
'Ro livhuwa swobo ya matombo,' ndi mulisa a tshi amba. 'Vho ri sumbedza uri u kovhana hu nga ita uri rothe ri vhe vhapfumi,' ndi mugudisi vha no ralo.		
Tselane na makhulu wawe vha tou mwemwela lwa tshipirini.	--	Tselane na makhulu wawe vha tou mwemwela vho sedzana.

U Vhala Ha Tshigwada Hu Na U Sumbiwa Nḁila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yothe, muḁwe na muḁwe e na **Bambiri la U shumela la U vhala 1.**
- 2 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 1** ya **Lavhutanu.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha-u-Vhala.**
- 6 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 2** ya **Lavhutanu.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha ḁadze tshitevhelela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshelesa, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

U sedzulusa ngudo ya luambo mafheloni a vhege

Minete ya 15

VHEGE YA 1

- 1 Kha vha dzudze vhagudi kha methe musi ḍuvha li tshi vho khunyelela.
- 2 Kha vha vhe na dzulo la u sedzulusa luambo vhege inwe na inwe. Vha nga nanga u vanganya u guɗiwa ha Luambo lwa Hayani na Luambo lwa Nyengedzedzo lwa U thoma kha u sedzulusa uhu.
- 3 Vha elelwe u tendela vhagudi vha tshi 'Rembuluwa vha Amba' na u rera nga phindulo dzavho nga vhavhili/vhe na phathinara dzavho. Zwo no ralo, kha vha nange vhagudi vha si gathi uri vha vhudze-vho kilasi yothe phindulo dzavho.
- 4 Kha vha shumise mbudziso thuthuwedzi dzine dza do sumba ndila therisano iyi i no kwama zwa luambo:
 - a Thero ya luambo ya vhege yashu yo vha ifhio?
 - b Ndi zwitori zwifhio zwe ra vhala rothe?
 - c Maipfi a vhege e a ni takadzesa ndi afhio?
 - d No guda mini kha zwitori zwe ra vhala?
 - e Ro nwala nga mini ino vhege?
 - f Muñwalo wanu wo khwinifhala nga ndilade ino vhege?
 - g Kuvhalele kwanu kwo khwinifhala nga ndilade ino vhege?
 - h Ndi zwifhio zwine na dihudza ngazwo kha ino vhege?
- 5 Tsha u khunyeledza, kha vha vhudze vhagudi vha elekanye nga zwithu zwivhili zwine vha do zuwela vha hayani malugana na zwe vha guda tshikoloni kana zwe vha dikhwisa khazwo tshikoloni ino vhege.

Kha vha vhe na nzhele: Maitete haya a u diingamela na u ditola a na ndeme khulwane sa tshipida tsha u guda. Vha songo fanywa vho pfuka nyito iyi ya vhege nga vhege.

Gireidi ya 2

THEMO YA 3

Vhege ya

2

THERO:

Vhadzulapo

Ndugiselo Dza Kilisani

- 1 Musi vhege inwe na inwe i tshi thoma, kha vha vhe na vhuṭanzi uri kilasirumu yavho yo kuna nahone zwithu zwo vhekanywa zwavhuḍi.
- 2 BODO DZA U ṬANA kha dzi shandulwe na u engedzedza zwithu zwine zwa si tsha vha na mushumo zwi bvisiwe, vha zwi vhulunge nga vhuronwane.
- 3 Vho no fhedza, kha vha lugise maipfi a garaṭaṭhaṭwa/garaṭambali/garaṭatai na zwifanyiso zwa maipfi a thero zwine vha ḍo ṭoḍa u zwi shumisa.
- 4 Kha vha ite ndugiselo dza zwiteṭwa zwine vha ḍo zwi shumisa kha luvhondo lwavho lwa thero na ṭafula/khona, zwine zwa ḍo takadza vhagudi: sa, tshifanyiso tsha Mari Copeny na Barack Obama.
- 5 Kha vha ite ṭhoḍisiso kha inthanethe vha tshi ita ndugiselo dza thero. Sa tsumbo: u ita ṭhoḍisiso nga u wana vidio ya Mari Copeny vha I sumbedze vhagudi.
- 6 Vha vhe na vhuṭanzi uri bugu dza vhagudiswa dza ndowedzo na Bugu dza Mishumo dza DBE dzi a lulamiswa dzoṭhe, dza vhewa zwavhuḍi he dza tea u dzula hone.
- 7 Kha vha vhe na vhuṭanzi uri bugu dzoṭhe khulwane, bugunanguludzwa na bugu dza laiburari ya kilasini dzo dzula nga ngona.

Nyito Dza U Inga

Hedzi ndi nyito dzine dza nga shumiswa sa mishumo ine vhagudi vhane vha ṭavhanya u fhedza mishumo yavho vha ita KANA dzine vha dzi shumisa musi vha tshi khou linga vhagudi.

Nyito ya 1: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 2: Siaṭari la 6, Kha ri vhale na siaṭari la 7, Kha ri ṅwale.

Nyito ya 2: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 2: Siaṭari la 8, Kha ri shume.

Nyito ya 3: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 2, siaṭari la 9, Kha ri ṅwale.

Nyito ya 4: Kha vha ole tshifanyiso tsha mudzulapo ane a thusesa kha vhupo ha havho.

Musumbuluwo

Nyito Dza Oraĵa

Minete ya 15

KHA VHA DIVHADZE THERO: U SWIKELELA NDIVHOTHANGELI (VHEGE YA VHUVHILI YA THERO)

- 1 Kha vha sumbedze vhagudi tshifanyiso tsha vhathu vha tshi khou ĵa swobo kha tshiĵori tsha Bugu Khulwane tsha: Mari Copeny: Swole ĵa maĵini
- 2 Kha vha vhudze vhagudi uri ri khou isa phanĵa na thero ntswa i no pfi: Vhadzulapo
- 3 Kha vha ole tshidanga tshi re na dzina ĵa **thero** vhukati ha bodo ya tshoko.
- 4 Kha vha vhudzise vhagudi vha ri: *Ndi zwifhio zwine na vho zwi divha nga thero iyi?*
- 5 Kha vha ĵwale mihumbulo ya vhagudi kha mepe wa mihumbulo. Kha vha vhee mihumbulo i no fana fhethu huthihi.
- 6 Arali vhagudi vha tshi khou kundelwa u fhindula, kha vha vha vha vhudzise mbudzisothuĵuwedzi dzi tevhelaho:
 - a Ndi lini hune vhadzulapo vha tea u kuvhangana?
 - b Ndi zwifhio zwine na zwi takalela nga vhadzulapo vha haĵu?
 - c Ndi zwifhiwo zwine na pfa u nga ni nga zwi shandukisa vhuponi ha haĵu?
 - d Ndi vho nnyi vhane vha thusesa kana vha re na ndeme kha vhupo ha haĵu ?

DIVHAMAIPFI A THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa SIVA (PATS.)
- 2 Kha vha tane ipfi na tshifanyiso kha Bodo ya Divhamaipfi ya Thero
 - tshiwo
 - mulimo
 - tshikhafhadzo ya mupo
 - nyimele

Maipfi	Maitele
Pirrr! Pirrr!	<i>U edzisela u unga vha khou lidza ndwevha.</i>
Ndi ndwevha i lilaho vhusiku	<i>U edzisela u lidza ndwevha.</i>
Shango ĵoĵhe ĵo bva!	<i>Vho ima vha tshi khou sumba matungo oĵhe</i>
Hu tevhelwa mbava;	<i>Vha edzisela u gidima.</i>
A suyoo! A suyoo!	<i>Vha tshi gidima vha tshi sumba.</i>
Khaĵha! tshiĵokisini swee!	<i>U edzisela unga vho fara muthu, zwanĵa zwi muraho vho zwi piringanya zwi tshi nga vho mu vhoĵha nga tsimbi dza mapholisa, u dzhena tshiĵokisini.</i>

Muñwalo

Minete ya 15

- 1 Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu dzavho dza ndowedzo.
- 2 Kha vha vhidze mibvumo na maipfi a tevhelaho uri vhagudi vha a ñwale:
 - a A A A...
 - b a a a...
 - c B B B...
 - d b b b...
 - e baba
 - f baa
 - g aba
- 3 Tshi no tevhela, kha vha vhudze vhagudi uri vha shumise penisela dza muvhala kha u lulamisa mishumo yavho vhone vhan̄e.
- 4 Kha vha ñwale mibvumo na maipfi zwi tshi vhone kha bodo ya tshoko.
- 5 Kha vha kuvhanganye bugu dza vhagudi musi tshikolo tshi tshi bva, vha sedze uri ndi nnyi ane a lila thuso in̄we.

PHUROGIREME YA U THADUKANYA MUÑWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

Fhungo: _____

U Vhala (Khathihi) Na Vhagudi:

Minete ya 15

Thangelauvhala

TSHITIRATHEDZHI TSHA U PFESESA: U BVUMBA

- 1 Kha vha dzudze vhagudi kha methe/khaphethe u itela uri vha kone u vhona Bugu Khulwane.
- 2 Kha vha vule Bugu Khulwane vha ye kha tshitori tsha: Mari Copeny: Swole la madini
- 3 Kha vha ite nyendelazwifanyiso ya siatari lin̄we na lin̄we, vha tshi vhudzisa vhagudi uri vha vhona u nga hu khou bvelela mini.
- 4 Kha vha thuse vhagudi u tumekanya zwifanyiso, u itela uri vha kone u pfelesa zwavhudi uri tshitori itshi tshi amba nga mini.
- 5 Kha vha divhadze vhagudi divhamaipfi ntswa kha zwipida zwo teaho zwa tshitori.
- 6 Kha vha vhale tshitori tshothe nga khathihi, vha sa imi.

U Nwala:

Minete ya 30

U Pulana Na Mvetamveto

THOHO: Nwalani nga zwine na tōda u thusa vhadzulapo vha hanu ngazwo na nga uri ni nga ita mini uri shangoni huvhe fhethu ha khwiṅe

MUSHUMO: Nwalani pharagirafu mbili dzi re na mitaladzi ya 6–8.

NDUGISELO:

- Vha sa athu thoma nyito ya u n̄wala, kha vha n̄wale mvetomveto ye vha dzudzanya kha bodo ya tshoko.
- kha vha n̄wale mvetomveto ye vha dzudzanya kha bodo ya tshoko vha katele fhungo lithihi kana mavhili o khakheaho.

MUTEVHEMUṬOLI WA U DZUDZANYA:

- 1 Ndo n̄wala nga zwine nda vhona zwi tshi nga khwiṅisisa vhadzulapo vha hashu kana u khwiṅisisa shango l̄ashu?
- 2 Ndo n̄wala mafhungo a re na mitaladzi ya 6–8?
- 3 Ndo peḷeṭa maipfi nga ndila kwae?
- 4 Ndo thoma fhungo l̄iṅwe na l̄iṅwe nga l̄edere danzi?
- 5 Ndo shumisa zwiga zwa u vhalala zwo teaho mafheleloni a fhungo l̄iṅwe na l̄iṅwe?

U EDZISELA/U MODEḶA KUI TELE KWA U DZUDZANYA: (N̄NE NDI ITA ...)

- 1 Kha vha vhalele n̄ṭha mutevhemuṭoli wa u dzudzanya kha vhagudi.
- 2 Tshi tevhelaho, kha vha vhalele n̄ṭha mvetomveto kha vhagudi.
- 3 Kha vha lavhelese mutevhemuṭoli, vha sumbedzele arali mvetomveto yavho I yone, kana I tshi tōda u khakhululwa kana u khwiṅiswa.
- 4 Kha vha edzisele kana u modeḶa kuitele kwone kha vhagudi.

VHAGUDI VHA FHEDZISA KUI TELE KWA U DZUDZANYA/ANḶADZA (VHOIWE NI ITA)

- 1 Kha vha n̄ee vhagudi bugu dza n̄dowedzo.
- 2 Kha vha vhudze vhagudi vha wane mvetomveto ya mushumo wavho wa u n̄wala.
- 3 Tshi tevhelaho, kha vha vhudze vhagudi vha lavhelese mutevhemuṭoli, vha sumbedzele arali mvetomveto yavho I yone, kana I tshi tōda u khakhululwa kana u khwiṅiswa.
- 4 Musi vhagudi vha tshi khou n̄wala, kha vha monamone na kiḶasi vha ite khuvhanganotshihadu na vhagudi– vha ite vhungoho ha uri vha shume na zwigwada zwo fhambanaho kha mushumo muṅwe na muṅwe wa u n̄wala.
- 5 Kha vha sedzese kha vhukhaxhi vhune vhagudi vha anzela u vhu ita musu vha tshi n̄wala.
- 6 Kha vha vhudze vhagudi vha thetshelase vha dovhe vha sedzese musu vhone vha tshi khou n̄wala kha bodo ya tshokho vhukhaxhi vhune vhagudi vha anzela u vhu ita.
- 7 Kha vha sumbedze vhagudi u khakhulula vhukhaxhi uhu.

8 Fulwana 2020

Mvetomveto

^N
Nai toa uri vhadzulapo vha hashu
vha thome u risakila mapulasitiki.
U ita uri hewi zwi itee, nai do ita uri
hu vhe na fhetu hune va do a posa
hone, ne naa tou ya nai tshi azhia.

^H
Hewi zwi do tusa rothe ngari
mapulasitiki ha ngo lugela mupo
washu.

Hewi zwi do tusa uri vhatu vha
vhone uri u risakila nai zwavhuai!
nahone zwo lugela mupo washu.

U Vhala Ha Tshigwada Hu Na U Sumbiwa Ndila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yothe, muñwe na muñwe e na **Bambiri la U shumela la U vhala 2.**
- 2 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 1** ya **Musumbuluwo.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha-u-Vhala.**
- 6 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 2** ya **Musumbuluwo.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dadze tshitevhelelangudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshesela, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Lāvuhvili

U Ṭalukanya Mibvumo Na Foniki:

Minete ya 15

Kha Vha Ḑivhadze Mibvumo Na Maipfi Maswa

KHA VHA ḐIVHADZE MUBVUMO

- 1 Kha vha bule mubvumo vha imise garaṭatai: /e/
- 2 Kha vha bule mubvumo uyo vha ṅee vhagudi ndaela ya uri vha dovhohole x 3.
- 3 Kha vha ambe nga uri mubvumo wa /e/ u a fhambana hani kha Luambo lwa Hayani na English.
- 4 Kha mibvumo i re yoṭhe (singili), kha vha sumbedze vhagudi mubvumo uyu kha firizi ya alifabethe.
- 5 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Can you think of words that have the sound /e/?
- 6 Kha vha ite tsukamihumbulo ya maipfi vhe na vhagudi, sa: **gemo, teta, sema**

KHA VHA ḐIVHADZE MAIPFI MASWA

- 1 Kha vha bulele nṭha ipfi liṅwe na liṅwe, li tshi pfala, musi vha tshi khou ṭana garaṭathanwa/garaṭambali: **ea, ee, eba**
- 2 Kha vha zwi sumbedze vhagudi musi vha tshi khou ralo u zwi bula.
- 3 Kha vha humbele vhagudi uri vha dovhohole maipfi vha tshi edzisela vhone.
- 4 Kha vha nambatedze garaṭathanwa dza maipfi aya kha Bodo ya U ṭana Mibvumo.

PHUROGIREME YA U ṬHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

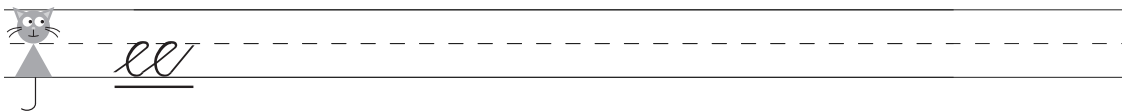
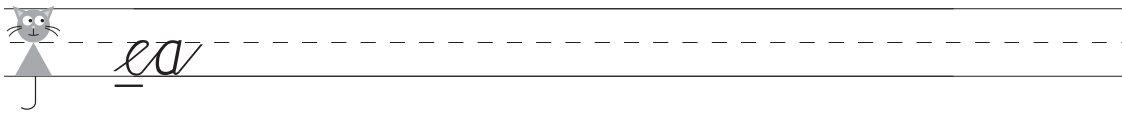
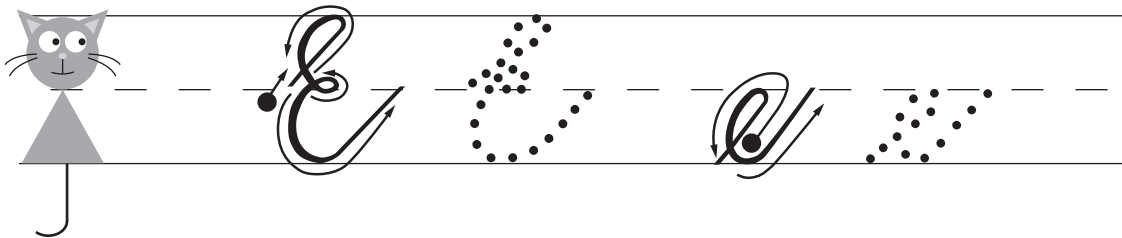
Muṅwalo:

Minete ya 15

Kha vha ṅwale ma(ḑedere) maswa (ḑiswa)/maipfi maswa/mafhungo maswa

- 1 Kha vha funze vhagudi kuṅwalele kwone kwa maḑedere maṭuku na ma(ḑederanzi): **Ee**
- 2 Kha vha sumbedzele kuṅwalele kwa (ma)ḑedere kwa vhagudi vha no shumisa tshanda tsha u ḑa vha tovhedze nga kwa vhane vha shumisa tshanda tsha monde.
- 3 Vha kone u vhudza vhagudi u shuma shuma na phathinara dzavho vha ṅwale (ma) ḑedere kha miṭana yavho vha tshi shumisa minwe.

- 4 Nga murahu, kha vha vhudze vhagudi vha ñwale (ma)ḽedere kha desike dzavho nga minwe.
- 5 Tsha u khunyeledza, kha vha sumbedze vhagudi hafhu kuñwalelwe kwa (ma)ḽedere na maipfi kha bodo ya tshoko.
- 6 Vhagudi vha tea u ñwalula mibvumo/maipfi/mafhungo buguni dzavho.

PHUROGIREME YA U ṪHADUKANYA MUÑWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

Fhungo: _____

U vhala (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

U vhala ha U ranga

ZWIṬIRATHEDZHI ZWA U PFESESA: U DIVHUDZISA/U ṬUMANYA

Ṭinwalwa	U vhala ha U ranga (U elekanya nga U amba)
<p>Mary Copeny: Sole Ṭa Maḍi</p> <p>Mari Copeny ndi mulwela mbofholowo muṭuku wa America we a lwela maḍi o kunaho ḍoroboni ya hawe Flint, Michigan.</p>	
<p>Musi Mari e na miṛwaha ya 8, tshiwo tsha maḍi tsho mbo ḍi bvelela hune Mari a dzula hone. Khemikhaḷa yo no pfi 'lead' yo tshikhafhadza maḍi. Vhana vhanzhi vha Flint vho lwala zwo bva kha u nwesa maḍi a hei khemikhaḷa ya khombo. Vhathu ngei muvhunduni wa Mari vho sinyuwa nga maanḍa uri maḍi a khou vha vhumlaya.</p>	<p>Humbulani no wanulusa uri maḍi ane na nwa ḍuvha ṭinwe na ṭinwe a nga ni vhumlaya! Ndi ḍivhudzisa uri ni nga ita mini?</p>
<p>Mari na vhana vha hawe vho vha vha tshi dzulela u nwa maḍi a bommbini vha si na mbilaelo. Fhedzi nga u ṭavhanya vha tea u ima u nwa maḍi avho. Madzuloni a hezwo vho salelwa nga u nwa maḍi a no bva kha maboḍelo a puḷasiṭiki.</p>	<p>Hei i vhone i thaidzo khulu. Ndi ḍivhudzisa arali hu na zwine Mari a nga ita?</p>
<p>Mari a dzhia tsheo ya u ṛwalela Mupresidennde Vho Barack Obama nga maḍi o tshikhafhadzwaho a Flint. Kha vhurifhi hawe, o ramba mupresidennde uri vha ḍe kha muvhundu wa hawe uri vha ḍo kona u pfelesa khwiṅe hei khombo ya maḍi. O humbela mme awe uri vha rumele vhurifhi.</p> <p>'Ni a zwi ḍivha naa uri mupresidennde vha wana maḍana a marifhi nga ḍuvha? Zwi nga konadzea uri haṅu vha si vhu vhone?' Ndi mme awe vha tshi mu kaidza. Fhedzi Mari a vha humbela u vhu rumela naho zwo ralo.</p> <p>O ṭalutshedza uri, 'Vha tea u ḍivha nga ṛḍila i si ya vhuḍi ine vha khou farwa ngayo. Ri khou fa nahone hu si na muthu a no khou ṭoḍa u lugisa – nga mulandu wa uri muvhundu wa hashu a wo ngo pfuma!'</p>	<p>Mari o ṛwalela Muphuresidennde vhurifhi a tshi khou lingedza u ita tshanduko. Ndi ḍivhudzisa arali na vhone-vho vha tshi nga ṛwala vhurifhi?</p>
<p>Nga murahu ha ṛwedzi, luṭingo lwa mme a Mari lwa lila. Nomboro yo vha i sa ḍivhei. Musi mme a Mari vha tshi fhindula, ho vha hu muṛwe wa tshiṭafu u bva Nḍuni tshena.</p> <p>'Muphuresidennde Obama vho vhala vhurifhi ha Mari. Vha khou takalela u ṭanganedza thambo yawe ya u ḍa Flint,' Ho amba muraḍo wa tshiṭafu.</p>	<p>Ndi ḍivhudzisa uri mme a Mari vha khou humbula mini zwino? Vho kaidza Mari uri zwi nga itea uri muphuresidennde vha si vhu vhone vhurifhi hawe, zwino khezwi vha khou ḍa Flint nga mulandu wa vhurifhi he Mari a ṛwala!</p>

Liṅwalwa	U vhala ha U ranga (U elekanya nga U amba)
<p>Musi Mari a tshi swika hayani a tshi bva tshikoloni, mme awe vha mwemwela vha mu vhudza uri a dzule fhasi.</p> <p>Vho mu vhudza vha ri. 'Ndi na maṅwe mafhungo aṅu mahulu! Muphuresidennde Obama vho vhala vhurifhi haṅu ...vha khou ḁa Flint u ṱangana na inwi. 'Mari mwemwela. 'Muphuresidennde zwino u ḁo ṱoḁa u vhona uri a zwo ngo luga hani kha vhathu vha muvhundu wa hashu vha tshi fa nga maḁi avho' ndi Mari a no ralo.</p>	<p>Ndi a ḁivhudzisa arali vhurifhi ha Mari ho yaho kha Muphuresidennde vhu tshi ḁo thusa u tandulula thaidzo kha muvhundu wa hawe?</p>
<p>Tshifhinga tsha madalo a Phuresidennde Vho Obama ngei Flint, vho dzula fhasi na Mari. Muphuresidennde vha ri, "marifhi a no bva kha vhana u nga inwi ndi one a no mpha fulufhelo nga ha vhu matshelelo.</p>	<p>Ndi ḁivhudzisa uri ndi nga'ni vhana vha no nga Mari vha tshi ita uri Muphuresidennde vha pfe vhe na fulufhelo? Ndi humbula uri ndi ngauri Mari u na ndavha na u ita uri muvhundu wa hawe u vhe fhethu ha khwiṅe.</p>
<p>Madalo a Muphuresidennde o thusa uri vha vhona ṅḁila ye muvhundu wa Flint wa tsikea ngaho nga maḁi a re na mulimo wa u vhulaya. Murahuhaha hezwo, Muphuresidennde vho bula nyimele ya shishi. Vho themendela tshelede ine ya ḁo ṱoḁa u lugisa phaiphi dza maḁi.</p>	<p>Ndi humbula uri vhurifhi ha Mari ho vha hu tshi ṱokonya muthu, ngauri Muphuresidennde vho ḁa vha vhona zwithu nga ku vhonele kwawe nga ṅḁila ye a vha a tshi khou zwi funisa zwone.</p>
<p>Musi vhathu vha Flint vha tshe vho lindela dzi phaiphi dza maḁi dzi tshi lugiswa, Mari o thusa kha u vha na vhuṱanzi uri vha wane maḁi a u nwa o kunaho. Tsha u thoma Mari o kuvhanganya tshelede uri a renegele vhathu vha shayaho maḁi a maboḁeloni. Fhedzi liṅwe ḁuvha nga matsheloni, musi a tshi sedza kha bini ḁa mashika a vhona ḁo ḁala nga mabodelo a mapuḁasitiki. O humbula nga ha mapuḁasitiki oṱhe o tshi khou tshikhafhadza ḁifhasi. U bva ḁeḁo ḁuvha o dzhia tsho ya u ya u wana thandululo i re khwiṅe kha mupo. O thoma u kuvhanganya tshelede ya u renga sefo ya maḁi.</p>	<p>Ndi ḁivhudzisa uri ndi nga'ni Mari o shuma u itela u kuvhanganya tshelede? Zwi nga vha zwo itwa ngauri u ṱoḁa u thusa muvhundu wa hawe nga ṅḁila ine a kona!</p>
<p>Mari ha ngo litsha nndwa yawe musi thaidzo ya muvhunduni wa hawe yo no tanduluwa. O isa phanda na u lwela uri ṅwana muṅwe na muṅwe wa United States a wane maḁi o kunaho – zwi si na ndavha uri muvhundu wavho u na vhusiwana vhungafhani.</p>	

Mbudziso thevheli	Phindulo ndavhelelwa
Muvhundu une Mari a dzula khawo u pfi mini?	Muvhundu wa hawe u pfi Flint, Michigan ngei United States.
Thaidzo yo vha i ifhio muvhunduni wa ha Mari?	Thaidzo yo vha i ya uri ho vha hu na khombo ya maḡi/ vhathu vha tshi ḡo fa/ ho vha hu na khemikhaḷa khao.
Mbudziso ya ndi nga mini/ndi nga'ni?	Phindulo ndavhelelwa
Ndi nga'ni Mari o ḡwalela Muphuresidennde vho Barack Obama vhurifhi?	<ul style="list-style-type: none"> • Ngauri o vha a tshi khou ḡoḡa u thusa muvhundu wa hawe. • Ngauri yo vha i thaidzo khulwane i ḡoḡaho thandululo o vha a tshi ḡivha uri u khou ḡoḡa thuso. • Ngauri o vha a tshi khou ḡoḡa uri Muphuresidennde vha pfelese thaidzo i re Flint. • Ngauri o zwi ḡivha uri Muphuresidennde vha na maḡa a u thusa kha hei thaidzo khulu.

U Vhala Ha Tshigwada Hu Na U Sumbiwa Nḡila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kīlasi yoḡhe, muḡwe na muḡwe e na **Bambiri ḷa U shumela ḷa U vhala 2.**
- 2 Kha vha ḡalutshedze kīlasi yoḡhe **Nyito ya 1** ya **Lāvuhvili.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha-u-Vhala.**
- 6 Kha vha ḡalutshedze kīlasi yoḡhe **Nyito ya 2** ya **Lāvuhvili.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vuhvili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha ḡadze tshitevhelela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshesela, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha ḡalukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Lavhuraru

Nyito Dza Oraĵa

Minete ya 15

ḐIVHAMAIPFI YA THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa SIVA (PATS.)
- 2 Kha vha țane ipfi na tsumbedzelo kha Bodo ya Ḑivhamaipfi ya Thero.
 - kuvhonele
 - mbonelaphanḑa
 - tshinyadza

Maipfi	Maitele
Pirrr! Pirrr!	<i>U edzisela u unga vha khou lidza ndwevha.</i>
Ndi ndwevha i lilaho vhusiku	<i>U edzisela u lidza ndwevha.</i>
Shango loțhe lo bva!	<i>Vho ima vha tshi khou sumba matungo oțhe</i>
Hu tevhelwa mbava;	<i>Vha edzisela u gidima.</i>
A suyoo! A suyoo!	<i>Vha tshi gidima vha tshi sumba.</i>
Khațha! tshițokisini swee!	<i>U edzisela unga vho fara muthu, zwanḑa zwi muraho vho zwi piringanya zwi tshi nga vho mu vhoțha nga tsimbi dza mapholisa, u dzhena tshițokisini.</i>

VHUTSILA HA U ANETSHELA ZWIȚORI (VHEGE YA U THOMA YA THERO IYI)

- 1 Kha vha fhandekanye vhagudi vha bve zwigwada zwițuku.
- 2 Kha vha fhe tshigwada tshiñwe na tshiñwe kopi ya zwifanyiso zwa vhutsila ha u anetshelela zwițori.
- 3 Kha vha vhdze vhagudi uri vha elekanye nga tshițori tshine tsha yelana na zwifanyiso.
- 4 Kha vha ñee vhagudi minete muthithi kana mivhili uri vha elekanye nga mihumbulo yavho.
- 5 Tshi tevhelaho, vhagudi vha re kha tshigwada vha fanela u sielesana, muñwe na muñwe wavho a tshi anetshelela tshițori tshawe.
- 6 Kha vha humbudze vhagudi uri zwițori zwavho zwi tea u vha zwi na vhusiki, zwa dovha hafhu zwa yelana na zwifanyiso!
- 7 Kha vha humbudze vhagudi uri vha thetshelese zwițori zwa vhañwe nga vhuronwane.
- 8 Kha vha livhuhe vhagudi nge vha anetshelavho vhañwe ngavho zwițori zwavho.

U Ṭalukanya Mibvumo Na Foniki:

Minete ya 15

Kha Vha Ḑivhadze Mibvumo Miswa Na Maipfi Maswa**KHA VHA ḐIVHADZE MUBVUMO**

- 1 Kha vha bule mubvumo vha imise garaṭatai: /m/
- 2 Kha vha bule mubvumo uyo vha vhudze vhagudi vha u dovholole x 3.
- 3 Kha vha ambe nga uri mubvumo wa /m/ u a fana kha Luambo lwa Hayani na English.
- 4 Kha mibvumo i re yoṭhe (singili), kha vha sumbedze vhagudi mubvumo uyu kha firizi ya alifabethe.
- 5 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Ni nga humbula maipfi a no thoma /m/?
- 6 Kha vha ite tsukamihumbulo ya maipfi vhe na vhagudi, sa: **mema, meme, maba**

KHA VHA ḐIVHADZE MAIPFI MASWA

- 1 Kha vha bulele nṭha ipfi liṅwe na liṅwe, li tshi pfala, musi vha tshi khou ṭana garaṭathanwa/garaṭambali: **mema, meme, maba**
- 2 Kha vha zwi sumbedze vhagudi musi vha tshi khou ralo u zwi bula.
- 3 Kha vha humbele vhagudi uri vha dovholole maipfi vha tshi edzisela vhone.
- 4 Kha vha nambatedze garaṭathanwa dza maipfi aya kha Bodo ya U ṭana Mibvumo.

PHUROGIREME YA U ṬHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

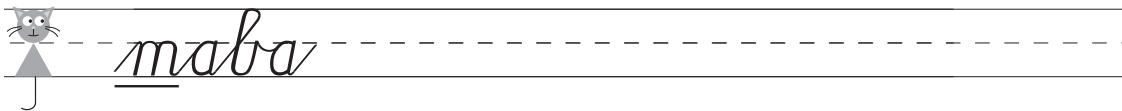
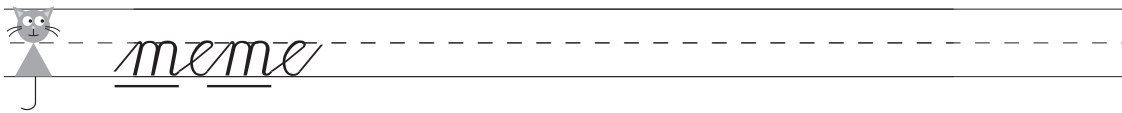
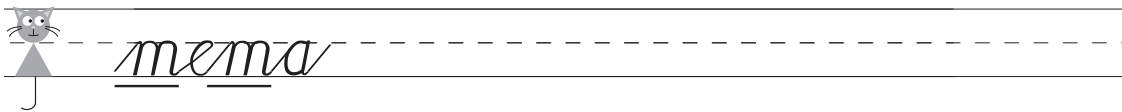
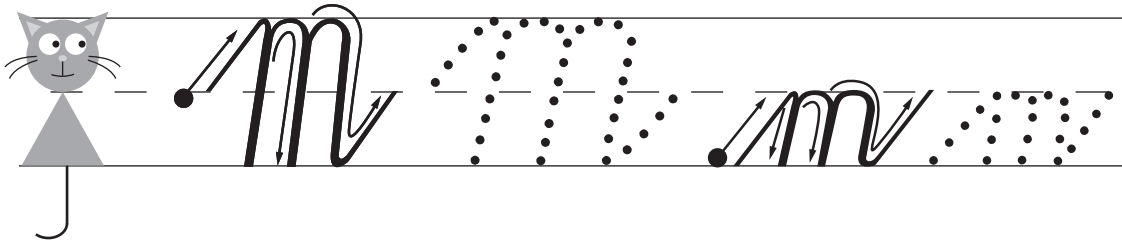
Muṅwalo:

Minete ya 15

Kha vha ṅwale ma(ḑedere) maswa (ḑiswa)/maipfi maswa/mafhungo maswa

- 1 Kha vha funze vhagudi kuṅwalele kwone kwa ma(ḑederedanzi) na maṭuku na: **Mm**
- 2 Kha vha sumbedzele kuṅwalele kwa (ma)ḑedere kwa vhagudi vha no shumisa tshanda tsha u ḑa vha tovhedze nga kwa vhane vha shumisa tshanda tsha monde.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi vha shume na phathinara dzavho vha ṅwale (ma)ḑedere kha miṭana yavho vha tshi shumisa minwe.
- 4 Nga murahu, kha vha vhudze vhagudi vha ṅwale (ma)ḑedere kha desike dzavho nga minwe.
- 5 Tsha u khunyeledza, kha vha sumbedze vhagudi hafhu kuṅwalelele kwa (ma)ḑedere na maipfi kha bodo ya tshoko.

6 Vhagudi vha tea u nwalula mibvumo/maipfi/mafhungo buguni dzavho.

PHUROGIREME YA U THADUKANYA MUÑWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

Fhungo: _____

U Nwala:

Minete ya 30

u anḁadza na makumedzwa

T̄HOHO: N̄walani nga zwine na t̄oḁa u thusa vhadzulapo vha haḁu ngazwo na nga uri ni nga ita mini uri shangoni huvhe fhethu ha khwiḁe.

MUSHUMO: N̄walani pharagirafu mbili dzi re na mitaladzi ya 6–8.

FUREME/MUHANGA WA U N̄WALA

Ndi t̄oḁa u...

Uri hezwi zwi itee, ndi...

Hezwi ndi zwa ndeme nga uri...

Hezwi zwi ḁo thusa...

NDUGISELO: Vha sa athu thoma nyito ya u n̄wala, kha vha n̄wale mvetomveto ye vha dzudzanya nga Musumbuluwo kha bodo ya tshoko.

U EDZISELA/U MODEḁA KUI TELE KWA U DZUDZANYA: (N̄NE NDI ITA ...)

- 1 Kha vha humbudze vhagudi uri nga Musumbuluwo ro shumisa mutevhemuḁoli u dzudzanya mvetomveto.
- 2 Tshi tevhelaho, kha vha humbudze vhagudi uri namusi ri ḁo anḁadza na u n̄ea makumedzwa a u fhedzisa a tshipiḁa tsha maḁwalwa ashu.
- 3 Kha vha sumbedze vhagudi uri vhone vha n̄walulula hani tshipiḁa tsha maḁwalwa avho, vha n̄wale na t̄hoho na deithi.

VHAGUDI VHA FHEDZISA KUI TELE KWA U ANḁADZA (VHOIWE NI ITA...)

- 1 Kha vha n̄ee vhagudi bugu dza nḁowedzo.
- 2 Kha vha n̄ee vhagudi ndaela ya u n̄wala deithi na t̄hoho: **U thusa vhadzulapo**
- 3 Kha vha vhudze vhagudi vha n̄walulule zwavhuḁi tshipiḁa tsha u fhedzisa tsha maḁwalwa avho, hu si na u khakha.
- 4 Arali hu na tshifhinga vhagudi vha nga ola muolo nga u t̄avhanya.
- 5 Musi vhagudi vha tshi khou n̄wala, kha vha monamone na kilasi vha thuse vhagudi vhane vha khou kundelwa.

VHAGUDI VHA NEA MAKUMEDZWA A MAÑWALWA AVHO

- 1 Kha minete miṭanu yo salaho ya ngundo, kha vha vhudze vhagudi vha vhee penisela fhasi.
- 2 Kha vha vhudze vhagudi vha rumbuluwe vha ambe, vha vhalelane mañwalwa avho na phathinara.
- 3 Musi vhagudi vho no fhedza nga izwo, kha vha vhidze mugudi muthihi kana vhagudi vhavhili vha de vha vhalele kilasi mañwalwa avho.
- 4 Kha vha tane mañwalwa a vhagudi vho a livhanya na levele ya maṭo avho, uri vha kone u vhalelana mañwalwa nga tshavho.

15 Fulwana 2020

U thusa vhadzulapo

Nai ṭoḁa uri vhadzulapo vha hashu vha thome u risdikiḁa mapuḁasitiki. U ita uri hezwi zwi itee, nai ḁo ita uri hu vhe na fhethu hune vha ḁo a posa hone, nḁe naḁa tou ya nai tshi azhiḁ.

Hezwi zwi ḁo thusa roṭhe ngauri mapuḁasitiki ha ngo lugela mupo washu.

Hezwi zwi ḁo thusa uri vhatu vha vhone uri u risdikiḁa nai zwavhuḁi! nahone zwo lugela mupo washu.

U Vhala Ha Tshigwada Hu Na U Sumbiwa Ndila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yothe, muñwe na muñwe e na **Bambiri la U shumela la U vhala 2.**
- 2 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 1** ya **Lavhuraru.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha-u-Vhala.**
- 6 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 2** ya **Lavhuraru.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dadze tshitevhelela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshesela, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Ḳavhuṅa

U Ṫalukanya Mibvumo Na Foniki:

Minete ya 15

U Wana Maipfi

- 1 Kha vha bule mubvumo vha imesele garaṭatai nṭha: /e/, /m/
- 2 Kha bule mibvumo , vha ṅee vhagudi ndaela ya u dovholola mubvumo muṅwe na muṅwe x3
- 3 Kha vha sumbedze vhagudi mibvumo kha mutevhe wa aḷifabethe
- 4 Kha vha vhudzise vhagudi: ni nga humbula maipfi a no thoma nga /e/?
- 5 Kha vha vhudzise vhagudi: ni nga humbula maipfi a no thoma nga /m/?
- 6 Kha vha vhudzise vhagudi: ni nga humbula maipfi a no fhela nga /e/?

PHUROGIREME YA U ṪHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U vhalā (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

U vhalā ha Vhuvhili

ZWIṪIRATHEDZHI ZWA U VHALA: U ḐIVHUDZISA/U ṪUMANYA

Ḳiṅwalwa	U vhalā ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
Mary Copeny: Sole ḷa Maḑi Mari Copeny ndi mulwela mbofholowo muṭuku wa America we a lwela maḑi o kunaho ḑoroboni ya hawe Flint, Michigan.	Ndi ḑivhudzisa uri ri ḑo ita mini arali muvhundu washu u na thaidzi I no fana na ya Mari? Ndi ḑivhudzisa arali ri tshi ḑo funa mulwela mbofhololo a no nga Mari?
Musi Mari e na miṅwaha ya 8, tshiwo tsha maḑi tsho mbo ḑi bvelela hune Mari a dzula hone. Khemikhaḷa yo no pfi 'lead' yo tshikhafhadza maḑi. Vhana vhanzhi vha Flint vho lwala zwo bva kha u nwesa maḑi a hei khemikhaḷa ya khombo. Vhathu ngei muvhunduni wa Mari vho sinyuwa nga maanḑa uri maḑi a khou vha vhulaya.	Arali muvhundu wa hashu u na maḑi o tshikhafhadzwaho a khombo ane a nga ri vhaisa, ndi nga pfa ndo sinyuwesa

Ḳinwalwa	U vhala ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
<p>Mari na vhana vha hawe vho vha vha tshi dzulela u nwa maḡi a bommbini vha si na mbilaelo. Fhedzi nga u ṡavhanya vha tea u ima u nwa maḡi avho. Madzuloni a hezwo vho salelwa nga u nwa maḡi a no bva kha maboḡelo a puḲasiṡiki.</p>	<p>Ndi ḡivhudzisa uri ndo vha ndi tshi nga ita mini arali ndo vha ndi kha nyimele i no nga ya Mari?</p>
<p>Mari a dzhia tshao ya u ḡwalela Mupresidennde Vho Barack Obama nga maḡi o tshikhafhadzwaho a Flint. Kha vhurifhi hawe, o ramba mupresidennde uri vha ḡe kha muvhundu wa hawe uri vha ḡo kona u pfesesa khwiḡe hei khombo ya maḡi. O humbela mme awe uri vha rumele vhurifhi.</p> <p>‘Ni a zwi ḡivha naa uri mupresidennde vha wana maḡana a marifhi nga ḡuvha? Zwi nga konadzea uri haḡu vha si vhu vhone?’ Ndi mme awe vha tshi mu kaidza. Fhedzi Mari a vha humbela u vhu rumela naho zwo ralo.</p> <p>O ṡalutshedza uri, ‘Vha tea u ḡivha nga ḡḡila i si ya vhuḡi ine vha khou farwa ngayo. Ri khou fa nahone hu si na muthu a no khou ṡoḡa u lugisa – nga mulandu wa uri muvhundu wa hashu a wo ngo pfuma!’</p>	<p>Ndi humbula uri Mari u ḡwalela Muphuresidennde vho Obama vhurifhi ngauri u a zwi ḡivha uri vha na maanḡa a u thusa u tandulula thaidzo.</p> <p>Arali ndo vha ndi Mari, na ḡḡe-vho ndo vha ndi tshi ḡo ḡwala vhurifhi.</p>
<p>Nga murahu ha ḡwedzi, luṡḡingo lwa mme a Mari lwa lila. Nomboro yo vha i sa ḡivhei. Musi mme a Mari vha tshi fhindula, ho vha hu muḡwe wa tshiṡafu u bva ḡḡuni tshena.</p> <p>‘Muphuresidennde Obama vho vhala vhurifhi ha Mari. Vha khou takalela u ṡanganedza thambo yawe ya u ḡa Flint,’ Ho amba muraḡo wa tshiṡafu.</p>	<p>Waw! Ndo takala Mari o o ḡḡnea tshifhinga tsha u vha ḡwalela vhurifhi. Hezwi zwi sumbedza uri u ḡwalela vhurifhi vhathu vha re na maanḡa zwi a thusa.</p>
<p>Musi Mari a tshi swika hayani a tshi bva tshikoloni, mme awe vha mwemwela vha mu vhudza uri a dzule fhasi.</p> <p>Vho mu vhudza vha ri. ‘Ndi na maḡwe mafhungo aḡu mahulu! Muphuresidennde Obama vho vhala vhurifhi haḡu ...vha khou ḡa Flint u ṡangana na inwi. ‘Mari mwemwela. ‘Muphuresidennde zwino u ḡo ṡoḡa u vhona uri a zwo ngo luga hani kha vhathu vha muvhundu wa hashu vha tshi fa nga maḡi avho’ ndi Mari a no ralo.</p>	<p>Arali ho vha hu ḡḡe Mari, Ndo vha ndi tshi ḡo ṡoḡa uri Muphuresidennde a vhone zwithu nga ḡḡila yanga, uri vha kone u vha ḡo u thusa u tandulula thaidzo.</p>
<p>Tshifhinga tsha madalo a Phuresidennde Vho Obama ngei Flint, vho dzula fhasi na Mari. Muphuresidennde vha ri, ‘marifhi a no bva kha vhana u nga inwi ndi one a no mpha fulufhelo nga ha vhu matshelo.</p>	<p>Mari u ita uri na ḡḡe-vho ndi vhe na fulufhelo, ngauri o tsumbedza uri muthu muṡuku muthihi u a kona u thusa u ita uri zwithu zwi vhe khwiḡe kha muvhundu woṡhe.</p>

Liñwalwa	U vhalo ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
<p>Madalo a Muphuresidennde o thusa uri vha vhone ndila ye muvhundu wa Flint wa tsikea ngaho nga maḓi a re na mulimo wa u vhulaya. Murahu ha hezwo, Muphuresidennde vho bula nyimele ya shishi. Vho themendela tshelede ine ya ḓo ṭoḓea u lugisa phaiphi dza maḓi.</p>	<p>Arali ho vha hu nḓe Mari, ndo vha ndi tshi ḓo ḓihudza nga vhurifhi hanga ho dzhielwa nṱha ha tandulula thaidzo ya muvhunduni wanga.</p>
<p>Musi vhathu vha Flint vha tshe vho lindela dzi phaiphi dza maḓi dzi tshi lugiswa, Mari o thusa kha u vha na vhuṭanzi uri vha wane maḓi a u nwa o kunaho. Tsha u thoma Mari o kuvhanganya tshelede uri a rengele vhathu vha shayaho maḓi a maboḓeloni. Fhedzi liñwe ḓuvha nga matsheloni, musi a tshi sedza kha bini ḓa mashika a vhona ḓo ḓala nga mabodelo a mapuḓasiṱiki. O humbula nga ha mapuḓasiṱiki oṱhe o tshi khou tshikhafhadza ḓifhasi. U bva ḓeḓo ḓuvha o dzhia tsho ya u ya u wana thandululo i re khwiṱe kha mupo. O thoma u kuvhanganya tshelede ya u renga sefo ya maḓi.</p>	<p>Ndi vhona uri Mari u dzula a tshi khou humbula nga ha ndila ine a nga khwiṱifhadza hani muvhundu wa hawe.</p>
<p>Mari ha ngo litsha nndwa yawe musi thaidzo ya muvhunduni wa hawe yo no tanduluwa. O isa phanda na u lwela uri ṅwana muṅwe na muṅwe wa United States a wane maḓi o kunaho – zwi si na ndavha uri muvhundu wavho u na vhusiwana chungafhani.</p>	

Mbuziso thevheli	Phindulo ndavhelelwa
<p>Mari o thusa nga u ita'ni muvhunduni wa hawe?</p>	<ul style="list-style-type: none"> • O ṅwalela Muphuresidennde vhurifhi. • O kuvhanganya tshelede ya maḓi a maboḓeloni.
<p>Ni nga ita vhuṭumanyi na Mari? Ni humbula uri ni nga ita mini arali maḓi a muvhundu wa haṅu u tshi khou vhulaya vhathu?</p>	<p><i>Ndi humbula uri ndi ḓo...</i></p>
Mbuziso ya ndi nga mini/ndi nga'ni?	Phindulo ndavhelelwa
<p>Ni humbula uri ndi nga'ni Muphuresidennde Obama vho ri vhana vha no nga Mari vha vha ṅea fulufhelo ḓa tshifhinga tshidaho?</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Ngauri o ḓifha tshifhinga tsha u ṅwala vhurifhi. • Ngauri o vha muthu muṱuku wa u vha na ndavha nga ha u ḓisa tshanduko kha muvhundu woṱhe. • Ngauri o shuma o shuma u ita uri zwithu kha muvhundu wa hawe zwi vhe khwiṱe. • Ngauri ṅamusi e ṅwana, u vho shuma kha u khwiṱisa muvhundu wa hawe.

U Vhala Ha Tshigwada Hu Na U Sumbiwa Ndila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kīlasi yoṭhe, muṇwe na muṇwe e na **Bambiri la U shumela la U vhala 2.**
- 2 Kha vha ṭalutshedze kīlasi yoṭhe **Nyito ya 1** ya **Lāvhuṇa.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha-u-Vhala.**
- 6 Kha vha ṭalutshedze kīlasi yoṭhe **Nyito ya 2** ya **Lāvhuṇa.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha ḍadze tshitevhelela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshesela, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha ṭalukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Ḳavhuḱanu

Nyito Dza Oraḱa

Minete ya 15

ḲIVHAMAIPFI YA THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa SIVA (PATS)
- 2 Kha vha ḱane ipfi na tsumbedzelo kha Bodo ya Ḳivhamaipfi ya Thero.
 - maanḱa
 - maanḱafhadza
 - murangaphanḱa

Maipfi	Maitele
Pirrr! Pirrr!	<i>U edzisela u unga vha khou lidza ndwevha.</i>
Ndi ndwevha i lilaho vhusiku	<i>U edzisela u lidza ndwevha.</i>
Shango ḱoḱhe ḱo bva!	<i>Vho ima vha tshi khou sumba matungo oḱhe</i>
Hu tevhelwa mbava;	<i>Vha edzisela u gidima.</i>
A suyoo! A suyoo!	<i>Vha tshi gidima vha tshi sumba.</i>
Khaḱha! tshiḱokisini swee!	<i>U edzisela unga vho fara muthu, zwanḱa zwi muraho vho zwi piringanya zwi tshi nga vho mu vhoḱha nga tsimbi dza mapholisa, u dzhena tshiḱokisini.</i>

THERISANO YA MAḲWALWA A U VHALA (KHATHIHI) NA VHAGUDI

- 1 Kha vha ḱwale fureme ya therisano kha bodo ya tshoko:
Tshiḱori hetshi tshi...
Ndi humbula u nga Mari...
Ndi humbula u ri hetshi tshiḱori tsho ḱwalelwa u ri ndi gude...
- 2 Kha vha vhelele vhagudi fureme ya therisano.
- 3 Kha vha vhee vhagudi kha **zwigwada zwiḱuku**.
- 4 Kha vha vhudze vhagudi uri vhoḱhe vha tea u seilelisana musi vha tshi fhindula mbudziso inwe na inwe ya therisano iyi.
- 5 Kha vha ri ḱilasi i thetshelese.
- 6 Kha vha humbele vhagudi vho fhambanaho kana tshigwada tshigede uri vha ḱekane phindulo na vhanwe.
- 7 Arali phindulo yo khakhea, kha vha vha khakhulule.
- 8 Kha vha livhuwe vhagudi nge vha shela mulenzhe kha ngudo.

U Ṭalukanya Mibvumo Na Foniki:

Minete ya 15

U wana maipfi

- 1 Kha vha bule mubvumo vha imesele garaṭatai nṭha: /e/, /m/
- 2 Kha bule mibvumo , vha nee vhagudi ndaela ya u dovholola mubvumo muṅwe na muṅwe x3.
- 3 Kha vha sumbedze vhagudi mibvumo kha mutevhe wa alifabethe.
- 4 Kha vha vhudzise vhagudi: ni nga humbula maipfi a no thoma nga /e/?
- 5 Kha vha vhudzise vhagudi: ni nga humbula maipfi a no thoma nga /m/?
- 6 Kha vha vhudzise vhagudi: ni nga humbula maipfi a no fhela nga /e/?

PHUROGIREME YA U ṬHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U Vhala (Khathihi) Na Vhagudi:

15 minete

Thevhela uvhala

ZWIṬIRATHEDZHI ZWA U PFESESA: MANWELEDZO/U ṬUMANYA

NYITO YA ORAḶA YA U ṬALUTSHEDZA ZWI BVAHO TSHIṬORINI

- 1 Kha vha ṭalutshedze vhagudi uri vha ḍo tea u humbula nga zwipiḍa zwa ndeme zwa maṅwalwa.
- 2 Kha vha ṭalutshedze vhagudi uri vha ḍo tea u humbula nga zwine vha ḍivha zwine vha nga zwi ṭumekanya na maṅwalwa.
- 3 Kha vha ṅwale fureme ya manweledzo kha bodo ya tshoko.
- 4 Kha vha vhudze vhagudi vha shumise fureme ya manweledzo u fhindula mbudziso. Tshiṭori itshi tshi amba nga...(mafhungo 1–3)
Ndo takadzwa nga....
Ndi vhona u nga ndi nga thusa vhadzulapo vha hashu sa Mari nga...
- 5 Kha vha ṭalutshedze vhagudi uri vha nga si ḍivhe zwoṭhe nga maṅwalwa – vha tea u nanga zwipiḍa zwi re na ndeme fhedzi.
- 6 **Nga u modeḷa/u edzisela** kha vha nee vhagudi tsumbo dzavho. Kha vha ri: ***Hetshi tshitori tshi amba nga*** Mari Copeny a tshi ṅwalela mupresidente uri vha ḍe vha tandulule thaidzo ine vhadzulapo vha kha vhupo hawe vha khou ṭangana nayo. ***Ndo takalela*** uri hetshi tshitori tshi amba nga ha muthu wa vhukuma a tshilaho we a vha a tshi ṭoḍa u thusa vhadzulapo. Ndi pfa Mari o ntakadzesa. ***Ndi vhona u nga ndi nga***

thusa vhadzulapo sa Mari nga u ita uri hu vhe na mabini a mashika uri vhathu vha posele tshikha, u fhirisa u latekanya tshikha hothe hothe zwiṭarātani.

- 7 Kha vha sumbedze vhagudi zwifanyiso zwa tshiṭori kha bugu khulwane.
- 8 Kha vha nee vhagudi tshifhinga tsha u humbula nga zwiṭarātani zwa ndeme zwa maṅwalwa.
- 9 Kha vha nee vhagudi ndaela ya uri vha **rembuluwe vha ambe** na ṭalutshedza-nga vhavhili /phathinara-vho vhaṅwe ngavho (phathinara) **zwine vha elelwa** zwa tshiṭori itshi. (*A vho ngo tea u tou rwela ngomani zwe mugudisi a amba. Hei i tea u vha mihumbulo i no bva kha vhagudi vhone vhaṅe!*)
- 10 Kha vha dzudze kīlasi yavho zwavhuḍi i vhe fhethu huthihi.
- 11 Kha vha vhidze vhagudi 1–2 vha nee manweledzo avho afho kīlasini.
- 12 Kha nee vhagudi manweledzo avho, sa: **Tshiṭori itshi tshi amba nga** *munwe nwananyana we a vha a tshi pfi Mari Copeny, we a thusa vhadzulapo. Ri takalela hetshi tshiṭori ngauri ro guda nga zwithu zwavhukuma zwo iteaho zwo itiswa nga nwananyana uyu we a lamukisa vhadzulapo! Ro humbula nga ndila dzo fhambanaho dzine ra nga dzi shumisa na riṅe, sa u kunakisa zwiṭarātani na u fhata mudavhi wa u tambela!*

U Vhala Ha Tshigwada Hu Na U Sumbiwa Ndila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kīlasi yothe, muṅwe na muṅwe e na **Bambiri la U shumela la U vhala 2.**
- 2 Kha vha ṭalutshedze kīlasi yothe **Nyito ya 1** ya **lavhuṭanu.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha-u-Vhala.**
- 6 Kha vha ṭalutshedze kīlasi yothe **Nyito ya 2** ya **lavhuṭanu.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha ḍadze tshitevhelela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshelesa, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha ṭalukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

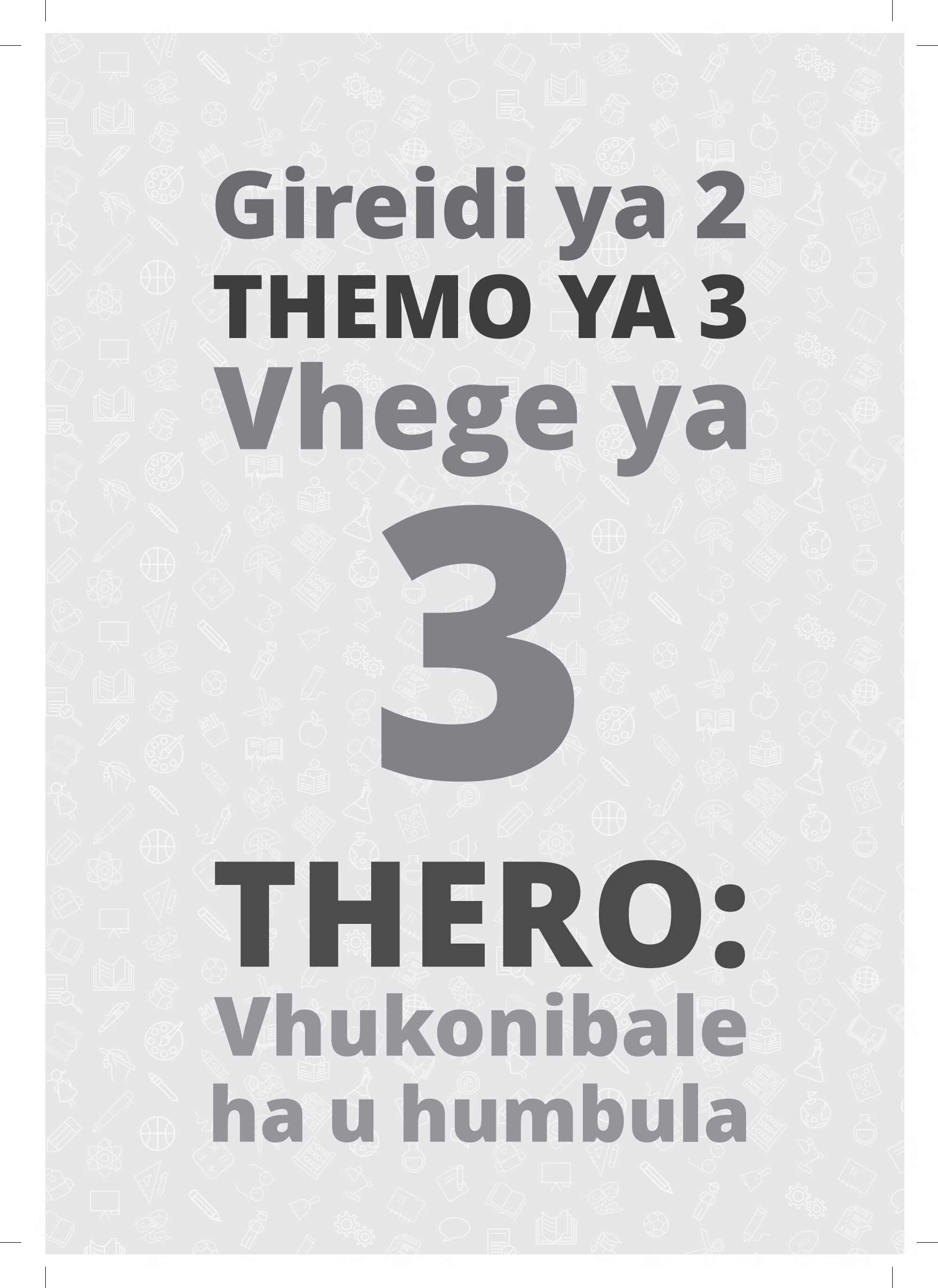
U sedzulusa ngudo ya luambo mafheloni a vhege

Minete ya 15

VHEGE YA 2

- 1 Kha vha dzudze vhagudi kha methe musi d̄uvha li tshi vho khunyelela.
- 2 Kha vha vhe na dzulo la u sedzulusa luambo vhege inwe na inwe. Vha nga nanga u vanganya u gudiwa ha Luambo lwa Hayani na Luambo lwa Nyengedzedzo lwa U thoma kha u sedzulusa uhu.
- 3 Vha elewe u tendela vhagudi vha tshi 'Rembuluwa vha Amba' na u rera nga phindulo dzavho nga vhavhili/vhe na phathinara dzavho. Zwo no ralo, kha vha nange vhagudi vha si gathi uri vha vhudze-vho kilasi yothe phindulo dzavho.
- 4 Kha vha shumise mbudziso thuthuwedzi dzine dza do sumba ndila therisano iyi i no kwama zwa luambo:
 - a Thero ya luambo ya vhege yashu yo vha ifhio?
 - b Ndi zwitori zwifhio zwe ra vhala rothe?
 - c Maipfi a vhege e a ni takadzesa ndi afhio?
 - d No guda mini kha zwitori zwe ra vhala?
 - e Ro nwala nga mini ino vhege?
 - f Muñwalo wanu wo khwinifhala nga ndilade ino vhege?
 - g Kuvhalele kwanu kwo khwinifhala nga ndilade ino vhege?
 - h Ndi zwifhio zwine na dihudza ngazwo kha ino vhege?
- 5 Tsha u khunyeledza, kha vha vhudze vhagudi vha elekanye nga zwithu zwivhili zwine vha do zuwela vha hayani malugana na zwe vha guda tshikoloni kana zwe vha dikhwisa khazwo tshikoloni ino vhege.

Kha vha vhe na nzhele: Maitete haya a u diingamela na u ditola a na ndeme khulwane sa tshipida tsha u guda. Vha songo fanywa vho pfuka nyito iyi ya vhege nga vhege.

The background of the entire page is a light gray color with a repeating pattern of small, white, line-art icons. These icons represent various educational fields: science (flasks, beakers, globes, atoms), mathematics (calculators, rulers, compasses, triangles), arts (pencils, paint palettes, brushes), and general education (books, graduation caps, lightbulbs, speech bubbles).

Gireidi ya 2
THEMO YA 3
Vhege ya

3

THERO:
Vhukonibale
ha u humbula

Ndugiselo Dza Kilisani

- 1 Musi vhege inwe na inwe i tshi thoma, kha vha vhe na vhuṭanzi uri kilasirumu yavho yo kuna nahone zwithu zwo vhekanywa zwavhuḍi.
- 2 BODO DZA U ṬANA kha dzi shandulwe na u engedzedza zwithu zwine zwa si tsha vha na mushumo zwi bvisiwe, vha zwi vhulunge nga vhuronwane.
- 3 Vho no fhedza, kha vha lugise maipfi a garaṭaṭhaṭwa/garaṭambali/garaṭatai na zwifanyiso zwa maipfi a thero zwine vha ḍo ṭoḍa u zwi shumisa.
- 4 Kha vha itendugiselo dza zwiteṭwa zwine vha ḍo zwi shumisa kha luvhondo lwavho lwa thero na ṭafula/khona, zwine zwa ḍo takadza vhagudi: sa tumbo: zwithu zwo itwaho nga vhutsila ha u shumisa mathukhwi, vhutsila ho fhambanaho ho itwaho nga vhagudi.
- 5 Kha vha ite ṭhoḍisiso kha inthanethe vha tshi ita ndugiselo dza thero. Sa tsumbo: u ita ṭhoḍisiso nga ha ndila dza u ita thoyi nga mathukhwi.
- 6 Vha vhe na vhuṭanzi uri bugu dza vhagudiswa dza ndowedzo na Bugu dza Mishumo dza DBE dzi a lulamiswa dzoṭhe, dza vhewa zwavhuḍi he dza tea u dzula hone.
- 7 Kha vha vhe na vhuṭanzi uri bugu dzoṭhe khulwane, bugunanguludzwa na bugu dza laiburari ya kilasini dzo dzula nga ngona.
- 8 Arali vha tshi vhona zwo tea vha nga dzudzanyulula tshigwada tsha vhagudi kha u vhala ha tshigwada.
- 9 Kha vha pulane nyito dza vhege yoṭhe dza u linga ha fomaḷa na hu si ha fomaḷa.

Nyito Dza U Inga

Hedzi ndi nyito dzine dza nga shumiswa sa mishumo ine vhagudi vhane vha ṭavhanya u fhedza mishumo yavho vha ita KANA dzine vha dzi shumisa musu vha tshi khou linga vhagudi.

Nyito ya 1: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 2: Siatari ḷa 10, Kha ri vhale na siatari ḷa 11, Kha ri nṱwale.

Nyito ya 2: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 2: Siatari ḷa 12 na 13, Kha ri nṱwale.

Nyito ya 3: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 2: Siatari ḷa 14 na 15, Kha ri vhale.

Nyito ya 4: Kha vha ole tshifanyiso tsha muthu ane na vhona e na vhukonibale ha u hambula.

Musumbuluwo

Nyito Dza Oraĵa

Minete ya 15

KHA VHA DIVHADZE THERO: U SWIKELELA NDIVHOTHANGELI

- 1 Kha vha sumbedze vhagudi tshifanyiso tsha vhathu vha tshi khou ĵa swobo kha tshiĵori tsha Bugu Khulwane tsha: Zweli u ita bola
- 2 Kha vha vhudze vhagudi uri ri khou thoma thero ntswa i no pfi: Vhukonibale ha u humbula
- 3 Kha vha ole tshidanga tshi re na dzina ĵa **thero** vhukati ha bodo ya tshoko.
- 4 Kha vha vhudzise vhagudi vha ri: *Ndi zwifhio zwine na vho zwi divha nga thero iyi?*
- 5 Kha vha űwale mihumbulo ya vhagudi kha mepe wa mihumbulo. Kha vha vhee mihumbulo i no fana fhethu huthihi.
- 6 Arali vhagudi vha tshi khou kundelwa u fhindula, kha vha vha vha vhudzise mbudzisothuĵuwedzi dzi tevhelaho:
 - a Vhukonibale ndi mini?
 - b Vhathu vha shisa hani vhukonibale ha u humbula?
 - c Ndi ngani vhukonibale ha u humbula vhu ha ndeme?

DIVHAMAIPFI A THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa SIVA (PATS.)
- 2 Kha vha ĵane ipfi na tshifanyiso kha Bodo ya Divhamaipfi ya Thero
 - vhukonibale
 - shona
 - khwiĵisa

Maipfi	Maitele
Wa doba tshithu;	<i>U edzisela u doba tshithu.</i>
Wa ri ndi tshanga;	<i>U ĵisumba khana.</i>
Tshi si tshau;	<i>U dzungudza zwanĵa</i>
Tshi nĵilani;	<i>U sumba fhasi nga munwe</i>
A tshi na muĵe	<i>U imisela zwanĵa nĵha wa zwi balanganya;</i>
Ndi a ĵavho!	<i>U edzisela u ĵa;</i>
Hamu! Hamu!	<i>U edzisela u ĵa</i>

Muñwalo

Minete ya 15

- 1 Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu dzavho dza ndowedzo.
- 2 Kha vha vhidze mibvumo na maipfi a tevhelaho uri vhagudi vha a ñwale:
 - a E E E...
 - b e e e...
 - c M M M...
 - d m m m...
 - e mema
 - f meme
 - g maba
- 3 Tshi no tevhela, kha vha vhudze vhagudi uri vha shumise penisela dza muvhala kha u lulamisa mishumo yavho vhone vhan̄e.
- 4 Kha vha ñwale mibvumo na maipfi zwi tshi vhonala kha bodo ya tshoko.
- 5 Kha vha kuvhanganye bugu dza vhagudi musi tshikolo tshi tshi bva, vha sedze uri ndi nnyi ane a lila thuso in̄we.

PHUROGIREME YA U THADUKANYA MUÑWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

Fhungo: _____

U Vhala (Khathihi) Na Vhagudi:

Minete ya 15

Thangelauvhala

TSHITIRATHEDZHI TSHA U PFESESA: U BVUMBA

- 1 Kha vha dzudze vhagudi kha methe/khaphethe u itela uri vha kone u vhona Bugu Khulwane.
- 2 Kha vha vule Bugu Khulwane vha ye kha tshitori tsha: Zweli u ita bola
- 3 Kha vha ite nyendelazwifanyiso ya siatari lin̄we na lin̄we, vha tshi vhudzisa vhagudi uri vha vhona u nga hu khou bvelela mini.
- 4 Kha vha thuse vhagudi u tumekanya zwifanyiso, u itela uri vha kone u pfesesa zwavhudi uri tshitori itshi tshi amba nga mini.
- 5 Kha vha divhadze vhagudi divhamaipfi ntswa kha zwipida zwo teaho zwa tshitori.
- 6 Kha vha vhale tshitori tshothe nga khathihi, vha sa imi.

U Nwala:

Minete ya 30

U Pulana Na Mvetamveto

T̄HOHO: N̄walani nga muthu a re na vhukonibale. Shumisani vhuhumbulelwa!

MUSHUMO: N̄walani tshiṭori tsha mitaladzi ya 6–8 u tikedza u vhala ngomu kiḷasini: Vhathu vha vhukonibale.

TSHIṬIRATEDZHI TSHA U PULANA: Kha vha ite tsukamuhumbulo

KHA VHA DIVHADZE THERO YA U N̄WALA

- 1 Kha vha sumbedze vhagudi uri **vha tea u humbula vha sa athu n̄wala**.
- 2 Nga u tou amba, kha vha ṭalutshedze vhagudi mihumbulo yavho nga ha tshiṭori, sa tsumbo: *Ndi ḍo n̄wala tshiṭori nga ha mubvumbedzwa ane a shumisa mathukhwi u ita tshinwe na tshinwe!*

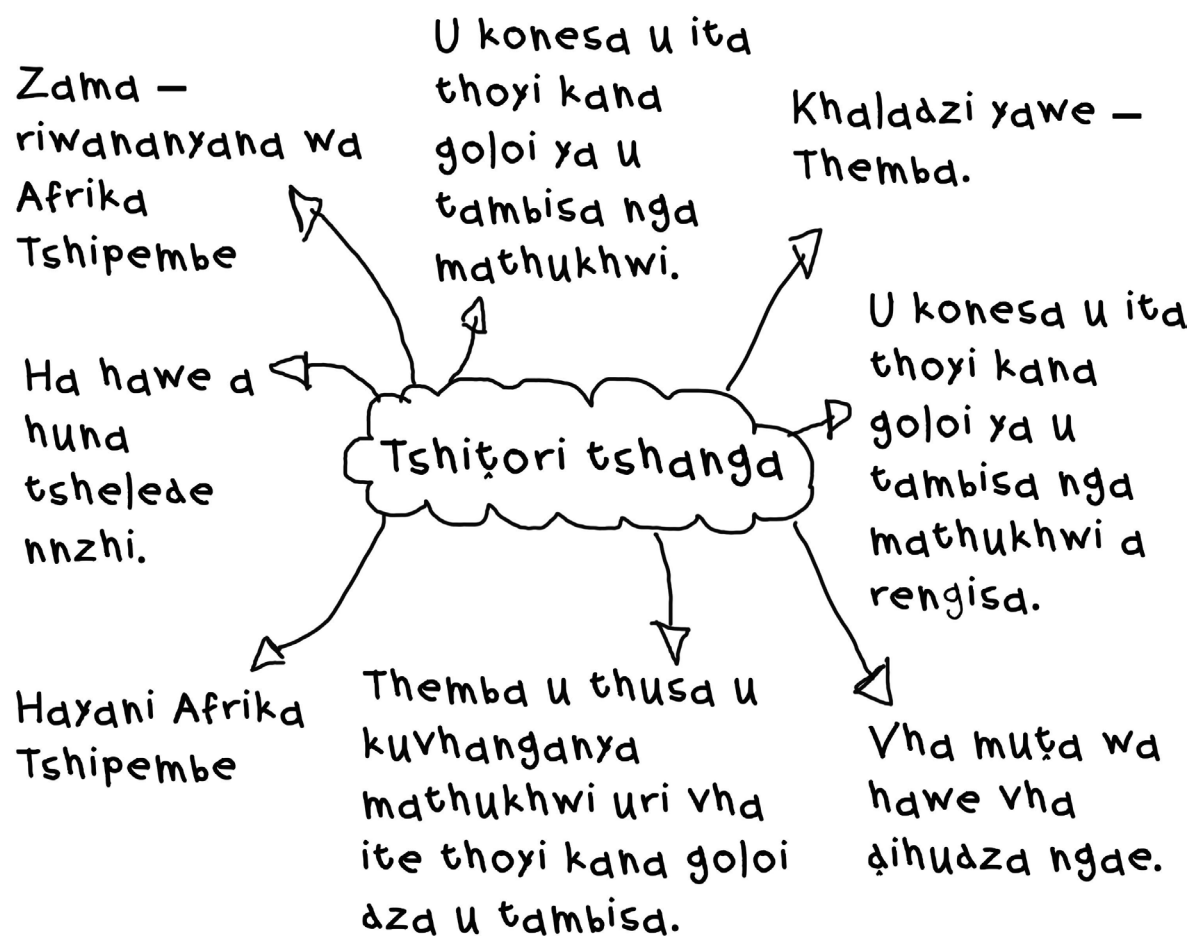
NGA U EDZISELA/U MODEḶA TSHIṬIRATEDZHI TSHA U PULANA: (N̄NE NDI)

- 1 Kha vha ole fureme ya tsukamihumbulo nga thungo kana kha luḷa luḷwe lurumbu lwa tshoko ya bodo.
- 2 Kha vha sumbedze vhagudi uri tsukamihumbulo I itiswa hani nga u fhindula mbudziso.
- 3 Kha vha fhedzise tsukamuhumbulo nga thungo kana kha luḷa luḷwe lurumbu lwa tshoko ya bodo.

Pulane ya Tsukamuhumbulo			Tsukamuhumbulo		
Mubvumbedzwa kana muanewa dendele kha tshiṭori ndi nnyi?	Mubvumbedzwa u na vhukonibale ḡe?	Hu na vhaḱwe vhabvumbedzwa?	Sandile – kuḱwe kutukana kwa Afrika Tshipembe	U na vhukonibale ha u ita thoyi nga mathukhwi.	Khaladzi yawe muṭuku ndi Zinzi
Thaidzo kha tshiṭori ndi ifhio?	Tshiṭori tshanga	Mubvumbedzwa kana muanewa dendele kha tu tea u shumisisa hani vhukonibale hawe?	Khaladzi yawe ha na thoyi. U lilela thoyi. U fhedzi o mu itela thoyi yawe.	Tshiṭori tshanga	U tea u itela khaladzi awe thoyi. U mu itela mupopi nga mathukhwi.
Fhethuvhupo ha tshiṭori ndi gai?	Hu na zwiḱwe zwidombbedzwa zwa ndeme?	Vhathu vha humbula zwifhio nga muanewa dendele?	Hayani Afrika Tshipembe.	--	Khaladzi awe u ya mu funa nahone u vhona o ṭalifha

VHAGUDI VHA SHUMISA TSHITIRATHEDZHI TSHA U PULANA (NÑE NDI ITA)

- 1 Kha vha vha vhudze vhagudi vha bonye maṭo vha hambule nga zwithu zwi re na ndeme zwine ṭhama/khonani ya vhukuma ya tea u vha zwone. Kha vha ṭalutshedze vhagudi na zwine ṭhama/khonani i si fanele u vha zwone.
- 2 Tshi tevhelaho, kha vha ṅee vhagudi ndaela ya uri vha **rembuluwe vha ambe** na phathinara, u kovhana mihumbulo.
- 3 Kha vha sumbedze vhagudi fureme ya u pulanela kha bodo ya tshokho, vha vha vhudze uri vha shumise fureme iyo kha u pulanela zwine vha ḁo ṅwala, sa zwe vhone vha itisa zwone.
- 4 Kha vha ṅee vhagudi bugu dza ṅdowedzo.
- 5 Kha vha vhudze vhagudi uri vha tea u ṅwala mihumbulo yavho – vha **songo** kopa pulane yavho.
- 6 Musi vhagudi vha tshi khou ṅwala, kha vha monamone na kilasi vha fare **khuvhanganoṭshihadu** navho.

U Vhala Ha Tshigwada Hu Na U Sumbiwa Ndila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yothe, muñwe na muñwe e na **Bambiri la U shumela la U vhala 3.**
- 2 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 1** ya **Musumbuluwo.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha-u-Vhala.**
- 6 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 2** ya **Musumbuluwo.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dadze tshitevhelelangudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshelesa, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Ḳavhuvhili

U Ṫalukanya Mibvumo Na Foniki:

Minete ya 15

Kha Vha Ḍivhadze Mibvumo Na Maipfi Maswa

KHA VHA ḌIVHADZE MUBVUMO

- 1 Kha vha bule mubvumo vha imise garaṭatai: /o/
- 2 Kha vha bule mubvumo uyo vha ṅee vhagudi ndaela ya uri vha dovholele x 3.
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Ni a ḍivhavho maṅwe maipfi a thomaho nga mubvumo /o/ ?
- 4 Kha vha ite tsukamihumbulo ya maipfi vhe na vhagudi, sa: **gemo, doba, hola**

KHA VHA ḌIVHADZE MAIPFI MASWA

- 1 Kha vha bulele ṅṅha ipfi liṅwe na liṅwe, li tshi pfala, musi vha tshi khou ṭana garaṭathanwa/garaṭambali: **omo, oma, omba**
- 2 Kha vha zwi sumbedze vhagudi musi vha tshi khou ralo u zwi bula.
- 3 Kha vha humbele vhagudi uri vha dovholele maipfi vha tshi edzisela vhone.
- 4 Kha vha nambatedze garaṭathanwa dza maipfi aya kha Bodo ya U ṭana Mibvumo.

PHUROGIREME YA U ṪHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

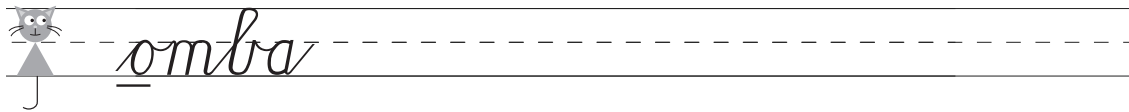
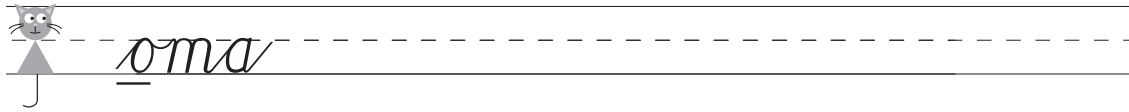
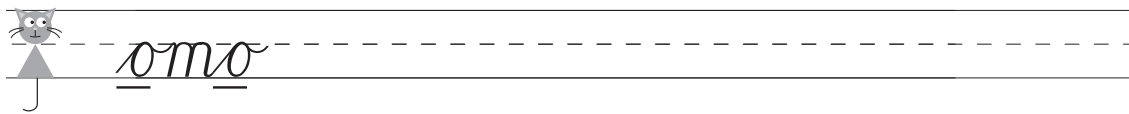
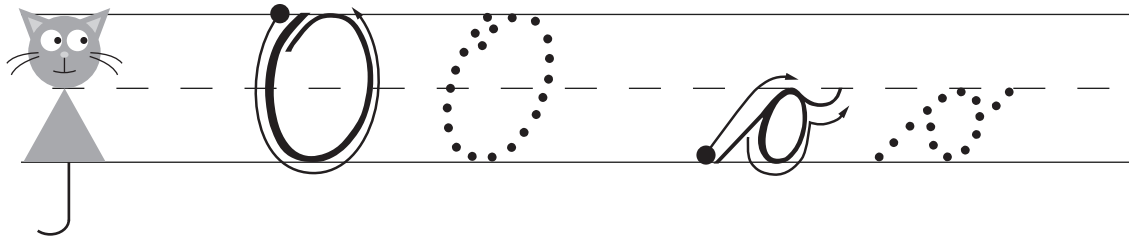
Muṅwalo:

Minete ya 15

Kha vha ṅwale ma(ḷeḷere) maswa (ḷiswa)/maipfi maswa/ mafhungo maswa

- 1 Kha vha funze vhagudi kuṅwalele kwone kwa maḷeḷere maṭuku na ma(ḷeḷeredanzi): **Oo**
- 2 Kha vha sumbedzele kuṅwalele kwa (ma)ḷeḷere kwa vhagudi vha no shumisa tshandḅa tsha u ḷa vha tovhedze nga kwa vhane vha shumisa tshandḅa tsha monde.
- 3 Vha kone u vhudza vhagudi u shuma shuma na phathinara dzavho vha ṅwale (ma) ḷeḷere kha miṭana yavho vha tshi shumisa minwe.
- 4 Nga murahu, kha vha vhudze vhagudi vha ṅwale (ma)ḷeḷere kha desike dzavho nga minwe.

- 5 Tsha u khunyeledza, kha vha sumbedze vhagudi hafhu kuñwalelwe kwa (ma)leḽere na maipfi kha bodo ya tshoko.
- 6 Vhagudi vha tea u ñwalula mibvumo/maipfi/mafhungo buguni dzavho.

PHUROGIREME YA U ṪHAḽUKANYA MUÑWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

Fhungo: _____

U vhala (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

U vhala ha U ranga

ZWIṬIRATHEDZHI ZWA U PFESESA: U HUMBULELA

Liṅwalwa	U vhala ha U ranga (U elekanya nga U amba)
<p>Zweli u ita bola</p> <p>Zweli o vhona vhana vhahulwane vha tshi khou tamba bola ya milenzhe. O dzula nga matungo a mudavhi. O vha a tshi khou ṭoḡa u tamba fhedzi o vha a tshi khou shona.</p>	<p>Zweli u khou ṭalela vhana vhahulwane vha tshi tamba bola ya milenzhe. Ndi nga hambulela uri o vha a tshi ṭoḡa u tamba navho!</p>
<p>O hambula uri, 'u tea u ita ṅḡowenḡowe, u tea u na u wana bola.'</p> <p>Zweli a guduba ṅḡu yoṭhe a tshi ṭoḡa bola. O wana kubola kutswuku kwa u bammba. O lingedza u ku raha, fhedzi, kwo vha ku songo hula lwo linganelaho. O hambula uri, 'ndi tou tea u ita hei bola uri i hule.', Zweli o hambula, o hambula nga ha uri a nga itisa hani uri kubola kwawe kwa u bammba zwavhuḡi ku vhe bola khulu ya milenzhe.</p>	<p>Ndi nga hambulela uri Zweli u tea u wana bola ya milenzhe uri a kone u ita ṅḡowenḡowe uri a vhe khwiṅe kha kha bola ya milenzhe.</p>
<p>Zweli a thoma u guduba tshiṅwe tshithu tshine tsha nga thusa u hudza kubola kwawe. O wana gurannḡa ya kale tsini na bini ḡa mashika. O pomba kubola kwawe kwa u bammba nga gurannḡa. O lingedza u i raha. Fhedzi gurannḡa ya bva kha kubola. O hambula uri, 'ndi khou ṭoḡa tshiṅwe tshithu tshine tsha nga ita uri gurannḡa i si bve kha kubola kwawe kwa u bammba.'</p>	<p>Hoo! Zweli u na vhusiki – Gurannḡa i thusa u ita uri bola yawe i hule!</p>
<p>Zweli a ya tshiṅgani. O wana phakethe ya masimba i si na tshithu ye ha vha hu si na muthu o no khou i shumisa. O pomba phakethe u mona na gurannḡa. O lingedza u i raha. Gurannḡa ya dzula heneffho. Fhedzi a i athu hula sa bola ya milenzhe.</p>	<p>Hoo! Zweli u na vhusiki – u khou risaikḡa mashika u thusa uri bola yawe i hule! 'Muhumbulo ḡe wa vhusiki iwe vhatu!</p>
<p>'Ndi nga itisa hani uri i hule?'ndi ene a tshi hambula. O wana bege ya zwanḡa ya kale ya mme awe fhasi ha mmbete. O vhudzisa mme awe arali a tshi nga i shumisa. 'Ee!' hu amba mme awe. 'Ndo vha ndi tshi khou ṭoḡa u i laṭa.' Zweli ndi u ṭumekanya ḡa bege a putela bola yawe.</p>	<p>Ndo vha ndi nga si vhuye nda hambula u shumisa bege ya kale u ita bola ya ya milenzhe! Ndi nga hambulela uri ndi muhumbuli musiki!</p>

Linwalwa	U vhalo ha U ranga (U elekanya nga U amba)
Zweli a dzhena tshifangani. O wana bege ya pulasitiki ine a huna o no khou i shumisa. Zwino o mbo q̄i wana luq̄ali lwa kale. A lu vhofoha u mona na bola u ri i fare pulasitiki fhethu huthihi. O sedza kha bola ya milenzhe ntswa. Tsha u fhedzisela, yo vha yo hula lwo linganaho!	Zweli o vha a si na bola ya milenzhe, fhedzi o shuma nga maand̄a uri a q̄iitele yawe! Ndi nga humbulela uri nga ngoho u khou q̄oq̄a u ita nd̄owend̄owe ya bola ya milenzhe!
Zweli o dzhia bola yawe ntswa a bveta nq̄a. Bola o i raha o i raha. O dzudzanya matombo mavhili sa mapala awe. O ita nd̄owend̄owe ya u rahela bola vhukati ha matombo.	Ndi a humbula uri Zweli o humpha bola mathomoni a tshifori. Ndi a humbulela uri u khou q̄oq̄a u ita nd̄owend̄owe uri a vha khwiq̄e kha bola ya milenzhe. Nga heyo nd̄ila, a nga si tsha dovha a humpha bola.
Maq̄uvha a si mangana o fhiraho, Zweli o dzula nga nq̄a ha mudavhi a tshi khou q̄alela vhana vhahulwane vha tshi khou tamba bola ya milenzhe. O vha a tshi khou itesa nd̄owend̄owe. Muñwe wa vhana vhahulwane o q̄a khae. O ri khae, 'ndo ni vhona ni tshi khou kora bola nq̄a ha muq̄i wa hañu! Ni nga q̄a kha thimu yashu?' Zweli a takuwa a dzhena mudavhini, o lugela u tamba bola na vhana vhahulwane.	Ndi nga humbulela uri vhasidzana vhahulwane vho vhona Zweli a tshi khou shuma nga maand̄a uri a vhe khwiq̄e kha bola ya milenzhe! Zwi nga vha zwo itiswa ngazwo vho mu ramba u tamba bola ya milenzhe!

Mbuziso thevheli	Phindulo ndavhelelwa
Zweli o thoma nga u wana mini?	O thoma nga u wana kubola ku no bammba.
Zweli o wana mini tshi tevhelaho?	O wana gurannq̄a ya kale.
Tshinwe ndi tshifhio tshe Zweli a wana?	O wana phakethe ya masimba, bege ya kale ya mme awe, na bege ya pulasitiki.
Mbuziso ya ndi nga mini/ndi nga'ni?	Phindulo ndavhelelwa
Ndi nga'ni musidzana muhulwane o humbela Zweli u tamba bola na vhana vhahulwane?	<ul style="list-style-type: none"> • Ngauri o mu vhona a tshi khou ita nd̄owend̄owe. • Ngauri Zweli o ita bola a ita nd̄owend̄owe ya u tamba bola ya milenzhe. • Zweli o kora bola nanzhi musi a tshi khou ita nd̄owend̄owe. • mu vhona a tshi ita nd̄owend̄owe a tshi khou kora bola. • Ngauralo o shuma nga maand̄a u vha mutambi wa bola ya milenzhe wa khwiq̄e.

U Vhala Ha Tshigwada Hu Na U Sumbiwa Ndila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yothe, muñwe na muñwe e na **Bambiri la U shumela la U vhala 3.**
- 2 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 1** ya **Lavhuvhili.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha-u-Vhala.**
- 6 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 2** ya **Lavhuvhili.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dadze tshitevhelela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshelesa, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Lavhuraru

Nyito Dza Oraĵa

Minete ya 15

DIVHAMAIPFI YA THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa SIVA (PATS.)
- 2 Kha vha țane ipfi na tsumbedzelo kha Bodo ya Divhamaipfi ya Thero.
 - tshikoro
 - nwise
 - diimisela

Maipfi	Maitele
Wa doba tshithu;	<i>U edzisela u doba tshithu.</i>
Wa ri ndi tshanga;	<i>U diisumba khana.</i>
Tshi si tshau;	<i>U dzungudza zwanĵa</i>
Tshi nĵilani;	<i>U sumba fhasi nga munwe</i>
A tshi na muņe	<i>U imisela zwanĵa nĵha wa zwi balanganya;</i>
Ndi a ĵavho!	<i>U edzisela u ĵa;</i>
Hamu! Hamu!	<i>U edzisela u ĵa</i>

VHUTSILA HA U ANETSHELA ZWIĀTORI

- 1 Kha vha fhandekanye vhagudi vha beve zwigwada zwiĵuku.
- 2 Kha vha fhe tshigwada tshiņwe na tshiņwe kopi ya zwifanyiso zwa vhutsila ha u anetshela zwiĀtori.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi uri vha elekanye nga tshiĀtori tshine tsha yelana na zwifanyiso.
- 4 Kha vha nee vhagudi minete muthithi kana mivhili uri vha elekanye nga mihumbulo yavho.
- 5 Tshi tevhelaho, vhagudi vha re kha tshigwada vha fanela u sielesana, muņwe na muņwe wavho a tshi anetshela tshiĀtori tshawe.
- 6 Kha vha humbudze vhagudi uri zwiĀtori zwavho zwi tea u vha zwi na vhusiki, zwa dovha hafhu zwa yelana na zwifanyiso!
- 7 Kha vha humbudze vhagudi uri vha thetshelese zwiĀtori zwa vhaņwe nga vhuronwane.
- 8 Kha vha livhuhe vhagudi nge vha anetshela-vho vhaņwe ngavho zwiĀtori zwavho.

U Ṭalukanya Mibvumo Na Foniki:

Minete ya 15

Kha Vha Ḑivhadze Mibvumo Miswa Na Maipfi Maswa

KHA VHA ḐIVHADZE MUBVUMO

- 1 Kha vha bule mubvumo vha imise garaṭatai: /f/
- 2 Kha vha bule mubvumo uyo vha vhudze vhagudi vha u dovhole x 3.
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Ni a Ḑivhavho maṅwe maipfi a thomaho nga mubvumo /f/ ?
- 4 Kha vha ite tsukamihumbulo ya maipfi vhe na vhagudi, sa: **fifa, fema, hafu**

KHA VHA ḐIVHADZE MAIPFI MASWA

- 1 Kha vha bulele nṭha ipfi ḑinwe na ḑinwe, ḑi tshi pfala, musi vha tshi khou ṭana garaṭathanwa/garaṭambali: **fema, fomo, fama, fifa**
- 2 Kha vha zwi sumbedze vhagudi musi vha tshi khou ralo u zwi bula.
- 3 Kha vha humbele vhagudi uri vha dovhole maipfi vha tshi edzisela vhone.
- 4 Kha vha nambatedze garaṭathanwa dza maipfi aya kha Bodo ya U ṭana Mibvumo.

PHUROGIREME YA U ṬHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

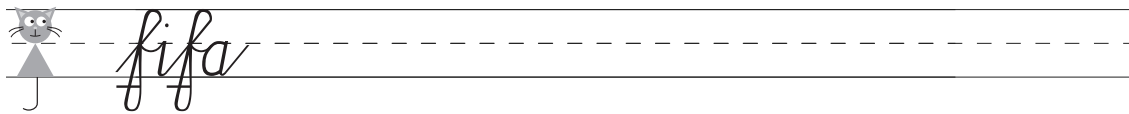
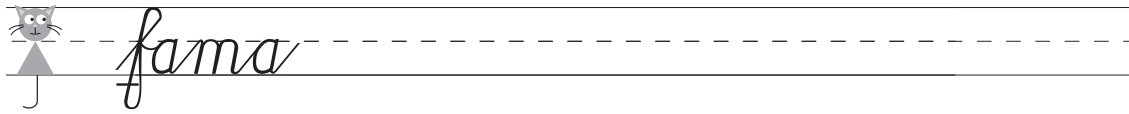
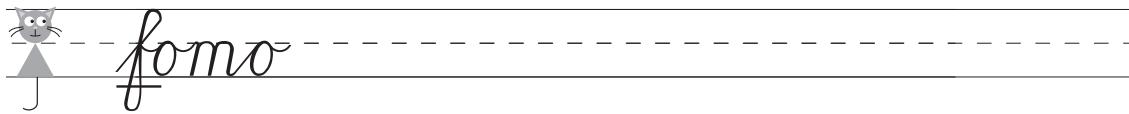
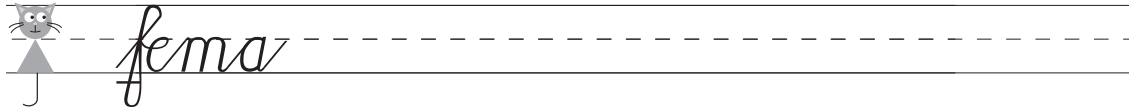
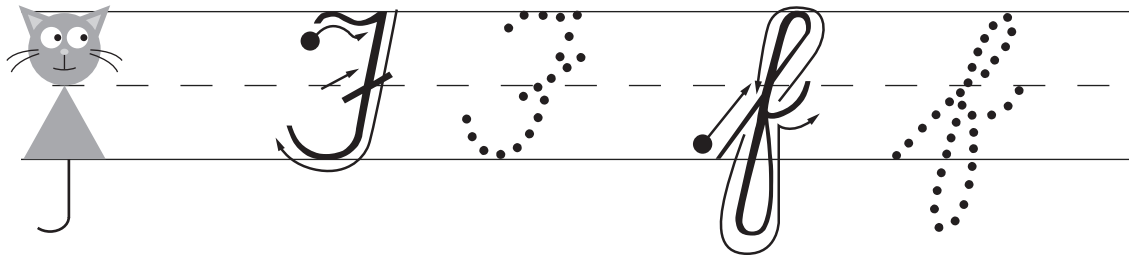

Muṅwalo:

Minete ya 15

Kha vha ṅwale ma(ḑere) maswa (ḑiswa)/maipfi maswa/ mafhungo maswa

- 1 Kha vha funze vhagudi kuṅwalele kwone kwa ma(ḑeredanzi) na maṭuku na: **Ff**
- 2 Kha vha sumbedzele kuṅwalele kwa (ma)ḑere kwa vhagudi vha no shumisa tshanḑa tsha u ḑa vha tovhedze nga kwa vhane vha shumisa tshanḑa tsha monde.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi vha shume na phathinara dzavho vha ṅwale (ma)ḑere kha miṭana yavho vha tshi shumisa minwe.
- 4 Nga murahu, kha vha vhudze vhagudi vha ṅwale (ma)ḑere kha desike dzavho nga minwe.
- 5 Tsha u khunyeledza, kha vha sumbedze vhagudi hafhu kuṅwalelwe kwa (ma)ḑere na maipfi kha bodo ya tshoko.
- 6 Vhagudi vha tea u ṅwalula mibvumo/maipfi/mafhungo buguni dzavho.

PHUROGIREME YA U THADUKANYA MUŊWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

Fhungo: _____

U Nwala:

Minete ya 30

U Pulana Na Mvetamveto

THOHO: Nwalani nga muthu a re na vhukonibale. Shumisani vhuhumbulelwa!

MUSHUMO: Nwalani tshitori tsha mitaladzi ya 6–8 u tikedza u vhalala ngomu kilasini: Vhathu vha vhukonibale.

FUREME/MUHANGA WA U NwALA:

Kale kale... (kha vha ri vhudze nga fhethuvhupo na vhabvumbudzwa?)

Linwe duvha... (kha vha ri vhudze thaidzo?)

Zwenezwo... (kha vha talutshedze uri vhabvumbudzwa vho shumisa hani vhukonibale u tandulula thaidzo?)

Mafheleloni... (vhathu vha dzhiisa hani mubvumbudzwa muhulwane kana muanewa dendele?)

NDUGISELO: Vha sa athu thoma nyito ya u nwala, kha vha nwale pulane ye vha ita nga Musumbuluwo kha bodo ya tshoko.

U EDZISELA/U MODELA KUI TELE KWA MVETOMVETO: (NNE NDI ITA ...)

- 1 Kha vha hambudze vhagudi fureme ya u pulanela ye vha ita nga Musumbuluwo. Kha vha sumbedze vhagudi uri vha itisa hani mutevhe nga u fhindula mbudziso.
- 2 Kha vha vhalele vhagudi pulane yo nwalwaho kha bodo ya tshoko nga thungo ha bodo.
- 3 Tshi tevhelaho, kha vha vhale fureme ya u nwala na vhagudi.
- 4 Nga u modela/sumbedza kha vha fhedzise fureme ya u nwala vha tshi khou shumisa pulane yavho, sa:

Kale kale ho vha hu na mutukana we a vha a tshi pfi Sandile. O vha a sa rengi thoyi mavhengeleni ngauri o vha a tshi diitela thoyi dzawe nga mathukhwi. **Linwe duvha** Sandile na muṭa wa hawe vha ya vhengeleni la thoyi. Khaladzi yawe a lilesa a tshi lilela uri a rengelwe thoyi, fhedzi mashudu mavhi ho vha hu si na tshelede ya u mu rengela. **Zwenezwo**, Sandile a delwa nga muhumbulo. O mbo di shumisa vhukonibale hawe a itela khadzi yawe thoyi ya mupopi nga u shumisa mathukhwi. **Mafheleloni**, khaladzi yawe o takalela thoyi iyo u fhirisa na ye a I vhona vhengeleni!

VHAGUDI VHA FHEDZISA KUI TELE KWA MVETOMVETO (VHOIWE NI ITA...)

- 1 Kha vha nee vhagudi bugu dza ndowedzo.
- 2 Kha vha nee vhagudi ndaela ya u nwala deithi na thoho: **Tshitori tshanga: Mvetomveto**
- 3 Kha vha vhudze vhagudi vha wane pulane yavho ye vha nwala nga Musumbuluwo na uri vha de na mihumbulo yavho.

- 4 Kha vha vhudze vhagudi vha fhedzise fureme ya u n'wala vha tshi khou shumisa pulane dzavho.
- 5 Kha vha vhudze vhagudi vha engedze mañwe mafhungo arali vha na tshifhinga.
- 6 Kha vha humbudze vhagudi zwine vha nga shumisa u itela u vha thusa.
- 7 Musi vhagudi vha tshi khou n'wala, kha vha monamone na k'lasa vha thuse vhagudi vhane vha khou kundelwa.

22 Fulwana 2020

Mvetomveto

kale kha kuḁorobo kutuku ngei afrika
Tshipembe ho vha hu na n'wandanyana
we a vha a tshi fi Zama na khaladzi
yawe a tshi pfi Themba.

Linwe a vha mut'a wa havho wo vha u
si na tshelede ya renga ziliwa.

Zama na Themba vha mbo thoma u
shuma vothe u ita goloi aza tambisa
nga matukwi vha tshi rengisela
vhathu.

mafheleloni Zama na Themba vo
fheaza vho kona u ita tshelede ine ya
lingana u rengela vha mut'a wavho
zwiliwa. Vha mut'a wa havho vho pfa
vha tshi aihudza ngavho.

U Vhala Ha Tshigwada Hu Na U Sumbiwa Ndila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yothe, muñwe na muñwe e na **Bambiri la U shumela la U vhala 3.**
- 2 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 1** ya **Lavhuraru.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha-u-Vhala.**
- 6 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 2** ya **Lavhuraru.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dadze tshitevhelela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshelesa, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Lāvhuṅa

U Ṭalukanya Mibvumo Na Foniki:

Minete ya 15

U Fhandekanya Na U Ṭanganya

NNE NDI...

- 1 Kha vha thome nga ngudo ya Lāvhuvhili.
- 2 Kha vha bule ipfi: **oma**
- 3 Kha vha fhandekanye ipfi li bve mibvumo yo imaho nga yoṭhe: /o/-/m/-/a/
- 4 Kha vha bule mubvumo wa u thoma wa ipfi ilo: /o/
- 5 Kha vha bule mubvumo wa vhuvhili wa ipfi ilo: /m/
- 6 Kha vha bule mubvumo wa u fhedza wa ipfi ilo: /a/
- 7 Kha vha ṅwale ipfi ilo kha bodo ya tshoko: **oma**
- 8 Kha vha sumbedzele nga u sumba na u ṭanganya mibvumo uri vha sike ipfi:
/o/-/ma/ = **oma**
- 9 Kha vha dovholole kuitele uku kha ipfi li no bva kha ngudo ya Lāvhuraru: **fama**

RINE RI...

- 1 Kha vha thome nga ngudo ya Lāvhuvhili.
- 2 Kha vha bule ipfi: **omba**
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa u thoma wa ipfi ilo ndi ufhio? /o/
- 4 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa vhuvhili wa ipfi wa ilo ndi ufhio? /m/
- 5 Kha vha bule mubvumo wa vhuraru wa ipfi ilo: /b/
- 6 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa u wa u fhedza wa ipfi ilo ndi ufhio? /a/
- 7 Kha vha humbele vhagudi vha fhandekanye ilo ipfi li bve mibvumo yo imaho nga yoṭhe:
/o/-/m/-/b/-/a/
- 8 Kha vha ṅwale ipfi ilo: **omba**
- 9 Vha vha vhudze vhagudi uri vha ṭanganyise mibvumo i re kha ipfi ilo vha tshi zwi ita na
vhone: /om/-/ba/ = **omba**
- 10 Kha vha dovholole kuitele uku kha ipfi li no bva kha ngudo ya Lāvhuraru: **fifa**

PHUROGIREME YA U ṬHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U vhala (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

U vhala ha Vhuvhili

ZWIṬIRATHEDZHI ZWA U VHALA: U HUMBULELA

Liṅwalwa	U vhala ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
<p>Zweli u ita bola</p> <p>Zweli o vhona vhana vhahulwane vha tshi khou tamba bola ya milenzhe. O dzula nga matungo a mudavhi. O vha a tshi khou ṱoḡa u tamba fhedzi o vha a tshi khou shona.</p>	<p>Ndi nga hambulela uri Zweli u pfa o shona musi a songo kona u raha bola.</p>
<p>O hambula uri, 'u tea u ita ṅdowendḡowe, u tea u na u wana bola.'</p> <p>Zweli a guduba ṅṅu yoṱhe a tshi ṱoḡa bola. O wana kubola kutswuku kwa u bammba. O lingedza u ku raha, fhedzi, kwo vha ku songo hula lwo linganelaho. O hambula uri, 'ndi tou tea u ita hei bola uri i hule.,' Zweli o hambula, o hambula nga ha uri a nga itisa hani uri kubola kwawe kwa u bammba zwavhuḡi ku vhe bola khulu ya milenzhe.</p>	<p>Zweli u ṱoḡa u ita ṅdowendḡowe ya bola ya milenzhe. Ndi nga hambulela uri u khou ṱoḡa u vha mutambi wa bola ya milenzhe wa khwiṅe uri a si tsha dovha a shona.</p>
<p>Zweli a thoma u guduba tshiṅwe tshithu tshine tsha nga thusa u hudza kubola kwawe. O wana gurannḡa ya kale tsini na bini ḡa mashika. O pomba kubola kwawe kwa u bammba nga gurannḡa. O lingedza u i raha. Fhedzi gurannḡa ya bva kha kubola. O hambula uri, 'ndi khou ṱoḡa tshiṅwe tshithu tshine tsha nga ita uri gurannḡa i si bve kha kubola kwawe kwa u bammba.'</p>	<p>Ndi a kona u zwi vhona uri Zweli ha fi magwa/ posi thaula nga u ṱavhanya! Musi a si khou wana bola ya milenzhe, o shumisa vhusiki u hambula u tandulula thaidzo! Hezwo zwi ita uri ndi hambulele uri Zweli zwi tou vha mbiluni yawe u vha khwiṅe kha bola ya milenzhe!</p>
<p>Zweli a ya tshiṱangani. O wana phakethe ya masimba i si na tshithu ye ha vha hu si na muthu o no khou i shumisa. O pomba phakethe u mona na gurannḡa. O lingedza u i raha. Gurannḡa ya dzula henefho. Fhedzi a i athu hula sa bola ya milenzhe.</p>	<p>Zweli o risaikḡa zwithu zwo fhambanaho u fhaṱa bola yawe. Hezwi zwi ita uri ndi hambulele uri Zweli ndi Muhumbuli wa vhusiki!</p>
<p>'Ndi nga itisa hani uri i hule?'ndi ene a tshi hambula. O wana bege ya zwanḡa ya kale ya mme awe fhasi ha mmbete. O vhudzisa mme awe arali a tshi nga i shumisa. 'Ee!' hu amba mme awe. 'Ndo vha ndi tshi khou ṱoḡa u i laṱa.' Zweli ndi u ṱumekanya ḡa bege a putela bola yawe.</p>	<p>Zweli o isa phanḡa na u lingedza zwithu zwiswa u ri a tandulule thaidzo. Hezwo zwi ita uri ndi hambulele uri Zweli o ḡiimisela u ita bola ya milenzhe!</p>

Ḳinwalwa	U vhala ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
Zweli a dzhena tshiḡangani. O wana bege ya pulasiḡiki ine a huna o no khou i shumisa. Zwino o mbo ḡi wana luḡali lwa kale. A lu vhofha u mona na bola u ri i fare pulasiḡiki fhethu huthihi. O sedza kha bola ya milenzhe ntswa. Tsha u fhedzisela, yo vha yo hula lwo linganaho!	Zweli o ḡiitela bola yawe ya milenzhe! Ndi nga humbulela uri u na vhusiki na u ḡiimisela!
Zweli o dzhia bola yawe ntswa a bvela nnḡa. Bola o i raha o i raha. O dzudzanya matombo mavhili sa mapala awe. O ita ḡowenḡowe ya u rahela bola vhukati ha matombo.	Mafheleloni Zweli u kona u ita ḡowenḡowe. U ita ḡowenḡowe nga maanḡa Ndi a kona u humbulela uri u khou ḡoḡa u vha khwiḡe uri a si tsha humpha bola na u pfa o shona hafhu!
Maḡuvha a si mangana o fhiraho, Zweli o dzula nga nnḡa ha mudavhi a tshi khou ḡalela vhana vhahulwane vha tshi khou tamba bola ya milenzhe. O vha a tshi khou itesa ḡowenḡowe. Muḡwe wa vhana vhahulwane o ḡa khae. O ri khae, 'ndo ni vhona ni tshi khou kora bola nnḡa ha muḡi wa hanu! Ni nga ḡa kha thimu yashu?' Zweli a takuwa a dzhena mudavhini, o lugela u tamba bola na vhana vhahulwane.	Zweli o ita ḡowenḡowe a sa neti. Zwino o vhuzelela mudavhini wa bola ya milenzhe. Ndi nga humbulela uri Zweli u pfa o lugela u lingedza u tamba na vhana vhahulwane!

Mbudziso thevheli	Phindulo ndavhelelwa
Ndi nga'ni tshifhaḡuwo tsha Zweli tsho vha tshi tshi khou pfa u fhisa?	O vha o shona ngauri o humpha bola.
Ndi nga'ni Zweli o shona?	Ngauri o humpha bola ya milenzhe phanḡa ha vhana vhahulwane.
Ni humbula uri Zweli o ḡipfisa hani o musi vhana vhahulwane vho mu humbela uri a tambe navho?	Ndi humbula uri Zweli o pfa ...
Mbudziso ya ndi nga mini/ndi nga'ni?	Phindulo ndavhelelwa
Ndi nga'ni Zweli o shumesa u ita bola ya milenzhe?	<ul style="list-style-type: none"> • Ngauri zwavhukuma o vha a tshi khou ḡoḡa u ita ḡowenḡowe ya u tamba bola ya milenzhe. • Ngauri zwo mu shonisa u humpha bola zwino u khou ḡoḡa u ita ḡowenḡowe. • Ngauri ho ngo wana bola ya milenzhe ya u ita ḡowenḡowe ngayo a tshi khou ḡoḡa u vha khwiḡe kha bola ya milenzhe. • Ngauri o vha a sa tsha ḡoḡa u shona hafhu. • Ngauri o vha o ḡimisela u vha mutambi wa khwiḡe wa bola!

U Vhala Ha Tshigwada Hu Na U Sumbiwa Ndila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yothe, muñwe na muñwe e na **Bambiri la U shumela la U vhala 3.**
- 2 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 1** ya **Lavhuna.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha-u-Vhala.**
- 6 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 2** ya **Lavhuna.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dadze tshitevhelela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshelesa, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Lavhuṭanu

Nyito Dza Oraḷa

Minete ya 15

DIVHAMAIPFI YA THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa SIVA (PATS)
- 2 Kha vha ṭane ipfi na tsumbedzelo kha Bodo ya Divhamaipfi ya Thero.
 - Bvela phanḁa
 - vhuḁidini
 - ndowendowe

Maipfi	Maitele
Wa doba tshithu;	<i>U edzisela u doba tshithu.</i>
Wa ri ndi tshanga;	<i>U ḁisumba khana.</i>
Tshi si tshau;	<i>U dzungudza zwanḁa</i>
Tshi nḁilani;	<i>U sumba fhasi nga munwe</i>
A tshi na muḁe	<i>U imisela zwanḁa nḁha wa zwi balanganya;</i>
Ndi a ḷavho!	<i>U edzisela u ḷa;</i>
Hamu! Hamu!	<i>U edzisela u ḷa</i>

THERISANO YA MAḆWALWA A U VHALA (KHATHIHI) NA VHAGUDI

- 1 Kha vha Ḇwale fureme ya therisano kha bodo ya tshoko:
 Kha tshiṭori itshi ndi...
 Kha tshiṭori itshi ndi ndi takadzwa nga tshipiḁa tsha musi....
 Zweli u na vhukonibale ha u humbula ngauri...
- 2 Kha vha vhelele vhagudi fureme ya therisano.
- 3 Kha vha vhee vhagudi kha **zwigwada zwiṭuku**.
- 4 Kha vha vhudze vhagudi uri vhoṭhe vha tea u seilelisana musi vha tshi fhindula mbudziso iḆwe na iḆwe ya therisano iyi.
- 5 Kha vha ri kiḷasi i thetshelese.
- 6 Kha vha humbele vhagudi vho fhambanaho kana tshigwada tshigede uri vha Ḇekane phindulo na vhaḆwe.
- 7 Arali phindulo yo khakhea, kha vha vha khakhulule.
- 8 Kha vha livhuwe vhagudi nge vha shela mulenzhe kha ngudo.

U Ṫalukanya Mibvumo Na Foniki:

Minete ya 15

U wana maipfi

Kha vha ite thebuḽu kha bodo ya tshoko ine ya katela mibvumo ye ya gudiwa kale khathihi na mibvumo ye ya funziwa nga ḽavhuvhili na ḽavhuraru.

o	f	a
b	e	m

U MODEḽA/NYEDZISELO

- 1 Kha vha humbudze vhagudi nga mibvumo ya vhege: /o/ na /f/
- 2 Kha vha vusuludze mibvumo yoṭhe na themba dzo vanganaho (ṭhanganyiso) nga u i ṅwala kha bodo ya tshoko.
- 3 Kha vha ṅee vhagudi minete ya 3 ya u sika maipfi a re na tshivhalo, u ya nga hune vha kona, vha tshi shumisa mibvumo na themba dzo ṭanganaho dzi re afho ṅṭha.
- 4 Kha vha sumbedze vhagudi kusikelwe kwa ipfi vha tshi shumiswa mubvumo wo tiwaho, sa: /f/-/o/-/m/-/o/ = **fomo**
- 5 Kha vha humbudze vhagudi uri vha nga kona u vhumba ipfi vha tshi shumisa mibvumo miṅwe-vho – a vho ngo tea u shumisa fhedzi /o/ kana /f/
- 6 Kha vha sumbedze vhagudi kusikelwe kwa liṅwe ipfi, sa: /b/-/a/-/b/-/a/ = **baba**

VHAGUDI VHA A SHUMA

- 1 Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu dzavho dza ṅḽowedzo vha ṅwale ṭhohwana i no ri: **o, f**
- 2 Kha vha ṅee vhagudi ndaela ya uri vha thome u ṅwala.
- 3 Kha vha ṅee vhagudi minete ya 3 ya uri vha wane na u fhaṭa maipfi a re na tshivhalo u ya nga hune vha nga kona ngaho.
- 4 Kha vha tende vhagudi vha lulamise mishumo yavho. Kha vha vha sumbedze kufhaṭele kwa maipfi aya (na maṅwe): **omo, oma, omba, fema, fomo, fama, fifa, baba, aba, maba, meme, mema**

PHUROGIREME YA U ṪHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U Vhala (Khathihi) Na Vhagudi:

15 minete

ThevhelaUVhala

ZWIṬIRATHEDZHI ZWA U PFESESA: MANWELEDZO/U HUMBULELA

KHA VHA SUMBEDZELE MAṆWALWA

- 1 Kha vha dzudze vhagudi disikeni dzavho, vhe na bugu dzavho dza ndowedzo kana bammbiri li songo nwalwaho tshithu na penisela na khirayoni.
- 2 Kha vha talutshedze uri namusi vhagudi vha do tea u humbulela uri tshitori tshi tshi bvela phanda hu do itea mini?.
- 3 Kha vha modele kana u ita nyedziselo uri musi vha tshi humbulela nga zwi tevhelaho zwine zwi nga itea, sa: Ndi humbula u nga ri tshi tevhelaho, Zweli u do ya a tamba na vhanwe mudavhini wa bola. Ndi humbula u nga ri vha do takalela uri o no khwinisa tshikili tshawe..
- 4 Kha vha ole tshifanyiso kha bodo ya tshoko tsha Zweli a tshi khou tamba bola na vhanwe a tshi khou mwemwela.
- 5 Kha vha modele kana u ita nyedziselo u engedza fhungo kha zwe vha tshifanyiso tshe vha ola, sa: Zweli o khwinisa!
- 6 Tshi no tevhela, kha vha vhudze vhagudi uri vha do tea u humbulela nga zwi tevhelaho zwine zwa nga itea.
- 7 Kha vha ri vhagudi vha bonye maṭo vha digede. Kha vha vha vhalele maṆwalwa hafhu.
- 8 Kha vha ri vhagudi vha bonyolole maṭo, vha vha olele tshithu tshithihi tshe vhagudi vha humbulela tshi tshi bva kha maṆwalwa.
- 9 Tsha u khunyeledza, kha vha ri vhagudi vha **rembuluwe vha ambe**, vha kone u nekedzana nyolo dzavho na phathinara dzavho.

VHEGE YA 3

U Vhala Ha Tshigwada Hu Na U Sumbiwa Ndila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yothe, muṇwe na muṇwe e na **Bammbiri la U shumela la U vhalala 3.**
- 2 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 1** ya Lavhutaanu.
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha-u-Vhala.**
- 6 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 2** ya Lavhutaanu.
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vuvhili uri vha shume natsho.

- 8 Kha vha dādze tshitevhelela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshelesa, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha ṭalukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

U sedzulusa ngudo ya luambo mafheloni a vhege

Minete ya 15

- 1 Kha vha dzudze vhagudi kha methe musi dūvha li tshi vho khunyelela.
- 2 Kha vha vhe na dzulo la u sedzulusa luambo vhege inwe na inwe. Vha nga nanga u vanganya u gudiwa ha Luambo lwa Hayani na Luambo lwa Nyengedzedzo lwa U thoma kha u sedzulusa uhu.
- 3 Vha elelwe u tendela vhagudi vha tshi 'Rembuluwa vha Amba' na u rera nga phindulo dzavho nga vhavhili/vhe na phathinara dzavho. Zwo no ralo, kha vha nange vhagudi vha si gathi uri vha vhudze-vho kīlasi yoṭhe phindulo dzavho.
- 4 Kha vha shumise mbudziso ṭhuthuwedzi dzine dza dō sumba ndila therisano iyi i no kwama zwa luambo:
 - a Thero ya luambo ya vhege yashu yo vha ifhio?
 - b Ndi zwiṭori zwifhio zwe ra vhala roṭhe?
 - c Maipfi a vhege e a ni takadzesa ndi afhio?
 - d No guda mini kha zwiṭori zwe ra vhala?
 - e Ro n̄wala nga mini ino vhege?
 - f Muñwalo waṅu wo khwiñifhala nga ndilade ino vhege?
 - g Kuvhalele kwaṅu kwo khwiñifhala nga ndilade ino vhege?
 - h Ndi zwifhio zwine na dihudza ngazwo kha ino vhege?
- 5 Tsha u khunyeledza, kha vha vhudze vhagudi vha elekanye nga zwithu zwivhili zwine vha dō zuwela vha hayani malugana na zwe vha guda tshikoloni kana zwe vha di khwiñisa khazwo tshikoloni ino vhege.

Kha vha vhe na nzhele: Maitete haya a u diingamela na u diṭola a na ndeme khulwane sa tshipida tsha u guda. Vha songo fanywa vho pfuka nyito iyi ya vhege nga vhege.

Gireidi ya 2
THEMO YA 3
Vhege ya

4

THERO:
Vhukonibale
ha u humbula

Ndugiselo Dza Kilisani

- 1 Musi vhege inwe na inwe i tshi thoma, kha vha vhe na vhuṭanzi uri kilasirumu yavho yo kuna nahone zwithu zwo vhekanywa zwavhuḍi.
- 2 BODO DZA U ṬANA kha dzi shandulwe na u engedzedza zwithu zwine zwa si tsha vha na mushumo zwi bvisiwe, vha zwi vhulunge nga vhuronwane.
- 3 Vho no fhedza, kha vha lugise maipfi a garaṭaṭhaṭwa/garaṭambali/garaṭatai na zwifanyiso zwa maipfi a thero zwine vha ḍo ṭoḍa u zwi shumisa.
- 4 Kha vha itendugiselo dza zwiteṭwa zwine vha ḍo zwi shumisa kha luvhondo lwavho lwa thero na ṭafula/khona, zwine zwa ḍo takadza vhagudi: sa tsumbo: zwifanyiso zwa vhathu vha vhukonibale ho fhambanaho, nga maandḍa vhathu vha vhukonibale ha vhutsila (vhutsila ha u ola, vhutsila ha u dantsa, vhutsila ha u imba.) arali zwi tshi konadzea kha vha kuvhanganye vhutsila ho itwaho nga vhadzulapo vha vhupo havho.
- 5 Kha vha ite ṭhoḍisiso kha inthanethe vha tshi ita ndugiselo dza thero. Sa tsumbo: u ita ṭhoḍisiso ya u wana vidio ya Dancegod Lloyd vha sumbedza vhagudi vhavho.
- 6 Vha vhe na vhuṭanzi uri bugu dza vhagudiswa dza ndowedzo na Bugu dza Mishumo dza DBE dzi a lulamiswa dzoṭhe, dza vhewa zwavhuḍi he dza tea u dzula hone.
- 7 Kha vha vhe na vhuṭanzi uri bugu dzoṭhe khulwane, bugunanguludzwa na bugu dza laiburari ya kilasini dzo dzula nga ngona.

Nyito Dza U Inga

Hedzi ndi nyito dzine dza nga shumiswa sa mishumo ine vhagudi vhane vha ṭavhanya u fhedza mishumo yavho vha ita KANA dzine vha dzi shumisa musu vha tshi khou linga vhagudi.

Nyito ya 1: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 2: Siaṭari la 16, Kha ri shume

Nyito ya 2: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 2: Siaṭari la 17, Kha ri ṅwale

Nyito ya 3: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 2: Siaṭari la 18 na 19, Kha ri vhale

Nyito ya 4: Kha vha ole tshifanyiso tshavho vhane vhane.

Musumbuluwo

Nyito Dza Oraĵa

Minete ya 15

KHA VHA DIVHADZE THERO: U SWIKELELA NDIVHOTHANGELI (VHEGE YA VVHUVHILI YA THERO)

- 1 Kha vha sumbedze vhagudi tshifanyiso kha tshitori tsha Bugu Khulwane tsha Lloyd tshidzimu tshi dantsaho kha tshitori tsha: Lloyd tshidzimu tshi dantsaho
- 2 Kha vha vhudze vhagudi uri ri khou thoma thero ntswa i no pfi: Vhukonibale ha u humbula
- 3 Kha vha ole tshidanga tshi re na dzina la **thero** vhukati ha bodo ya tshoko.
- 4 Kha vha vhudzise vhagudi vha ri: *Ndi zwifhio zwine na vho zwi divha nga thero iyi?*
- 5 Kha vha n'wale mihumbulo ya vhagudi kha mepe wa mihumbulo. Kha vha vhee mihumbulo i no fana fhethu huthihi.
- 6 Arali vhagudi vha tshi khou kundelwa u fhindula, kha vha vha vha vhudzise mbudzisothuthuwedzi dzi tevhelaho:
 - a U vha na vhukonibale zwi thusisa hani vhadzulapo?
 - b Ni na vhukonibale?
 - c Khonani dzanu dzi na vhukonibale?

VHEGE YA 4

DIVHAMAIPFI A THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa SIVA (PATS.)
- 2 Kha vha tane ipfi na tshifanyiso kha Bodo ya Divhamaipfi ya Thero.
 - nzulele
 - thothoriala
 - kuvhonele

Maipfi	Maitele
Wa doba tshithu;	<i>U edzisela u doba tshithu.</i>
Wa ri ndi tshanga;	<i>U dīsumba khana.</i>
Tshi si tshau;	<i>U dzungudza zwanḁa</i>
Tshi nḁilani;	<i>U sumba fhasi nga munwe</i>
A tshi na muḁe	<i>U imisela zwanḁa nḁha wa zwi balanganya;</i>
Ndi a ḁavho!	<i>U edzisela u ḁa;</i>
Hamu! Hamu!	<i>U edzisela u ḁa</i>

Muñwalo

Minete ya 15

- 1 Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu dzavho dza ndowedzo.
- 2 Kha vha vhidze mibvumo na maipfi a tevhelaho uri vhagudi vha a ñwale:
 - a O O O...
 - b o o o...
 - c F F F...
 - d f f f...
 - e omba
 - f fema
 - g fomo
 - h fama
 - i fifa
- 3 Tshi no tevhela, kha vha vhudze vhagudi uri vha shumise penisela dza muvhala kha u lulamisa mishumo yavho vhone vhañe.
- 4 Kha vha ñwale mibvumo na maipfi zwi tshi vhonala kha bodo ya tshoko.
- 5 Kha vha kuvhanganye bugu dza vhagudi musi tshikolo tshi tshi bva, vha sedze uri ndi nnyi ane a lila thuso inwe.

PHUROGIREME YA U THADUKANYA MUÑWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

Fhungo: _____

U Vhala (Khathihi) Na Vhagudi:

Minete ya 15

Thangelauvhala

TSHITIRATHEDZHI TSHA U PFESESA: U BVUMBA

- 1 Kha vha dzudze vhagudi kha methe/khaphethe u itela uri vha kone u vhona Bugu Khulwane.
- 2 Kha vha vule Bugu Khulwane vha ye kha tshitori tsha: Lloyd tshidzimu tshi dantsaho
- 3 Kha vha ite nyendelazwifanyiso ya siatari linwe na linwe, vha tshi vhudzisa vhagudi uri vha vhona u nga hu khou bvelela mini.
- 4 Kha vha thuse vhagudi u tumekanya zwifanyiso, u itela uri vha kone u pfelesa zwavhudi uri tshitori itshi tshi amba nga mini.
- 5 Kha vha divhadze vhagudi divhamaipfi ntswa kha zwipida zwo teaho zwa tshitori.
- 6 Kha vha vhale tshitori tshothe nga khathihi, vha sa imi.

U Nwala:

Minete ya 30

U Pulana Na Mvetamveto

THOHO: Nwalani nga muthu a re na vhukonibale. Shumisani vhuhumbulelwa!

MUSHUMO: Nwalani tshitori tsha mitaladzi ya 6–8 u tikedza u vhala ngomu kilasini: Vhathu vha vhukonibale.

NDUGISELO:

- Vha sa athu thoma nyito ya u nwala, kha vha nwale mvetomveto ye vha dzudzanya kha bodo ya tshoko.
- kha vha nwale mvetomveto ye vha dzudzanya kha bodo ya tshoko vha katele fhungo lithihi kana mavhili o khakheaho.

MUTEVHEMUṬOLI WA U DZUDZANYA:

- 1 Ndo nwala nga zwine nda vhona zwi tshi nga khwiṅisisa vhadzulapo vha hashu kana u khwiṅisisa shango lashu?
- 2 Ndo nwala mafhungo a re na mitaladzi ya 6–8?
- 3 Ndo peleta maipfi nga ndila kwae?
- 4 Ndo thoma fhungo liṅwe na liṅwe nga ledere danzi?
- 5 Ndo shumisa zwiga zwa u vhala zwo teaho mafheleloni a fhungo liṅwe na liṅwe?

U EDZISELA/U MODELA KUI TELE KWA U DZUDZANYA: (NNE NDI ITA ...)

- 1 Kha vha vhalele nṅha mutevhemuṭoli wa u dzudzanya kha vhagudi.
- 2 Tshi tevhelaho, kha vha vhalele nṅha mvetomveto kha vhagudi.
- 3 Kha vha lavhelese mutevhemuṭoli, vha sumbedzele arali mvetomveto yavho I yone, kana I tshi toḁa u khakhululwa kana u khwiṅiswa.
- 4 Kha vha edzisele kana u modela kuitele kwone kha vhagudi.

VHAGUDI VHA FHEDZISA KUI TELE KWA U DZUDZANYA/ANḂADZA (VHOIWE NI ITA)

- 1 Kha vha nee vhagudi bugu dza ndowedzo.
- 2 Kha vha vhudze vhagudi vha wane mvetomveto ya mushumo wavho wa u nwala.
- 3 Tshi tevhelaho, kha vha vhudze vhagudi vha lavhelese mutevhemuṭoli, vha sumbedzele arali mvetomveto yavho I yone, kana I tshi toḁa u khakhululwa kana u khwiṅiswa.
- 4 Musi vhagudi vha tshi khou nwala, kha vha monamone na kilasi vha ite khuvhangantshihadu na vhagudi– vha ite vhungoho ha uri vha shume na zwigwada zwo fhambanaho kha mushumo muṅwe na muṅwe wa u nwala.
- 5 Kha vha sedzese kha vhukhaki vhune vhagudi vha anzela u vhu ita musi vha tshi nwala.
- 6 Kha vha vhudze vhagudi vha theshelese vha dovhe vha sedzese musi vhone vha tshi khou nwala kha bodo ya tshokho vhukhaki vhune vhagudi vha anzela u vhu ita.
- 7 Kha vha sumbedze vhagudi u khakhulula vhukhaki uhu.

22 Fulwanda 2020

Mvetomveto

^K kale ^A
① kale^h kha^h ku^horobo kut^huku ngei^h @frika
Tshipembe ho vha hu na nwananyana
we a vha a tshi^h fi Zama na khalaazi
ya^hwe a tshi^h pfi Themba.
linwe^h a^hvha mut^ha wa havho wo vha u
si na tshelede ya^h renga^h zijiwa.

Zama na Themba vha mbo thoma u
shuma vothe u ita goloi aza^h t^hambisa
nga mat^huk^hwi vha tshi rengisela
Mvhatu.

① mafheleloni Zama na Themba vo^h
fheaza vho kona u ita tshelede ine ya
lingana u rengela vha mut^ha wavho
zijiwa. Vha mut^ha wa havho vho pfa
vha tshi aihudza ngavho.

U Vhala Ha Tshigwada Hu Na U Sumbiwa Ndila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yothe, muñwe na muñwe e na **Bambiri la U shumela la U vhala 4.**
- 2 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 1** ya **Musumbuluwo.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha-u-Vhala.**
- 6 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 2** ya **Musumbuluwo.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dadze tshitevhelelangudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshelesa, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Ḳavhuvhili

U Ṫalukanya Mibvumo Na Foniki:

Minete ya 15

Kha Vha Ḍivhadze Mibvumo Na Maipfi Maswa

KHA VHA ḌIVHADZE MUBVUMO

- 1 Kha vha bule mubvumo vha imise garaṭatai: /l/
- 2 Kha vha bule mubvumo uyo vha ṅee vhagudi ndaela ya uri vha dovhohole x 3.
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Ni a ḍivhavho maṅwe maipfi a thomaho nga mubvumo /l/ ?
- 4 Kha vha ite tsukamihumbulo ya maipfi vhe na vhagudi, sa: **imela, hola, dzula**

KHA VHA ḌIVHADZE MAIPFI MASWA

- 1 Kha vha bulele ṅṅha ipfi liṅwe na liṅwe, li tshi pfala, musi vha tshi khou ṭana garaṭathanwa/garaṭambali: **lala, lofo, lema, lela**
- 2 Kha vha zwi sumbedze vhagudi musi vha tshi khou ralo u zwi bula.
- 3 Kha vha humbele vhagudi uri vha dovhohole maipfi vha tshi edzisela vhone.
- 4 Kha vha nambatedze garaṭathanwa dza maipfi aya kha Bodo ya U ṭana Mibvumo.

PHUROGIREME YA U ṪHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

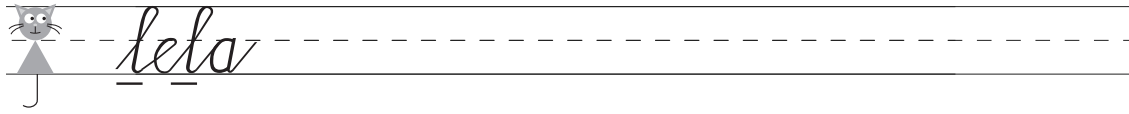
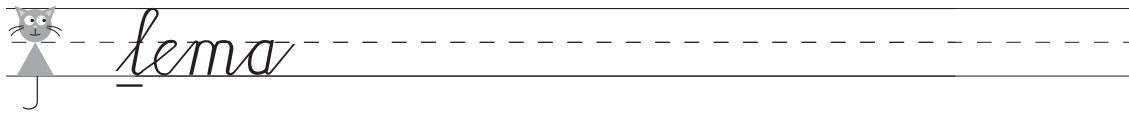
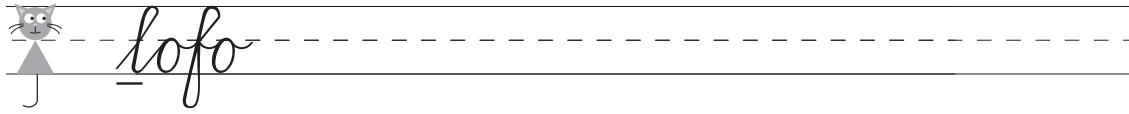
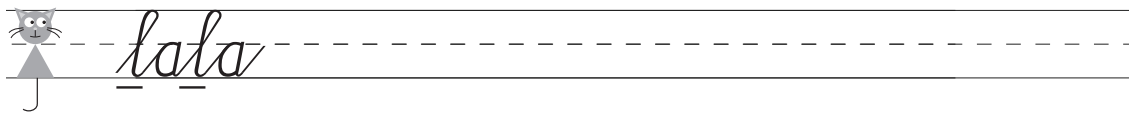
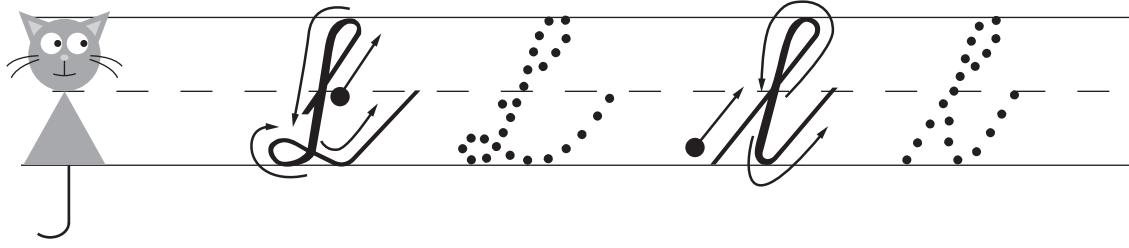
Muṅwalo:

Minete ya 15

Kha vha ṅwale ma(ḷeḷere) maswa (ḷiswa)/maipfi maswa/ mafhungo maswa

- 1 Kha vha funze vhagudi kuṅwalele kwone kwa maḷeḷere maṭuku na ma(ḷeḷeredanzi): **LI**
- 2 Kha vha sumbedzele kuṅwalele kwa (ma)ḷeḷere kwa vhagudi vha no shumisa tshanda tsha u ḷa vha tovhedze nga kwa vhane vha shumisa tshanda tsha monde.
- 3 Vha kone u vhudza vhagudi u shuma shuma na phathinara dzavho vha ṅwale (ma) ḷeḷere kha miṭana yavho vha tshi shumisa minwe.
- 4 Nga murahu, kha vha vhudze vhagudi vha ṅwale (ma)ḷeḷere kha desike dzavho nga minwe.

- 5 Tsha u khunyeledza, kha vha sumbedze vhagudi hafhu kuñwalelwe kwa (ma)leḽere na maipfi kha bodo ya tshoko.
- 6 Vhagudi vha tea u ñwalula mibvumo/maipfi/mafhungo buguni dzavho.

VHEGE YA 4

PHUROGIREME YA U THADUKANYA MUÑWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

Fhungo: _____

U vhala (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

U vhala ha U ranga

ZWIṬIRATHEDZHI ZWA U PFESESA: U DIVHUDZISA/U ṬHAṬHUVHA/SENGULUSA

Liṅwalwa	U vhala ha U ranga (U elekanya nga U amba)
<p><u>Lloyd tshidzimu tshidantsaho</u></p> <p>U dantsa zwo dzulela u ita uri Lloyd a pfe o takala. O dantsa a tshi khou ya tshikoloni. Milenzhe yawe i dantsa fhasi ha desike ḍuvha loṭhe ḵa tshikolo. U vha a tshi khou ḍi dantsa na musi a tshi tsa mudavhini wa bola ya milenzhe. Tshifhinga tshoṭhe Lloyd a tshi dantsa, ha koni u ḍifara u dzula a tshi khou mwemwela.</p>	
<p>Fhedzi musi Lloyd a tshe muṭuku, vhathu a vho ngo mu ṭuṭuwedza uri a dantse.</p> <p>'Lloyd – vhathu vha ḍo hambula uri a ni ḍivhaleli musi ni tshi dzulela u dantsa tshifhinga tshoṭhe.' Ndi vha muṭa wa hawe vha no ralo.</p> <p>Lloyd – U dantsa a hu ṭhonifhiwi! Ni tea u nanga tshiṅwe tshithu! Ndi mugudisi wawe vha tshi amba. 'Lloyd bola ya milenzhe i na ndeme u fhira u dantsa! Hu amba khonani yawe.</p> <p>Lloyd a pfa mutsiko wa u litsha u dantsa, fhedzi o zwi ḍivha uri a nga si kone u tshila vhutshilo ha dakalo a sa dantsi. O dzhia tsheo ya u zwi ita mushumo wa vhutshilo hawe u shandukisa ku hambulele kwa vhathu kha u dantsa.</p>	<p>Ndi ita tsenguluso/ṭhaṭhuvho ya uri Lloyd o vha o ḍi imisela u vha mudantsi o bvelelaho, naho vhathu vha nga zwi hambula hani.</p>
<p>Lloyd a dzhia tsheo ya u dzudzanya maitete a u dantsa ha ḍuvha nga ḍuvha. O vha a tshi fhedza awara nnzhi kha vhudavhidzani ha nnyi na nnyi a tshi khou ṭalela u dantsi dza mashango oṭhe a dzhango loṭhe ḵa Afrika a kona u vhekanya a dzudzanya dantsi yawe. O kona u hambela khonani yawe u rekhoda dantsi yawe nga luṭingo lwawe ḍuvha na ḍuvha. Mafhedziseloni, o posa video yawe kha instagireme.</p>	<p>Tsedzuluso yanga ndi ya uri Lloyd u na vhusiki, ngauri u shumisa vhudavhidzani ha nnyi na nnyi u swikelela vhathu vhanzhi.</p>

L̥inwalwa	U vhala ha U ranga (U elekanya nga U amba)
<p>Vidio ya Lloyd yo tou vuvhuma sa mulilo wa maṭanga. Zwigidi zwa vhatu u ya nga he lifhasi ḷa guma vho ṭalela Lloyd a tshi dantsa.</p> <p>'Ndi tshimangadzo!' ndi muṛwe muthu muthihi a tshi amba.</p> <p>'Ni tou vha Makone!' muṛwe vho o ṛwala ngafhaḷa.</p> <p>'Hei video yo nnyitela ḷuvha!' Ndi wa vharuru a tshi amba.</p> <p>U bva heḷo ḷuvha u ya phanḍa, Lloyd o ḷivhea sa Lloyd Tshidzimu tshi Dantsaho.</p>	<p>Ndi humbula uri Lloyd u tea u vha mudantsi makone, ngauri vhatu vho mu rina uri 'Tshidzimu tshi Dantsaho.'</p>
<p>Lloyd Tshidzimu tshi Dantsaho o funa u dzhielwa nṭha hune a khou vhu wana kha vhudavhidzani ha nnyi na nnyi, zwi tshi bva kha dantsi i re kha video. Naho zwo ralo o zwi vhona uri ha tou ṭoḍa u dantsa fhedzi – u ṭoḍa na u thusa vhaṛwe vha dantsi vhaṭuku u swikelela vho miloro yavho ya u dantsa. Lloyd Tshidzimu tsha u dantsa o thoma u posa pfunzo dza u funza vhaṭaleli uri vha nga itisa hani maitete a u dantsa ḷuvha nga ḷuvha.</p>	<p>Ndi a ita tsenguluso/ṭhaṭhuvho ya uri Lloyd o vha a si khou ṭoḍa tshanduko ya kuhumbulele kwa dantsi ene muṛe na kwa vhaṛwe.</p>
<p>Zwino, Lloyd Tshidzimu tsha u Dantsa o dzula fhasi na khonani dzawe mbili dza tsini tsini.</p> <p>'Musi ndi tshi thoma u dantsa, ndo vha ndi tshi khou humbula u ita kha zwiteidzhi zwiḥulu. O amba uri, 'Fhedzi zwino, ndi khou humbula u ṭuṭuwedza vhaṛwe vhaswa vha Ghana,'</p> <p>Vho vula tshikolo tsha u dantsa vhoṭhe, 'Akhademi ya Dantsa u na Ndivho.' Nga u pfufhifhadza vho tshi vhidza uri (ADN).</p>	<p>Ndi humbula ndivho ya Lloyd yo Shanduka – kha u vha mudantsi ene muṛe u ya kha u gudisa vhaṛwe uri vha vhe vha dantsi.</p>
<p>Lloyd Tshidzimu tsha u Dantsa na khonani dzawe vho vha vha tshi ṭoḍa u vha na vhuṭanzi uri ADN yo vulelwa vhaswa vhoṭhe vha re na talente/ mpho ya u dantsa. Zwino, vho dzhia tsheo ya u katela mutengo kha vha dantsi vha re na mpho yo linganaho u ṭanganedzwa tshikoloni.</p>	
<p>L̥iṛwe ḷuvha, Lloyd Tshidzimu tshi Dantsaho o vha a tshi khou sedza kha instagireme, murahu ha musi o posa ngudo ntswa ya u dantsa. O vhona video yo posiwaho nga kutukana kwo no pfi Hubert. Hubert o tevhelela misudzuluwo yoṭhe u bva kha pfunzo nga vhusiki vhukoni. Lloyd a dzhia tsheo ya uri Hubert muimelakhetho wa ADN.</p>	<p>Ndi ita tsenguluso/ṭhaṭhuvho ya uri Lloyd u dzhiela nṭha dantsi u fhirisa tshelede, ngauri o thusa Hubert u ḍa ADN naho o vha a sa koni u badele tshelede ya tshikolo.</p>

VHEGE YA 4

Liṅwalwa	U vhalo ha U ranga (U elekanya nga U amba)
<p>Musi Lloyd a tshi ṭangana na Hubert, vho dzula vhahaseledza. Lloyd a wana uri Hubert u tou vha na miṅwaha ya 10 fhedzi. O lovhelwa nga vhabebi vhoṭhe a tshe lutshetshe. Laud Tshidzimu tshi Dantsaho a ita ndugiselo ya uri Hubert a pfulutshela Accra u dzhena uri a dzhene AND. O dzudzanya tshikolo, zwiṭiwa na vhudzulo ha Hubert.</p>	
<p>'Hoyu ndi wone muloro wanga,' Ndi Lloyd Tshidzimu tshi Tshinaho a tshi vhudza khonani dzawe, 'u thusa u fhaṭa murafho wa vho makone vha u dantsa-zwi si na ndavha uri vha na tshelede ṭhukhu.'</p>	<p>Ndi humbula uri tshikolo tsha Lloyd tshi ḡo thusa uri vhathu vha shandukise kuhumbulele kwavho nga ha dantsi, ngauri tshi khou thusa u fhaṭa tshigwada tshoṭhe tsha vho makone vha mishumogudwa/ Phurofeshinala ya u dantsa!</p>
<p>Lloyd Tshidzimu tshi Dantsaho o thoma u pfumbudza vhaswa u mona na Ghana nga mahala. U anḡadza dakalo na u shandukisa kuhumbulele kha u dantsa. Musi a tshi khou mona na Ghana loṭhe o vha a tshi dzula o sedza vha dantsi vhaṭuku, vhare na vhusiki sa Hubert uri vha dzhenele akhademi yawe ya u dantsa</p>	
Mbudziso thevheli	Phindulo ndavhelelwa
<p>Lloyd o irwa dzina liṭhio la miswaswo murahu ha musi o posa video kha vhudavhidzani ha nnyi na nnyi?</p>	<p>O irwa u pfi Lloyd Tshidzimu tshi Dantsaho</p>
<p>Hubert ndi nnyi?</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Hubert ndi mudantsi ADN • Hubert ndi mudantsi wa u thoma we Laud a mu vhona kha instagireme.
Mbudziso ya ndi nga mini/ndi nga'ni?	Phindulo ndavhelelwa
<p>Ndi nga mini Lloyd o dzhia tsheo ya u vula ADN?</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Ngauri o vha a tshi khou ṭoḡa u thusa vhaṅwe vhaswa vha Ghana vha vhe vhadantsi. • Ngauri o vha a tshi khou ṭoḡa u shandukisa kuhumbulele kwa vhaṅwe kha dantsi • Ngauri o vha a tshi khou ṭoḡa u funza dantsi kha vhaswa vha Ghana. • Ngauri zwo mu thusa u swikelela tshipikwa tshawe tsha u shandukisa kuhumbulele kwa vhathu kha dantsi.

U Vhala Ha Tshigwada Hu Na U Sumbiwa Ndila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yothe, muñwe na muñwe e na **Bambiri la U shumela la U vhala 4.**
- 2 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 1** ya **Lavhuvhili.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha-u-Vhala.**
- 6 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 2** ya **Lavhuvhili.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dadze tshitevhelela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshesela, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Ḳavhuraru

Nyito Dza OraḲa

Minete ya 15

ḐIVHAMAIPFI YA THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa SIVA (PATS.)
- 2 Kha vha ḡane ipfi na tsumbedzelo kha Bodo ya Ḑivhamaipfi ya Thero.
 - mvelaphanḡa
 - tshenzhemo
 - murafho

Maipfi	Maitele
Wa doba tshithu;	<i>U edzisela u doba tshithu.</i>
Wa ri ndi tshanga;	<i>U ḡisumba khana.</i>
Tshi si tshau;	<i>U dzungudza zwanḡa</i>
Tshi nḡilani;	<i>U sumba fhasi nga munwe</i>
A tshi na muḡe	<i>U imisela zwanḡa nḡha wa zwi balanganya;</i>
Ndi a Ḳavho!	<i>U edzisela u Ḳa;</i>
Hamu! Hamu!	<i>U edzisela u Ḳa</i>

VHUTSILA HA U ANETSHELA ZWIḡTORI (VHEGE YA U THOMA YA THERO IYI)

- 1 Kha vha fhandekanye vhagudi vha bve zwigwada zwiḡtuku.
- 2 Kha vha fhe tshigwada tshiḡwe na tshiḡwe kopi ya zwifanyiso zwa vhutsila ha u anetshela zwiḡtori.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi uri vha elekanye nga tshiḡtori tshine tsha yelana na zwifanyiso.
- 4 Kha vha ḡee vhagudi minete muthithi kana mivhili uri vha elekanye nga mihumbulo yavho.
- 5 Tshi tevhelaho, vhagudi vha re kha tshigwada vha fanela u sielesana, muḡwe na muḡwe wavho a tshi anetshela tshiḡtori tshawe.
- 6 Kha vha hambudze vhagudi uri zwiḡtori zwavho zwi tea u vha zwi na vhusiki, zwa dovha hafhu zwa yelana na zwifanyiso!
- 7 Kha vha hambudze vhagudi uri vha thetshelese zwiḡtori zwa vhaḡwe nga vhuronwane.
- 8 Kha vha livhuhe vhagudi nge vha anetshelavho vhaḡwe ngavho zwiḡtori zwavho.

U Ťalukanya Mibvumo Na Foniki:

Minete ya 15

Kha Vha Ťivhadze Mibvumo Miswa Na Maipfi Maswa**KHA VHA ŤIVHADZE MUBVUMO**

- 1 Kha vha bule mubvumo vha imise garaŤatai: /u/
- 2 Kha vha bule mubvumo uyo vha vhudze vhagudi vha u dovhohole x 3.
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Ni a Ťivhavho mañwe maipfi a thomaho nga mubvumo /u/ ?
- 4 Kha vha ite tsukamihumbulo ya maipfi vhe na vhagudi, sa: **ruma, vula, tumuta**

KHA VHA ŤIVHADZE MAIPFI MASWA

- 1 Kha vha bulele nŤha ipfi liñwe na liñwe, li tshi pfala, musi vha tshi khou Ťana garaŤathanwa/garaŤambali: **uba, luma**
- 2 Kha vha zwi sumbedze vhagudi musi vha tshi khou ralo u zwi bula.
- 3 Kha vha humbele vhagudi uri vha dovhohole maipfi vha tshi edzisela vhone.
- 4 Kha vha nambatedze garaŤathanwa dza maipfi aya kha Bodo ya U Ťana Mibvumo.

PHUROGIREME YA U ŤHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

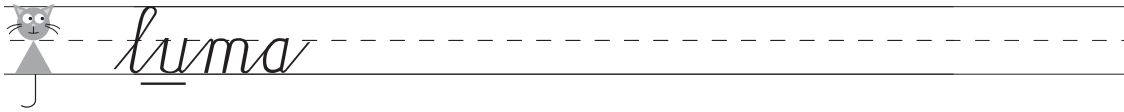
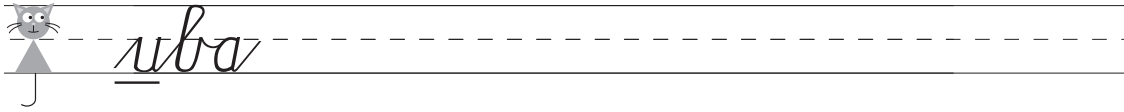
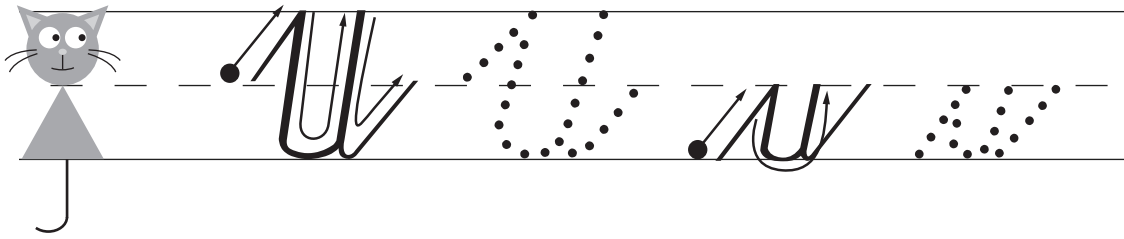
Maipfi: _____

Muñwalo:

Minete ya 15

Kha vha ñwale ma(Ťedere) maswa (Ťiswa)/maipfi maswa/mafhungo maswa

- 1 Kha vha funze vhagudi kuñwalele kwone kwa ma(Ťederedanzi) na maŤuku na: **Uu**
- 2 Kha vha sumbedzele kuñwalele kwa (ma)Ťedere kwa vhagudi vha no shumisa tshandã tsha u ã vha tovhedze nga kwa vhane vha shumisa tshandã tsha monde.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi vha shume na phathinara dzavho vha ñwale (ma)Ťedere kha miŤana yavho vha tshi shumisa minwe.
- 4 Nga murahu, kha vha vhudze vhagudi vha ñwale (ma)Ťedere kha desike dzavho nga minwe.
- 5 Tsha u khunyeledza, kha vha sumbedze vhagudi hafhu kuñwalelwe kwa (ma)Ťedere na maipfi kha bodo ya tshoko.
- 6 Vhagudi vha tea u ñwalula mibvumo/maipfi/mafhungo buguni dzavho.

PHUROGIREME YA U THADUKANYA MUÑWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

Fhungo: _____

U Nwala:

Minete ya 30

U Anḡadza Na Makumedzwa

ṬHOHO: Nwalani nga muthu a re na vhukonibale. Shumisani vhuhumbulelwa!

MUSHUMO: Nwalani tshitori tsha mitaladzi ya 6–8 u tikedza u vhala ngomu kilasini: Vhathu vha vhukonibale.

FUREME/MUHANGA WA U NṬWALA

Kale kale... (kha vha ri vhudze nga fhethuvhupo na vhabvumbedzwa?)

Linwe ḡuvha... (kha vha ri vhudze thaidzo?)

Zwenezwo... (kha vha ṭalutshedze uri vhabvumbedzwa vho shumisa hani vhukonibale u tandulula thaidzo?)

Mafheleloni... (vhathu vha dzhiisa hani mubvumbedzwa muhulwane kana muanewa dendele?)

NDUGISELO: Vha sa athu thoma nyito ya u nṭwala, kha vha nṭwale mvetomveto ye vha dzudzanya nga Musumbuluwo kha bodo ya tshoko.

U EDZISELA/U MODEḶA KUI TELE KWA U DZUDZANYA: (NṆE NDI ITA ...)

- 1 Kha vha humbudze vhagudi uri nga Musumbuluwo ro shumisa mutevhemuṭoli u dzudzanya mvetomveto.
- 2 Tshi tevhelaho, kha vha humbudze vhagudi uri namusi ri ḡo anḡadza na u nṭwa makumedzwa a u fhedzisa a tshipiḡa tsha maṅwalwa ashu. Kha vha sumbedze vhagudi uri vhone vha nṭwalulula hani tshipiḡa tsha maṅwalwa avho, vha nṭwale na ṭhoho na deithi.

VHAGUDI VHA FHEDZISA KUI TELE KWA U ANḡADZA (VHOIWE NI ITA...)

- 1 Kha vha nṭee vhagudi bugu dza nḡowedzo.
- 2 Kha vha nṭee vhagudi ndaela ya u nṭwala deithi na ṭhoho: **Vhukonibale**
- 3 Kha vha vhudze vhagudi vha nṭwalulule zwavhuḡi tshipiḡa tsha u fhedzisa tsha maṅwalwa avho, hu si na u khakha.
- 4 Arali hu na tshifhinga vhagudi vha nga ola muolo nga u ṭavhanya.
- 5 Musi vhagudi vha tshi khou nṭwala, kha vha monamone na kilasi vha thuse vhagudi vhane vha khou kundelwa.

VHAGUDI VHA NEA MAKUMEDZWA A MAÑWALWA AVHO

- 1 Kha minete miṭanu yo salaho ya ngundo, kha vha vhudze vhagudi vha vhee penisela fhasi.
- 2 Kha vha vhudze vhagudi vha rumbuluwe vha ambe, vha vhalelane mañwalwa avho na phathinara.
- 3 Musi vhagudi vho no fhedza nga izwo, kha vha vhidze mugudi muthihi kana vhagudi vhavhili vha ḑe vha vhalele kilasi mañwalwa avho.
- 4 Kha vha kuvhanganye mañwalwa kha bugu ya ndowedzo vha i vhee kha khona ya u vhala uri vhagudi vha kone u vhala mañwalwa avho.

29 Fulwana 2020

Goloi aza u tambisa

Kale kale kha kuḑorobo kutuku ngei Afrika Tshipembe ho vha hu na iwananyana we a vha a tshi pfi Zama na khalaazi yawe a tshi pfi Themba. Iiwe a vha mutḑa wa havho wo vha u si na tshelede ya u renga zwiliwa.

Zama na Themba vha mbo thoma u shuma vhothe u ita goloi aza u tambisa nga mathukhwi vha tshi rengisela vhathu.

Mafheleloni Zama na Themba vho fheadza vho kona u ita tshelede ine ya lingana u rengela vha mutḑa wa vho zwiliwa. Vha mutḑa wa havho vho pfa vha tshi aihudza ngavho.

U Vhala Ha Tshigwada Hu Na U Sumbiwa Ndila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yothe, muñwe na muñwe e na **Bambiri la U shumela la U vhala 4.**
- 2 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 1** ya **Lavhuraru.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha-u-Vhala.**
- 6 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 2** ya **Lavhuraru.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dadze tshitevhelela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshesela, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Ḳavhuṅa

U Ṫalukanya Mibvumo Na Foniki:

Minete ya 15

U Fhandekanya Na U Ṫanganya

NṅE NDI...

- 1 Kha vha thome nga ngudo ya Ḳavhuvhili.
- 2 Kha vha bule ipfi: **lala**
- 3 Kha vha fhandekanye ipfi Ḳi bve mibvumo yo imaho nga yoṅhe: /l/-/a/-/l/-/a/
- 4 Kha vha bule mubvumo wa u thoma wa ipfi Ḳo: /l/
- 5 Kha vha bule mubvumo wa vuvhili wa ipfi Ḳo: /a/
- 6 Kha vha bule mubvumo wa vuvuraru wa ipfi Ḳo: /l/
- 7 Kha vha bule mubvumo wa u fhedza wa ipfi Ḳo: /a/
- 8 Kha vha ṅwale ipfi Ḳo kha bodo ya tshoko: **lala**
- 9 Kha vha sumbedzele nga u sumba na u ṅanganya mibvumo uri vha sike ipfi: /la/-/la/ = **lala**
- 10 Kha vha dovholole kuitele uku kha ipfi Ḳi no bva kha ngudo ya Ḳavhuraru: **uba**

RṅE RI...

- 1 Kha vha thome nga ngudo ya Ḳavhuvhili.
- 2 Kha vha bule ipfi: **lema**
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa u thoma wa ipfi Ḳo ndi ufhio? /l/
- 4 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa vuvhili wa ipfi wa Ḳo ndi ufhio? /e/
- 5 Kha vha bule mubvumo wa vuvuraru wa ipfi Ḳo: /m/
- 6 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa u wa u fhedza wa ipfi Ḳo ndi ufhio? /a/
- 7 Kha vha humbele vhagudi vha fhandekanye Ḳo ipfi Ḳi bve mibvumo yo imaho nga yoṅhe: /l/-/e/-/m/-/a/
- 8 Kha vha ṅwale ipfi Ḳo: **lema**
- 9 Vha vha vhudze vhagudi uri vha ṅanganyise mibvumo i re kha ipfi Ḳo vha tshi zwi ita na vhone: /le/-/ma/ = **luma**
- 10 Kha vha dovholole kuitele uku kha ipfi Ḳi no bva kha ngudo ya Ḳavhuraru: **luma**

PHUROGIREME YA U ṪHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U vhala (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

U vhala ha Vhuvhili

ZWIṬIRATHEDZHI ZWA U VHALA: U ḐIVHUDZISA/U ṬHAṬHUVHA/SENGULUSA

Ḑinwalwa	U vhala ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
<p><u>Lloyd tshidzimu tshidantsaho</u></p> <p>U dantsa zwo dzulela u ita uri Lloyd a pfe o takala. O dantsa a tshi khou ya tshikoloni. Milenzhe yawe i dantsa fhasi ha desike ḑuvha loṭhe ḑa tshikolo. U vha a tshi khou ḑi dantsa na musi a tshi tsa mudavhini wa bola ya milenzhe. Tshifhinga tshoṭhe Lloyd a tshi dantsa, ha koni u ḑifara u dzula a tshi khou mwemwela.</p>	
<p>Fhedzi musi Lloyd a tshe muṭuku, vhathu a vho ngo mu ṭuṭuwedza uri a dantse.</p> <p>‘Lloyd – vhathu vha ḑo humbula uri a ni ḑivhaleli musi ni tshi dzulela u dantsa tshifhinga tshoṭhe.’ Ndi vha muṭa wa hawe vha no ralo.</p> <p>‘Lloyd – U dantsa a hu ṭhonifhiwi! Ni tea u nanga tshiṅwe tshithu!’ Ndi mugudisi wawe vha tshi amba. ‘Lloyd bola ya milenzhe i na ndeme u fhira u dantsa! Hu amba khonani yawe.</p> <p>Lloyd a pfa mutsiko wa u litsha u dantsa, fhedzi o zwi ḑivha uri a nga si kone u tshila vhutshilo ha dakalo a sa dantsi. O dzhia tsheo ya u zwi ita mushumo wa vhutshilo hawe u shandukisa ku humbulele kwa vhathu kha u dantsa.</p>	<p>Ndi ḑivhudzisa uri Lloyd u ḑo tshintshisa hani kuhumbulele kwa vhathu nga ha u dantsa?</p>
<p>Lloyd a dzhia tsheo ya u dzudzanya maitela a u dantsa ha ḑuvha nga ḑuvha. O vha a tshi fhedza awara nnzhi kha vhudavhidzani ha nnyi na nnyi a tshi khou ṭalela u dantsi dza mashango oṭhe a dzhangano loṭhe ḑa Afrika a kona u vhekanya a dzudzanya dantsi yawe. O kona u humbela khonani yawe u rekhoda dantsi yawe nga luṭingo lwawe ḑuvha na ḑuvha. Mafhedziseloni, o posa video yawe kha instagireme.</p>	<p>Ndi ḑivhudzisa uri izwi zwi ḑo shandukisa hani kuhumbulele kwa vhathu kha dantsi?</p>

Liṅwalwa	U vhalo ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
<p>Vidio ya Lloyd yo tou vuvhuma sa mulilo wa maṭanga. Zwigidi zwa vhatu u ya nga he lifhasi la guma vho ṭalela Lloyd a tshi dantsa.</p> <p>'Ndi tshimangadzo!' ndi muṅwe muthu muthihi a tshi amba.</p> <p>'Ni tou vha Makone!' muṅwe vho o ṅwala ngafhaḷa.</p> <p>'Hei video yo nnyitela ḍuvha!' Ndi wa vhuraru a tshi amba.</p> <p>U bva heḷo ḍuvha u ya phanda, Lloyd o ḍivhea sa Lloyd Tshidzimu tshi Dantsaho.</p>	<p>Ṭhamusi kuhumbulele kwa vhatu ku ḍo tshintsha musi vha tshi vhona zwoṭhe zwavhuḍi zwine vhatu vha khou dzhia ngayo Lloyd kha vhudavhidzani ha nnyi na nnyi.</p>
<p>Lloyd Tshidzimu tshi Dantsaho o funa u dzhielwa ṅṅha hune a khou vhu wana kha vhudavhidzani ha nnyi na nnyi, zwi tshi bva kha dantsi i re kha video. Naho zwo ralo o zwi vhona uri ha tou ṭoḍa u dantsa fhedzi – u ṭoḍa na u thusa vhaṅwe vha dantsi vhaṭuku u swikelela vho miloro yavho ya u dantsa. Lloyd Tshidzimu tsha u dantsa o thoma u posa pfunzo dza u funza vhaṭaleli uri vha nga itisa hani maitele a u dantsa ḍuvha nga ḍuvha.</p>	<p>Ṭhamusi kuhumbulele nga ha dantsi ku ḍo shanduka musi vha tshi vhona uri dantsi ndi tshikili tshi konḍaho tsha ndeme.</p>
<p>Zwino, Lloyd Tshidzimu tsha u Dantsa o dzula fhasi na khonani dzawe mbili dza tsini tsini.</p> <p>'Musi ndi tshi thoma u dantsa, ndo vha ndi tshi khou humbula u ita kha zwiteidzhi zwihulu. O amba uri, 'Fhedzi zwino, ndi khou humbula u ṭuṭuwedza vhaṅwe vhaswa vha Ghana,'</p> <p>Vho vula tshikolo tsha u dantsa vhoṭhe, 'Akhademi ya Dantsa u na Ndivho.' Nga u pfufhifhadza vho tshi vhidza uri (ADN).</p>	<p>Ṭhamusi kuhumbulele kwa vhatu kha dantsi ku ḍo shanduka musi hu na fhethu ha ndeme hune ha gudiwa u dantsa.</p>
<p>Lloyd Tshidzimu tsha u Dantsa na khonani dzawe vho vha vha tshi ṭoḍa u vha na vhuṭanzi uri ADN yo vulelwa vhaswa vhoṭhe vha re na talente/ mpho ya u dantsa. Zwino, vho dzhia tsheo ya u katela mutengo kha vha dantsi vha re na mpho yo lingana u ṭanganedzwa tshikoloni.</p>	<p>Ndi a ḍivhudzisa arali kuhumbulele kwa vhatu ku tshi nga Shanduka arali vha tshi vhona vhaswa vhanzhi vhanzhi vha na muloro wa vha vha dantsi?</p>

Ḳinwalwa	U vhala ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
<p>Ḳinwe ḡuvha, Lloyd Tshidzimu tshi Dantsaho o vha a tshi khou sedza kha instagireme, murahu ha musi o posa ngudo ntswa ya u dantsa. O vhona video yo posiwaho nga kutukana kwo no pfi Hubert. Hubert o tevhelela misudzuluwo yoḡhe u bva kha pfunzo nga vhusiki vhukoni. Lloyd a dzhia tsheo ya uri Hubert muimelakhetho wa ADN.</p> <p>Musi Lloyd a tshi ḡangana na Hubert, vho dzula vhahaseledza. Lloyd a wana uri Hubert u tou vha na miḡwaha ya 10 fhedzi. O lovhelwa nga vhabebi vhoḡhe a tshe lutshetshe. Laud Tshidzimu tshi Dantsaho a ita ndugiselo ya uri Hubert a pfulutshele Accra u dzhena uri a dzhene AND. O dzudzanya tshikolo, zwiḡiwa na vhudzulo ha Hubert.</p>	
<p>‘Hoyu ndi wone muloro wanga,’ Ndi Lloyd Tshidzimu tshi Tshinaho a tshi vhudza khonani dzawe, ‘u thusa u fhaḡa muraḡho wa vho makone vha u dantsa-zwi si na ndavha uri vha na tshelede ḡhukhu.’</p>	<p>Ndi ḡivhudzisa arali Lloyd a tshi ḡo thusa u shandukisa kuhumbulele kha u dantsa nga uri dantsi i vhe muḡwe wa mishumo kha vhaswa vha Ghana?</p>
<p>Lloyd Tshidzimu tshi Dantsaho o thoma u pfumbudza vhaswa u mona na Ghana nga mahala. U anḡadza dakalo na u shandukisa kuhumbulele kha u dantsa. Musi a tshi khou mona na Ghana ḡoḡhe o vha a tshi dzula o sedza vha dantsi vhaḡuku, vhare na vhusiki sa Hubert uri vha dzhenele akhademi yawe ya u dantsa</p>	<p>Ndi ḡivhudzisa arali vhatu vha tshi nga shandula kuhumbulele musi vha tshi vhona tshigwada tshoḡhe tsha vho makone vha mishumogudwa/Phurofeshinala ya u dantsa Ghana?</p>

Mbudziso thevheli	Phindulo ndavhelelwa
<p>Ndi dzina ḡifhio ḡa tshikolo tsha u dantsa tshe Lloyd a vula?</p>	<p>Tsho vha tshi tshi pfi Akhademi ya u Dantsa hu na ḡdivho (ADN) nga u pfufhifhadza)</p>
<p>Muhumbulo waḡu nga dantsi ndi ufhio?</p>	<p><i>Muhumbulo wanga nga u dantsa ndi ...</i></p>
Mbudziso ya ndi nga mini/ndi nga’ni?	Phindulo ndavhelelwa
<p>Ndi nga’ni Lloyd o vha a tshi khou ḡoḡa u shandukisa mihumbulo ya vhatu nga ha u dantsa?</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Ngauri o vha a tshi ḡoḡa vhaswa uri vha vhe na muloro wa u vha vhadantsi. • Ngauri vhatu vho mu fha mutsiko musi a tshe muḡuku – o vha a tshi khou ḡoḡa uri vhaḡwe vhatu vha lelutshelwe. • Ngauri o vha a tshi funa u dantsa, na uri vhatu vha vhone ndeme ya u dantsa. • Ngauri o vha a tshi khou ḡoḡa vhaswa vha kone u swikelela miloro yavho ya u vha vha dantsi.

U Vhala Ha Tshigwada Hu Na U Sumbiwa Ndila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yothe, muñwe na muñwe e na **Bambiri la U shumela la U vhala 4.**
- 2 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 1** ya **Lavhuna.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha-u-Vhala.**
- 6 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 2** ya **Lavhuna.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dadze tshitevhelela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshelesa, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Lavhutanu

Nyito Dza Oraġa

Minete ya 15

DIVHAMAIPFI YA THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa SIVA (PATS)
- 2 Kha vha țane ipfi na tsumbedzelo kha Bodo ya Divhamaipfi ya Thero.
 - makone
 - phurofeshenaġa
 - vhengele ġa u shumela
 - akademi

Maipfi	Maitele
Wa doba tshithu;	<i>U edzisela u doba tshithu.</i>
Wa ri ndi tshanga;	<i>U ġisumba khana.</i>
Tshi si tshau;	<i>U dzungudza zwanġa</i>
Tshi nġilani;	<i>U sumba fhasi nga munwe</i>
A tshi na muġe	<i>U imisela zwanġa nġha wa zwi balanganya;</i>
Ndi a ġavho!	<i>U edzisela u ġa;</i>
Hamu! Hamu!	<i>U edzisela u ġa</i>

VHEGE YA 4

THERISANO YA MAÑWALWA A U VHALA (KHATHIHI) NA VHAGUDI

- 1 Kha vha n̄wale fureme ya therisano kha bodo ya tshoko:
 Kha tshițori itshi ndi...
 Kha tshițori itshi ndi takadzwa nga tshipiġa tsha musi...
Lloyd tshidzimu tshidantsaho u na vhukonibale ngauri...
- 2 Kha vha vhelele vhagudi fureme ya therisano.
- 3 Kha vha vhee vhagudi kha **zwigwada zwițuku**.
- 4 Kha vha vhudze vhagudi uri vhoțhe vha tea u seilelisana musi vha tshi fhindula mbudziso in̄we na in̄we ya therisano iyi.
- 5 Kha vha ri kiġasi i thetshelese.
- 6 Kha vha humbele vhagudi vho fhambanaho kana tshigwada tshigede uri vha n̄ekane phindulo na vhañwe.
- 7 Arali phindulo yo khakhea, kha vha vha khakhulule.
- 8 Kha vha livhuwe vhagudi nge vha shela mulenzhe kha ngudo.

U Ṫalukanya Mibvumo Na Foniki:

Minete ya 15

U wana maipfi

Kha vha ite thebuḽu kha bodo ya tshoko ine ya katela mibvumo ye ya gudiwa kale khathihi na mibvumo ye ya funziwa nga ḽavhuvhili na ḽavhuraru.

l	u	a
b	e	m
o	f	

U MODEḽA/NYEDZISELO

- 1 Kha vha humbudze vhagudi nga mibvumo ya vhege: /l/ na /u/
- 2 Kha vha vusuludze mibvumo yoṭhe na themba dzo vanganaho (ṭhanganyiso) nga u i ṅwala kha bodo ya tshoko.
- 3 Kha vha ṅee vhagudi minete ya 3 ya u sika maipfi a re na tshivhalo, u ya nga hune vha kona, vha tshi shumisa mibvumo na themba dzo ṭanganaho dzi re afho ṅṭha.
- 4 Kha vha sumbedze vhagudi kusikelwe kwa ipfi vha tshi shumiswa mubvumo wo tiwaho, sa: /l/-/u/-/m/-/a/ = **luma**
- 5 Kha vha humbudze vhagudi uri vha nga kona u vhumba ipfi vha tshi shumisa mibvumo miṅwe-vho – a vho ngo tea u shumisa fhedzi /l/ kana /u/
- 6 Kha vha sumbedze vhagudi kusikelwe kwa ḽiṅwe ipfi, sa: /f/-/e/-/m/-/a/ = **fema**

VHAGUDI VHA A SHUMA

- 1 Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu dzavho dza ṅḽowedzo vha ṅwale ṭhohwana i no ri: **l, u**
- 2 Kha vha ṅee vhagudi ndaela ya uri vha thome u ṅwala.
- 3 Kha vha ṅee vhagudi minete ya 3 ya uri vha wane na u fhaṭa maipfi a re na tshivhalo u ya nga hune vha nga kona ngaho.
- 4 Kha vha tende vhagudi vha lulamise mishumo yavho. Kha vha vha sumbedze kufhaṭele kwa maipfi aya (na maṅwe): **lala, lofo, lema, lela, uba, luma, omo, oma, omba, fema, fomo, fama, fifa, baba, aba, maba, meme, mema**

PHUROGIREME YA U ṪHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U Vhala (Khathihi) Na Vhagudi:

15 minete

ThevhelaUVhala

ZWIṬIRATHEDZHI ZWA U PFESESA: MANWELEDZO/U HUMBULELA

KHA VHA SUMBEDZELE MAṆWALWA

- 1 Kha vha dzudze vhagudi desikeni dzavho, vhe na bugu dzavho dza ndowedzo kana bammbiri li songo nwalwaho tshithu na penisela na khirayoni.
- 2 Kha vha **talutshedze uri namusi vhagudi vha do** tea u **humbulela uri tshitori tshi tshi bvela phanda hu do itea mini?**
- 3 Kha vha **modele** kana **u ita nyedziselo** uri musi vha tshi humbulela nga zwi tevhelaho zwine zwi nga itea, sa: Lloyd o posa video yawe ya u dantsa kha soshala midia a tshi itela uri vhathu vha shandukise kuvhonele kwavho nga u dantsa. Zwenezwo, vhathu shangoni nga vhuphara vha thoma u lavhelesa mutshino wawe!
- 4 Kha vha ole tshifanyiso kha bodo ya tshoko tsha Lloyd a tshi khou shumisa luringo lwawe u posa vidio kha soshala midia. Kha vha engedze tshinwe tshifanyiso tsha vhathu u mona na shango lothe vho lavhelesa thingo dzavho vho sedza Lloyd a tshi kho tshina.
- 5 Kha vha **modele** kana **u ita nyedziselo** u engedza fhungo kha zwe vha tshifanyiso tshe vha ola, sa: tsha u thoma, Lloyd o posa vidio yawe ya musi a tshikhou tshina. Vhathu u mona na shango lothe vha lavhelesa Lloyd a tshi kho tshina.
- 6 Tshi tevhelaho, Kha vha vhudze vhagudi uri tea u nanga zwidodombedzwa zwivhili zwine vha zwi humbula nga ha tshitori.
- 7 Kha vha ri vhagudi vha bonye maṭo vha digede. Kha vha vha vhalele maṆwalwa hafhu.
- 8 Kha vha ri vhagudi vha bonyolole maṭo, vha vha olele tshithu tshithihi tshe vhagudi vha humbulela tshi tshi bva kha maṆwalwa.
- 9 Tsha u khunyeledza, kha vha ri vhagudi vha **rembuluwe vha ambe**, vha kone u nekedzana nyolo dzavho na phathinara dzavho.

U Vhala Ha Tshigwada Hu Na U Sumbiwa Nqila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yothe, muñwe na muñwe e na **Bambiri la U shumela la U vhala 4.**
- 2 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 1 ya Lavhutanu.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha-u-Vhala.**
- 6 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 2 ya Lavhutanu.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dadze tshitevhelela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshelesa, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

U sedzulusa ngudo ya luambo mafheloni a vhege

Minete ya 15

- 1 Kha vha dzudze vhagudi kha methe musi ḍuvha li tshi vho khunyelela.
- 2 Kha vha vhe na dzulo la u sedzulusa luambo vhege inwe na inwe. Vha nga nanga u vanganya u gudiwa ha Luambo lwa Hayani na Luambo lwa Nyengedzedzo lwa U thoma kha u sedzulusa uhu.
- 3 Vha elewe u tendela vhagudi vha tshi 'Rembuluwa vha Amba' na u rera nga phindulo dzavho nga vhavhili/vhe na phathinara dzavho. Zwo no ralo, kha vha nange vhagudi vha si gathi uri vha vhudze-vho kilasi yothe phindulo dzavho.
- 4 Kha vha shumise mbudziso thuthuwedzi dzine dza do sumba ndila therisano iyi i no kwama zwa luambo:
 - a Thero ya luambo ya vhege yashu yo vha ifhio?
 - b Ndi zwitori zwifhio zwe ra vhala rothe?
 - c Maipfi a vhege e a ni takadzesa ndi afhio?
 - d No guda mini kha zwitori zwe ra vhala?
 - e Ro nwala nga mini ino vhege?
 - f Muñwalo wanu wo khwinifhala nga ndilade ino vhege?
 - g Kuvhalele kwanu kwo khwinifhala nga ndilade ino vhege?
 - h Ndi zwifhio zwine na dihudza ngazwo kha ino vhege?
- 5 Tsha u khunyeledza, kha vha vhudze vhagudi vha elekanye nga zwithu zwivhili zwine vha do zuwela vha hayani malugana na zwe vha guda tshikoloni kana zwe vha dikhwisa khazwo tshikoloni ino vhege.

Kha vha vhe na nzhele: Maitete haya a u diingamela na u ditola a na ndeme khulwane sa tshipida tsha u guda. Vha songo fanywa vho pfuka nyito iyi ya vhege nga vhege.

Gireidi ya 2
THEMO YA 3
Vhege ya

5

THERO:

**Zwiḽiwa zwi
ḽeaho mutakalo**

Ndugiselo Dza Kiḽisani

- 1 Musi vhege inwe na inwe i tshi thoma, kha vha vhe na vhuṭanzi uri kiḽasirumu yavho yo kuna nahone zwithu zwo vhekanywa zwavhuḽi.
- 2 BODO DZA U ṬANA kha dzi shandulwe na u engedzedza zwithu zwine zwa si tsha vha na mushumo zwi bvisiwe, vha zwi vhulunge nga vhuronwane.
- 3 Vho no fhedza, kha vha lugise maipfi a garaṭaṭhaṭhaṭha/garaṭambali/garaṭatai na zwifanyiso zwa maipfi a thero zwine vha ḽo ṭoḽa u zwi shumisa.
- 4 Kha vha itendugiselo dza zwiṭeṭeṭeṭe zwine vha ḽo zwi shumisa kha luvhondo lwavho lwa thero na ṭafula/khona, zwine zwa ḽo takadza vhagudi: sa tsumbo: phakethe ya zwiḽiwa zwi neaho mutakalo wavhuḽi, zwifanyiso zwa zwiḽiwa zwi neaho mutakalo.
- 5 Kha vha ite ṭhoḽisiso kha inthanethe vha tshi ita ndugiselo dza thero. Sa tsumbo: ndeme ya u ḽa zwiḽiwa zwi neaho mutakalo wavhuḽi, mbuelo ya u ḽa zwiḽiwa zwi neaho mutakalo wavhuḽi kha uri vhagudi vha bevelele tshikoloni.
- 6 Vha vhe na vhuṭanzi uri bugu dza vhagudiswa dza ndowedzo na Bugu dza Mishumo dza DBE dzi a lulamiswa dzoṭhe, dza vhewa zwavhuḽi he dza tea u dzula hone.
- 7 Kha vha vhe na vhuṭanzi uri bugu dzoṭhe khulwane, bugunanguludzwa na bugu dza ḽaiburari ya kiḽasini dzo dzula nga ngona.
- 8 Arali vha tshi vhona zwo tea vha nga dzudzanyulula tshigwada tsha vhagudi kha u vhala ha tshigwada.
- 9 Kha vha pulane nyito dza vhege yoṭhe dza u linga ha fomaḽa na hu si ha fomaḽa.

Nyito Dza U Inga

Hedzi ndi nyito dzine dza nga shumiswa sa mishumo ine vhagudi vhane vha ṭavhanya u fhedza mishumo yavho vha ita KANA dzine vha dzi shumisa musu vha tshi khou linga vhagudi.

Nyito ya 1: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 2: Siaṭari ḽa 20 na 21 Kha ri shume.

Nyito ya 2: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 2: Siaṭari ḽa 22, Kha ri vhale.

Nyito ya 3: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 2: Siaṭari ḽa 23 na 24, Kha ri shume.

Nyito ya 4: Kha vha ole tshifanyiso tsha zwiḽiwa zwi neaho mutakalo.

Musumbuluwo

Nyito Dza Oraĵa

Minete ya 15

KHA VHA DIVHADZE THERO: U SWIKELELA NDIVHOTHANGELI (VHEGE YA VHUVHILI YA THERO)

- 1 Kha vha sumbedze vhagudi tshifanyiso tsha gwati ĵa Bugu Khulwane: **A hu na masimba a Lomusa**
- 2 Kha vha vhudze vhagudi uri ri khou thoma thero ntswa i no pfi: **Zwiĵiwa zwi neaho mutakalo**
- 3 Kha vha ole tshidanga tshi re na dzina ĵa **thero** vhukati ha bodo ya tshoko.
- 4 Kha vha vhudzise vhagudi vha ri: *Ndi zwifhio zwine na vho zwi divha nga thero iyi?*
- 5 Kha vha n̄wale mihumbulo ya vhagudi kha mepe wa mihumbulo. Kha vha vhee mihumbulo i no fana fhethu huthihi.
- 6 Arali vhagudi vha tshi khou kundelwa u fhindula, kha vha vha vha vhudzise mbudzisoṭhuṭhuwedzi dzi tevhelaho:
 - a Zwiĵiwa zwi neaho mutakalo ndi zwifhio?
 - b Zwiĵiwa zwi sa neiho mutakalo ndi zwifhio?
 - c Ndi nga mini zwi zwa ndeme u ĵa zwiĵiwa zwi neaho mutakalo?

VHEGE YA 5

DIVHAMAIPFI A THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa SIVA (PATS.)
- 2 Kha vha ṭane ipfi na tshifanyiso kha Bodo ya Divhamaipfi ya Thero.
 - mutakalo
 - u sa vha na mutakalo
 - pfushi

Maipfi	Maitele
Ro dzhenelwa! Ro dzhenelwa!	<i>Zwanḡa zwoṭhe zwi nṭha ha ṭhoho. Vha tshi khou vhidzelela.</i>
Dwadze ĵo dzhena tshoṭhe!	<i>Vha sumbedze maitele a u dzhena</i>
Ri shavhelafhi iwe vhathu?	<i>Kha vha nge vha khou shavha/gidima</i>
Ĵo ṭanganya ĵifhasi;	<i>U banganya zwanḡa zwi tshi sumbedza zwoṭhe</i>
Kha ri shavhele dzinḡuni	<i>Kha vha edzisele u dzhena nḡuni.</i>
Kha riḡe a si dada,	<i>Vha dzinginise muvhili vha tshi dzungudza na zwanḡa</i>
Ri divha zwi ne ra ita,	<i>Kha sumbedze zwanḡa vho zwi vula.</i>
Zwiĵiwa zwa pfushi ndi ĵone dzanga,	<i>Kha vha sumbedze u ĵa tshithu</i>

Muṅwalo

Minete ya 15

- 1 Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu dzavho dza ṅdowedzo.
- 2 Kha vha vhidze mibvumo na maipfi a tevhelaho uri vhagudi vha a ṅwale:
 - a L L L...
 - b I I I...
 - c U U U...
 - d u u u...
 - e lala
 - f lofo
 - g lema
 - h lela
 - i uba
 - j luma
- 3 Tshi no tevhela, kha vha vhudze vhagudi uri vha shumise penisela dza muvhala kha u lulamisa mishumo yavho vhone vhaṅe.
- 4 Kha vha ṅwale mibvumo na maipfi zwi tshi vhone kha bodo ya tshoko.
- 5 Kha vha kuvhanganye bugu dza vhagudi musi tshikolo tshi tshi bva, vha sedze uri ndi nnyi ane a lila thuso iṅwe.

PHUROGIREME YA U ṪHAḶUKANYA MUṅWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

Fhungo: _____

U Vhala (Khathihi) Na Vhagudi:

Minete ya 15

Thangelauvhala

TSHIṪIRATHEDZHI TSHA U PFESESA: U BVUMBA

- 1 Kha vha dzudze vhagudi kha methe/khaphethe u itela uri vha kone u vhona Bugu Khulwane.
- 2 Kha vha vule Bugu Khulwane vha ye kha tshiṭori tsha: **A hu na masimba a Lomusa**
- 3 Kha vha ite nyendelazwifanyiso ya siaṭari ḽiṅwe na ḽiṅwe, vha tshi vhudzisa vhagudi uri vha vhona u nga hu khou bvelela mini.
- 4 Kha vha thuse vhagudi u ṭumekanya zwifanyiso, u itela uri vha kone u pfelesa zwavhuḽi uri tshiṭori itshi tshi amba nga mini.

- 5 Kha vha divhadze vhagudi divhamaipfi ntswa kha zwipida zwo teaho zwa tshitori.
- 6 Kha vha vhale tshitori tshothe nga khathihi, vha sa imi.

U Nwala:

Minete ya 30

U Pulana Na Mvetamveto

ṬHOHO: Kha vha n̄wale nga musi we vha lingedza tshiliwa tshiswa, tshe vha vha sa athu tshi la na linwe divha, na tshine vha toda u tshi lingedza linwe la madivha.

MUSHUMO: Kha vha n̄wale pharagirafu mbili nga ha u lingedza u la tshiliwa tshiswa. Pharagirafu ya u thoma I tea u vha nga tshifhinga tshi fhiraho. Pharagirafu ya vuvhili I tea u vha nga tshifhinga tshi daho.

TSHITIRATEDZHI TSHA U PULANA: Kha vha n̄wale mutevhe.

KHA VHA DIVHADZE THERO YA U N̄WALA.

- 1 Kha vha sumbedze vhagudi uri **vha tea u humbula vha sa athu n̄wala.**
- 2 Nga u tou amba, kha vha talutshedze vhagudi mihumbulo yavho nga ha pharagirafu, sa tsumbo:

Ndi humbula divha la u thoma ndi tshi lingedza zwiliwa zwa Magula. Ndo vha ndi tshi khou teledza u lingedza zwiliwa zwiswa. Fhedzi, musi ndi tshi thetshela nda pfa ndi tshi zwi takalela! Ndi humbula u nga ndi do lingedza zwiliwa zwa Matshaina tshifhinga tshi daho, ngauri ndi takalela u lingedza zwiliwa zwiswa.

NGA U EDZISELA/U MODELA TSHITIRATEDZHI TSHA U PULANA: (N̄NE NDI)

- 1 Kha vha ole fureme ya tsukamihumbulo nga thungo kana kha lula luwe lurumbu lwa tshoko ya bodo.
- 2 Kha vha sumbedze vhagudi uri tsukamihumbulo I itiswa hani nga u fhindula mbudziso.
- 3 Kha vha fhedzise tsukamuhumbulo nga thungo kana kha lula luwe lurumbu lwa tshoko ya bodo.

<p>Mbudziso dza pulane</p> <p>Pharagirafu 1</p> <ol style="list-style-type: none"> 1 No lingedza zwiḽiwa zwifhio? 2 Muhumbulo waṅu wo vha ufhio musi ni sa athu u ḽa? 3 Muthetshelo wa hone wo vha u hani? 4 Muhumbulo waṅu wo vha ufhio nga murahu ha musi no ḽa? <p>Pharagirafu 2</p> <ol style="list-style-type: none"> 1 Ndi zwiḽiwa zwifhio zwine na nga zwi lingedza tshifhinga tshi ḽaho? 2 Ndi ngani ni tshi ṽoḽa u lingedza izwo zwiḽiwa? 3 Ni humbula u nga muthetshelo wa hone u ḽo vha u hani? 4 Ni ḽo zwi lingedza gai? 5 Ni a takalela u lingedza zwiḽiwa zwiswa? Ndi ngani? 	<p>Pulane</p> <p>Pharagirafu 1</p> <ol style="list-style-type: none"> 1 Zwiḽiwa zwa magula. 2 Ndo vha ndi tshi humbula u nga ndi nga si zwi fune. Ndo vha ndi tshi vhona u nga zwi ḽo mmbavhela. 3 Zwo vha zwi tshi khou ḽifha. 4 Ndo zwi takalela. Ndo vha ndi tshi tama u ḽa hafhu. <p>Pharagirafu 2</p> <ol style="list-style-type: none"> 1 Zwiḽiwa zwa Matshaina. 2 Ngauri a thi a thu zwi ḽa. Hu na vhengele ḽa u rengisa zwiḽiwa zwa Matshaina ḽoroboni ya hashu. 3 A thi ḽivhi! 4 Vhengeleni ḽa u rengisa zwiḽiwa zwa Matshaina. 5 Ee, ngauri ni nga wana zwiḽiwa zwa mutakalo wavhudi zwine na zwi funa!
--	---

VHAGUDI VHA SHUMISA TSHIṽIRATHEDZHI TSHA U PULANA (NṼE NDI ITA)

- 1 Kha vha vha vhudze vhagudi vha bonye maṽo vha humbule nga zwithu zwi re na ndeme zwine ṽhama/khonani ya vhukuma ya tea u vha zwone. Kha vha ṽalutshedze vhagudi na zwine ṽhama/khonani i si fanele u vha zwone.
- 2 Tshi tevhelaho, kha vha ṅee vhagudi ndaela ya uri vha **rembuluwe vha ambe** na phathinara, u kovhana mihumbulo.
- 3 Kha vha sumbedze vhagudi fureme ya u pulanela kha bodo ya tshokho, vha vha vhudze uri vha shumise fureme iyo kha u pulanela zwine vha ḽo ṅwala, sa zwe vhone vha itisa zwone.
- 4 Kha vha ṅee vhagudi bugu dza ṅdowedzo.
- 5 Kha vha vhudze vhagudi uri vha tea u ṅwala mihumbulo yavho – vha **songo** kopa pulane yavho.
- 6 Musi vhagudi vha tshi khou ṅwala, kha vha monamone na kiḽasi vha fare **khuvhanganotshihadu** navho.

PulanePharagirafu ya 1

1. Nao lingedz
a zwiliwa zwa Matshinda.
2. Nao vha nao humbula u nga nai
nga si zwi fune. Na uri zwi nga si
dife.
3. Zwo vha zwi tshi khou difhesa.
4. Nao zwi fund. Nao vha nai tshi
toa na u engedza.

Pharagirafu ya 2

1. Zwiliwa zwa Mataliana.
2. Ngauri thama yanga uri u a zwi
takalela.
3. Zwi a difhelela.
4. Vhengeleni la zwiliwa zwa
mataliana.
5. Ee, ngauri zwi a takadza u
lingedza zwiliwa zwiswa.

U Vhala Ha Tshigwada Hu Na U Sumbiwa Ndila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kḽasi yoṯhe, muḽwe na muḽwe e na **Bambiri ḽa U shumela ḽa U vhala 5.**
- 2 Kha vha ṯalutshedze kḽasi yoṯhe **Nyito ya 1 ya Musumbuluwo.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha-u-Vhala.**
- 6 Kha vha ṯalutshedze kḽasi yoṯhe **Nyito ya 2 ya Musumbuluwo.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha ḽadze tshitevhelelangudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshesela, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha ṯalukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Lāvuhvili

U Ṭalukanya Mibvumo Na Foniki:

Minete ya 15

Kha Vha Ḑivhadze Mibvumo Na Maipfi Maswa

KHA VHA ḐIVHADZE MUBVUMO

- 1 Kha vha bule mubvumo vha imise garaṭatai: /i/
- 2 Kha vha bule mubvumo uyo vha nee vhagudi ndaela ya uri vha dovholole x 3.
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Ni a Ḑivhavho mañwe maipfi a thomaho nga mubvumo /i/ ?
- 4 Kha vha ite tsukamihumbulo ya maipfi vhe na vhagudi, sa: **imela, pima, sima**

KHA VHA ḐIVHADZE MAIPFI MASWA

- 1 Kha vha bulele nṭha ipfi liñwe na liñwe, li tshi pfala, musi vha tshi khou ṭana garaṭathanwa/garaṭambali: **ima, imela, ila, ifa**
- 2 Kha vha zwi sumbedze vhagudi musi vha tshi khou ralo u zwi bula.
- 3 Kha vha humbele vhagudi uri vha dovholole maipfi vha tshi edzisela vhone.
- 4 Kha vha nambatedze garaṭathanwa dza maipfi aya kha Bodo ya U ṭana Mibvumo.

PHUROGIREME YA U ṬHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

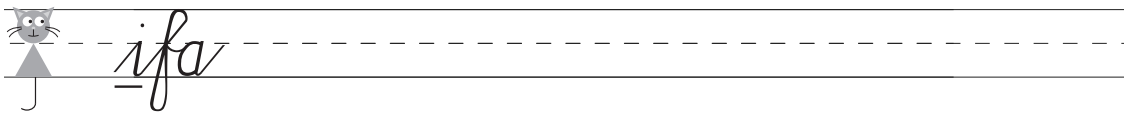
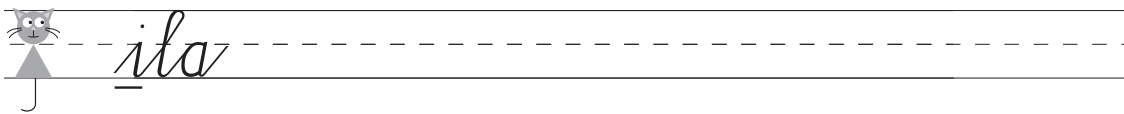
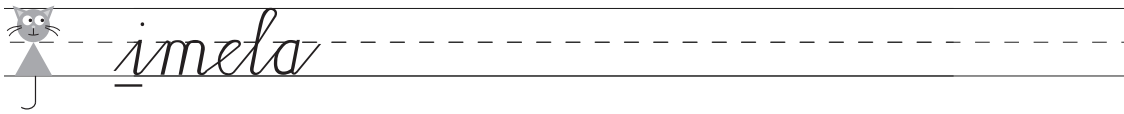
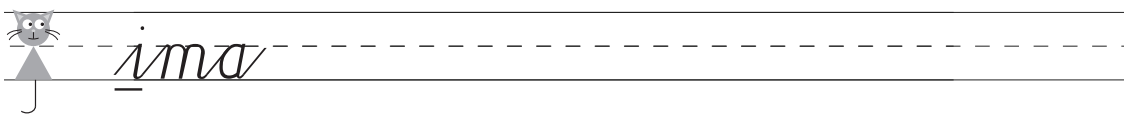
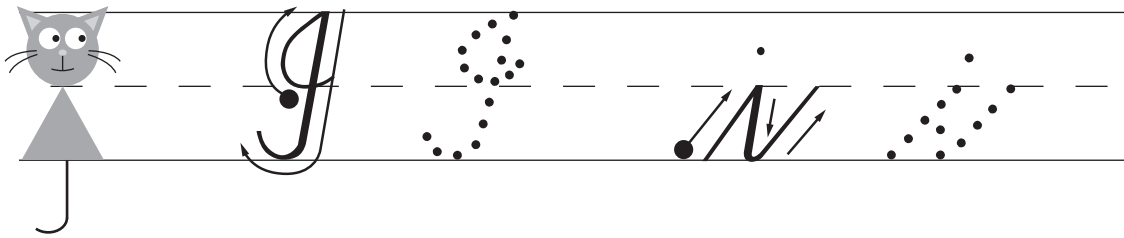
Muñwalo:

Minete ya 15

Kha vha ñwale ma(ḑeḑere) maswa (ḑiswa)/maipfi maswa/ mafhungo maswa

- 1 Kha vha funze vhagudi kuñwalele kwone kwa maḑeḑere maṭuku na ma(ḑeḑeredanzi): **Ii**
- 2 Kha vha sumbedzele kuñwalele kwa (ma)ḑeḑere kwa vhagudi vha no shumisa tshanda tsha u ḑa vha tovhedze nga kwa vhane vha shumisa tshanda tsha monde.
- 3 Vha kone u vhudza vhagudi u shuma shuma na phathinara dzavho vha ñwale (ma) ḑeḑere kha miṭana yavho vha tshi shumisa minwe.
- 4 Nga murahu, kha vha vhudze vhagudi vha ñwale (ma)ḑeḑere kha desike dzavho nga minwe.

- 5 Tsha u khunyeledza, kha vha sumbedze vhagudi hafhu kuḽwalelwe kwa (ma)ḽedere na maipfi kha bodo ya tshoko.
- 6 Vhagudi vha tea u ḽwalula mibvumo/maipfi/mafhungo buguni dzavho.

PHUROGIREME YA U ḽHADUKANYA MUḽWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

Fhungo: _____

U vhala (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

U vhala ha U ranga

ZWIṬIRATHEDZHI ZWA U PFESESA: TSHIFANYISO TSHA MUHUMBULO

Linwalwa	U vhala ha U ranga (U elekanya nga U amba)
<p>A hu na masimba a Lomusa</p> <p>Lomusa u dzhena tshiṭangani, o lugela u ya tshikoloni. Khotsi awe vho vha vho dzula ṭafulani na khaladzi awe, we a vha o ḡa u dala a tshi bva Maputo. Khotsi a Lomusa vha sedza kha watshi. Vha amba vha ri. 'Ndi tshifhinga tshaṅu tsha u ṭuwa!' Vha vula kha raga afho tshiṭangani vha mu ṅea phakhethe ya masimba a orenzhi sa tshineke tshawe.</p>	<p>Ndi na tshifanyiso tsha muhumbulo tsha Lomusa a tshi khou dzhena tshiṭangani, o kuna o lugela u ya tshikoloni!</p>
<p>'Makhadzi Vho Sophia vho vhudzisa uri, 'vha khou mu fhela mini zwithu zwi si naho pfushi?' Vha a zwi ḡivha uri a zwi na mutakalo.</p> <p>Luis! Khotsi a Lomusa vho sedza khaladzi avho vho mangala.</p> <p>Vho fhindula vha ri, 'fhedzi a Jiwa nga vhana vhoṭhe!'</p> <p>'Hai Luis! Vha tea u ṅea Lomusa zwijiwa zwi na phurotheini! Zwi ḡo mu thusa u kona u thetshesela khwiṅe kijasini. Nahone u ḡo pfa o fura lwa tshifhinga tshilapfu.</p> <p>'Zwo luga, fhedzi a ri na zwijiwa zwo raloho!' Hu fhindula khotsi a Lomusa.</p>	<p>Ndi na tshifanyiso tsha muhumbulo tsha Lomusa a tshi khou sedza phanḡa na murahu kha khotsi awe na Makhadzi vho Sophia musi vha tshi khou amba!</p>
<p>Makhadzi vha dzhia bege yavho vho mbo ḡi bvisa bege ya puḡasitiki i na zwikovhe zwo omisiwaho zwiṭuku nga ngomu. 'Hezwi zwi a ḡifha nahone zwi na mutakalo!' vha tshi khou ṅekedza Lomusa vha tshi mu dzhiela masimba.</p>	
<p>Nga bureiki, Lomusa a bvisa kuḡa kupakete kwa khovhe a thoma u ḡa. 'Yaa! Hezwi zwi a ḡifha,' ndi musi a tshi khou humbula.</p> <p>Na zwezwo, vhasidzana vhavhili vha bvaho kha Gireidi 4 vho vha vha tshi khou pfuka vha tshi khou sea vho fara ṅingo dzavho. 'Ni khou ṅukhisa zwiṅwevho' ndi muṅwe wa vhasidzana a tshi kola. Nga u ṭavhanya Lomusa a vhuedzedza khovhe begeni.</p>	<p>Ndi na tshifanyiso tsha muhumbulo tsha avha vhasidzana vhahulwane vha tshi khou setshela ṅṅha vha tshi kolela Lomusa wa vhatu!</p>

Liṅwalwa	U vhala ha U ranga (U elekanya nga U amba)
<p>Tshikolo tshi tshi bva, Lomusa a humisela dzija khovhe tshukhu dzo omaho kha Makhadzi Vho Sophia. 'Vhaṅwe vhasidzana vha ri ndi a ṅukha ndi tshi dzi ḽa,' hu amba Lomusa. A thi funi u dovha nda tuwa nadzo tshikoloni na luthihi.</p>	<p>Ndi na tshifanyiso tsha muhumbulo tsha tshifhatuwo tsha Lomusa tsho sinyuwaho.</p>
<p>Nga matsheloni a tevhelaho, Lomusa a humbela khotsi awe uri vha mu fhe phakhethe ya masimba uri a tuwe nao tshikoloni. Vha vula raga ya tshitangani vha mu ṅekedza phakhethe.</p>	<p>Ndi na tshifanyiso tsha muhumbulo tsha Lomusa a tshi tou dodela a tshi bva tshitangani, phanḽa ha musi Makhadzi vha sa athu mu vhona uri u na masimba a si na pfushi/mutakalo wavhuḽi.</p>
<p>'Vha khou mu ṅetshela mini?' Hu mba Makhadzi Sophia. Ndo vha vhudza uri a zwi na pfushi Vho Luis! Vha tea u mu fha zwiḽiwa zwire na pfushi! Makhadzi Sophia vho sedza u mona na tshitanga. Ho vha hu na bodo kha tshitofu i re na makumba a no kho tou bva u vhliswa. 'Makumba o vhliswaho a a ḽifha nahone a na pfushi!' Ho amba Makhadzi, vha tshi khou ṅekedza Lomusa vha dzhia masimba.</p>	<p>Ndi na tshifanyiso tsha muhumbulo tsha Makhadzi Sophia vha tshi pfa vho sinyuwa. Vha pfa vho sinyuwa ngauri khaladzi avho a vho ngo vha thetshelesa ḽuvha ḽa u thoma!</p>
<p>Nga bureiki, Lomusa a swotola kumba ḽawe a thoma u ḽiḽa. 'Yaa! heḽi ḽi a ḽifha,' a tshi khou humbula.</p> <p>Fhedzi vhatukana vhavhili vha Gireidi 5 vha tshi khou fhira vha tshi khou ḽihoḽolisa. Hezwi zwi khou ṅukhisa zwiṅwevho! Muṅwe wa vhatukana a tshi khou kola. Nga u ṽavhanya a vhuyedzedza kumba ḽawe ḽo vhlisiwaho begeni.</p>	<p>Ndi na tshifanyiso tsha muhumbulo tsha vhatukana vhaḽwane vha tshi khou sumba vha tshi ambela ṅṽa uri a vha pfe vha tshi kolela Lomusa wa vhathu.</p>
<p>Tshikolo tshi tshi bva, Lomusa a humisela makumba kha Makhadzi wawe Vho Sophia. 'Vhatukana vha ri ndi a a ṅukha musi ndi tshi ḽa,' hu amba Lomusa. 'A thi tsha tḽoḽa u dovha nda ya tshikoloni na makumba o vhliswaho. Ndi Lomusa a no ralo. A mbo ḽi gidimela ṅḽa u ya u tamba.</p>	<p>Ndi na tshifanyiso tsha muhumbulo tsha u sinyuwa ha tshifhatuwo tsha Lomusa musi a tshi khou humisa makumba.</p>
<p>Minetse i si minzhi yo fhiraho, Makhadzi Vho Sophia vha vhidza Lomusa. Vho amba vha ri, 'Lomusa u ḽa zwiḽiwa zwa pfushi ndi ndeme! Khovhe na makumba o vhliswaho ndi zwavhuḽi kha inwi.' Zwi ḽo khwaṽhisa muvhili waṅu zwa dovha zwa ni thusa uri ni vhe na maluvhi, ni kone u tou fombe! Fhedzi, ndi a zwi ḽivha uri u koleliwa zwi a vhavha. Imani ri ni wanele zwiḽiwa zwi na phurotheini zwi sa ṅukhi,' hu amba Makhadzi Vho Sophia.</p>	<p>Ndi na tshifanyiso tsha muhumbulo tsha Lomusa a tshi khou thetshelesa makhadzi wawe Vho Sophia nga vhuronwane.</p>

Ḳinwalwa	U vhala ha U ranga (U elekanya nga U amba)
<p>'Nḡuhu dzi nga vha hani?' ho vhudzisa Makhadzi Sophia, vha tshi khou sedza henefho dzharatani. 'Vhabebi vharu vha na zwiḡaka zwinzhi zwa nḡuhu hafha dzharatani. Ndi dzavhuḡi kha inwi.'</p> <p>'Ahaa khezwoo!' ho amba Lomusa. 'Ndi funa nḡuhu a dzi ḡukhi! Ndi ḡo ḡuwa na nḡuhu tshikoloni, Khovhe na makumba ndi ḡo zwi Ḳa fhano hayani. Ndo livhuwa Makhadzi!'</p>	
Mbudziso thevheli	Phindulo ndavhelelwa
Makhadzi Sophia vho ri Lomusa u tea u Ḳa mini?	U tea u Ḳa phurotheini.
Makhadzi Sophia vho dzhia mini kha Lomusa?	Vho dzhia phakethe ya masimba.
Ndi phurotheini ifhio i no ḡavhiwa ha Lomusa?	Nḡuhu.
Mbudziso ya ndi nga mini/ndi nga'ni?	Phindulo ndavhelelwa
Ni nga vhona Lomusa nga bureiki? Ndi nga mini Lomusa a songo dovha a funa u ḡuwa na khovhe na makumba tshikoloni?	<ul style="list-style-type: none"> • Ngauri o koleliwa. • Ngauri ha tsha ḡoḡa u dzhia zwiḲiwa zwe a kolelwa a tshi khou Ḳa. • Ngauri vharwe vhagudi vho vha vha tshi ita miswaswo nga khovhe na makumba ngauri zwi a ḡukha. • Ngauri o sinyuwa musi a tshi kolelwa.

U Vhala Ha Tshigwada Hu Na U Sumbiwa Nḡila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yoḡhe, muḡwe na muḡwe e na **Bambiri Ḳa U shumela Ḳa U vhala 5.**
- 2 Kha vha ḡalutshedze kilasi yoḡhe **Nyito ya 1** ya **Ḳavhuvhili.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha-u-Vhala.**
- 6 Kha vha ḡalutshedze kilasi yoḡhe **Nyito ya 2** ya **Ḳavhuvhili.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha ḡadze tshitevhelela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwiḡhio zwe vha zwi thetshesela, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha ḡalukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

ḽavhuraru

Nyito Dza Oraḽa

Minete ya 15

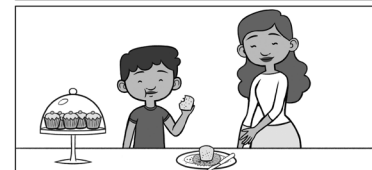
ḽIVHAMAIPFI YA THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa SIVA (PATS.)
- 2 Kha vha tane ipfi na tsumbedzelo kha Bodo ya ḽivhamaipfi ya Thero.
 - phurotheini
 - misipha
 - fombe

Maipfi	Maitele
Ro dzhenelwa! Ro dzhenelwa!	Zwanḽa zwoḽhe zwi nḽha ha ḽhoho. Vha tshi khou vhidzelela.
Dwadze ḽo dzhena tshoḽhe!	Vha sumbedze maitele a u dzhena
Ri shavhelaḽni iwe vhatu?	Kha vha nge vha khou shavha/gidima
ḽo ḽanganya ḽifhasi;	U banganya zwanḽa zwi tshi sumbedza zwoḽhe
Kha ri shavhele dzinḽuni	Kha vha edzisele u dzhena nḽuni.
Kha riḽe a si dada,	Vha dzinginise muvhili vha tshi dzungudza na zwanḽa
Ri ḽivha zwi ne ra ita,	Kha sumbedze zwanḽa vho zwi vula.
Zwiḽiwa zwa pfushi ndi ḽone dzanga,	Kha vha sumbedze u ḽa tshithu

VHUTSILA HA U ANETSHELA ZWIḽTORI

- 1 Kha vha fhandekanye vhagudi vha bve zwigwada zwiḽtuku.
- 2 Kha vha fhe tshigwada tshinwe na tshinwe kopi ya zwifanyiso zwa vhutsila ha u anetshelela zwiḽtori.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi uri vha elekanye nga tshḽtori tshine tsha yelana na zwifanyiso.
- 4 Kha vha nee vhagudi minete muthithi kana mivhili uri vha elekanye nga mihumbulo yavho.
- 5 Tshi tevhelaho, vhagudi vha re kha tshigwada vha fanela u sielesana, muḽwe na muḽwe wavho a tshi anetshelela tshḽtori tshawe.
- 6 Kha vha humbudze vhagudi uri zwiḽtori zwavho zwi tea u vha zwi na vhusiki, zwa dovha hafhu zwa yelana na zwifanyiso!
- 7 Kha vha humbudze vhagudi uri vha thetshesele zwiḽtori zwa vhaḽwe nga vhuronwane.
- 8 Kha vha livhuhe vhagudi nge vha anetshelela-vho vhaḽwe ngavho zwiḽtori zwavho.

U Ṭalukanya Mibvumo Na Foniki:

Minete ya 15

Kha Vha Ḑivhadze Mibvumo Miswa Na Maipfi Maswa

KHA VHA ḐIVHADZE MUBVUMO

- 1 Kha vha bule mubvumo vha imise garaṭatai: /g/
- 2 Kha vha bule mubvumo uyo vha vhudze vhagudi vha u dovholele x 3.
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Ni a Ḑivhavho maṅwe maipfi a thomaho nga mubvumo /g/ ?
- 4 Kha vha ite tsukamihumbulo ya maipfi vhe na vhagudi, sa: **zwanga, baisigira, gemo**

KHA VHA ḐIVHADZE MAIPFI MASWA

- 1 Kha vha bulele nṭha ipfi liṅwe na liṅwe, li tshi pfala, musi vha tshi khou ṭana garaṭathanwa/garaṭambali: **gaga, guma, gulu, gamu, gemo, gidi**
- 2 Kha vha zwi sumbedze vhagudi musi vha tshi khou ralo u zwi bula.
- 3 Kha vha humbele vhagudi uri vha dovholele maipfi vha tshi edzisela vhone.
- 4 Kha vha nambatedze garaṭathanwa dza maipfi aya kha Bodo ya U ṭana Mibvumo.

PHUROGIREME YA U ṬHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

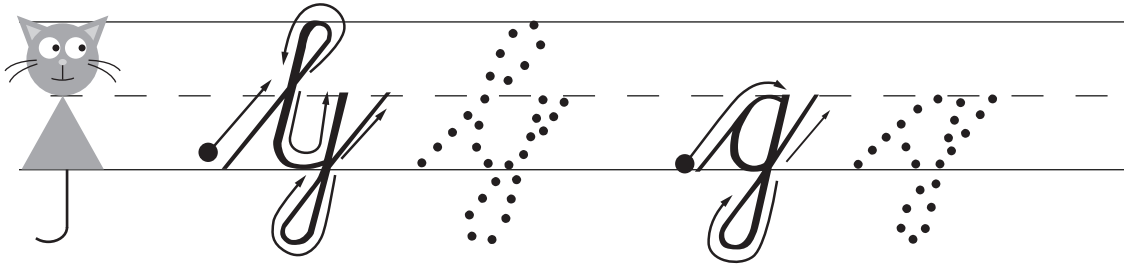

Muṅwalo:

Minete ya 15

Kha vha ṅwale ma(ḑedere) maswa (ḑiswa)/maipfi maswa/mafhungo maswa

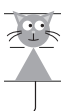
- 1 Kha vha funze vhagudi kuṅwalele kwone kwa ma(ḑederanzi) na maṭuku na: **Gg**
- 2 Kha vha sumbedzele kuṅwalele kwa (ma)ḑedere kwa vhagudi vha no shumisa tshanda tsha u ḑa vha tovhedze nga kwa vhane vha shumisa tshanda tsha monde.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi vha shume na phathinara dzavho vha ṅwale (ma)ḑedere kha miṭana yavho vha tshi shumisa minwe.
- 4 Nga murahu, kha vha vhudze vhagudi vha ṅwale (ma)ḑedere kha desike dzavho nga minwe.
- 5 Tsha u khunyeledza, kha vha sumbedze vhagudi hafhu kuṅwalelwe kwa (ma)ḑedere na maipfi kha bodo ya tshoko.
- 6 Vhagudi vha tea u ṅwalula mibvumo/maipfi/mafhungo buguni dzavho.

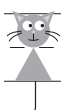

 gaga

 guma

 gulu

 gamu

 gemo

 gidi

PHUROGIREME YA U ṪHADUKANYA MUṅWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

Fhungo: _____

U Nwala:

Minete ya 30

U Pulana Na Mvetamveto

T̄HOHO: Kha vha n̄wale nga musi we vha lingedza tshiliwa tshiswa, tshe vha vha sa athu tshi la na linwe d̄uvha, na tshine vha toda u tshi lingedza linwe la maduvha.

MUSHUMO: Kha vha n̄wale pharagirafu mbili nga ha u lingedza u la tshiliwa tshiswa. Pharagirafu ya u thoma I tea u vha nga tshifhinga tshi fhiraho. Pharagirafu ya vhuvhili I tea u vha nga tshifhinga tshi d̄aho.

FUREME/MUHANGA WA U N̄WALA:

Tshiinwe tshifhinga ndo vhuya nda lingedza...

Ndi sa a thu lingedza, ndo...

Muthetshelo wa hone wo vha ...

Mafheleloni...

Ndi do lingedza...

Ndi humbula uri dzi nga vha dzi / vha do lingedza...

Ndi do dzi lingedza / vhone...

Ndi takalela / A thi takaleli u lingedza zwiliwa zwiswa ngauri...

NDUGISELO: Vha sa athu thoma nyito ya u n̄wala, kha vha n̄wale pulane ye vha ita nga Musumbuluwo kha bodo ya tshoko.

U EDZISELA/U MODELA KUI TELE KWA MVETOMVETO: (N̄NE NDI ITA ...)

- 1 Kha vha humbudze vhagudi fureme ya u pulanela ye vha ita nga Musumbuluwo. Kha vha sumbedze vhagudi uri vha itisa hani mutevhe nga u fhindula mbudziso.
- 2 Kha vha vhalele vhagudi pulane yo n̄walwaho kha bodo ya tshoko nga thungo ha bodo.
- 3 Tshi tevhelaho, kha vha vhale fureme ya u n̄wala na vhagudi.
- 4 Nga u modela/sumbedza kha vha fhedzise fureme ya u n̄wala vha tshi khou shumisa pulane yavho, sa:

Tshiinwe tshifhinga ndo vhuya nda lingedza khere ya Magula **Ndi sa a thu lingedza, ndo, I** ndi tshi khou teledza ndi tshi vhona u nga ndi do vhavhelwa! **Muthetshelo wa hone wo vha** u tshi khou difha! **Mafheleloni** ndo pfa ndo takala uri ndo lingedza. **Ndi do lingedza** nudulu dza Matshaina. **Ndi humbula uri dzi nga vha dzi** na muṅo wavhuḍi nahone dzi tshi difha. **Ndi do dzi lingedza** vhengeleni la matshaina hu si kale. **Ndi takalela lingedza zwiliwa** zwiswa ngauri hu na zwiliwa zwinzhi zwi re na mutakalo zwine ra nga la!

VHAGUDI VHA FHEDZISA KUI TELE KWA MVETOMVETO (VHOIWE NI ITA...)

- 1 Kha vha nee vhagudi bugu dza ndowedzo.
- 2 Kha vha nee vhagudi ndaela ya u ḽwala deithi na thoho: **Pharagirafu: Mvetomveto**
- 3 Kha vha vhudze vhagudi vha wane pulane yavho ye vha ḽwala nga Musumbuluwo na uri vha de na mihumbulo yavho.
- 4 Kha vha vhudze vhagudi vha fhedzise fureme ya u ḽwala vha tshi khou shumisa pulane dzavho.
- 5 Kha vha vhudze vhagudi vha engedze maḽwe mafhungo arali vha na tshifhinga.
- 6 Kha vha humbudze vhagudi zwine vha nga shumisa u itela u vha thusa.
- 7 Musi vhagudi vha tshi khou ḽwala, kha vha monamone na kilasi vha thuse vhagudi vhane vha khou kundelwa.

5 Thangule 2020

Pharagirafu yanga: Mvetomveto

tshinwe tshifhinga nao vhuḽa nda
lingeaza zwiḽiwa zwa matshinda.
Nai sa atu thetshela nao vha nai tshi
humbula u nga nai nga si zwi fune. Na
uri zwi nga si aife.
Zwo vha zwi tsi khou aifhesa.
Mafheleloni nao zwi funa. Nao vha nai
tsi toḽa na u engeaza.

nai kou toḽa u lingeaza Pasta.
Nai humbula u nga do aifa.
Nai toḽa u I llingeaza ngauri thama
yanga u a I takala.
Nai takala u lingeaza zwiḽiwa zwiswa
ngauri zwi a takaza u lingeaza
zwithu zwiswa!

U Vhala Ha Tshigwada Hu Na U Sumbiwa Ndila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yothe, muñwe na muñwe e na **Bambiri la U shumela la U vhala 5.**
- 2 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 1** ya **Lavhuraru.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha-u-Vhala.**
- 6 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 2** ya **Lavhuraru.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dadze tshitevhelela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshesela, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

ḽavhuṅa

U Ṫalukanya Mibvumo Na Foniki:

Minete ya 15

U Fhandekanya Na U Ṫanganya

NṅE NDI...

- 1 Kha vha thome nga ngudo ya ḽavhuvhili.
- 2 Kha vha bule ipfi: **ila**
- 3 Kha vha fhandekanye ipfi ḽi bve mibvumo yo imaho nga yoṅhe: /i/-/l/-/a/
- 4 Kha vha bule mubvumo wa u thoma wa ipfi ḽo: /i/
- 5 Kha vha bule mubvumo wa vuvhili wa ipfi ḽo: /l/
- 6 Kha vha bule mubvumo wa u fhedza wa ipfi ḽo: /a/
- 7 Kha vha ṅwale ipfi ḽo kha bodo ya tshoko: **ila**
- 8 Kha vha sumbedzele nga u sumba na u ṅanganya mibvumo uri vha sike ipfi: /i/-/la/ = **ila**
- 9 Kha vha dovholole kuitele uku kha ipfi ḽi no bva kha ngudo ya ḽavhuraru: **gaga**

RINE RI...

- 1 Kha vha thome nga ngudo ya ḽavhuvhili.
- 2 Kha vha bule ipfi: **ima**
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa u thoma wa ipfi ḽo ndi ufhio? /i/
- 4 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa vuvhili wa ipfi wa ḽo ndi ufhio? /m/
- 5 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa u wa u fhedza wa ipfi ḽo ndi ufhio? /a/
- 6 Kha vha humbele vhagudi vha fhandekanye ḽo ipfi ḽi bve mibvumo yo imaho nga yoṅhe: /i/-/m/-/a/
- 7 Kha vha ṅwale ipfi ḽo: **ima**
- 8 Vha vha vhudze vhagudi uri vha ṅanganyise mibvumo i re kha ipfi ḽo vha tshi zwi ita na vhone: /i/-/ma/ = **ima**
- 9 Kha vha dovholole kuitele uku kha ipfi ḽi no bva kha ngudo ya ḽavhuraru: **gulu**

PHUROGIREME YA U ṪHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U vhala (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

U vhala ha Vhuvhili

ZWIṬIRATHEDZHI ZWA U VHALA: TSHIFANYISO TSHA MUHUMBULO

Linwalwa	U vhala ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
<p>A hu na masimba a Lomusa</p> <p>Lomusa u dzhena tshiṭangani, o lugela u ya tshikoloni. Khotsi awe vho vha vho dzula ṭafulani na khaladzi awe, we a vha o ḡa u dala a tshi bva Maputo. Khotsi a Lomusa vha sedza kha watshi. Vha amba vha ri. 'Ndi tshifhinga tshaṅu tsha u ṭuwa!' Vha vula kha raga afho tshiṭangani vha mu ṅea phakhethe ya masimba a orenzhi sa tshineke tshawe.</p>	<p>Ndi na tshifanyiso tsha muhumbulo tsha baba vha tshi khou vhailela musi vha tshi sedza watshi! A vha ṭoḡi Lomusa a tshi lenga tshikoloni!</p>
<p>'Makhadzi Vho Sophia vho vhudzisa uri, 'vha khou mu fhela mini zwithu zwi si naho pfushi?' Vha a zwi ḡivha uri a zwi na mutakalo.</p> <p>Luis! Khotsi a Lomusa vho sedza khaladzi avho vho mangala.</p> <p>Vho fhindula vha ri, 'fhedzi a Jiwa nga vhana vhoṭhe!'</p> <p>'Hai Luis! Vha tea u ṅea Lomusa zwiḡiwa zwi na phurotheini! Zwi ḡo mu thusa u kona u thetshesela khwiṅe kiḡasini. Nahone u ḡo pfa o fura lwa tshifhinga tshilapfu.</p> <p>'Zwo luga, fhedzi a ri na zwiḡiwa zwo raloho!' Hu fhindula khotsi a Lomusa.</p>	<p>Ndi na tshifanyiso tsha muhumbulo tsha Makhadzi vho Sophia vha tshi khou sedza vho mangala musi khotsi a Lomusa vha tshi mu ṅea phakhethe ya masimba!</p>
<p>Makhadzi vha dzhia bege yavho vho mbo ḡi bvisa bege ya puḡasitiki i na zwikovhe zwo omisiwaho zwiṭuku nga ngomu. 'Hezwi zwi a ḡifha nahone zwi na mutakalo!' vha tshi khou ṅekedza Lomusa vha tshi mu dzhiela masimba.</p>	
<p>Nga bureiki, Lomusa a bvisa kuḡa kupakete kwa khovhe a thoma u ḡa. 'Yaa! Hezwi zwi a ḡifha,' ndi musi a tshi khou humbula.</p> <p>Na zwezwo, vhasidzana vhavhili vha bvaho kha Gireidi 4 vho vha vha tshi khou pfuka vha tshi khou sea vho fara ṅingo dzavho. 'Ni khou ṅukhisa zwiṅwevho' ndi muṅwe wa vhasidzana a tshi kola. Nga u ṭavhanya Lomusa a vhuedzedza khovhe begeni.</p>	<p>Ndi na tshifanyiso tsha muhumbulo tsha Lomusa a tshi khou dzumba khovhe dzawe! U fanela u pfa a tshi khou shona.</p>

ḽiḽwalwa	U vhalaha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
<p>Tshikolo tshi tshi bva, Lomusa a humisela dziḽa khovhe ṽhukhu dzo omaho kha Makhadzi Vho Sophia. 'Vhaḽwe vhasidzana vha ri ndi a ḽukha ndi tshi dzi ḽa,' hu amba Lomusa. A thi funi u dovha nda ṽuwa nadzo tshikoloni na luthihi.</p>	<p>Ndi na tshifanyiso tsha muhumbulo tsha ipfi ḽa Lomusa ḽo tou khwaṽhiswa a tshi amba na Makhadzi wawe. U khou ṽoḽa Makhadzi vha tshi mu thetshesela.</p>
<p>Nga matsheloni a tevhelaho, Lomusa a humbela khotsi awe uri vha mu fhe phakhethe ya masimba uri a ṽuwe nao tshikoloni. Vha vula raga ya tshiṽangani vha mu ḽekedza phakhethe.</p>	
<p>'Vha khou mu ḽetshela mini?' Hu mba Makhadzi Sophia. Ndo vha vhudza uri a zwi na pfushi Vho Luis! Vha tea u mu fha zwiḽiwa zwire na pfushi! Makhadzi Sophia vho sedza u mona na tshiṽanga. Ho vha hu na bodo kha tshiṽofu i re na makumba a no kho tou bva u vhliswa. 'Makumba o vhliswaho a a ḽifha nahone a na pfushi!' Ho amba Makhadzi, vha tshi khou ḽekedza Lomusa vha dzhia masimba.</p>	<p>Ndi na tshifanyiso tsha muhumbulo tsha Lomusa a tshi vhone a na mbilaelo musi Makhadzi vho Sophia vha tshi mu vhudza uri u tea u dzhia zwiḽiwa zwi re na phurotheini. O tea u vhlaila ngauri u khou tea u dovha a dzhia khovhe.</p>
<p>Nga bureiki, Lomusa a swotola kumba ḽawe a thoma u ḽiḽa. 'Yaa! heḽi ḽi a ḽifha,' a tshi khou humbula.</p> <p>Fhedzi vhatukana vhavhili vha Gireidi 5 vha tshi khou fhira vha tshi khou ḽihoṽolisa. Hezwi zwi khou ḽukhisa zwiḽwevho! Muḽwe wa vhatukana a tshi khou kola. Nga u ṽavhanya a vhuvedzedza kumba ḽawe ḽo vhliswaho begeni.</p>	<p>Ndi na tshifanyiso tsha muhumbulo tsha Lomusa a tshi dzumba makumba awe nga u ṽavhanya! U tea u pfa o shona.</p>
<p>Tshikolo tshi tshi bva, Lomusa a humisela makumba kha Makhadzi wawe Vho Sophia. 'Vhatukana vha ri ndi a a ḽukha musi ndi tshi ḽa,' hu amba Lomusa. 'A thi tsha ṽoḽa u dovha nda ya tshikoloni na makumba o vhliswaho. Ndi Lomusa a no ralo. A mbo ḽi gidimela nḽa u ya u tamba.</p>	<p>Ndi na tshifanyiso tsha muhumbulo tsha Lomusa a tshi khou amba nga ipfi ḽo dzikaho! U tea u sinyuwa ngauri u khou kolelwa kha maḽuvha mavhili a tshi tevhekana.</p>
<p>Minetse i si minzhi yo fhiraḽo, Makhadzi Vho Sophia vha vhidza Lomusa. Vho amba vha ri, 'Lomusa u ḽa zwiḽiwa zwa pfushi ndi ndeme! Khovhe na makumba o vhliswaho ndi zwavhuḽi kha inwi.' Zwi ḽo khwaṽhisa muvhili waḽu zwa dovha zwa ni thusa uri ni vhe na maluvhi, ni kone u tou fombe! Fhedzi, ndi a zwi ḽivha uri u koleliwa zwi a vavha. Imani ri ni wanele zwiḽiwa zwi na phurotheini zwi sa ḽukhi,' hu amba Makhadzi Vho Sophia.</p>	<p>Ndi na tshifanyiso tsha muhumbulo tsha Makhadzi vho Sophia vho kuvhatedza Lomusa, vha tshi khou amba nae nga ipfi ḽa vhlenda ḽo dzikaho. Vha khou ṽoḽa u thusa Lomusa a ḽipfe e khwiḽe.</p>

<p>Ḳinwalwa</p>	<p>U vhala ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)</p>
<p>‘Nḡuhu dzi nga vha hani?’ ho vhudzisa Makhadzi Sophia, vha tshi khou sedza henefho dzharatani. ‘Vhabebi vhaḡu vha na zwiḡaka zwinzhi zwa nḡuhu hafha dzharatani. Ndi dzavhuḡi kha inwi.’</p> <p>‘Ahaa khezwoo!’ ho amba Lomusa. ‘Ndi funa nḡuhu a dzi ḡukhi! Ndi ḡo ḡuwa na nḡuhu tshikoloni, Khovhe na makumba ndi ḡo zwi Ḳa fhanu hayani. Ndo livhuwa Makhadzi!’</p>	<p>Ndi na tshifanyiso tsha muhumbulo tsha Lomusa a tshi vhonele o takala a tshi pfa uri nḡuhu ndi tshi Ḳiwa tsha pfushi ya phurotheini!</p>
<p>Mbudziso thevheli</p>	<p>Phindulo ndavhelelwa</p>
<p>Ndi zwiḲiwa zwifhio zwiraru kha tshiḡori zwire na phurotheini.</p>	<p>Khovhe yo omaho, makumba na nḡuhu.</p>
<p>Ndi zwiḲiwa zwifhio zwe Lomusa a kolela musi a tshi kohu Ḳa.</p>	<p>Khovhe dzo omaho na makumba.</p>
<p>Ni humbula uri Lomusa o ḡipfa hani musi a tshikolelwa?</p>	<p>Ndi humbula uri Lomusa o pfa ...</p>
<p>Mbudziso ya ndi nga mini/ndi nga’ni?</p>	<p>Phindulo ndavhelelwa</p>
<p>Ivhani na tshifanyiso tshaḡu tsha muhumbulo tsha Lomusa a tshi khou Ḳa nḡuhu nga bureiki! Ndi nga’ni Lomusa mafheleloni o dzhia tsho ya u dzhia nḡuhu sa tshiḲiwa?</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Ngauri nḡuhu a dzi na muḡukho. • Ngauri o kolelwa musi o dzhia khovhe na makumba. Ha tsha funa u dovha a dzhia zwiḲiwa hezwo naho zwi na pfushi. • Ngauri vhabebi vhawe vha zwiḡaka zwa nḡuhu dzharatani. • Ngauri u funa nḡuhu! • Ngauri u thetshelesa Makhadzi wawe u ri u tea u Ḳa zwiḲiwa zwi re phurotheini hu si masimba!

VHEGE YA 5

U Vhala Ha Tshigwada Hu Na U Sumbiwa Ndila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yoṯhe, muṅwe na muṅwe e na **Bambiri ḽa U shumela ḽa U vhala 5.**
- 2 Kha vha ṯalutshedze kilasi yoṯhe **Nyito ya 1** ya **ḽavhuṅa.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha-u-Vhala.**
- 6 Kha vha ṯalutshedze kilasi yoṯhe **Nyito ya 2** ya **ḽavhuṅa.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha ḽadze tshitevhelela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshelesa, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha ṯalukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Lavhuṭanu

Nyito Dza Oraḷa

Minete ya 15

DIVHAMAIPFI YA THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa SIVA (PATS)
- 2 Kha vha ṭane ipfi na tsumbedzelo kha Bodo ya Divhamaipfi ya Thero.
 - U ḍi livhuwa
 - ḍifha
 - swigiri
 - ḍifhelela

Maipfi	Maitele
Ro dzhenelwa! Ro dzhenelwa!	Zwanḍa zwoṭhe zwi nṭha ha ṭhoho. Vha tshi khou vhidzelela.
Dwadze ḷo dzhena tshoṭhe!	Vha sumbedze maitele a u dzhena
Ri shavhelafhi iwe vthathu?	Kha vha nge vha khou shavha/gidima
ḷo ṭanganya ḷifhasi;	U banganya zwanḍa zwi tshi sumbedza zwoṭhe
Kha ri shavhele dzinduni	Kha vha edzisele u dzhena nduni.
Kha riṅe a si dada,	Vha dzinginise muvhili vha tshi dzungudza na zwanḍa
Ri ḍivha zwi ne ra ita,	Kha sumbedze zwanḍa vho zwi vula.
Zwiḷiwa zwa pfushi ndi ḷone dzanga,	Kha vha sumbedze u ḷa tshithu

VHEGE YA 5

THERISANO YA MAṆWALWA A U VHALA (KHATHIHI) NA VHAGUDI

- 1 Kha vha ṅwale fureme ya therisano kha bodo ya tshoko:
 Kha tshiṭori itshi ndi...
 Kha tshiṭori itshi ndi ndi takadzwa nga tshipiḍa tsha musi....
 Tshiṭori itshi tshi na vhutumani na thero '**Zwiḷiwa zwi neaho mutakalo**'ngauri...
- 2 Kha vha vhelele vhagudi fureme ya therisano.
- 3 Kha vha vhee vhagudi kha **zwigwada zwiṭuku**.
- 4 Kha vha vhudze vhagudi uri vhoṭhe vha tea u seilelisana musi vha tshi fhindula mbudziso iṅwe na iṅwe ya therisano iyi.
- 5 Kha vha ri kiḷasi i thetshelese.
- 6 Kha vha humbele vhagudi vho fhambanaho kana tshigwada tshigede uri vha neḱane phindulo na vhaṅwe.
- 7 Arali phindulo yo khakhea, kha vha vha khakhulule.
- 8 Kha vha livhuwe vhagudi nge vha shela mulenzhe kha ngudo.

U Ṫalukanya Mibvumo Na Foniki:

Minete ya 15

U wana maipfi

Kha vha ite thebuḽu kha bodo ya tshoko ine ya katela mibvumo ye ya gudiwa kale khathihi na mibvumo ye ya funziwa nga ḽavhuvhili na ḽavhuraru.

i	g	a
b	e	m
o	f	l
u		

U MODEḽA/NYEDZISELO

- 1 Kha vha humbudze vhagudi nga mibvumo ya vhege: /i/ na /g/
- 2 Kha vha vusuludze mibvumo yoṭhe na themba dzo vanganaho (ṭhanganyiso) nga u i ṅwala kha bodo ya tshoko.
- 3 Kha vha ṅee vhagudi minete ya 3 ya u sika maipfi a re na tshivhalo, u ya nga hune vha kona, vha tshi shumisa mibvumo na themba dzo ṭanganaho dzi re afho ṅṭha.
- 4 Kha vha sumbedze vhagudi kusikelwe kwa ipfi vha tshi shumiswa mubvumo wo tiwaho, sa: /g/-/u/-/l/-/u/ = **gulu**
- 5 Kha vha humbudze vhagudi uri vha nga kona u vhumba ipfi vha tshi shumisa mibvumo miṅwe-vho – a vho ngo tea u shumisa fhedzi /i/ kana /g/
- 6 Kha vha sumbedze vhagudi kusikelwe kwa ḽiṅwe ipfi, sa: /l/-/a/-/l/-/a/ = **lala**

VHAGUDI VHA A SHUMA

- 1 Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu dzavho dza ṅdowedzo vha ṅwale ṭhohwana i no ri: **i, g**
- 2 Kha vha ṅee vhagudi ndaela ya uri vha thome u ṅwala.
- 3 Kha vha ṅee vhagudi minete ya 3 ya uri vha wane na u fhaṭa maipfi a re na tshivhalo u ya nga hune vha nga kona ngaho.
- 4 Kha vha tende vhagudi vha lulamise mishumo yavho. Kha vha vha sumbedze kufhaṭele kwa maipfi aya (na maṅwe): **ima, imela, ila, ifa, gaga, guma, gulu, gamu, gemo, lala, lofo, lema, lela, uba, luma, omo, oma, omba, fema, fomo, fama, fifa, baba, aba, maba, meme, mema**

PHUROGIREME YA U ṪHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U Vhala (Khathihi) Na Vhagudi:

15 minete

Thevhela uvhala

ZWIṬIRATHEDZHI ZWA U PFESESA: MANWELEDZO/TSHIFANYISO TSHA MUHUMBULO

KHA VHA SUMBEDZELE MAṆWALWA

- 1 Kha vha dzudze vhagudi desikeni dzavho, vhe na bugu dzavho dza ndowedzo kana bammberi li songo nwalwaho tshithu na penisela na khirayoni.
- 2 Kha vha **ṭalutshedze uri namusi vhagudi vha ḍo tea u shumisa tshifanyiso tsha muhumbulo uri tshitori tshi tshi bvela phanda hu ḍo itea mini?**
- 3 Kha vha **modele** kana **u ita nyedziselo** uri musi vha **u shumisa tshifanyiso tsha muhumbulo** nga zwi tevhelaho zwine zwi nga itea, sa: Lomusa o seiwa ngauri tshineke tshawe tsho vha tshi tshi nukha. Ndi na tshifanyiso tsha muhumbulo tshawe o vha isala a tshi khou lingedza na u dzumba tshineke tshawe musi vhaṅwe vhana vha tshi khou mu sumba vha tshi ita na u mu sea.
- 4 Kha vha ole tshifanyiso kha bodo ya tshoko tsha Lomusa o vha isala, vhaṅwe vhana vha tshi khou mu sea.
- 5 Kha vha **modele** kana **u ita nyedziselo** u engedza fhungo kha zwe vha tshifanyiso tsho vha ola, sa: Ndi na tshifanyiso tsha muhumbulo tsha Lomusa o vha isala, vhaṅwe vhana vha tshi khou mu sea.
- 6 Tshi no tevhela, kha vha vhudze vhagudi uri vha ḍo tea **u shumisa tshifanyiso tsha muhumbulo** nga zwi tevhelaho zwine zwa nga itea.
- 7 Kha vha ri vhagudi vha bonye maṭo vha ḍigede. Kha vha vha vhalele maṅwalwa hafhu.
- 8 Kha vha ri vhagudi vha bonyolole maṭo, vha vha olele tshithu tshithihi tsho vhagudi vha humbulela tshi tshi bva kha maṅwalwa.
- 9 Tsha u khunyeledza, kha vha ri vhagudi vha **rembuluwe vha ambe**, vha kone u nekedzana nyolo dzavho na phathinara dzavho.

U Vhala Ha Tshigwada Hu Na U Sumbiwa Ndila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yoṭhe, muṅwe na muṅwe e na **Bammberi la U shumela la U vhala 5.**
- 2 Kha vha ṭalutshedze kilasi yoṭhe **Nyito ya 1** ya **Lavhuṭanu.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha-u-Vhala.**
- 6 Kha vha ṭalutshedze kilasi yoṭhe **Nyito ya 2** ya **Lavhuṭanu.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.

- 8 Kha vha ḁadze tshitevhelela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshelesa, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha ḁalukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

U sedzulusa ngudo ya luambo mafheloni a vhege

Minete ya 15

- 1 Kha vha dzudze vhagudi kha methe musi ḁuvha ḽi tshi vho khunyelela.
- 2 Kha vha vhe na dzulo ḽa u sedzulusa luambo vhege inwe na inwe. Vha nga nanga u vanganya u gudiwa ha Luambo lwa Hayani na Luambo lwa Nyengedzedzo lwa U thoma kha u sedzulusa uhu.
- 3 Vha elelwe u tendela vhagudi vha tshi 'Rembuluwa vha Amba' na u rera nga phindulo dzavho nga vhavhili/vhe na phathinara dzavho. Zwo no ralo, kha vha nange vhagudi vha si gathi uri vha vhudze-vho kḽasi yoḁhe phindulo dzavho.
- 4 Kha vha shumise mbudziso ḁuḁhuwedzi dzine dza ḁo sumba ndila therisano iyi i no kwama zwa luambo:
 - a Thero ya luambo ya vhege yashu yo vha ifhio?
 - b Ndi zwiḁori zwifhio zwe ra vhala roḁhe?
 - c Maipfi a vhege e a ni takadzesa ndi afhio?
 - d No guda mini kha zwiḁori zwe ra vhala?
 - e Ro ḽwala nga mini ino vhege?
 - f Muḽwalo waḁu wo khwiḽifhala nga ndilade ino vhege?
 - g Kuvhalele kwaḁu kwo khwiḽifhala nga ndilade ino vhege?
 - h Ndi zwifhio zwine na ḁihudza ngazwo kha ino vhege?
- 5 Tsha u khunyeledza, kha vha vhudze vhagudi vha elekanye nga zwithu zwivhili zwine vha ḁo zuwela vha hayani malugana na zwe vha guda tshikoloni kana zwe vha ḁikhwiḽisa khazwo tshikoloni ino vhege.

Kha vha vhe na nzhele: Maitete haya a u ḁiingamela na u ḁitola a na ndeme khulwane sa tshipida tsha u guda. Vha songo fanywa vho pfuka nyito iyi ya vhege nga vhege.

Gireidi ya 2
THEMO YA 3
Vhege ya

6

THERO:
Zwiḽiwa zwi
ḽeaho mutakalo

Ndugiselo Dza Kiḽisani

- 1 Musi vhege inwe na inwe i tshi thoma, kha vha vhe na vhuṭanzi uri kiḽasirumu yavho yo kuna nahone zwithu zwo vhekanywa zwavhuḽi.
- 2 BODO DZA U ṬANA kha dzi shandulwe na u engedzedza zwithu zwine zwa si tsha vha na mushumo zwi bvisiwe, vha zwi vhulunge nga vhuronwane.
- 3 Vho no fhedza, kha vha lugise maipfi a garaṭaṭhaṭhaṭha/garaṭambali/garaṭatai na zwifanyiso zwa maipfi a thero zwine vha ḽo ṭoḽa u zwi shumisa.
- 4 Kha vha itendugiselo dza zwiteṭwa zwine vha ḽo zwi shumisa kha luvhondo lwavho lwa thero na ṭafula/khona, zwine zwa ḽo takadza vhagudi: sa tsumbo: Zwifanyiso zwa zwineke zwa zwiḽiwa zwi neaho mutakalo zwa vhagudi, resipi dzo leluwaho dza zwiḽiwa zwi neaho mutakalo.
- 5 Kha vha ite ṭhoḽisiso kha inthanethe vha tshi ita ndugiselo dza thero. Sa tsumbo: Phiramidi ya zwiḽiwa zwo fhambanaho.
- 6 Vha vhe na vhuṭanzi uri bugu dza vhagudiswa dza ndowedzo na Bugu dza Mishumo dza DBE dzi a lulamiswa dzoṭhe, dza vhewa zwavhuḽi he dza tea u dzula hone.
- 7 Kha vha vhe na vhuṭanzi uri bugu dzoṭhe khulwane, bugunanguludzwa na bugu dza ḽaiburari ya kiḽasini dzo dzula nga ngona.

Nyito Dza U Inga

Hedzi ndi nyito dzine dza nga shumiswa sa mishumo ine vhagudi vhane vha ṭavhanya u fhedza mishumo yavho vha ita KANA dzine vha dzi shumisa musu vha tshi khou linga vhagudi.

Nyito ya 1: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 2: Siatari ḽa 24 na 25, Kha ri vhale.

Nyito ya 2: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 2: Siatari ḽa 26, Kha ri shume

Nyito ya 3: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 2: Siatari ḽa 27 na 28, Kha ri vhale.

Nyito ya 4: Kha vha ole tshifanyiso tsha zwiḽiwa zwi re na phurotheini zwine vha takalela u zwi ḽa!

Musumbuluwo

Nyito Dza Oraĵa

Minete ya 15

KHA VHA DIVHADZE THERO: U SWIKELELA NDIVHOTHANGELI (VHEGE YA VHUVHILI YA THERO)

- 1 Kha vha sumbedze vhagudi tshifanyiso tsha gwati ĵa Bugu Khulwane: **Thengiso ya makumba**
- 2 Kha vha vhudze vhagudi uri ri khou thoma thero ntswa i no pfi: **Zwiliwa zwi neaho mutakalo**
- 3 Kha vha ole tshidanga tshi re na dzina ĵa **thero** vhukati ha bodo ya tshoko.
- 4 Kha vha vhudzise vhagudi vha ri: *Ndi zwifhio zwine na vho zwi divha nga thero iyi?*
- 5 Kha vha n̄wale mihumbulo ya vhagudi kha mepe wa mihumbulo. Kha vha vhee mihumbulo i no fana fhethu huthihi.
- 6 Arali vhagudi vha tshi khou kundelwa u fhindula, kha vha vha vha vhudzise mbudzisoṭhuṭhuwedzi dzi tevhelaho:
 - a Ri wana gai zwiliwa zwi neaho mutakalo?
 - b N̄eani zwigwada zwa zwiliwa?
 - c Ndi ngani zwi zwa ndeme u ĵa zwiliwa zwi neaho mutakalo?

DIVHAMAIPFI A THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa SIVA (PATS.)
- 2 Kha vha t̄ane ipfi na tshifanyiso kha Bodo ya Divhamaipfi ya Thero.
 - U kunguedza
 - khunguedzo
 - saina

Maipfi	Maitele
Ro dzhenelwa! Ro dzhenelwa!	<i>Zwanḡa zwoṭhe zwi nṯha ha ṯhoho. Vha tshi khou vhidzelela.</i>
Dwadze ĵo dzhena tshoṯhe!	<i>Vha sumbedze maitele a u dzhena</i>
Ri shavhelafhi iwe vhathu?	<i>Kha vha nge vha khou shavha/gidima</i>
Ĵo ṯanganya ĵifhasi;	<i>U banganya zwanḡa zwi tshi sumbedza zwoṯhe</i>
Kha ri shavhele dzinduni	<i>Kha vha edzisele u dzhena nḡuni.</i>
Kha riṅe a si dada,	<i>Vha dzinginise muvhili vha tshi dzungudza na zwanḡa</i>
Ri divha zwi ne ra ita,	<i>Kha sumbedze zwanḡa vho zwi vula.</i>
Zwiliwa zwa pfushi ndi ĵone dzanga,	<i>Kha vha sumbedze u ĵa tshithu</i>

Muḽwalo

Minete ya 15

- 1 Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu dzavho dza ḽdowedzo.
- 2 Kha vha ite muvhidzelo wa mibvumo na maipfi a tevhelaho uri vhagudi vha a ḽwale nga u pomba:
 - a Ii Ii Ii...
 - b Gg Gg Gg...
 - c ima
 - d imela
 - e ila
 - f ifa
 - g gaga
 - h guma
 - i gulu
 - j gamu
- 3 Tshi no tevhela, kha vha vhudze vhagudi uri vha shumise penisela dza muvhala kha u lulamisa mishumo yavho vhone vhaḽe.
- 4 Kha vha ḽwale mibvumo na maipfi zwi tshi vhone kha bodo ya tshoko.
- 5 Kha vha kuvhanganye bugu dza vhagudi musi tshikolo tshi tshi bva, vha sedze uri ndi nnyi ane a lila thuso iḽwe.

PHUROGIREME YA U ḽHADUKANYA MUḽWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

Fhungo: _____

U Vhala (Khathihi) Na Vhagudi:

Minete ya 15

Thangelauvhala

TSHIḽIRATHEDZHI TSHA U PFESESA: U BVUMBA

- 1 Kha vha dzudze vhagudi kha methe/khaphethe u itela uri vha kone u vhona Bugu Khulwane.
- 2 Kha vha vule Bugu Khulwane vha ye kha tshiḽori tsha: **Thengiso ya makumba**
- 3 Kha vha ite nyendelazwifanyiso ya siaḽari liḽwe na liḽwe, vha tshi vhudzisa vhagudi uri vha vhona u nga hu khou bvelela mini.

- 4 Kha vha thuse vhagudi u tumejanya zwifanyiso, u itela uri vha kone u pfesesa zwavhuḁi uri tshiḁori itshi tshi amba nga mini.
- 5 Kha vha ḁivhadze vhagudi ḁivhamaipfi ntswa kha zwipiḁa zwo teaho zwa tshiḁori.
- 6 Kha vha vhale tshiḁori tshoṱhe nga khathihi, vha sa imi.

U Nwala:

Minete ya 30

U Pulana Na Mvetamveto

T̄HOHO: Kha vha n̄wale nga musi we vha lingedza tshiliwa tshiswa, tshe vha vha sa athu tshi ḁa na ḁiḁwe ḁuvha, na tshine vha ṱoḁa u tshi lingedza ḁiḁwe ḁa maḁuvha.

MUSHUMO: Kha vha n̄wale pharagirafu mbili nga ha u lingedza u ḁa tshiliwa tshiswa. Pharagirafu ya u thoma I tea u vha nga tshifhinga tshi fhiraho. Pharagirafu ya vhuvhili I tea u vha nga tshifhinga tshi ḁaho.

NDUGISELO:

- Vha sa athu thoma nyito ya u n̄wala, kha vha n̄wale mvetomveto ye vha dzudzanya kha bodo ya tshoko.
- kha vha n̄wale mvetomveto ye vha dzudzanya kha bodo ya tshoko vha katele fhungo lithihi kana mavhili o khakheaho.

MUTEVHEMUṬOLI WA U DZUDZANYA:

- 1 Ndo n̄wala nga zwine nda vhona zwi tshi nga khwiḁisisa vhadzulapo vha hashu kana u khwiḁisa shango ḁashu?
- 2 Ndo n̄wala mafhungo a re na mitaladzi ya 6–8?
- 3 Ndo peḁḁa maipfi nga ndila kwae?
- 4 Ndo thoma fhungo ḁiḁwe na ḁiḁwe nga ḁedere danzi?
- 5 Ndo shumisa zwiga zwa u vhala zwo teaho mafheleloni a fhungo ḁiḁwe na ḁiḁwe?

U EDZISELA/U MODEḁA KUI TELE KWA U DZUDZANYA: (N̄NE NDI ITA ...)

- 1 Kha vha vhalele n̄ṱa mutevhemuṱoli wa u dzudzanya kha vhagudi.
- 2 Tshi tevhelaho, kha vha vhalele n̄ṱa mvetomveto kha vhagudi.
- 3 Kha vha lavhelese mutevhemuṱoli, vha sumbedzele arali mvetomveto yavho I yone, kana I tshi ṱoḁa u khakhululwa kana u khwiḁiswa.
- 4 Kha vha edzisele kana u modeḁa kuitele kwone kha vhagudi.

VHAGUDI VHA FHEDZISA KUI TELE KWA U DZUDZANYA/ANḁADZA (VHOIWE NI ITA)

- 1 Kha vha n̄ee vhagudi bugu dza n̄dowedzo.
- 2 Kha vha vhudze vhagudi vha wane mvetomveto ya mushumo wavho wa u n̄wala.

- 3 Tshi tevhelaho, kha vha vhudze vhagudi vha lavhelese mutevhemuṭoli, vha sumbedzele arali mvetomveto yavho I yone, kana I tshi ṭoḽa u khakhululwa kana u khwiṅiswa.
- 4 Musi vhagudi vha tshi khou ṅwala, kha vha monamone na kiḽasi vha ite khuvhanganotshihadu na vhagudi- vha ite vhungoho ha uri vha shume na zwigwada zwo fhambanaho kha mushumo muṅwe na muṅwe wa u ṅwala.
- 5 Kha vha sedzese kha vhukhaki vhune vhagudi vha anzela u vhu ita musu vha tshi ṅwala.
- 6 Kha vha vhudze vhagudi vha thetshese vha dovhe vha sedzese musu vhone vha tshi khou ṅwala kha bodo ya tshokho vhukhaki vhune vhagudi vha anzela u vhu ita.
- 7 Kha vha sumbedze vhagudi u khakhulula vhukhaki uhu.

5 Thangule 2020

Pharagirafu yanga: Mvetomveto

T
Tshinwe tshifhinga nao vhuḽa naḽ
lingeaza zwiḽiwa zwa matshina.
Nai sa aṭṭu thetshela nao vha nai tshi
humbula u nga nai nga si zwi fune. Na
uri zwi nga si dife.
Zwo vha zwi tsi khou difhesa.
Mafheleloni nao zwi funda. Nao vha nai
tsi ṭoḽa na u engeaza.

N
Nai kou ṭoḽa u lingeaza Pasta.
Nai humbula u ngaṭṭo dife.
Nai ṭoḽa u I lingeaza ngauri thama
yanga u a I takala.
Nai takala u lingeaza zwiḽiwa zwiḽwa
ngauri zwi a takaza u lingeaza
zwithu zwiḽwa!

U Vhala Ha Tshigwada Hu Na U Sumbiwa Ndila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yothe, muñwe na muñwe e na **Bambiri la U shumela la U vhala 6.**
- 2 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 1** ya **Musumbuluwo.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha-u-Vhala.**
- 6 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 2** ya **Musumbuluwo.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dadze tshitevhelelangudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshelesa, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

ḽavhuvhili

U ṽalukanya Mibvumo Na Foniki:

Minete ya 15

Kha Vha ḽivhadze Mibvumo Na Maipfi Maswa

KHA VHA ḽIVHADZE MUBVUMO

- 1 Kha vha bule mubvumo vha imise garaṽatai: /h/
- 2 Kha vha bule mubvumo uyo vha nee vhagudi ndaela ya uri vha dovhohole x 3.
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Ni a ḽivhavho maṽwe maipfi a thomaho nga mubvumo /h/ ?
- 4 Kha vha ite tsukamihumbulo ya maipfi vhe na vhagudi, sa: **hola, hafu, hama**

KHA VHA ḽIVHADZE MAIPFI MASWA

- 1 Kha vha bulele nṽha ipfi ḽiṽwe na ḽiṽwe, ḽi tshi pfala, musi vha tshi khou ṽana garaṽathanwa/garaṽambali: **huma, humi, hola, hafu, hama**
- 2 Kha vha zwi sumbedze vhagudi musi vha tshi khou ralo u zwi bula.
- 3 Kha vha humbele vhagudi uri vha dovhohole maipfi vha tshi edzisela vhone.
- 4 Kha vha nambatedze garaṽathanwa dza maipfi aya kha Bodo ya U ṽana Mibvumo.

PHUROGIREME YA U ṽHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

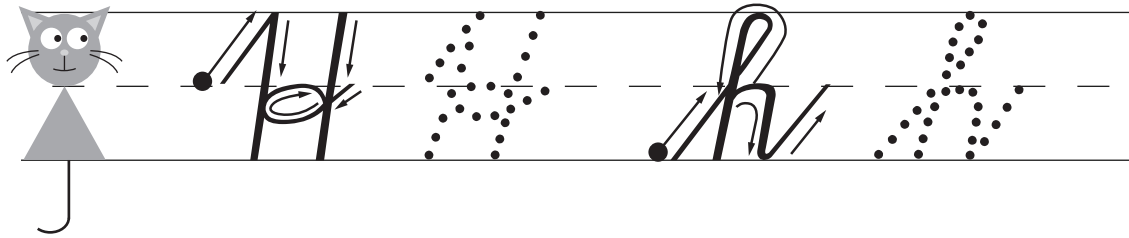
Muṽwalo:

Minete ya 15

Kha vha ṽwale ma(ḽedere) maswa (ḽiswa)/maipfi maswa/mafhungo maswa

- 1 Kha vha funze vhagudi kuṽwalele kwone kwa maḽedere maṽtuku na ma(ḽederedanzi): **Hh**
- 2 Kha vha sumbedzele kuṽwalele kwa (ma)ḽedere kwa vhagudi vha no shumisa tshanḽa tsha u ḽa vha tovhedze nga kwa vhane vha shumisa tshanḽa tsha monde.
- 3 Vha kone u vhudza vhagudi u shuma shuma na phathinara dzavho vha ṽwale (ma) ḽedere kha miṽana yavho vha tshi shumisa minwe.
- 4 Nga murahu, kha vha vhudze vhagudi vha ṽwale (ma)ḽedere kha desike dzavho nga minwe.

- 5 Tsha u khunyeledza, kha vha sumbedze vhagudi hafhu kuñwalelwe kwa (ma)ḽedere na maipfi kha bodo ya tshoko.
- 6 Vhagudi vha tea u ñwalula mibvumo/maipfi/mafhungo buguni dzavho.

 huma

 humi

 hola

 hafu

 hama

PHUROGIREME YA U ṬHADUKANYA MUÑWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

Fhungo: _____

U vhala (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

U vhala ha U ranga

ZWIṬIRATHEDZHI ZWA U PFESESA: U HUMBULELA

Liṅwalwa	U vhala ha U ranga (U elekanya nga U amba)
<p><u>Thengiso ya makumba</u></p> <p>Makhulu wa Rhulani vha na khuhu nnzhi. 'Khuhu dza Gugu dzo kudzela 'makumba manzhi. Gugu vha dzula vha tshi ri, 'Makumba o ḽala nga phurotheini!</p> <p>Rhulani na murathu wawe Rudzani vha ḽa makumba nga vhuragane. Tshiṅwe tshifhinga, vha ita na u ḽa vhuswa na makumba nga tshiswiṭulo. Vha ita vha tshi dzumba makumba dzharatani.</p>	<p>Ndi a humbulela uri hangei muṭani wa ha Rhulani vha na makumba manzhi ane a vha balela.</p>
<p>Liṅwe ḽuvha Rhulani na khonani yawe Dakalo vha tshi khou gidima vha tshi mona na nnḽu, Rhulani a mbo ḽi kanda kumba a songo zwi vhona. O mbo ḽi pfa kwasha. 'Uu! Rhulani u ṭavha mukosi musi a tshi khou takusa mulenzhe a vhona marikiriki a tshi khou ṅembelela kha tshienda tshawe. Musi Rhulani a tshi sumbedza Gugu marikiriki are kha tshienda tshawe, vho sea. Vho amba vha ri, 'Hedzi khuhu dzi sa ḽivhalei dzi kudzela makumba huṅwe na huṅwe!</p>	<p>Ndi humbulela uri muṭa wa ha Rhulani u na makumba ane vha balelwa u a fhedza ngauri a zwi vhuyi zwa sinyusa Gugu naho Rhulani o kwasha ḽithihi!</p>
<p>Nga madekwana, Dakalo o lindela tshilalelo. Gugu vho avha vhuswa na makumba.</p> <p>'Makumba o ḽala phurotheini na u ita uri ni vhe na maanḽa! Vho zwi amba vha tshi khou ṅekedza phulethi.</p> <p>Dakalo a thoma a ima nyana. O vha a sa takaleli u ḽa. 'Makumba haya a a ḽifha!' ndi makhulu vha no ralo. 'A thi tou funa makumba fhedzi haya a ḽifhisa zwiṅwevho! 'Haya a bva kha khuhu dza hashu! Ndi Rhulani a tshi ṭalutshedza.</p>	<p>Ndi humbulela makumba a bvaho kha khuhu dza Gugu a ḽifha u fhambana na ane a rengisiwa mavhengeleni.</p>
<p>Vho no vuwa, gugu vho dzula vhe vhoṭhe. Vho vha vha tshi khou humbula nga makumba haya o ḽadzaho dzharatani. Vho humbula nga ha marikiriki a makumba kha mulenzhe wa Rhulani. Vho humbula nga ha phuretheini dzo ḽalaho kha makumba. Vho humbula nga zwe Dakalo a amba. Nga u ṭavhanya, vha ḽelwa nga muhumbulo.</p>	<p>Ndi ḽivhudzisa uri muhumbulo wavho u nga vha u ufhio?</p>

L̥inwalwa	U vhala ha U ranga (U elekanya nga U amba)
<p>Musi Rhulani a tshi swika hayani masiari a tevhelaho a tshi bva tshikoloni, o wana Gugu vhe tsimuni na hamula, zwibigiri, zwipali zwa khuni na tsimbi na tshikoṭikoṭi tsha kale tsha pennde.</p> <p>A mbo vhudzisa u ri, 'Vha khou ita mini?'</p> <p>'Ndi khou fhaṭa tshitumba tsha khuhu. A ri tsha ḑo wana makumba o balangana na dzharata yoṭhe na luthihi, ngauri ri khou ya u thoma bindu ḑa u a rengisa! Arali khuhu dza dzula tshitumbani matsheloni oṭhe, dzi ḑo kudzela makumba adzo nga ngomu.'</p>	<p>Ndi humbulela uri muhumbulo wa Gugu ndi wa u thoma bindu ḑa makumba, ngauri vha na makumba manzhi vha sa a shumisi.</p>
<p>'Ri tea u vha na khungedzelo uri vhatu vha zwi ḑivhe uri ri rengisa makumba!' Ndi Rhulani a tshi amba. Rhulani a dzhia kupali kwa luhuni kha dzanda a vula tshikoṭikoṭi tsha pennde. 'Ni songo hangwa u ṛwala uri makumba a na phurotheini.'</p> <p>Ho amba Gugu. A ita khungedzelo yawe: <i>Ri sengisa makumba maswa a u ḑifha! O ḑalaho pfushi dza phurotheini!</i></p> <p>O pennda khuhu na makumba kha khungedzelo uri a kunge muṛwe na muṛwe</p>	<p>Ndi humbulela uri Rhulani u humbula uri bindu ḑa makumba ndi ḑavhuḑi ngauri u ṭoḑa u thusa!</p>
<p>Tshifhinga tsha musi Rudzani a tshi swika a tshi bva tshikoloni, tshitumba tsho vha tsho no fhela. Gugu na Rhulani vho vha vha tshi vho vhea khungedzelo.</p> <p>'Ri khou thoma bindu ḑa u rengisa makumba!' Rhulani a tshi vhudza murathu wawe.</p> <p>'Khungedzelo hei yo naka, fhedzi i ḑo vhonwa nga vhatu vho no tshimbilela ngeno fhedzi. O fhindula ari, 'Ndi ḑo ita zwibambiri zwine ra ḑo ṛea vhatu!'</p> <p>O dzhia tshitake tsha mabambiri na khirayoni dzawe. O fhedza vhusiku hoṭhe a tshi khou ola zwibambiri zwa u naka zwi no ḑo fhiwa vhatu.</p> <p>'Ni songo hangwa u kungedzela uri makumba o ḑala phurotheini!' Ndi Gugu vha no ralo.</p>	<p>Ndi humbulela uri na Rudzani u humbula uri thengiso ya makumba ndi yavhuḑi.</p>
<p>'Ndi ḑivha iṛwe nḑila ine ra nga ita khungedzelo ya makumba ashu,' Ho amba Gugu. Vho Tshivhase vha amba na muṛwe na muṛwe. Ndi ḑo vha fha maṛwe makumba. U ri vha kone u hashu iḑi fhungo!'</p> <p>'Vha songo hangwa u vha vhudza uri makumba o ḑala phurotheini!' Ndi Rhulani a no amba musi Gugu vha tshi khou bva nga muṛango.</p>	

ḽiṅwalwa	U vhalala ha U ranga (U elekanya nga U amba)
Hu sa athu fhela maḽuvha mangana, ho mbo ḽi vha na u omba omba vothini. Vho vha vhe mme a Dakalo. 'Ndo pfa uri vha khou rengisa makumba,' Ndi musi vha tshi amba, 'Dakalo uri ndi tea u renga makumba avho madzuloni ha a vhengeleni!' Ndi khou hambela u fhiwa dozeni (fumi na mavhili), vho fara tshelede yavho.	Ndi humbulela uri mme a Dakalo ndi vhone murengi wa u thoma.
Vho no ṅuwa, Rhulani u vhudzisa Gugu uri vha ḽo itani nga tshelede. Gugu vha ri, 'Ndi hambula uri ri aluse bindu ḽashu.' Kha ri vhulunge ri ḽo kona u renga mbeu uri ri kone u rengisa miroho yo ḽalaho vithamini. Ndi tshakha dzifhio dza miroho dzine na takalela u thusa u ṅavha?	Ndi humbulela uri Gugu vha takalela muhumbulo wa u tshimbidza mabindu, ngauri vha ṅoḽa u aluwa u fhira kha makumba fhedzi

Mbudziso thevheli	Phindulo
Rhulani o kanda kha mini?	O kanda kha kumba henefha dzharaṅani.
Rhulani o ṅwala mini kha khungedzelo yawe?	O ṅwala, ' <i>Ri sengisa makumba maswa a u ḽifha! O ḽalaho pfushi dza phurotheini!</i> ' Kha khungedzelo yawe.
Mbudziso ya ndi nga mini/ndi nga'ni?	Phindulo ndavhelelwa
Ndi nga'ni gugu wa Rhulani vho dzhia tsheo ya u thoma bindu ḽa makumba?	<ul style="list-style-type: none"> • Ngauri vho vha vhe na makumba manzhi. • Ngauri vho zwi vhona uri vha khou tambisa makumba. • Ngauri Dakalo o amba ṅḽila ine makumba a ḽifha ngayo. • Ngauri vho zwi ḽivha uri vhathu vha muvhundu wa havho vha ḽo vhuyelwa nga makumba maswa, a na mutakalo.

U Vhala Ha Tshigwada Hu Na U Sumbiwa Ndila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kīlasi yothe, muñwe na muñwe e na **Bambiri la U shumela la U vhala 6.**
- 2 Kha vha talutshedze kīlasi yothe **Nyito ya 1** ya **Lāvuhvili.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha-u-Vhala.**
- 6 Kha vha talutshedze kīlasi yothe **Nyito ya 2** ya **Lāvuhvili.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dadze tshitevhelela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshesela, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

ḽavhuraru

Nyito Dza Oraḽa

Minete ya 15

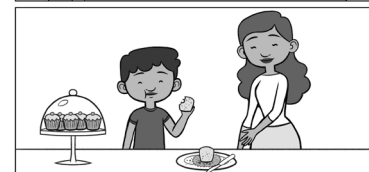
ḽIVHAMAIPFI YA THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa SIVA (PATS.)
- 2 Kha vha tane ipfi na tsumbedzelo kha Bodo ya ḽivhamaipfi ya Thero.
 - muswa
 - ola
 - fulaya

Maipfi	Maitele
Ro dzhenelwa! Ro dzhenelwa!	Zwanḽa zwoḽhe zwi nḽha ha ḽhoho. Vha tshi khou vhidzelela.
Dwadze ḽo dzhena tshoḽhe!	Vha sumbedze maitele a u dzhena
Ri shavhelaḽni iwe vhatu?	Kha vha nge vha khou shavha/gidima
ḽo ḽanganya ḽifhasi;	U banganya zwanḽa zwi tshi sumbedza zwoḽhe
Kha ri shavhele dzinḽuni	Kha vha edzisele u dzhena nḽuni.
Kha riḽe a si dada,	Vha dzinginise muvhili vha tshi dzungudza na zwanḽa
Ri ḽivha zwi ne ra ita,	Kha sumbedze zwanḽa vho zwi vula.
Zwiḽiwa zwa pfushi ndi ḽone dzanga,	Kha vha sumbedze u ḽa tshithu

VHUTSILA HA U ANETSHELA ZWIḽTORI (VHEGE YA VHUVHILI YA THERO IYI)

- 1 Kha vha fhandekanye vhagudi vha bve zwigwada zwiḽtuku.
- 2 Kha vha fhe tshigwada tshinwe na tshinwe kopi ya zwifanyiso zwa vhutsila ha u anetshela zwiḽtori.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi uri vha elekanye nga tshḽtori tshine tsha yelana na zwifanyiso.
- 4 Kha vha nee vhagudi minete muthithi kana mivhili uri vha elekanye nga mihumbulo yavho.
- 5 Tshi tevhelaho, vhagudi vha re kha tshigwada vha fanela u sielesana, muḽwe na muḽwe wavho a tshi anetshela tshḽtori tshawe.
- 6 Kha vha humbudze vhagudi uri zwiḽtori zwavho zwi tea u vha zwi na vhusiki, zwa dovha hafhu zwa yelana na zwifanyiso!
- 7 Kha vha humbudze vhagudi uri vha thetshesele zwiḽtori zwa vhanwe nga vhuronwane.
- 8 Kha vha livhuhe vhagudi nge vha anetshelavho vhanwe ngavho zwiḽtori zwavho.

U Ṭalukanya Mibvumo Na Foniki:

Minete ya 15

Kha Vha Ḑivhadze Mibvumo Miswa Na Maipfi Maswa

KHA VHA ḐIVHADZE MUBVUMO

- 1 Kha vha bule mubvumo vha imise garaṭatai: /ḑ/
- 2 Kha vha bule mubvumo uyo vha vhudze vhagudi vha u dovholole x 3.
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Ni a ḑivhavho maṅwe maipfi a thomaho nga mubvumo /ḑ/ ?
- 4 Kha vha ite tsukamihumbulo ya maipfi vhe na vhagudi, sa: **damu, doba, dada**

KHA VHA ḐIVHADZE MAIPFI MASWA

- 1 Kha vha bulele nṭha ipfi liṅwe na liṅwe, li tshi pfala, musi vha tshi khou ṭana garaṭathanwa/garaṭambali: **dada, dudu, damu, deme, doba**
- 2 Kha vha zwi sumbedze vhagudi musi vha tshi khou ralo u zwi bula.
- 3 Kha vha humbele vhagudi uri vha dovholole maipfi vha tshi edzisela vhone.
- 4 Kha vha nambatedze garaṭathanwa dza maipfi aya kha Bodo ya U ṭana Mibvumo.

PHUROGIREME YA U ṬHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

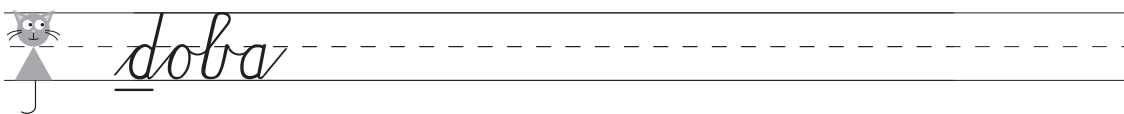
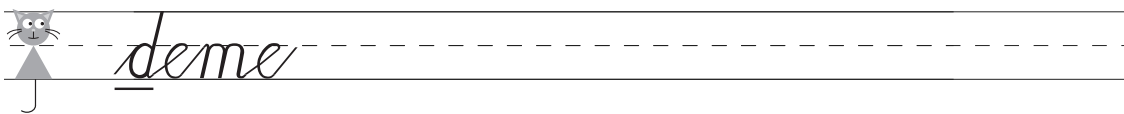
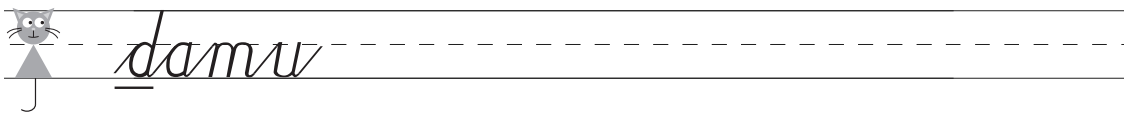
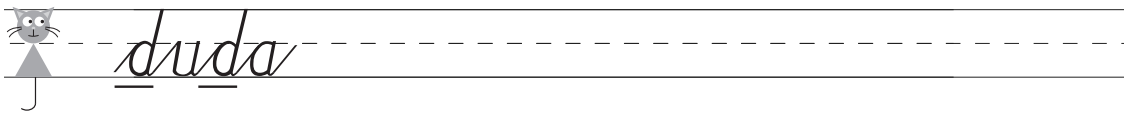
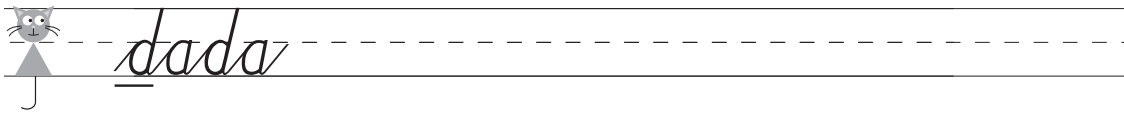
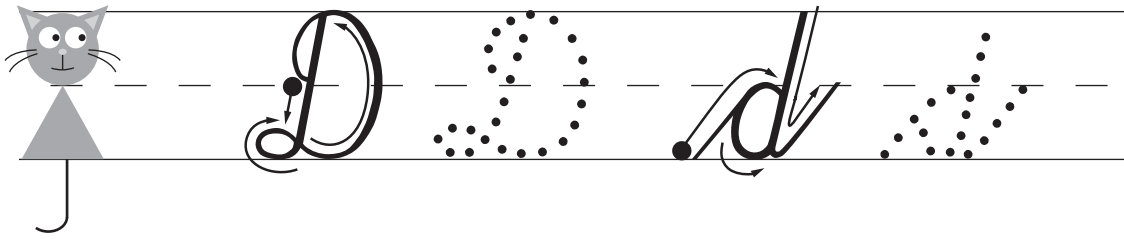

Muṅwalo:

Minete ya 15

Kha vha ṅwale ma(ḑedere) maswa (ḑiswa)/maipfi maswa/mafhungo maswa

- 1 Kha vha funze vhagudi kuṅwalele kwone kwa ma(ḑederedanzi) na maṭuku na: **Dd**
- 2 Kha vha sumbedzele kuṅwalele kwa (ma)ḑedere kwa vhagudi vha no shumisa tshanda tsha u ḑa vha tovhedze nga kwa vhane vha shumisa tshanda tsha monde.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi vha shume na phathinara dzavho vha ṅwale (ma)ḑedere kha miṭana yavho vha tshi shumisa minwe.
- 4 Nga murahu, kha vha vhudze vhagudi vha ṅwale (ma)ḑedere kha desike dzavho nga minwe.
- 5 Tsha u khunyeledza, kha vha sumbedze vhagudi hafhu kuṅwalelwe kwa (ma)ḑedere na maipfi kha bodo ya tshoko.
- 6 Vhagudi vha tea u ṅwalula mibvumo/maipfi/mafhungo buguni dzavho.

PHUROGIREME YA U ṪHADUKANYA MUṄWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

Fhungo: _____

U Nwala:

Minete ya 30

U Anḡadza Na Makumedzwa

T̄HOHO: Kha vha n̄wale nga musi we vha lingedza tshil̄iwa tshiswa, tshe vha vha sa athu tshi l̄a na l̄in̄we ḡuvha, na tshine vha t̄oḡa u tshi lingedza l̄in̄we l̄a maḡuvha.

MUSHUMO: Kha vha n̄wale pharagirafu mbili nga ha u lingedza u l̄a tshil̄iwa tshiswa. Pharagirafu ya u thoma I tea u vha nga tshifhinga tshi fhiraho. Pharagirafu ya vhuvhili I tea u vha nga tshifhinga tshi ḡaho.

FUREME/MUHANGA WA U N̄WALA:

Tshiḡwe tshifhinga ndo vhuya nda lingedza...

Ndi sa a thu lingedza, ndo...

Muthetshelo wa hone wo vha ...

Mafheleloni...

Ndi ḡo lingedza...

Ndi humbula uri dzi nga vha dzi / vha ḡo lingedza...

Ndi ḡo dzi lingedza / vhone...

Ndi takalela / A thi takaleli u lingedza zwil̄iwa zwiswa ngauri...

NDUGISELO: Vha sa athu thoma nyito ya u n̄wala, kha vha n̄wale mvetomveto ye vha dzudzanya nga Musumbuluwo kha bodo ya tshoko.

U EDZISELA/U MODELA KUI TELE KWA U DZUDZANYA: (N̄NE NDI ITA ...)

- 1 Kha vha humbudze vhagudi uri nga Musumbuluwo ro shumisa mutevhemuḡoli u dzudzanya mvetomveto.
- 2 Tshi tevhelaho, kha vha humbudze vhagudi uri namusi ri ḡo anḡadza na u n̄ea makumedzwa a u fhedzisa a tshipiḡa tsha maḡwalwa ashu.
- 3 Kha vha sumbedze vhagudi uri vhone vha n̄walulula hani tshipiḡa tsha maḡwalwa avho, vha n̄wale na t̄hoho na deithi.

VHAGUDI VHA FHEDZISA KUI TELE KWA U ANḡADZA (VHOIWE NI ITA...)

- 1 Kha vha n̄ee vhagudi bugu dza nḡowedzo.
- 2 Kha vha n̄ee vhagudi ndaela ya u n̄wala deithi na t̄hoho: **U thusa vhadzulapo**
- 3 Kha vha vhudze vhagudi vha n̄walulule zwavhuḡi tshipiḡa tsha u fhedzisa tsha maḡwalwa avho, hu si na u khakha.
- 4 Arali hu na tshifhinga vhagudi vha nga ola muolo nga u t̄avhanya.

- 5 Musi vhagudi vha tshi khou ḽwala, kha vha monamone na kilasi vha thuse vhagudi vhane vha khou kundelwa.

VHAGUDI VHA NEA MAKUMEDZWA A MAḽWALWA AVHO

- 1 Kha minete miḽanu yo salaho ya ngundo, kha vha vhudze vhagudi vha vhee penisela fhasi.
- 2 Kha vha vhudze vhagudi vha rumbuluwe vha ambe, vha vhalelane maḽwalwa avho na phathinara.
- 3 Musi vhagudi vho no fhedza nga izwo, kha vha vhidze mugudi muthihi kana vhagudi vhavhili vha ḽe vha vhalele kilasi maḽwalwa avho.
- 4 Kha vha vhe na vhagudi vhane vha khou ḽwala vha mone na kilasirumu. Hezwi zwi thusa uri vhaḽwe vhagudi vha vhe vha tshi khou vhalavhaḽwe vha tshi khou ḽwala na uri vha ite nyambedzano vha tshi khou shumisa ḽivhamaipfi maswa.

12 Thangule 2020

U lingedza zwiḽiwa zwiḽwa

Tshinwe tshifhinga nao vhuḽa naḽ
lingedza zwiḽiwa zwa Matshaina.
Nai sa athu thetshela nao vha nai
tshi humbula u nga nai nga si zwi
fune. Na uri zwi nga si ḽifhe.
Zwo vha zwi tshi khou ḽifhesa.
Mafheleleloni nao zwi funa. Nao vha
nai tshi ḽoḽa na u engedza.

Nai khou ḽoḽa u lingedza Pasta.
Nai humbula u nga I ḽo ḽifha.
Nai ḽoḽa u I lingedza ngauri ḽhama
yanga u a I takalela.
Nai takalela u lingedza zwiḽiwa
zwiḽwa ngauri zwi a takadza u
lingedza zwithu zwiḽwa!

U Vhala Ha Tshigwada Hu Na U Sumbiwa Ndila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yothe, muñwe na muñwe e na **Bambiri la U shumela la U vhala 6.**
- 2 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 1** ya **Lavhuraru.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha-u-Vhala.**
- 6 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 2** ya **Lavhuraru.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dadze tshitevhelela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshesela, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

ḽavhuṅa

U ṽalukanya Mibvumo Na Foniki:

Minete ya 15

U Fhandekanya Na U ṽanganya

NṅE NDI...

- 1 Kha vha thome nga ngudo ya ḽavhuvhili.
- 2 Kha vha bule ipfi: **hola**
- 3 Kha vha fhandekanye ipfi ḽi bve mibvumo yo imaho nga yoṽhe: /h/-/o/-/l/-/a/
- 4 Kha vha bule mubvumo wa u thoma wa ipfi ḽo: /h/
- 5 Kha vha bule mubvumo wa vuvhili wa ipfi ḽo: /o/
- 6 Kha vha bule mubvumo wa vuvuraru wa ipfi ḽo: /l/
- 7 Kha vha bule mubvumo wa u fhedza wa ipfi ḽo: /a/
- 8 Kha vha ṅwale ipfi ḽo kha bodo ya tshoko: **hola**
- 9 Kha vha sumbedzele nga u sumba na u ṽanganya mibvumo uri vha sike ipfi: /ho/-/la/ = **hola**
- 10 Kha vha dovholole kuitele uku kha ipfi ḽi no bva kha ngudo ya ḽavhuraru: **dada**

RINE RI...

- 1 Kha vha thome nga ngudo ya ḽavhuvhili.
- 2 Kha vha bule ipfi: **humi**
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa u thoma wa ipfi ḽo ndi ufho? /h/
- 4 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa vuvhili wa ipfi wa ḽo ndi ufho? /u/
- 5 Kha vha bule mubvumo wa vuvuraru wa ipfi ḽo: /m/
- 6 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa u wa u fhedza wa ipfi ḽo ndi ufho? /i/
- 7 Kha vha humbele vhagudi vha fhandekanye ḽo ipfi ḽi bve mibvumo yo imaho nga yoṽhe: /h/-/u/-/m/-/i/
- 8 Kha vha ṅwale ipfi ḽo: **humi**
- 9 Vha vha vhudze vhagudi uri vha ṽanganyise mibvumo i re kha ipfi ḽo vha tshi zwi ita na vhone: /hu/-/mi/ = **humi**
- 10 Kha vha dovholole kuitele uku kha ipfi ḽi no bva kha ngudo ya ḽavhuraru: **deme**

PHUROGIREME YA U ṽADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U vhalā (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

U vhalā ha Vhuvhili

ZWIṬIRATHEDZHI ZWA U VHALA: U HUMBULELA

Liṅwalwa	U vhalā ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
<p><u>Thengiso ya makumba</u></p> <p>Makhulu wa Rhulani vha na khuhu nnzhi. 'Khuhu dza Gugu dzo kudzela 'makumba manzhi. Gugu vha dzula vha tshi ri, 'Makumba o ḡala nga phurotheini!'</p> <p>Rhulani na murathu wawe Rudzani vha ḡa makumba nga vhuragane. Tshiṅwe tshiffinga, vha ita na u ḡa vhuswa na makumba nga tshiswiṭulo. Vha ita vha tshi dzumba makumba dzharatani.</p>	<p>Ndi humbulela uri Gugu vha unḡa vhaḡuhulu vhavho nga makumba ngauri vha a zwi ḡivha uri a na pfushi.</p>
<p>Liṅwe ḡuvha Rhulani na khonani yawe Dakalo vha tshi khou gidima vha tshi mona na nnḡu, Rhulani a mbo ḡi kanda kumba a songo zwi vhona. O mbo ḡi pfa kwasha. 'Uu!' Rhulani u ṭavha mukosi musi a tshi khou takusa mulenzhe a vhona marikiriki a tshi khou ṅembelela kha tshienda tshawe. Musi Rhulani a tshi sumbedza Gugu marikiriki are kha tshienda tshawe, vho sea. Vho amba vha ri, 'Hedzi khuhu dzi sa ḡivhalei dzi kudzela makumba huṅwe na huṅwe!'</p>	<p>Ndi humbulela uri Khuhu dzi kudzela makumba manzhi a pfushi!</p>
<p>Nga madekwana, Dakalo o lindela tshilalelo.</p> <p>Gugu vho avha vhuswa na makumba.</p> <p>'Makumba o ḡala phurotheini na u ita uri ni vhe na maandā!' Vho zwi amba vha tshi khou ṅekedza phulethi.</p> <p>Dakalo a thoma a ima nyana. O vha a sa takaleli u ḡa. 'Makumba haya a a ḡifha!' ndi makhulu vha no ralo. 'A thi tou funa makumba fhedzi haya a ḡifhisa zwiṅwevho!' 'Haya a bva kha khuhu dza hashu!' Ndi Rhulani a tshi ṭalutshedza.</p>	
<p>Vho no vuwa, gugu vho dzula vhe vhoṭhe. Vho vha vha tshi khou humbula nga makumba haya o ḡadzaho dzharatā. Vho humbula nga ha marikiriki a makumba kha mulenzhe wa Rhulani. Vho humbula nga ha phuretheini dzo ḡalaho kha makumba. Vho humbula nga zwe Dakalo a amba. Nga u ṭavhanya, vha ḡelwa nga muhumbulo.</p>	<p>Ndi humbulela U kanda na u funa makumba ha Dakalo zwo ita uri gugu vha humbule kavhili nga makumba o dalesaho!</p>
<p>Musi Rhulani a tshi swika hayani masiari a tevhelaho a tshi bva tshikoloni, o wana Gugu vhe tsimuni na hamula, zwiḡigiri, zwiḡipali zwa khuni na tsimbi na tshikoṭikoṭi tsha kale tsha pennde.</p>	<p>Ndi humbulela uri Gugu vho vha vha sa ṭoḡi u dzula vha tshi khou tambisa makumba a na mutakalo a ḡifhaho, ngauri vho dzhia tsheo ya u ita tshanduko.</p>

ḽiḽwalwa	U vhalaha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
<p>A mbo vhudzisa u ri, 'Vha khou ita mini?'</p> <p>'Ndi khou fhaḽa tshitumba tsha khuhu. A ri tsha ḽo wana makumba o balangana na dzharḽa yoḽhe na luthihi, ngauri ri khou ya u thoma bindu ḽa u a rengisa! Arali khuhu dza dzula tshitumbani matsheleloni oḽhe, dzi ḽo kudzela makumba adzo nga ngomu.'</p>	
<p>'Ri tea u vha na khungedzelo uri vhathu vha zwi ḽivhe uri ri rengisa makumba!' Ndi Rhulani a tshi amba. Rhulani a dzhia kupali kwa luhuni kha dzanda a vula tshikoḽikoḽi tsha pennde. 'Ni songo hangwa u ḽwala uri makumba a na phurotheini.' Ho amba Gugu. A ita khungedzelo yawe: <i>Ri sengisa makumba maswa a u ḽifha! O ḽalaho pfushi dza phurotheini!</i></p> <p>O pennda khuhu na makumba kha khungedzelo uri a kunge muḽwe na muḽwe</p>	<p>Ndi humbulela uri Rhulani u tea u pfa o takalesa nga ha muhumbulo wa makhulu wawe wavhuḽi, ngauri o ita khungedzelo uri i thuse kha thengiso ya makumba.</p>
<p>Tshifhinga tsha musi Rudzani a tshi swika a tshi bva tshikoloni, tshitumba tsho vha tsho no fhela. Gugu na Rhulani vho vha vha tshi vho vhea khungedzelo.</p> <p>'Ri khou thoma bindu ḽa u rengisa makumba!' Rhulani a tshi vhudza murathu wawe.</p> <p>'Khungedzelo hei yo naka, fhedzi i ḽo vhone nga vhathu vho no tshimbilela ngeno fhedzi. O fhindula ari, 'Ndi ḽo ita zwibambiri zwine ra ḽo ḽeaho vhathu!'</p> <p>O dzhia tshitake tsha mabambiri na khirayoni dzawe. O fhedza vhusiku hoḽhe a tshi khou ola zwibambiri zwa u naka zwi no ḽo fhiwa vhathu.</p> <p>'Ni songo hangwa u kungedzela uri makumba o ḽala phurotheini!' Ndi Gugu vha no ralo.</p>	<p>Ndi humbulela uri na Rudzani o pfa o takalesa nga ha bindu ḽiswa ḽa Gugu ngauri o fhedza tshifhinga a tshi khou ita zwibambiri.</p>
<p>'Ndi ḽivha iḽwe ḽḽila ine ra nga ita khungedzelo ya makumba ashu,' Ho amba Gugu. Vho Tshivhase vha amba na muḽwe na muḽwe. Ndi ḽo vha fha maḽwe makumba. U ri vha kone u hashha iḽi fhungo!'</p> <p>'Vha songo hangwa u vha vhudza uri makumba o ḽala phurotheini!' Ndi Rhulani a no amba musi Gugu vha tshi khou bva nga muḽango.</p>	<p>Ndi humbulela uri zwi a thusa u ita khungedzelo ya bindu ḽiswa nga ḽḽila dzo fhambanaho nga hune na nga kona ngaho, ngauri Gugu vha ḽoḽa u hashha fhungo iḽi naho Rudzani o ita zwibambiri.</p>

Ḳinwalwa	U vhala ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
Hu sa athu fhela maḡuvha mangana, ho mbo ḡi vha na u omba omba vothini. Vho vha vhe mme a Dakalo. 'Ndo pfa uri vha khou rengisa makumba,' Ndi musi vha tshi amba, 'Dakalo uri ndi tea u renga makumba avho madzuloni ha a vhengeleni!' Ndi khou humbela u fhiwa dozeni (fumi na mavhili), vho fara tshelede yavho.	Ndi humbulela uri khungedzelo dzavho dzoḡhe nga ha makumba a na pfushi dzi khou thoma u shuma, ngauri vho mbo ḡi wana murengi hu tshe ho fhela maḡuvha a si manzhi.
Vho no ḡuwa, Rhulani u vhudzisa Gugu uri vha ḡo itani nga tshelede. Gugu vha ri, 'Ndi humbula uri ri aluse bindu Ḳashu.' Kha ri vhulunge ri ḡo kona u renga mbeu uri ri kone u rengisa miroho yo ḡalaho vithamini. Ndi tshakha dzifhio dza miroho dzine na takalela u thusa u ḡavha?	Ndi humbulela uri u thoma bindu Ḳithihi zwo thusa u kuvhanganya tshelede yo no ḡoḡea u thoma Ḳiḡwe
Mbudziso thevheli	Phindulo ndavhelelwa
Ri nga humbulela nga ḡḡila ifhio uri Rhulani na Rudzani vho takalela muhumbulo wa Gugu?	<ul style="list-style-type: none"> • Ngauri vhuvhili havho vho ḡoḡa u vha thusa kha u thoma bindu. • Ngauri vhuvhili havho vho fhedza tshifhinga vha tshi khou thusa nga khunguwedzo ya bindu Ḳiswa.
Rhulani, Rudzani na Gugu vho kungedzela hani bindu Ḳavho?	Vho ita khungedzelo, zwibambiri na u amba nga mulomo.
Mbudziso ya ndi nga mini/ndi nga'ni?	Phindulo ndavhelelwa
Ndi nga mini mme a Dakalo vho ḡa vha renga makumba?	<ul style="list-style-type: none"> • Ngauri Dakalo o takalela makumba maswa, a pfushi o no bva kha khuhu dza gugu. • Ngauri gugu vho thoma bindu Ḳa u rengisa makumba o salaho. • Ngauri khungedzelo dzoḡhe dzo vha dzi tshi khou shuma.

U Vhala Ha Tshigwada Hu Na U Sumbiwa Ndila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yoṯhe, muṅwe na muṅwe e na **Bambiri ḽa U shumela ḽa U vhala 6.**
- 2 Kha vha ṯalutshedze kilasi yoṯhe **Nyito ya 1** ya **ḽavhuṅa.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha-u-Vhala.**
- 6 Kha vha ṯalutshedze kilasi yoṯhe **Nyito ya 2** ya **ḽavhuṅa.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha ḽadze tshitevhelela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshelesa, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha ṯalukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Lavhuṭanu

Nyito Dza Oraḷa

Minete ya 15

DIVHAMAIPFI YA THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa SIVA (PATS)
- 2 Kha vha ṭane ipfi na tsumbedzelo kha Bodo ya Divhamaipfi ya Thero.
 - ramabindu
 - bindu
 - murengi

Maipfi	Maitele
Ro dzhenelwa! Ro dzhenelwa!	Zwanḡa zwoṭhe zwi nṭha ha ṭhoho. Vha tshi khou vhidzelela.
Dwadze lo dzhena tshoṭhe!	Vha sumbedze maitele a u dzhena
Ri shavhelafhi iwe vhatu?	Kha vha nge vha khou shavha/gidima
Lo ṭanganya ḷifhasi;	U banganya zwanḡa zwi tshi sumbedza zwoṭhe
Kha ri shavhele dzinḡuni	Kha vha edzisele u dzhena nḡuni.
Kha riṅe a si dada,	Vha dzinginise muvhili vha tshi dzungudza na zwanḡa
Ri ḡivha zwi ne ra ita,	Kha sumbedze zwanḡa vho zwi vula.
Zwiḷiwa zwa pfushi ndi lone dzanga,	Kha vha sumbedze u ḷa tshithu

VHEGE YA 6

THERISANO YA MAṆWALWA A U VHALA (KHATHIHI) NA VHAGUDI

- 1 Kha vha ṅwale fureme ya therisano kha bodo ya tshoko:
 - Tshiṭori hetshi tshi...
 - Ndi humbula u nga Rhulani u...
 - Ndi humbula u ri hetshi tshiṭori tsho ṅwalelwa u ri ndi gude...
- 2 Kha vha vhelele vhagudi fureme ya therisano.
- 3 Kha vha vhee vhagudi kha **zwigwada zwiṭuku**.
- 4 Kha vha vhudze vhagudi uri vhoṭhe vha tea u seilelisana musi vha tshi fhindula mbudziso inwe na inwe ya therisano iyi.
- 5 Kha vha ri kilasi i thetshesele.
- 6 Kha vha humbele vhagudi vho fhambanaho kana tshigwada tshigede uri vha ṅekane phindulo na vhanwe.
- 7 Arali phindulo yo khakhea, kha vha vha khakhulule.
- 8 Kha vha livhuwe vhagudi nge vha shela mulenzhe kha ngudo.

U Ṫalukanya Mibvumo Na Foniki:

Minete ya 15

U wana maipfi

Kha vha ite thebuḽu kha bodo ya tshoko ine ya katela mibvumo ye ya gudiwa kale khathihi na mibvumo ye ya funziwa nga ḽavhuvhili na ḽavhuraru.

h	d	a
b	e	m
o	f	l
u	i	g

U MODEḽA/NYEDZISELO

- 1 Kha vha humbudze vhagudi nga mibvumo ya vhege: /h/ na /d/
- 2 Kha vha vusuludze mibvumo yoṅhe na themba dzo vanganaho (ṅhanganyiso) nga u i ṅwala kha bodo ya tshoko.
- 3 Kha vha ṅee vhagudi minete ya 3 ya u sika maipfi a re na tshivhalo, u ya nga hune vha kona, vha tshi shumisa mibvumo na themba dzo ṅanganaho dzi re afho ṅṅha.
- 4 Kha vha sumbedze vhagudi kusikelwe kwa ipfi vha tshi shumiswa mubvumo wo tiwaho, sa: /h/-/o/-/l/-/a/ = **hola**
- 5 Kha vha humbudze vhagudi uri vha nga kona u vhumba ipfi vha tshi shumisa mibvumo miṅwe-vho – a vho ngo tea u shumisa fhedzi /h/ kana /d/
- 6 Kha vha sumbedze vhagudi kusikelwe kwa ḽiṅwe ipfi, sa: /g/-/u/-/l/-/u/ = **gulu**

VHAGUDI VHA A SHUMA

- 1 Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu dzavho dza ṅṅowedzo vha ṅwale ṅhohwana i no ri: **h, d**
- 2 Kha vha ṅee vhagudi ndaela ya uri vha thome u ṅwala.
- 3 Kha vha ṅee vhagudi minete ya 3 ya uri vha wane na u fhaṅa maipfi a re na tshivhalo u ya nga hune vha nga kona ngaho.
- 4 Kha vha tende vhagudi vha lulamise mishumo yavho. Kha vha vha sumbedze kufhaṅele kwa maipfi aya (na maṅwe): **huma, humi, hola, hafu, hama, dada, duda, damu, deme, doba, ima, imela, ila, ifa, gaga, guma, gulu, gamu, gemo, lala, lofo, lema, lela, uba, luma, omo, oma, omba, fema, fomo, fama, fifa, baba, aba, maba, meme, mema**

PHUROGIREME YA U ṪHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U Vhala (Khathihi) Na Vhagudi:

15 minete

ThevhelaUVhala

ZWIṬIRATHEDZHI ZWA U PFESESA: MANWELEDZO/U ṬUMANYA

NYITO YA ORAḶA YA MANWELEDZO A TSHIṬORI

- 1 Kha vha ṭalutshedze vhagudi uri vha ḑo tea u humbula nga zwipiḑa zwa ndeme zwa maṅwalwa. Vha humbule na ngauri vho vha vha tshi do ita mini nga tshelede arali vho vha vha Rhulani
- 2 Kha vha ṭalutshedze vhagudi uri vha ḑo tea u humbula nga zwine vha ḑivha zwine vha nga zwi ṭumekanya na maṅwalwa.
- 3 Kha vha ṅwale fureme ya manweledzo kha bodo ya tshoko.
- 4 Kha vha vhudze vhagudi vha shumise fureme ya manweledzo u fhindula mbudziso.
Tshiṭori itshi tshi amba nga...(mafhungo 1-3)
Ndo takadzwa nga....
Ndi humbula u nga Rhulani na gogo vha tea u renga...
- 5 Kha vha ṭalutshedze vhagudi uri vha nga si ḑivhe zwoṭhe nga maṅwalwa – vha tea u nanga zwipiḑa zwi re na ndeme fhedzi.
- 6 **Nga u modela/u edzisela** kha vha ṅee vhagudi tsumbo dzavho. Kha vha ri: ***Hetshi tshiṭori tshi amba nga Rhulani na vha muta wa hawe vha tshi thoma bindu la u rengisa makumba. Ndo takalela uri vhothe vho shela mulenzhe kha u thoma bindu. Ndi humbula u nga Rhulani na gogo vha tea u renga mbeu ya muberegisi.***
- 7 Kha vha sumbedze vhagudi zwifanyiso zwa tshiṭori kha bugu khulwane.
- 8 Kha vha ṅee vhagudi tshifhinga tsha u humbula nga zwipiḑa zwa ndeme zwa maṅwalwa.
- 9 Kha vha ṅee vhagudi ndaela ya uri vha **rembuluwe vha ambe** na ṭalutshedza-nga vhavhili /phathinara-vho vhaṅwe ngavho (phathinara) **zwine vha elelwa** zwa tshiṭori itshi. (***A vho ngo tea u tou rwela ngomani zwe mugudisi a amba. Hei i tea u vha mihumbulo i no bva kha vhagudi vhone vhaṅe!***)
- 10 Kha vha dzudze kilasi yavho zwavhuḑi i vhe fhethu huthihi.
- 11 Kha vha vhidze vhagudi 1-2 vha ṅee manweledzo avho afho kilasini.
- 12 Kha vha ṅee maweledzo a kilasi, sa: ***Hetshi tshiṭori tshi amba nga*** zwoṭhe zwe Rhulani ***na vha muta wawe vha ita u thoma bindu lavho la makumba. Ro takadzwa nga musi Gogo, Rhulani na Rudzani vho takalela u vhona bindu lavho liswa. Ri humbula uri Rhulani na Gogo vha tea u renga*** mbeu uri zwimela zwavho zwi runge nga u ṭavhanya.

U Vhala Ha Tshigwada Hu Na U Sumbiwa Ndila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yoṯhe, muṅwe na muṅwe e na **Bambiri ḽa U shumela ḽa U vhala 6.**
- 2 Kha vha ṯalutshedze kilasi yoṯhe **Nyito ya 1** ya **ḽavhuṯanu.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha-u-Vhala.**
- 6 Kha vha ṯalutshedze kilasi yoṯhe **Nyito ya 2** ya **ḽavhuṯanu.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha ḽadze tshitevhelela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshelesa, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha ṯalukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

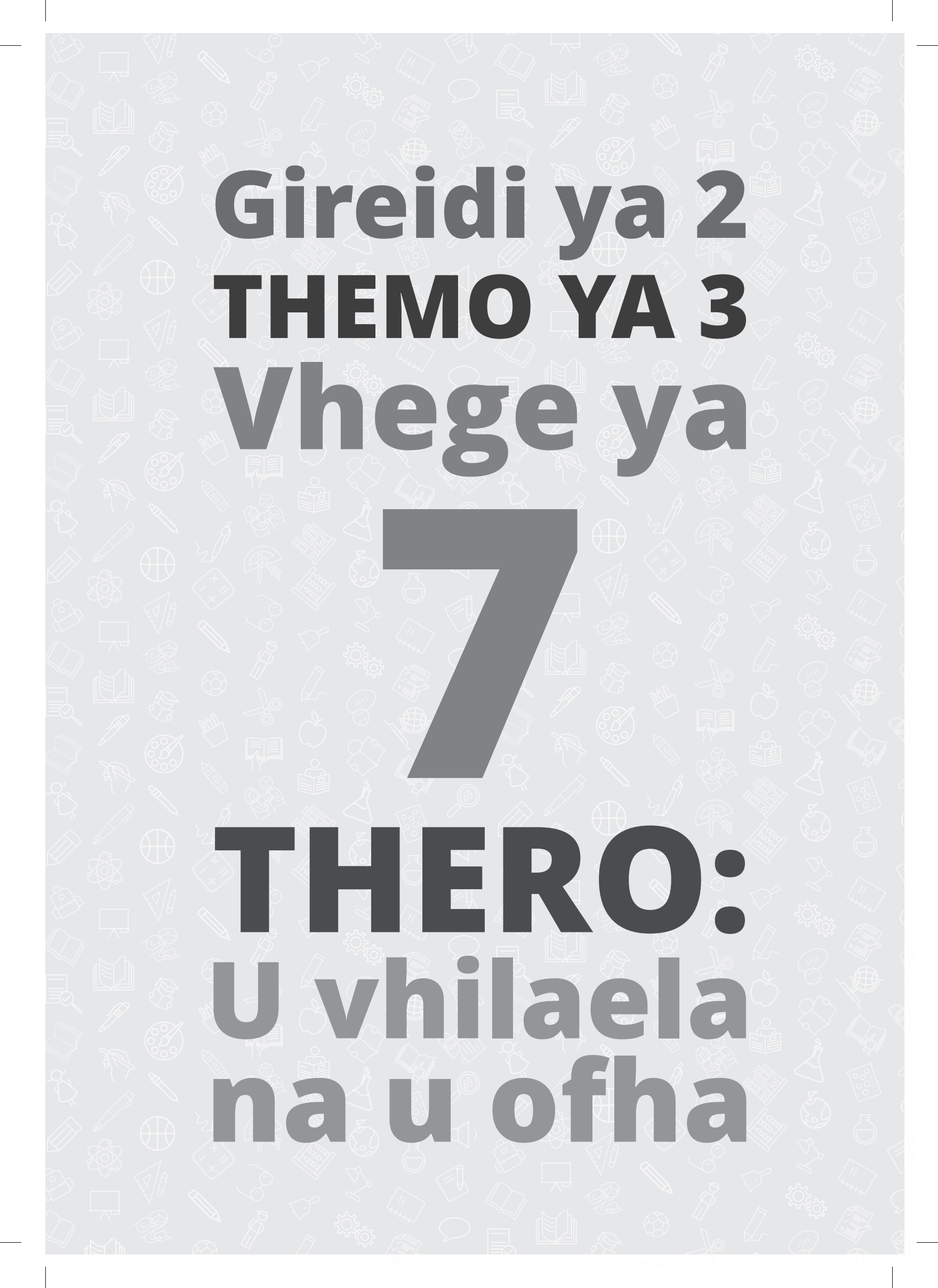

U sedzulusa ngudo ya luambo mafheloni a vhege

Minete ya 15

- 1 Kha vha dzudze vhagudi kha methe musi ḍuvha li tshi vho khunyelela.
- 2 Kha vha vhe na dzulo la u sedzulusa luambo vhege inwe na inwe. Vha nga nanga u vanganya u gudiwa ha Luambo lwa Hayani na Luambo lwa Nyengedzedzo lwa U thoma kha u sedzulusa uhu.
- 3 Vha elewe u tendela vhagudi vha tshi 'Rembuluwa vha Amba' na u rera nga phindulo dzavho nga vhavhili/vhe na phathinara dzavho. Zwo no ralo, kha vha nange vhagudi vha si gathi uri vha vhudze-vho kilasi yothe phindulo dzavho.
- 4 Kha vha shumise mbudziso thuthuwedzi dzine dza do sumba ndila therisano iyi i no kwama zwa luambo:
 - a Thero ya luambo ya vhege yashu yo vha ifhio?
 - b Ndi zwitori zwifhio zwe ra vhala rothe?
 - c Maipfi a vhege e a ni takadzesa ndi afhio?
 - d No guda mini kha zwitori zwe ra vhala?
 - e Ro nwala nga mini ino vhege?
 - f Muñwalo wanu wo khwinifhala nga ndilade ino vhege?
 - g Kuvhalele kwanu kwo khwinifhala nga ndilade ino vhege?
 - h Ndi zwifhio zwine na dihudza ngazwo kha ino vhege?
- 5 Tsha u khunyeledza, kha vha vhudze vhagudi vha elekanye nga zwithu zwivhili zwine vha do zuwela vha hayani malugana na zwe vha guda tshikoloni kana zwe vha dikhwisa khazwo tshikoloni ino vhege.

Kha vha vhe na nzhele: Maitete haya a u diingamela na u ditola a na ndeme khulwane sa tshipida tsha u guda. Vha songo fanywa vho pfuka nyito iyi ya vhege nga vhege.

The background of the entire page is a light gray color with a repeating pattern of small, white, line-art icons. These icons represent various educational fields: science (flasks, beakers, globes, atoms), mathematics (calculators, rulers, compasses, triangles), arts (pencils, paint palettes, brushes), and general education (books, graduation caps, lightbulbs, speech bubbles).

Gireidi ya 2
THEMO YA 3
Vhege ya

7

THERO:
U vhilaela
na u ofha

Ndugiselo Dza Kilisani

- 1 Musi vhege inwe na inwe i tshi thoma, kha vha vhe na vhuṭanzi uri kilasirumu yavho yo kuna nahone zwithu zwo vhekanywa zwavhuḍi.
- 2 BODO DZA U ṬANA kha dzi shandulwe na u engedzedza zwithu zwine zwa si tsha vha na mushumo zwi bvisiwe, vha zwi vhulunge nga vhuronwane.
- 3 Vho no fhedza, kha vha lugise maipfi a garaṭaṭhaṭwa/garaṭambali/garaṭatai na zwifanyiso zwa maipfi a thero zwine vha ḍo ṭoḍa u zwi shumisa.
- 4 Kha vha ite ndugiselo dza zwiteṭwa zwine vha ḍo zwi shumisa kha luvhondo lwavho lwa thero na ṭafula/khona, zwine zwa ḍo takadza vhagudi: sa tsumbo: Zwifanyiso zwa vhana vhane vha sumbedza u vhilaela na u ofha. Zwifanyiso zwine zwa nga ita uri ri vhilaele kana ri ofhe.
- 5 Kha vha ite ṭhoḍisiso kha inthanethe vha tshi ita ndugiselo dza thero. Sa tsumbo: nḍila dzine ra nga dzi shumisa u langula nyofho na u vhilaela ha vhana.
- 6 Vha vhe na vhuṭanzi uri bugu dza vhagudiswa dza ndowedzo na Bugu dza Mishumo dza DBE dzi a lulamiswa dzoṭhe, dza vhewa zwavhuḍi he dza tea u dzula hone.
- 7 Kha vha vhe na vhuṭanzi uri bugu dzoṭhe khulwane, bugunanguludzwa na bugu dza laiburari ya kilasini dzo dzula nga ngona.
- 8 Arali vha tshi vhona zwo tea vha nga dzudzanyulula tshigwada tsha vhagudi kha u vhala ha tshigwada.
- 9 Kha vha pulane nyito dza vhege yoṭhe dza u linga ha fomaḷa na hu si ha fomaḷa.

Nyito Dza U Inga

Hedzi ndi nyito dzine dza nga shumiswa sa mishumo ine vhagudi vhane vha ṭavhanya u fhedza mishumo yavho vha ita KANA dzine vha dzi shumisa musu vha tshi khou linga vhagudi.

Nyito ya 1: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 2: Siaṭari ḷa 30 – 34, Kha ri vhale.

Nyito ya 2: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 2: Siaṭari ḷa 36, Kha ri vhale.

Nyito ya 3: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 2: Siaṭari ḷa 37 – 39, Kha ri shume.

Nyito ya 4: Kha vha ole tshifanyiso tsha zwithu zwine zwa ni ita uri ni ofhe.

Musumbuluwo

Nyito Dza Oraĵa

Minete ya 15

KHA VHA DIVHADZE THERO: U SWIKELELA NDIVHOTHANGELI

- 1 Kha vha sumbedze vhagudi tshifanyiso tsha gwati ĵa Bugu Khulwane: **Zweli o vhilahela**
- 2 Kha vha vhudze vhagudi uri ri khou thoma thero ntswa i no pfi: **U vhilaela na u ofha**
- 3 Kha vha ole tshidanga tshi re na dzina ĵa **thero** vhukati ha bodo ya tshoko.
- 4 Kha vha vhudzise vhagudi vha ri: *Ndi zwifhio zwine na vho zwi divha nga thero iyi?*
- 5 Kha vha n̄wale mihumbulo ya vhagudi kha mepe wa mihumbulo. Kha vha vhee mihumbulo i no fana fhethu huthihi.
- 6 Arali vhagudi vha tshi khou kundelwa u fhindula, kha vha vha vha vhudzise mbudzisothuṭhuwedzi dzi tevhelaho:
 - a Ndi zwifhio zwine zwa ita uri ni vhilaele?
 - b Ndi zwifhio zwine zwa ita uri ni ofhe?
 - c Ndi nnyi a no vhilaela?
 - d Ndi nnyi ane a ofha?

DIVHAMAIPFI A THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa SIVA (PATS.)
- 2 Kha vha ṭane ipfi na tshifanyiso kha Bodo ya Divhamaipfi ya Thero.
 - vhilaela
 - mbilaelo
 - ofha

Maipfi	Maitele
Dwadze iwe dwadze	<i>Kha vha sumbedze vha tshi khou vhidzelela</i>
Iwe u bva u ngafhi?	<i>Vho imisa zwanḁa vha tshi tou laṭela nṭha</i>
Riṅe a ri u divhi.	<i>Vha laṭela zwanḁa nṭha</i>
U tshithuḁe u sa vhoneali?	<i>Vha Isela tshanḁa tshithihi nṭha vha tshi dzungudza ṭhoho.</i>
Hone u tshi khou vhulaya vhathu.	<i>Vha sumbedze muthu ofa.</i>
Ri shavhela ngafhi u sa vhoneali?	<i>Vha sumbedza u gidima vha dovha vha ima nga u ṭavhanya.</i>
Na dzilafho hu si na?	<i>Vha laṭela zwanḁa nṭha</i>
Ri khou ofha, ri a vholehela.	<i>Vha sumbedze sa muthu tshuwaho</i>
U ṭuwa lini riṅe ra dzhena tshikolo?	<i>Tshanḁa tshithihi tshi laṭelwa nḁa tshi tshi sumbedza u pandela.</i>

Muñwalo

Minete ya 15

- 1 Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu dzavho dza ndowedzo.
- 2 Kha vha vhidze mibvumo na maipfi a tevhelaho uri vhagudi vha a ñwale:
 - a Hh Hh Hh...
 - b Dd Dd Dd...
 - c huma
 - d humi
 - e hola
 - f hafu
 - g dada
 - h duda
 - i damu
 - j doba
- 3 Tshi no tevhela, kha vha vhudze vhagudi uri vha shumise penisela dza muvhala kha u lulamisa mishumo yavho vhone vhañe.
- 4 Kha vha ñwale mibvumo na maipfi zwi tshi vhonala kha bodo ya tshoko.
- 5 Kha vha kuvhanganye bugu dza vhagudi musi tshikolo tshi tshi bva, vha sedze uri ndi nnyi ane a lila thuso inwe.

PHUROGIREME YA U THADUKANYA MUÑWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

Fhungo: _____

U Vhala (Khathihi) Na Vhagudi:

Minete ya 15

Thangelauvhala

TSHITIRATHEDZHI TSHA U PFESESA: U BVUMBA

- 1 Kha vha dzudze vhagudi kha methe/khaphethe u itela uri vha kone u vhona Bugu Khulwane.
- 2 Kha vha vule Bugu Khulwane vha ye kha tshitori tsha: : **Zweli o vhilahela**
- 3 Kha vha ite nyendelazwifanyiso ya siaṭari liñwe na liñwe, vha tshi vhudzisa vhagudi uri vha vhona u nga hu khou bvelela mini.
- 4 Kha vha thuse vhagudi u tumekanya zwifanyiso, u itela uri vha kone u pfesesa zwavhuḍi uri tshitori itshi tshi amba nga mini.

- 5 Kha vha ðivhadze vhagudi ðivhamaipfi ntswa kha zwipiða zwo teaho zwa tshiṭori.
- 6 Kha vha vhale tshiṭori tshoṭhe nga khathihi, vha sa imi.

U Nwala:

Minete ya 30

U Pulana Na Mvetamveto

ṬHOHO: Nwalani nga musi we na vhuya na pfa ni tshi vhilaela kana u ofha.

MUSHUMO: Nwalani pharagirafu 2 dzi re na mitaladzi kana mafhungo a 6–8 u tikedza u vhala ngomu ḳlasini: Tshinwe tshifhinga ri a pfa ri tshi vhilaela kana u ofha.

TSHIṬIRATEDZHI TSHA U PULANA: Kha vha ite mutevhe

KHA VHA ðIVHADZE THERO YA U N̄WALA

- 1 Kha vha sumbedze vhagudi uri **vha tea u humbula vha sa athu n̄wala**.
- 2 Nga u tou amba, kha vha ṭalutshedze vhagudi mihumbulo yavho nga ha tshiṭori, sa tsumbo:
Ndo pfa ndi tshi vhilaela tshinwe tshifhinga musi khotsi anga vha tshi khou lwalesa. Vho vha vha vhuongeloni. Ndo vha ndi tshi vhona u nga ṭhamusi vha ḍo lovha. Ḍuvha ḷinwe na ḷinwe ndo vha ndi tshi vhilaela ndi tshi vhona u nga a thi tsha ḍo dovha nda vha vhona. A thi athu vhuya nda vhilaela sa hezwo.

NGA U EDZISELA/U MODEḶA TSHIṬIRATEDZHI TSHA U PULANA: (N̄NE NDI)

- 1 Kha vha ole fureme ya tsukamihumbulo nga thungo kana kha luḷa luḷwe lurumbu lwa tshoko ya bodo.
- 2 Kha vha sumbedze vhagudi uri tsukamihumbulo I itiswa hani nga u fhindula mbudziso.
- 3 Kha vha fhedzise tsukamuhumbulo nga thungo kana kha luḷa luḷwe lurumbu lwa tshoko ya bodo.

<p>Mbudziso dza pulane</p> <p>Pharagirafu 1</p> <ol style="list-style-type: none"> 1 Ndi mini tshe tsha ita uri ni pfe ni tshi vhilaela kana u ofha? 2 Ndi ngani no vha ni tshi vhilaela kana u ofha? 3 No vha ni tshi khou humbula nga mini musu ni tshi pfa ni tshi vhilaela kana u ofha? 4 No vha ni tshi humbula u nga hu do itea mini? <p>Pharagirafu 2</p> <ol style="list-style-type: none"> 1 Hoi tea mini tshi tevhelaho? 2 No thuswa nga mini/nga nnyi u ri ni dzike? 3 No thusalea hani uri ni dzike? 4 Ndi mini tsho itaho uri ni pfe ni tshi ofha? 5 Zwo vha zwi hani u vhilaela na u ofha? 	<p>Pulane</p> <p>Pharagirafu 1</p> <ol style="list-style-type: none"> 1 Khotsi anga vho vha vha tshi khou lwala. Vho vha vha vhuongeloni. 2 Ndo pfa ndi tshi vhilaela u vhona khotsi anga vha tshi khou lwala. 3 Ndo vha ndi tshi humbula u nga a thi tsha do dovha nda vha vhona. Na uri vha nga si tsha bva vhuongeloni. 4 Ndo vha ndi tshi humbula u nga vha do lovha. <p>Pharagirafu 2</p> <ol style="list-style-type: none"> 1 Khotsi anga vho dzula vhuongeloni lwa tshifhinga nyana vha tshi khou wana thuso. Vho mbo di vha khwiqe. 2 Musi khotsi anga vha vhuongeloni mme anga na mukomana wanga vho nkhuthadza uri ndi pfe ndi khwiqe. 3 Vho vha vha tshi amba na nqe vha dovha vha nthetshelesa. 4 Khotsi anga vho fhedza vho bva vhuongeloni, ndo vha ndi si tsha vhilaela. 5 Zwo vha zwi tshi ofhisa. Ho vha ho vhfifa.
--	--

VHAGUDI VHA SHUMISA TSHITIRATHEDZHI TSHA U PULANA (NNE NDI ITA)

- 1 Kha vha vha vhudze vhagudi vha bonye maṱo vha humbule nga zwithu zwi re na ndeme zwine ṱhama/khonani ya vhukuma ya tea u vha zwone. Kha vha ṱalutshedze vhagudi na zwine ṱhama/khonani i si fanele u vha zwone.
- 2 Tshi tevhelaho, kha vha nee vhagudi ndaela ya uri vha **rembuluwe vha ambe** na phathinara, u kovhana mihumbulo.
- 3 Kha vha sumbedze vhagudi fureme ya u pulanela kha bodo ya tshokho, vha vha vhudze uri vha shumise fureme iyo kha u pulanela zwine vha do ṱwala, sa zwe vhone vha itisa zwone.
- 4 Kha vha nee vhagudi bugu dza ṱdowedzo.
- 5 Kha vha vhudze vhagudi uri vha tea u ṱwala mihumbulo yavho – vha **songo** kopa pulane yavho.
- 6 Musi vhagudi vha tshi khou ṱwala, kha vha monamone na kilasi vha fare **khuvhanganotshihadu** navho.

PulanePharagirafu ya 1

1. Khaladzi anga o vundea tshan̄a.
2. Nao pfa mbilu yanga I tshi vha vha musini tshi vhone a tshi khou lila.
3. Nao vha nai tshi vhone u nga tshan̄a tshawe tshi a azulela u rema.
4. Nao vha nai tshi vhone u nga vho maine vha nga si kone u tshi lafha.

Pharagirafu ya 2

1. Khaladzi anga o ya ha vho maine vha mu ita muaro kha tshan̄a.
2. Musi khaladzi anga a tshi khou ita muaro, mme anga na muongi vho vha vha tshi nkhuthaza.
3. Vho ntalutshaza uri hu khou a ite mini na uri vha tshi fheza u a pfa a khwiṅe.
4. Khaladzi anga vho vha vho mu banditsha kha tshan̄a o ntendela na uri nai nwale khayo.
5. Zwo vha zwi tshi ofhisa.

U Vhala Ha Tshigwada Hu Na U Sumbiwa Ndila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yothe, muñwe na muñwe e na **Bambiri la U shumela la U vhala 7.**
- 2 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 1 ya Musumbuluwo.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha-u-Vhala.**
- 6 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 2 ya Musumbuluwo.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dadze tshitevhelelangudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshesela, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Lāvuhvili

U Ṭalukanya Mibvumo Na Foniki:

Minete ya 15

Kha Vha Ḍivhadze Mibvumo Na Maipfi Maswa

KHA VHA ḌIVHADZE MUBVUMO

- 1 Kha vha bule mubvumo vha imise garaṭatai: /k/
- 2 Kha vha bule mubvumo uyo vha ṅee vhagudi ndaela ya uri vha dovholole x 3.
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Ni a Ḍivhavho maṅwe maipfi a thomaho nga mubvumo /k/ ?
- 4 Kha vha ite tsukamihumbulo ya maipfi vhe na vhagudi, sa: **zigizaka, kera, kuma**

KHA VHA ḌIVHADZE MAIPFI MASWA

- 1 Kha vha bulele ṅṭha ipfi liṅwe na liṅwe, li tshi pfala, musi vha tshi khou ṭana garaṭathanwa/garaṭambali: **kala, kuma, kela, kera, kola**
- 2 Kha vha zwi sumbedze vhagudi musi vha tshi khou ralo u zwi bula.
- 3 Kha vha humbele vhagudi uri vha dovholole maipfi vha tshi edzisela vhone.
- 4 Kha vha nambatedze garaṭathanwa dza maipfi aya kha Bodo ya U ṭana Mibvumo.

PHUROGIREME YA U ṬHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

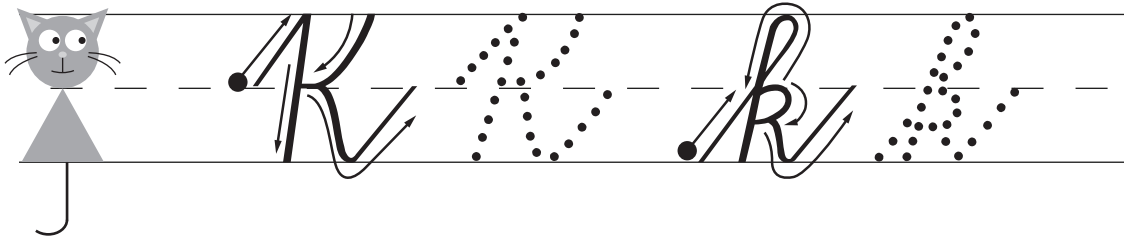
Muṅwalo:

Minete ya 15

Kha vha ṅwale ma(ḷeḷere) maswa (ḷiswa)/maipfi maswa/mafhungo maswa

- 1 Kha vha funze vhagudi kuṅwalele kwone kwa maḷeḷere maṭuku na ma(ḷeḷeredanzi): **Kk**
- 2 Kha vha sumbedzele kuṅwalele kwa (ma)ḷeḷere kwa vhagudi vha no shumisa tshanda tsha u ḷa vha tovhedze nga kwa vhane vha shumisa tshanda tsha monde.
- 3 Vha kone u vhudza vhagudi u shuma shuma na phathinara dzavho vha ṅwale (ma) ḷeḷere kha miṭana yavho vha tshi shumisa minwe.
- 4 Nga murahu, kha vha vhudze vhagudi vha ṅwale (ma)ḷeḷere kha desike dzavho nga minwe.

- 5 Tsha u khunyeledza, kha vha sumbedze vhagudi hafhu kuñwalelwe kwa (ma)ḽedere na maipfi kha bodo ya tshoko.
- 6 Vhagudi vha tea u ñwalula mibvumo/maipfi/mafhungo buguni dzavho.

 kala

 kuma

 kela

 kera

 kola

PHUROGIREME YA U ṬHADUKANYA MUÑWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

Fhungo: _____

U vhala (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

U vhala ha U ranga

ZWIṬIRATHEDZHI ZWA U PFESESA: U ṬALA MAṆWALWANI

Ṭinwalwa	U vhala ha U ranga (U elekanya nga U amba)
<p>Zweli o vhilahela</p> <p>Zweli o vuwa, a tshi pfa ḡora. Nwedzi wo vha u tshe wo tshena kha lutombo nnḡa kha fasiṡere ḡawe. O pfa ipfi ḡa mme awe ḡi tshi khou ḡa u bva tshiṡangani.</p> <p>‘Ndi a ḡivhudzisa uri mme anga vha nga vha tshi khou amba na nnyi vhusiku vhungafha? ‘Zweli o mangala. Zweli o bva mmbeteni a ṡolela nnḡa nga vothini.</p> <p>‘A tho ngo badelwa.’ O pfa mme awe vha tshi khou amba.</p> <p>‘Hai nandi?’ Zweli u a humbula. ‘Arali mmawe vha songo badeliwa ri ḡo ḡa mini?’</p>	<p>Zweli o pfa mini? O pfa mme awe vha tshi ri a vho ngo badelwa.</p>
<p>Zweli o vhuylea mmbeteni. O bonya maṡo awe, fhedzi a si fare khofhe.</p> <p>‘Arali mmawe vha songo hola, vha ḡo badela hani zwithu zwine ra zwi ṡoḡa? Ndi Zweli a tshi vhilahela.</p> <p>Zweli u sokou shanavhiḡa a tshi rembulukana kha mmbete wawe.</p>	<p>Ndi nga mini Zweli a sa fari khofhe? Hoo! ndi guda uri Zweli ha fari khofhe ngauri u khou vhilahela e mmbeteni wawe!</p>
<p>Nga matsheloni, Zweli o lugela u ya tshikoloni. O ambara dzhesi yawe.</p> <p>O vhone buli ḡihulu kha tshanḡa tsha dzhesi.</p> <p>‘Dzhesi ntswa ndi ḡo i wana hani?’ Zwo vhilaedza Zweli hezwo.</p> <p>Zweli o sedza fhasi kha zwienda zwawe. Zwo vha zwi tshi pata.</p> <p>Ndi humbula uri ndi ḡo ṡoḡa zwienda zwiswa hu si kale. Ndi musi a tshi khou humbula. ‘Fhedzi ndi ḡo zwi wana hani zwienda zwiswa arali mmawe vha songo hola?’ zwo mu vhilaedza.</p>	<p>Naa Zweli u khou vhilahedzwa nga mini? Ndo guda uri Zweli u khou vhilahedzwa ngauri mme awe a vha nga ḡo kona u mu rengela dzhesi na zwienda zwiswa ngauri a vho ngo hola.</p>
<p>E tshikoloni, Zweli u dzhia penisele yawe kha mukhwama wawe wa u beba. Penisele yawe i khou vha ṡhukhuṡhukhu.</p> <p>O humbula uri, ‘hu si kale penisele yawe i ḡo vha ṡhukhusa lune ya si tsha shumisea!’ ‘Ndi ḡo ita mini arali Mmawe vha sa kona u nthengela penisela ntswa?’ U a vhilahela.</p>	<p>Zweli u khou vhilahedzwa nga mini? Hoo! Zweli wa vathu u khou vhilahedzwa ngauri penisela yawe i khou vha ṡhukhu! O vhilahedzwa ngauri mme awe a vha nga ḡo kona u mu rengela penisela ntswa ngauri a vho ngo hola.</p>

Liṅwalwa	U vhala ha U ranga (U elekanya nga U amba)
<p>Mafheloni a ḡuvha, Vho Maboya vha ṅea vhaṅwe vhana marifhi.</p> <p>'Haya marifhi ndi a vhabebi,' ho amba Vho Maboya.</p> <p>Zweli a vhala ṱhoho: 'Tshelede ya tshikolo.'</p> <p>'Ṇwaha u tsini na u fhela!' Ho amba Vho Maboya.</p> <p>'Ḍanu u humbula, hu si kale ni ḡo vha ni kha kiḷasi ntswa na mugudisi muswa.' Bele yo mbo ḡi lila.</p>	<p>Vho Maboya vho ṅea Zweli mini? Hoo! ndi guda uri Vho Maboya vho ṅea Zweli vhurifhi uri a vhu ise kha mme awe!</p>
<p>Zweli o tshimbila a ya hayani.</p> <p>'Mmawe vha ḡo badela hani tshelede ya tshikolo?' Zweli o vhlahela. 'Arali nda sa ya tshikoloni ṅwakani hu ḡo itea mini?' Zwo mu mangadza. Zweli u funa tshikolo. Muhumbulo wo ṱoḡa u mu lidza.</p>	<p>Zweli u khou vhlahedzwa nga mini? Zwino? Zweli u khou vhlahedzwa ngauri mme awe vha nga si kone u badela tshelede ya tshikolo.</p>
<p>Musi Zweli a tshi swika hayani, O ṅea mme awe vhurifhi. Vha amba uri, 'Hoo! ndi zwavhuḡi, 'ndo badelwa ṅamusu.'</p> <p>'Fhedzi ndo vha ndo humbula uri a vho ngo hola?' ho amba Zweli.</p> <p>'No zwi pfa lini izwo?' ho vhudzisa mme awe.</p> <p>A fhindula ari, 'ndo vha pfa kha luṱingo.'</p> <p>Zweli o humbula uri mme awe vha ḡo sinyuwa.</p> <p>'Zweli, ndo hola ho no fhira maḡuvhanyana,' ho ṱalutshedza mme awe.</p>	<p>Mme a Zweli vho hola lini? Ndi guda uri vho hola ṅamusu!</p>
<p>Vhusiku hovhuḷa, musu Zweli a tshi ya mmbeteni, mme awe vha ya lufherani lwawe. Vha vhea tshanḡa kha shaḡa ḷawe. Vho amba vha ri, 'Zweli ndi ḡo ni londa. Ni songo vhlahela.'</p> <p>Mushumo waṅu ndi u shumesa tshikoloni, londotani zwithu zwaṅu, na u nthusa fhano hayani. Zwino iyani u eḡela.'</p> <p>Mme awe vha mu khisa.</p> <p>Lwa u tou thoma ḡuvha ḷoṱhe, Zweli ho ngo vhlahela.</p>	<p>Mme a Zweli vho ri u tea u dinalea nga mini? Hoo! Mme zweli a vha ṱoḡi a tshi vhlahela. Vha ṱoḡa a tshi shumesa na u vha thusa.</p>

Mbudziso thevheli	Phindulo ndavhelelwa
Ndi nnyi we a vha a tshi khou amba kha luḱingo?	Mme a Zweli vho vha vha tshi amba kha luḱingo.
Zweli o pfa mme awe vha tshi ri mini?	O pfa vha tshi ri a vho ngo hola.
Vho Maboya vho ḱea mini vhaḱwe vhana?	Vho vha ḱea marifhi a no amba uri 'tshedele ya tshikolo.'
Mbudziso ya ndi nga mini/ndi nga'ni?	Phindulo ndavhelelwa
Ndi nga'ni Zweli o vha a tshi vhilahela?	<ul style="list-style-type: none"> Zweli o vhilahela ngauri o pfa mme awe vha tshi ri a vho ngo hola. O vhilahela ngauri mme awe vha badela zwoḱhe. O vhilahela ngauri ha nga koni u wana dzhesi ntswa. O vhilahela ngauri hu si kale u ḱo ḱoḱa zwienda zwiḱwa. O vhilahela ngauri hu si kale u ḱo ḱoḱa penisela ntswa. O vhilahela ngauri u humbula uri mme awe vha nga si kone u mu badelele tshedele ya tshikolo. O vhilahela ngauri hu si kale ha tsha ḱo kona u ya tshikoloni. O vhilahela ngauri mme awe vha ḱo sinyuwa ngauri o vha thetshesela vha tshi amba nga luḱingo.

U Vhala Ha Tshigwada Hu Na U Sumbiwa Nḱila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- Kha vha dzudze ḱilasi yoḱhe, muḱwe na muḱwe e na **Bambiri ḱa U shumela ḱa U vhala 7.**
- Kha vha ḱalutshedze ḱilasi yoḱhe **Nyito ya 1** ya **Ḳavhuvhili.**
- Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha-u-Vhala.**
- Kha vha ḱalutshedze ḱilasi yoḱhe **Nyito ya 2** ya **Ḳavhuvhili.**
- Kha vha vhidze tshigwada tsha vuvhili uri vha shume natsho.
- Kha vha ḱadze tshitevhelela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshesela, na uri zwo vhala mini.
- Kha vha ḱalukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

ḽavhuraru

Nyito Dza Oraḽa

Minete ya 15

ḽIVHAMAIPFI YA THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa SIVA (PATS.)
- 2 Kha vha ḽane ipfi na tsumbedzelo kha Bodo ya ḽivhamaipfi ya Thero..
 - ḽigeda
 - fulufhela
 - pfa

Maipfi	Maitele
Dwadze iwe dwadze	Kha vha sumbedze vha tshi khou vhidzelela
Iwe u bva u ngafhi?	Vho imisa zwanḽa vha tshi tou ḽaḽela nḽha
Riḽe a ri u ḽivhi.	Vha ḽaḽela zwanḽa nḽha
U tshithuḽe u sa vhoneali?	Vha Isela tshanḽa tshithihi nḽha vha tshi dzungudza ḽhoho.
Hone u tshi khou vhulaya vhathu.	Vha sumbedze muthu ofa.
Ri shavhela ngafhi u sa vhoneali?	Vha sumbedza u gidima vha dovha vha ima nga u ḽavhanya.
Na dzilafho hu si na?	Vha ḽaḽela zwanḽa nḽha
Ri khou ofha, ri a vhonehela.	Vha sumbedze sa muthu tshuwaho
U ḽuwa lini riḽe ra dzhena tshikolo?	Tshanḽa tshithihi tshi ḽaḽelwa nḽa tshi tshi sumbedza u pandela.

VHUTSILA HA U ANETSHELA ZWIḽTORI

- 1 Kha vha fhandekanye vhagudi vha bve zwigwada zwiḽtuku.
- 2 Kha vha fhe tshigwada tshinwe na tshinwe kopi ya zwifanyiso zwa vhutsila ha u anetshela zwiḽtori.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi uri vha elekanye nga tshḽtori tshine tsha yelana na zwifanyiso.
- 4 Kha vha ḽee vhagudi minete muthithi kana mivhili uri vha elekanye nga mihumbulo yavho.
- 5 Tshi tevhelaho, vhagudi vha re kha tshigwada vha fanela u sielesana, muḽwe na muḽwe wavho a tshi anetshela tshḽtori tshawe.

- 6 Kha vha hambudze vhagudi uri zwiṭori zwavho zwi tea u vha zwi na vhusiki, zwa dovha hafhu zwa yelana na zwifanyiso!
- 7 Kha vha hambudze vhagudi uri vha thetshesele zwiṭori zwa vhaṅwe nga vhuronwane.
- 8 Kha vha livhuhe vhagudi nge vha anetshela-vho vhaṅwe ngavho zwiṭori zwavho.

U Ṭalukanya Mibvumo Na Foniki:

Minete ya 15

Kha Vha Ḑivhadze Mibvumo Miswa Na Maipfi Maswa

KHA VHA ḐIVHADZE MUBVUMO

- 1 Kha vha bule mubvumo vha imise garaṭatai: /p/
- 2 Kha vha bule mubvumo uyo vha vhudze vhagudi vha u dovholole x 3.
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Ni a Ḑivhavho maṅwe maipfi a thomaho nga mubvumo /p/ ?
- 4 Kha vha ite tsukamihumbulo ya maipfi vhe na vhagudi, sa: **poidza, pima, kopa**

KHA VHA ḐIVHADZE MAIPFI MASWA

- 1 Kha vha bulele nṭha ipfi liṅwe na liṅwe, li tshi pfala, musi vha tshi khou ṭana garaṭathanwa/garaṭambali: **pala, pima, pata, kopa**
- 2 Kha vha zwi sumbedze vhagudi musi vha tshi khou ralo u zwi bula.
- 3 Kha vha humbele vhagudi uri vha dovholole maipfi vha tshi edzisela vhone.
- 4 Kha vha nambatedze garaṭathanwa dza maipfi aya kha Bodo ya U ṭana Mibvumo.

PHUROGIREME YA U ṬHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

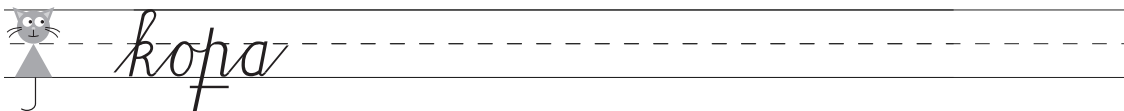
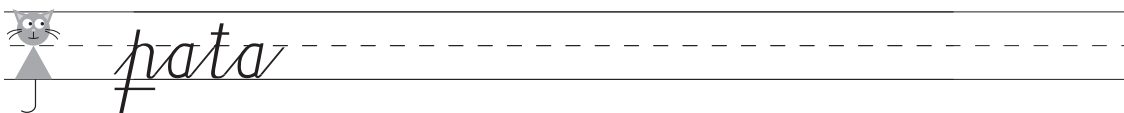
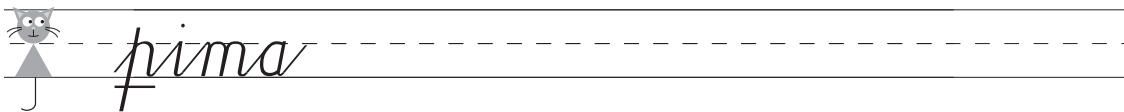
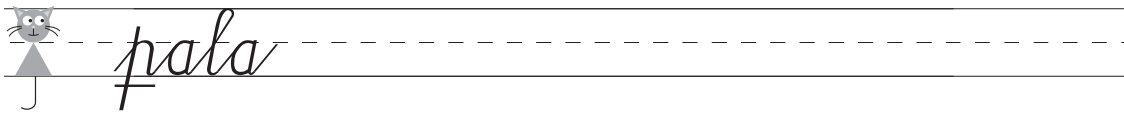
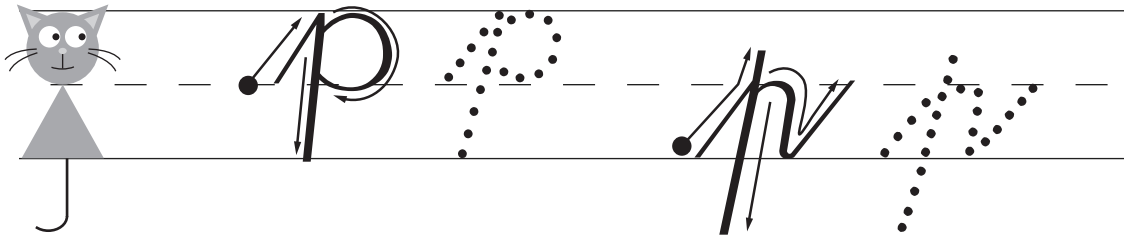
Muṅwalo:

Minete ya 15

Kha vha ṅwale ma(ḑedere) maswa (ḑiswa)/maipfi maswa/mafhungo maswa

- 1 Kha vha funze vhagudi kuṅwalele kwone kwa ma(ḑederedanzi) na maṭuku na: **Pp**
- 2 Kha vha sumbedzele kuṅwalele kwa (ma)ḑedere kwa vhagudi vha no shumisa tshanda tsha u ḑa vha tovhedze nga kwa vhane vha shumisa tshanda tsha monde.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi vha shume na phathinara dzavho vha ṅwale (ma)ḑedere kha miṭana yavho vha tshi shumisa minwe.

- 4 Nga murahu, kha vha vhudze vhagudi vha ñwale (ma)ḽedere kha desike dzavho nga minwe.
- 5 Tsha u khunyeledza, kha vha sumbedze vhagudi hafhu kuñwalelwe kwa (ma)ḽedere na maipfi kha bodo ya tshoko.
- 6 Vhagudi vha tea u ñwalula mibvumo/maipfi/mafhungo buguni dzavho.

PHUROGIREME YA U ṽHADUKANYA MUÑWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

Fhungo: _____

U Nwala:

Minete ya 30

U Pulana Na Mvetamveto

T̄HOHO: N̄walani nga musu we na vhuya na pfa ni tshi vhilaela kana u ofha.

MUSHUMO: N̄walani pharagirafu 2 dzi re na mitaladzi kana mafhungo a 6–8 u tikedza u vhala ngomu kilasini: Tshinwe tshifhinga ri a pfa ri tshi vhilaela kana u ofha.

FUREME/MUHANGA WA U N̄WALA

Ndo pfa ndi tshi vhilaela / ofha musu... *(Kha vha n̄wale nga zwe zwa ita uri vha pfe vha tshi vhilaela/ofha.)*

Ndo pfa ndi tshi vhilaela / ofha ngauri... *(Kha vha talutshedze uri ndi nga mini vho vha tshi pfa vha tshi vhilaela/ofha)*

Ndo vha ndi tshi humbula uri... *(Kha vha n̄wale mihumbulo yavho.)*

Mafheleloni... *(Kha vha n̄wale nga zwe zwa itea zwi tevhelaho.)*

Ndo pfa ndi khwiṇe... *(Kha vha n̄wale nga zwe zwa ita uri vha pfe vha khwiṇe.)*

U vhilaela / ofha zwo vha zwi... *(Kha vha n̄wale nga tshenzhemo ye vha vha nayo nga izwi.)*

NDUGISELO: Vha sa athu thoma nyito ya u n̄wala, kha vha n̄wale pulane ye vha ita nga Musumbuluwo kha bodo ya tshoko.

U EDZISELA/U MODELA KUI TELE KWA MVETOMVETO: (N̄NE NDI ITA ...)

- 1 Kha vha humbudze vhagudi fureme ya u pulanela ye vha ita nga Musumbuluwo. Kha vha sumbedze vhagudi uri vha itisa hani mutevhe nga u fhindula mbudziso.
- 2 Kha vha vhalele vhagudi pulane yo n̄walwaho kha bodo ya tshoko nga thungo ha bodo.
- 3 Tshi tevhelaho, kha vha vhale fureme ya u n̄wala na vhagudi.
- 4 Nga u modela/sumbedza kha vha fhedzise fureme ya u n̄wala vha tshi khou shumisa pulane yavho, sa:

Ndo pfa ndi tshi vhilaela musu khotsi anga vha tshi khou lwala. Vho vha vha tshi khou lwala lwe vha ya na vhuongeloni. **Ndo pfa ndi tshi vhilaela ngauri** ndo vha ndi tshi humbula u nga a vha tsha ḁo bva vhuongeloni. **Ndo vha ndi tshi humbula** uri vha ḁo lovha.

Mafheleloni, khotsi anga vho mbo ḁi fhola. Vha mbo ḁi vhuya hayani. **Ndo pfa ndi khwiṇe** musu mme anga na mukomana wanga vha tshi ntendela u vha lilela na u amba mbilaelo dzanga. Zwo thusa u amba nga vhudipfi hanga. **U vhilaela zwo vha** tshenzhemo I songo leluwaho.

VHAGUDI VHA FHEDZISA KUI TELE KWA MVETOMVETO (VHOIWE NI ITA...)

- 1 Kha vha nee vhagudi bugu dza ndowedzo.
- 2 Kha vha nee vhagudi ndaela ya u n'wala deithi na thoho: **Pharagirafu: Mvetomveto**
- 3 Kha vha vhudze vhagudi vha wane pulane yavho ye vha n'wala nga Musumbuluwo na uri vha de na mihumbulo yavho.
- 4 Kha vha vhudze vhagudi vha fhedzise fureme ya u n'wala vha tshi khou shumisa pulane dzavho.
- 5 Kha vha vhudze vhagudi vha engedze mañwe mafhungo arali vha na tshifhinga.
- 6 Kha vha humbudze vhagudi zwine vha nga shumisa u itela u vha thusa.
- 7 Musi vhagudi vha tshi khou n'wala, kha vha monamone na kilasi vha thuse vhagudi vhane vha khou kundelwa.

19 Thangule 2020

Pharagirafu yanga: Mvetomveto

náo fa mbilu yanga tshi vaVa musí
nai tshi vhond a tshi khou lila.
Náo Va nai tshi vhond u nga
tshandá tshawe tshi áo zulela u
rema.

Náo Va nai tshi vhond u nga vo
maine Va nga si kone u tshi lafha.

mafheleloni o fheazi o itwa mudro
kha tshandá.

Náo fa nai khwiñe musí mme anga
na muongi Va tshi ntáalushezah uri
hu khou áo itea mini na uri Va tshi
fheaza u áo fa a khwiñe.
U vhidela zwi a ofhisa.

U Vhala Ha Tshigwada Hu Na U Sumbiwa Ndila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yothe, muñwe na muñwe e na **Bambiri la U shumela la U vhala 7.**
- 2 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 1** ya **Lavhuraru.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha-u-Vhala.**
- 6 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 2** ya **Lavhuraru.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dadze tshitevhelela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshesela, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Ḳavhuḱa

U Ṭalukanya Mibvumo Na Foniki:

Minete ya 15

U Fhandekanya Na U Ṭanganya

NḲE NDI...

- 1 Kha vha thome nga ngudo ya Ḳavhuvhili.
- 2 Kha vha bule ipfi: **kola**
- 3 Kha vha fhandekanye ipfi ḱi bve mibvumo yo imaho nga yoṱhe: /k/-/o/-l/-/a/
- 4 Kha vha bule mubvumo wa u thoma wa ipfi ḱo: /k/
- 5 Kha vha bule mubvumo wa vuvhili wa ipfi ḱo: /o/
- 6 Kha vha bule mubvumo wa vuvuraru wa ipfi ḱo: /l/
- 7 Kha vha bule mubvumo wa u fhedza wa ipfi ḱo: /a/
- 8 Kha vha ḱwale ipfi ḱo kha bodo ya tshoko: **kola**
- 9 Kha vha sumbedzele nga u sumba na u ṱanganya mibvumo uri vha sike ipfi: /ko/-/la/ = **kola**
- 10 Kha vha dovholole kuitele uku kha ipfi ḱi no bva kha ngudo ya Ḳavhuraru: **pala**

RḲE RI...

- 1 Kha vha thome nga ngudo ya Ḳavhuvhili.
- 2 Kha vha bule ipfi: **kuma**
- 3 Kha vha vuvdize vuvagudi uri: Mubvumo wa u thoma wa ipfi ḱo ndi ufho? /k/
- 4 Kha vha vuvdize vuvagudi uri: Mubvumo wa vuvhili wa ipfi wa ḱo ndi ufho? /u/
- 5 Kha vha bule mubvumo wa vuvuraru wa ipfi ḱo: /m/
- 6 Kha vha vuvdize vuvagudi uri: Mubvumo wa u wa u fhedza wa ipfi ḱo ndi ufho? /a/
- 7 Kha vha humbele vuvagudi vha fhandekanye ḱo ipfi ḱi bve mibvumo yo imaho nga yoṱhe: /k/-/u/-/m/-/a/
- 8 Kha vha ḱwale ipfi ḱo: **kuma**
- 9 Vha vha vuvdize vuvagudi uri vha ṱanganyise mibvumo i re kha ipfi ḱo vha tshi zwi ita na vhone: /ku/-/ma/ = **kuma**
- 10 Kha vha dovholole kuitele uku kha ipfi ḱi no bva kha ngudo ya Ḳavhuraru: **pata**

PHUROGIREME YA U ṬHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U vhalā (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

U vhalā ha Vhuvhili

ZWIṲIRATHEDZHI ZWA U VHALA: U ṲALA MAṲWALWANI

Ḳinwalwa	U vhalā ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
<p>Zweli o vhilahela</p> <p>Zweli o vuwa, a tshi pfa ḡora. Ṳwedzi wo vha u tshe wo tshena kha lutombo nḡḡa kha fasiṲere Ḳawe. O pfa ipfi Ḳa mme awe Ḳi tshi khou ḡa u bva tshiṲangani.</p> <p>‘Ndi a ḡivhudzisa uri mme anga vha nga vha tshi khou amba na nnyi vhusiku vhungafha? ‘Zweli o mangala. Zweli o bva mmbeteni a Ṳolela nḡḡa nga vothini.</p> <p>‘A tho ngo badelwa.’ O pfa mme awe vha tshi khou amba.</p> <p>‘Hai nandi’ Zweli u a humbula. ‘Arali mmawe vha songo badeliwa ri ḡo Ḳa mini?’</p>	<p>Ndi tshini tshi itaho uri Zweli a vhilahela? O pfa mme awe vha tshi ri a vho ngo hola. O pfa a tshi vhilahela nga ha uri mme awe vha ḡo badela hani zwithu zwoṲhe zwine vha zwi Ṳoḡa vha si na tshelede!</p>
<p>Zweli o vhuylea mmbeteni. O bonya maṲo awe, fhedzi a si fare khofhe.</p> <p>‘Arali mmawe vha songo hola, vha ḡo badela hani zwithu zwine ra zwi Ṳoḡa? Ndi Zweli a tshi vhilahela.</p> <p>Zweli u sokou shanavhiḡa a tshi rembulukana kha mmbete wawe.</p>	<p>Ndi nga mini Zweli o vha a tshi khou shanavhiḡa na u rembulukana kha mmbete wawe? Zweli u khou khou shanavhiḡa na u rembulukana ngauri u khou vhilahela lune zwa mu kundisa na khofhe.</p>
<p>Nga matsheloni, Zweli o lugela u ya tshikoloni. O ambara dzhesi yawe.</p> <p>O vhona buli Ḳihulu kha tshanḡa tsha dzhesi.</p> <p>‘Dzhesi ntswa ndi ḡo i wana hani?’ Zwo vhilaedza Zweli hezwo.</p> <p>Zweli o sedza fhasi kha zwienda zwawe. Zwo vha zwi tshi pata.</p> <p>Ndi humbula uri ndi ḡo Ṳoḡa zwienda zwiswa hu si kale. Ndi musi a tshi khou humbula. ‘Fhedzi ndi ḡo zwi wana hani zwienda zwiswa arali mmawe vha songo hola?’ zwo mu vhilaedza.</p>	<p>Ndi ngani Zweli a tshi khou vhilahela nga ha dzhesi na zwienda zwawe? Ndi a zwi vhona uri Zweli u khou aluwa lune u ḡo Ṳoḡa dzhesi na zwienda zwiswa hu si kale. U tea u vhilahela ngauri mma ndi vhona vho no mu rengela zwithu zwoṲhe zwiswa zwine a zwi Ṳoḡa, fhedzi u humbula uri a vha na tshelede na nthihi.</p>
<p>E tshikoloni, Zweli u dzhia penisele yawe kha mukhwama wawe wa u beba. Penisele yawe i khou vha ṲhukhuṲhukhu.</p> <p>O humbula uri, ‘hu si kale penisele yawe i ḡo vha Ṳhukhusa lune ya si tsha shumisea!’ ‘Ndi ḡo ita mini arali Mmawe vha sa kona u nthengela penisele ntswa?’ U a vhilahela.</p>	<p>Ndi nga mini Zweli a tshi khou vhilahedzwa nga penisele? Zweli u Ṳoḡa penisele uri a shume zwavhuḡi tshikoloni. U tea u vhilahela uri ha nga ḡo kona u wana penisele ntswa musi a tshi i Ṳoḡa!</p>

Liṅwalwa	U vhala ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
<p>Mafheloni a ḡuvha, Vho Maboya vha ṅea vhaṅwe vhana marifhi.</p> <p>'Haya marifhi ndi a vhabebi,' ho amba Vho Maboya.</p> <p>Zweli a vhala ṱhoho: 'Tshelede ya tshikolo.'</p> <p>'Ṇwaha u tsini na u fhela!' Ho amba Vho Maboya.</p> <p>'Ḍanu u humbula, hu si kale ni ḡo vha ni kha kiḡasi ntswa na mugudisi muswa.' Bele yo mbo ḡi lila.</p>	
<p>Zweli o tshimbila a ya hayani.</p> <p>'Mmawe vha ḡo badela hani tshelede ya tshikolo?' Zweli o vhillahela. 'Arali nda sa ya tshikoloni ṅwakani hu ḡo itea mini?' Zwo mu mangadza. Zweli u funa tshikolo. Muhumbulo wo ṱḡḡa u mu lidza.</p>	<p>Ndi nga'ni Zweli a tshi khou vhillahedzwa nga tshelede ya tshikolo? Hoo! Zweli u vhillahedzwa ngauri u ḡo litsha tshikolo arali mme awe vha sa kona u badela. U khou humbula nga zwithu zwo vhillahesaho zwine zwa nga bvelela.</p>
<p>Musi Zweli a tshi swika hayani, O ṅea mme awe vhurifhi. Vha amba uri, 'Hoo! ndi zwavhuḡi, 'ndo badelwa ṅamusu.'</p> <p>'Fhedzi ndo vha ndo humbula uri a vho ngo hola?' ho amba Zweli.</p> <p>'No zwi pfa lini izwo?' ho vhudzisa mme awe.</p> <p>A fhindula ari, 'ndo vha pfa kha luṱingo.'</p> <p>Zweli o humbula uri mme awe vha ḡo sinyuwa.</p> <p>'Zweli, ndo hola ho no fhira maḡuvhanyana,' ho ṱalutshedza mme awe.</p>	<p>Ndi mini Zweli o pfa o mangala? Ḍuvha loṱhe Zweli o ṱwa a tshi khou vhillahela ngauri o pfa mme awe vha tshi ri a vho ngo hola. Fhedzi zwino, o zwi wana uri vho hola! Zwo mu mangadza.</p>
<p>Vhusiku hovhuḡa, musu Zweli a tshi ya mmbeteni, mme awe vha ya lufherani lwawe. Vha vhea tshanda kha shada ḡawe. Vho amba vha ri, 'Zweli ndi ḡo ni londa. Ni songo vhillahela.'</p> <p>Mushumo waṅu ndi u shumesa tshikoloni, londotani zwithu zwaṅu, na u nthusa fhano hayani. Zwino iyani u eḡela.'</p> <p>Mme awe vha mu khisa.</p> <p>Lwa u tou thoma ḡuvha loṱhe, Zweli ho ngo vhillahela.</p>	<p>Ndi mini Zweli a sa tsha vhillahela? Zweli o pfa u vhillahela ho no vha khwiṅe ngauri u a zwi ḡivha uri mme awe vho hola, zwo tou lenga!</p>

Mbudziso thevheli	Phindulo ndavhelelwa
Ndi nga'ni Zweli o vuwa?	O vuwa ngauri o vha e na ḡora.
Ndi nga'ni Zweli a songo fara khofhe?	O vha a tshi khou vhilahela. Tshiḡwe tshifhinga zwi a konḡa u eḡela arali a tshi khou vhilahela.
Ndi nga'ni mme awe vho mu vhudza uri vha ḡo mu londota/mu unḡa?	Ngauri vho vha vha tshi khou ḡoḡa uri Zweli sit sha vhilahela.
Mbudziso ya ndi nga mini/ndi nga'ni?	Phindulo ndavhelelwa
Ndi nga mini Zweli o mangala?	<ul style="list-style-type: none"> • Zweli o mangala ngauri vho hola. • Zweli o mangala ngauri o vha a tshi humbula uri mme awe a vho ngo hola, fhedzi mathina vho hola. • Zweli o mangala ngauri ha tsha tea u vhilahela nga ha mme awe vha tshi mu badelela tshelede ya tshikolo. • Zweli o mangala ngauri mafheleloni, a hu na zwine a nga vhilahela nga hazwo.

U Vhala Ha Tshigwada Hu Na U Sumbiwa Nḡila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kḡlasi yoḡhe, muḡwe na muḡwe e na **Bambiri ḡa U shumela ḡa U vhala 7.**
- 2 Kha vha ḡalutshedze kḡlasi yoḡhe **Nyito ya 1** ya **Ḳavhuḡa.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha-u-Vhala.**
- 6 Kha vha ḡalutshedze kḡlasi yoḡhe **Nyito ya 2** ya **Ḳavhuḡa.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha ḡadze tshitevhelela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshesela, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha ḡalukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

ᱠavhuᱦanu

Nyito Dza Oraᱠa

Minete ya 15

ᱢIVHAMAIPFI YA THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa SIVA (PATS)
- 2 Kha vha ᱦane ipfi na tsumbedzelo kha Bodo ya ᱢivhamaipfi ya Thero.
 - dzika
 - ᱦodzimela
 - U rembulukana

Maipfi	Maitele
Dwadze iwe dwadze	<i>Kha vha sumbedze vha tshi khou vhidzelela</i>
Iwe u bva u ngafhi?	<i>Vho imisa zwanᱠa vha tshi tou ᱠaᱦela nᱦha</i>
Riᱠe a ri u ᱠivhi.	<i>Vha ᱠaᱦela zwanᱠa nᱦha</i>
U tshithuᱠe u sa vhoneali?	<i>Vha Isela tshanᱠa tshithihi nᱦha vha tshi dzungudza ᱦhoho.</i>
Hone u tshi khou vhuᱠaya vhatu.	<i>Vha sumbedze muthu ofa.</i>
Ri shavhela ngafhi u sa vhoneali?	<i>Vha sumbedza u gidima vha dovha vha ima nga u ᱦavhanya.</i>
Na dzilafho hu si na?	<i>Vha ᱠaᱦela zwanᱠa nᱦha</i>
Ri khou ofha, ri a vhonehela.	<i>Vha sumbedze sa muthu tshuwaho</i>
U ᱦuwa lini riᱠe ra dzhena tshikolo?	<i>Tshanᱠa tshithihi tshi ᱠaᱦelwa nᱠa tshi tshi sumbedza u pandela.</i>

THERISANO YA MAᱢWALWA A U VHALA (KHATHIHI) NA VHAGUDI

- 1 Kha vha nᱦwale fureme ya therisano kha bodo ya tshoko:
Kha tshitori itshi ndi...
Tshitori itshi tshi na vhuᱦumani na thero 'U vhilaela na u ofha'ngauri...
Ndo vhuya nda pfa ndi tshi vhilaela sa Zweli musi....
- 2 Kha vha vhelele vhagudi fureme ya therisano.
- 3 Kha vha vhee vhagudi kha **zwigwada zwiᱦuku**.
- 4 Kha vha vhudze vhagudi uri vhoᱦhe vha tea u seilelisana musi vha tshi fhindula mbudziso inwe na inwe ya therisano iyi.
- 5 Kha vha ri kilasi i thetshelese.
- 6 Kha vha humbele vhagudi vho fhambanaho kana tshigwada tshigede uri vha ᱠekane phindulo na vhanwe.
- 7 Arali phindulo yo khakhea, kha vha vha khakhulule.
- 8 Kha vha livhuwe vhagudi nge vha shela mulenzhe kha ngudo.

U Ṭalukanya Mibvumo Na Foniki:

Minete ya 15

U wana maipfi

Kha vha ite thebuḷu kha bodo ya tshoko ine ya katela mibvumo ye ya gudiwa kale khathihi na mibvumo ye ya funziwa nga Ḳavhuvhili na Ḳavhuraru.

k	p	a
b	e	m
o	f	l
u	i	g
h	d	

U MODEḲA/NYEDZISELO

- 1 Kha vha humbudze vhagudi nga mibvumo ya vhege: /k/ na /p/
- 2 Kha vha vusuludze mibvumo yoṭhe na themba dzo vanganaho (ṭhanganyiso) nga u i nḡwala kha bodo ya tshoko.
- 3 Kha vha nḡee vhagudi minete ya 3 ya u sika maipfi a re na tshivhalo, u ya nga hune vha kona, vha tshi shumisa mibvumo na themba dzo ṭanganaho dzi re afho nṭha.
- 4 Kha vha sumbedze vhagudi kusikelwe kwa ipfi vha tshi shumiswa mubvumo wo tiwaho, sa: /k/-/o/-/p/-/a/ = **kopa**
- 5 Kha vha humbudze vhagudi uri vha nga kona u vhumba ipfi vha tshi shumisa mibvumo miḡwe-vho – a vho ngo tea u shumisa fhedzi /k/ kana /p/
- 6 Kha vha sumbedze vhagudi kusikelwe kwa liḡwe ipfi, sa: /h/-/u/-/l/-/a/ = **huma**

VHAGUDI VHA A SHUMA

- 1 Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu dzavho dza ndowedzo vha nḡwale ṭhohwana i no ri: **k, p**
- 2 Kha vha nḡee vhagudi ndaela ya uri vha thome u nḡwala.
- 3 Kha vha nḡee vhagudi minete ya 3 ya uri vha wane na u fhaṭa maipfi a re na tshivhalo u ya nga hune vha nga kona ngaho.
- 4 Kha vha tende vhagudi vha lulamise mishumo yavho. Kha vha vha sumbedze kufhaṭele kwa maipfi aya (na maḡwe): **kala, kuma, kela, kera, kola, pala, pima, pata, kopa, huma, humi, hola, hafu, hama, dada, duda, damu, deme, doba, ima, imela, ila, ifa, gaga, guma, gulu, gamu, gemo, lala, lofo, lema, lela, uba, luma, omo, oma, omba, fema, fomo, fama, fifa, baba, aba, maba, meme, mema**

PHUROGIREME YA U THADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U Vhala (Khathihi) Na Vhagudi:

15 minete

Thevhelauvhala

ZWIṬIRATHEDZHI ZWA U PFESESA: MANWELEDZO/TSHIFANYISO TSHA MUHUMBULO

KHA VHA SUMBEDZELE MAṆWALWA

- 1 Kha vha dzudze vhagudi desikeni dzavho, vhe na bugu dzavho dza ndowedzo kana bambiri li songo nwalwaho tshithu na penisela na khirayoni.
- 2 Kha vha **talutshedze uri namusi vhagudi vha do** tea **u shumisa tshifanyiso tsha muhumbulo uri tshitori tshi tshi bvela phanda hu do itea mini?**
- 3 Kha vha **modele** kana **u ita nyedziselo** uri musi vha **u shumisa tshifanyiso tsha muhumbulo** nga zwi tevhelaho zwine zwi nga itea, sa: Zweli o pfa mme awe vha tshi khou amba nga luringo. Musi a tshi pfa zwe vha amba, o pfa a tshi vhilaela.
- 4 Kha vha ole tshifanyiso kha bodo ya tshoko tsha Zweli o dzumbama o thetshelesa mme awe vha tshi khou amba nga luringo, a tshi sumbedza u vhilaela.
- 5 Kha vha **modele** kana **u ita nyedziselo** u engedza fhungo kha zwe vha tshifanyiso tshe vha ola, sa: Zweli u pfa zwe mme awe vha vha tshi khou amba. Ndi na tshifanyiso tsha muhumbulo tsha Zweli a tshi khou vhilaela.
- 6 Tshi no tevhela, kha vha vhudze vhagudi uri vha do tea **u shumisa tshifanyiso tsha muhumbulo** nga zwi tevhelaho zwine zwa nga itea.
- 7 Kha vha ri vhagudi vha bonye maṭo vha digede. Kha vha vha vhalele maṆwalwa hafhu.
- 8 Kha vha ri vhagudi vha bonyolole maṭo, vha vha olele tshithu tshithihi tshe vhagudi vha humbulela tshi tshi bva kha maṆwalwa.
- 9 Tsha u khunyeledza, kha vha ri vhagudi vha **rembuluwe vha ambe**, vha kone u nekedzana nyolo dzavho na phathinara dzavho.

U Vhala Ha Tshigwada Hu Na U Sumbiwa Ndila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kīlasi yoṭhe, muṅwe na muṅwe e na **Bambiri la U shumela la U vhala 7.**
- 2 Kha vha ṭalutshedze kīlasi yoṭhe **Nyito ya 1** ya **Lāvhuṭānu.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha-u-Vhala.**
- 6 Kha vha ṭalutshedze kīlasi yoṭhe **Nyito ya 2** ya **Lāvhuṭānu.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha ḍadze tshitevhelela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshesela, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha ṭalukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

U sedzulusa ngudo ya luambo mafheloni a vhege

Minete ya 15

- 1 Kha vha dzudze vhagudi kha methe musi ḍuvha li tshi vho khunyelela.
- 2 Kha vha vhe na dzulo la u sedzulusa luambo vhege inwe na inwe. Vha nga nanga u vanganya u gudiwa ha Luambo lwa Hayani na Luambo lwa Nyengedzedzo lwa U thoma kha u sedzulusa uhu.
- 3 Vha elelwe u tendela vhagudi vha tshi 'Rembuluwa vha Amba' na u rera nga phindulo dzavho nga vhavhili/vhe na phathinara dzavho. Zwo no ralo, kha vha nange vhagudi vha si gathi uri vha vhudze-vho kilasi yothe phindulo dzavho.
- 4 Kha vha shumise mbudziso thuthuwedzi dzine dza do sumba ndila therisano iyi i no kwama zwa luambo:
 - a Thero ya luambo ya vhege yashu yo vha ifhio?
 - b Ndi zwitori zwifhio zwe ra vhalo rothe?
 - c Maipfi a vhege e a ni takadzesa ndi afhio?
 - d No guda mini kha zwitori zwe ra vhalo?
 - e Ro nwala nga mini ino vhege?
 - f Muñwalo wanu wo khwinifhala nga ndilade ino vhege?
 - g Kuvhalele kwanu kwo khwinifhala nga ndilade ino vhege?
 - h Ndi zwifhio zwine na dihudza ngazwo kha ino vhege?
- 5 Tsha u khunyeledza, kha vha vhudze vhagudi vha elekanye nga zwithu zwivhili zwine vha do zuwela vha hayani malugana na zwe vha guda tshikoloni kana zwe vha dikhwinisa khazwo tshikoloni ino vhege.

Kha vha vhe na nzhele: Maitete haya a u diingamela na u ditola a na ndeme khulwane sa tshipida tsha u guda. Vha songo fanywa vho pfuka nyito iyi ya vhege nga vhege.

Gireidi ya 2
THEMO YA 3
Vhege ya

8

THERO:
U vhilaela
na u ofha

Ndugiselo Dza Kilisani

- 1 Musi vhege inwe na inwe i tshi thoma, kha vha vhe na vhuṭanzi uri kilasirumu yavho yo kuna nahone zwithu zwo vhekanywa zwavhuḍi.
- 2 BODO DZA U ṬANA kha dzi shandulwe na u engedzedza zwithu zwine zwa si tsha vha na mushumo zwi bvisiwe, vha zwi vhulunge nga vhuronwane.
- 3 Vho no fhedza, kha vha lugise maipfi a garaṭaṭhaṭhaṭha/garaṭambali/garaṭatai na zwifanyiso zwa maipfi a thero zwine vha ḍo ṭoḍa u zwi shumisa.
- 4 Kha vha itendugiselo dza zwiteṭwa zwine vha ḍo zwi shumisa kha luvhondo lwavho lwa thero na ṭafula/khona, zwine zwa ḍo takadza vhagudi: sa tsumbo: Miolo ye vhagudi vha ola nga zwine zwa vha vhilaela na zwine zwa ita uri vha ofhe.
- 5 Kha vha ite ṭhoḍisiso kha inthanethe vha tshi ita ndugiselo dza thero. Sa tsumbo: Nyito dzo leluwaho dzine vha nga dzi shumisa u thusa vhana u dzika.
- 6 Vha vhe na vhuṭanzi uri bugu dza vhagudiswa dza ndowedzo na Bugu dza Mishumo dza DBE dzi a lulamiswa dzoṭhe, dza vhewa zwavhuḍi he dza tea u dzula hone.
- 7 Kha vha vhe na vhuṭanzi uri bugu dzoṭhe khulwane, bugunanguludzwa na bugu dza laiburari ya kilasini dzo dzula nga ngona.

Nyito Dza U Inga

Hedzi ndi nyito dzine dza nga shumiswa sa mishumo ine vhagudi vhane vha ṭavhanya u fhedza mishumo yavho vha ita KANA dzine vha dzi shumisa musu vha tshi khou linga vhagudi.

Nyito ya 1: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 2: Siatari la 40, Kha ri vhale na Siatari la 41, Kha ri nṱwale.

Nyito ya 2: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 2: Siatari la 42 na 43, Kha ri shume.

Nyito ya 3: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 2: Siatari la 44 na 45, Kha ri vhale

Nyito ya 4: Kha vha ole tshifanyiso tsha zwithu zwine zwa vha ita uri vha vhilaele.

Musumbuluwo

Nyito Dza Oraĵa

Minete ya 15

KHA VHA DIVHADZE THERO: U SWIKELELA NDIVHOTHANGELI (VHEGE YA VHUVHILI YA THERO)

- 1 Kha vha sumbedze vhagudi tshifanyiso tsha gwati ĵa Bugu Khulwane: tshifanyiso tsha Khanani o ambara masiki: **Masiki muswa wa Khanani**
- 2 Kha vha vhudze vhagudi uri ri khou thoma thero ntswa i no pfi: **U vhilaela na u ofha**
- 3 Kha vha ole tshidanga tshi re na dzina ĵa **thero** vhukati ha bodo ya tshoko.
- 4 Kha vha vhudzise vhagudi vha ri: *Ndi zwifhio zwine na vho zwi divha nga thero iyi?*
- 5 Kha vha ĵwale mihumbulo ya vhagudi kha mepe wa mihumbulo. Kha vha vhee mihumbulo i no fana fhethu huthihi.
- 6 Arali vhagudi vha tshi khou kundelwa u fhindula, kha vha vha vha vhudzise mbudzisothuthuwedzi dzi tevhelaho:
 - a Ri nga ita mini u ita uri ri dzike musi ri tshi khou vhilaela?
 - b Ndi nnyi ane a ri dzikisa musi ri tshi khou vhilaela?
 - c Ri ita mini musi ri tshi vhilaela?
 - d Ri ita mini musi ri tshi khou ofha?

DIVHAMAIPFI A THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa SIVA (PATS.)
- 2 Kha vha tane ipfi na tshifanyiso kha Bodo ya Divhamaipfi ya Thero.
 - Masiki wa mulomo
 - tshitzhili
 - dwadze

Maipfi	Maitele
Dwadze iwe dwadze	<i>Kha vha sumbedze vha tshi khou vhidzelela</i>
Iwe u bva u ngafhi?	<i>Vho imisa zwanĵa vha tshi tou ĵaĵela nĵha</i>
Riĵe a ri u divhi.	<i>Vha ĵaĵela zwanĵa nĵha</i>
U tshithuĵe u sa vhoneali?	<i>Vha Isela tshanĵa tshithihi nĵha vha tshi dzungudza tĵoho.</i>
Hone u tshi khou vhulaya vhathu.	<i>Vha sumbedze muthu ofa.</i>
Ri shavhela ngafhi u sa vhoneali?	<i>Vha sumbedza u gidima vha dovha vha ima nga u tĵavhanya.</i>
Na dzilafho hu si na?	<i>Vha ĵaĵela zwanĵa nĵha</i>
Ri khou ofha, ri a vhilehela.	<i>Vha sumbedze sa muthu tshuwaho</i>
U tĵuwa lini riĵe ra dzhena tshikolo?	<i>Tshanĵa tshithihi tshi ĵaĵelwa nĵa tshi tshi sumbedza u pandela.</i>

Muñwalo

Minete ya 15

- 1 Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu dzavho dza ndowedzo.
- 2 Kha vha vhidze mibvumo na maipfi a tevhelaho uri vhagudi vha a ñwale:
 - a Kk Kk Kk...
 - b Pp Pp Pp...
 - c kala
 - d kuma
 - e kela
 - f kera
 - g pala
 - h pima
 - i pata
 - j kopa
- 3 Tshi no tevhela, kha vha vhudze vhagudi uri vha shumise penisela dza muvhala kha u lulamisa mishumo yavho vhone vhañe.
- 4 Kha vha ñwale mibvumo na maipfi zwi tshi vhonala kha bodo ya tshoko.
- 5 Kha vha kuvhanganye bugu dza vhagudi musi tshikolo tshi tshi bva, vha sedze uri ndi nnyi ane a lila thuso inwe.

PHUROGIREME YA U TSHADUKANYA MUÑWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

Fhungo: _____

U Vhala (Khathihi) Na Vhagudi:

Minete ya 15

Thangelauvhala

TSHITIRATHEDZHI TSHA U PFESESA: U BVUMBA

- 1 Kha vha dzudze vhagudi kha methe/khaphethe u itela uri vha kone u vhona Bugu Khulwane.
- 2 Kha vha vule Bugu Khulwane vha ye kha tshitori tsha: **Masiki muswa wa Khanani**
- 3 Kha vha ite nyendelazwifanyiso ya siaṭari liñwe na liñwe, vha tshi vhudzisa vhagudi uri vha vhona u nga hu khou bvelela mini.
- 4 Kha vha thuse vhagudi u tumekanya zwifanyiso, u itela uri vha kone u pfesesa zwavhuḍi uri tshitori itshi tshi amba nga mini.

- 5 Kha vha divhadze vhagudi divhamaipfi ntswa kha zwipida zwo teaho zwa tshitori.
- 6 Kha vha vhale tshitori tshothe nga khathihi, vha sa imi.

U Nwala:

Minete ya 30

U Pulana Na Mvetamveto

ṬHOHO: Nwalani nga musu we na vhuya na pfa ni tshi vhilaela kana u ofha.

MUSHUMO: Nwalani pharagirafu 2 dzi re na mitaladzi kana mafhungo a 6–8 u tikedza u vhala ngomu kilasini: Tshinwe tshifhinga ri a pfa ri tshi vhilaela kana u ofha.

NDUGISELO:

- Vha sa athu thoma nyito ya u nwala, kha vha nwale mvetomveto ye vha dzudzanya kha bodo ya tshoko.
- kha vha nwale mvetomveto ye vha dzudzanya kha bodo ya tshoko vha katele fhungo lithihi kana mavhili o khakheaho.

MUTEVHEMUTOLI WA U DZUDZANYA:

- 1 Ndo nwala nga zwine nda vhona zwi tshi nga khwinisisa vhadzulapo vha hashu kana u khwinisa shango lashu?
- 2 Ndo nwala mafhungo a re na mitaladzi ya 6–8?
- 3 Ndo peleta maipfi nga ndila kwae?
- 4 Ndo thoma fhungo linwe na linwe nga ledere danzi?
- 5 Ndo shumisa zwiga zwa u vhala zwo teaho mafheleloni a fhungo linwe na linwe?

U EDZISELA/U MODELA KUI TELE KWA U DZUDZANYA: (NNE NDI ITA ...)

- 1 Kha vha vhalele ntha mutevhemutoli wa u dzudzanya kha vhagudi.
- 2 Tshi tevhelaho, kha vha vhalele ntha mvetomveto kha vhagudi.
- 3 Kha vha lavhelese mutevhemutoli, vha sumbedzele arali mvetomveto yavho I yone, kana I tshi toda u khakhululwa kana u khwiniswa.
- 4 Kha vha edzisele kana u modela kuitele kwone kha vhagudi.

VHAGUDI VHA FHEDZISA KUI TELE KWA U DZUDZANYA/ANDADZA (VHOIWE NI ITA)

- 1 Kha vha nee vhagudi bugu dza ndowedzo.
- 2 Kha vha vhudze vhagudi vha wane mvetomveto ya mushumo wavho wa u nwala.
- 3 Tshi tevhelaho, kha vha vhudze vhagudi vha lavhelese mutevhemutoli, vha sumbedzele arali mvetomveto yavho I yone, kana I tshi toda u khakhululwa kana u khwiniswa.

- 4 Musi vhagudi vha tshi khou n̄wala, kha vha monamone na kilasi vha ite khuvhangantshihadu na vhagudi- vha ite vhungoho ha uri vha shume na zwigwada zwo fhambanaho kha mushumo muñwe na muñwe wa u n̄wala.
- 5 Kha vha sedzese kha vhukhaki vhune vhagudi vha anzela u vhu ita musu vha tshi n̄wala.
- 6 Kha vha vhudze vhagudi vha thetshelese vha dovhe vha sedzese musu vhone vha tshi khou n̄wala kha bodo ya tshokho vhukhaki vhune vhagudi vha anzela u vhu ita.
- 7 Kha vha sumbedze vhagudi u khakhulula vhukhaki uhu.

19 Thangule 2020

Pharagirafu yanga: Mvetomveto

^N Nao ^P fa mbilu yanga ^I tshi ^{h h} va va musu
nai tshi vhone a tshi khou lila.

Nao ^h va nai tshi vhone u nga
tshanada tshawe tshi do ^d zulela u
rema.

Nao ^h va nai tshi vhone u nga ^h vo
maine ^h va nga si kone u tshi lafha.

^M Mafheleloni o fheazi o itwa muaro
kha tshanada.

Nao ^P fa nai khwine musu mme anga
na muongi ^h va tshi ntalushezah uri
hu khou do ited mini na uri ^h va tshi
fheaza u do ^P fa a khwine.
U vhidela zwi a ofhisa.

U Vhala Ha Tshigwada Hu Na U Sumbiwa Ndila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yothe, muñwe na muñwe e na **Bambiri la U shumela la U vhala 8.**
- 2 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 1** ya **Musumbuluwo.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha-u-Vhala.**
- 6 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 2** ya **Musumbuluwo.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dadze tshitevhelelangudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshelesa, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Ḳavhuvhili

U Ṫalukanya Mibvumo Na Foniki:

Minete ya 15

Kha Vha Ḍivhadze Mibvumo Na Maipfi Maswa

KHA VHA ḌIVHADZE MUBVUMO

- 1 Kha vha bule mubvumo vha imise garaṭatai: /n/
- 2 Kha vha bule mubvumo uyo vha ṅee vhagudi ndaela ya uri vha dovhohole x 3.
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Ni a ḍivhavho maṅwe maipfi a thomaho nga mubvumo /n/ ?
- 4 Kha vha ite tsukamihumbulo ya maipfi vhe na vhagudi, sa: **nanga, ṅoṅa, nipi**

KHA VHA ḌIVHADZE MAIPFI MASWA

- 1 Kha vha bulele ṅṅha ipfi ḷiṅwe na ḷiṅwe, ḷi tshi pfala, musi vha tshi khou ṭana garaṭaṭhanwa/garaṭambali: **ṅoṅa, naka, nanga, nipi**
- 2 Kha vha zwi sumbedze vhagudi musi vha tshi khou ralo u zwi bula.
- 3 Kha vha humbele vhagudi uri vha dovhohole maipfi vha tshi edzisela vhone.
- 4 Kha vha nambatedze garaṭaṭhanwa dza maipfi aya kha Bodo ya U ṭana Mibvumo.

PHUROGIREME YA U ṪHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

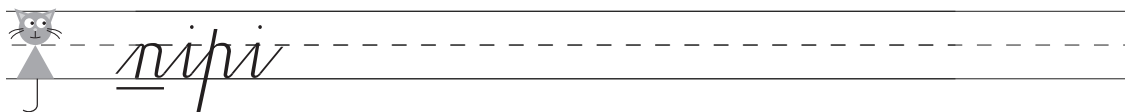
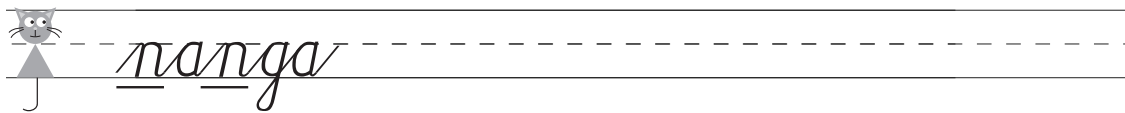
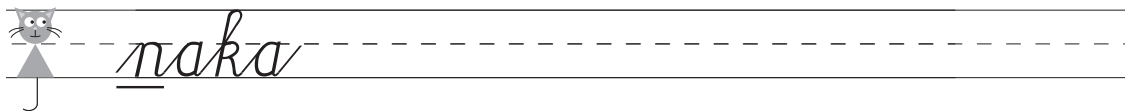
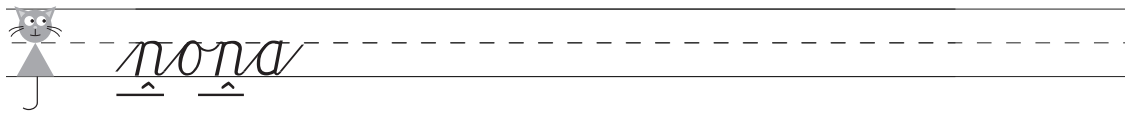
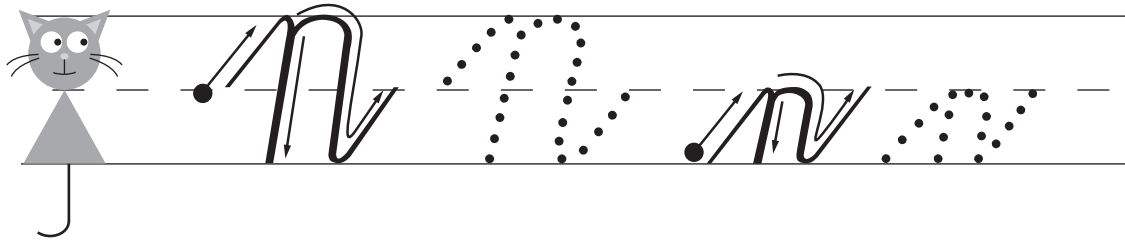
Muṅwalo:

Minete ya 15

Kha vha ṅwale ma(ḷeḍere) maswa (ḷiswa)/maipfi maswa/ mafhungo maswa

- 1 Kha vha funze vhagudi kuṅwalele kwone kwa maḷeḍere maṭuku na ma(ḷeḍeredanzi): **Nn**
- 2 Kha vha sumbedzele kuṅwalele kwa (ma)ḷeḍere kwa vhagudi vha no shumisa tshandḍa tsha u ḷa vha tovhedze nga kwa vhane vha shumisa tshandḍa tsha monde.
- 3 Vha kone u vhudza vhagudi u shuma shuma na phathinara dzavho vha ṅwale (ma) ḷeḍere kha miṭana yavho vha tshi shumisa minwe.
- 4 Nga murahu, kha vha vhudze vhagudi vha ṅwale (ma)ḷeḍere kha desike dzavho nga minwe.

- 5 Tsha u khunyeledza, kha vha sumbedze vhagudi hafhu kuñwalelwe kwa (ma)ḽedere na maipfi kha bodo ya tshoko.
- 6 Vhagudi vha tea u ñwalula mibvumo/maipfi/mafhungo buguni dzavho.
- 7

PHUROGIREME YA U ḽHADUKANYA MUÑWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

Fhungo: _____

U vhala (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

U vhala ha U ranga

ZWIṬIRATHEDZHI ZWA U PFESESA: U HUMBULELA

Liṅwalwa	U vhala ha U ranga (U elekanya nga U amba)
<p>Masiki muswa wa Khanani</p> <p>Khanani na mme awe vho dzhena thekhisini. Kanzhi Khanani u dzula nṭha ha magona a mme awe kana a ḡimanya vhukati ha vhaṅameli. Fhedzi ṅamusi, thekhisini yo vha i songo ḡala. Khanani a vhona vhaṅwe vhathu vho ambara masiki ya khofheni hafha thekhisini. Khanani a vhona vha tshi ofhisa.</p>	<p>Ndi humbulela uri Khanani ho ngo ḡowela u vhona vhathu vho ambara masiki ya khofheni. tshirṅwe tshifhinga zwithu zwe ri si zwi ḡowele zwi a ofhisa.</p>
<p>Khanani na mme awe vho ya vhengeleni ḡa zwiḡiwa. Vho tea u lindela vhe mudubani mulapfu. Mafhedziseloni musi vha tshi swika vothini, ho vha hu na munna e na masiki na boḡelo ḡa u fafadzela. Khanani o humbula uri u vhone a tshi ofhisa.</p>	
<p>Khanani a kokodza tshandḡa tsha tshiambaro tsha mme awe. 'Ndi mini?' u a vhudzisa.</p> <p>'Ndi tsha u kunakisa zwanḡa,' hu amba mme awe, vha tshi khou bvisa zwanḡa zwavho. Munna o ambaraho masiki a vha fafadzela zwanḡa zwa mme a Khanani. Vha kona u sedza Khanani. Khanani a bvisa zwanḡa zwawe uḡa munna wa u ofhisa a zwi fafadzela.</p>	<p>Ndi humbulela uri a zwo ngo ḡowelea hu na muthu o no khou kunakisa zwanḡa vhengeleni ḡa zwiḡiwa. Tshirṅwe tshifhinga zwithu zwiswa zwi a ofhisa.</p>
<p>Zwezwi Khanani na mme awe vha tshi khou mona na vhengele ḡa zwiḡiwa, O vhona uri vhathu vhanzhi vho ambara masiki wa tshifhaṭuwo. Ho ngo vhuya a vhona muṅwe o u ambara masiki wa tshifhaṭuwo hangei murahu, ndi nga'ni zwino vhathu vhanzhi vho i ambara ṅamusi, o mangala.</p>	<p>Ndi humbulela uri Khanani ha pfesesi uri ndi nga mini vhathu vho ambara masiki ya tshifhaṭuwo. Tshirṅwe tshifhinga zwithu zwine ri si zwi pfesese zwi a ofhisa.</p>
<p>Musi vha tshi khou ya hayani, Khanani a vhudzisa mme awe nga ha masiki, Mmawe, 'Ndi nga'ni vhathu vhanzhi vho ambara masiki ṅamusi?'</p> <p>'A thina vhuṭanzi,' hu fhindula mme awe, ndi humbula uri vha vhone vha tshi ofhisa!'</p> <p>Khanani zwo mu takadza ngauri mme awe vho tendelana nae. Naho zwo ralo u tshe o ḡaḡa. O vha o tama mme awe vha tshi zwi ḡivha uri ndi masiki ya mini?</p>	<p>Na mme a Khanani vha humbula uri na wavho masiki u vhone vha a ofha zwithu zwine vha si zwi pfesese – hu si vhana fhedzi.</p>
<p>Nga mathabama, Khanani o vha e nṅa a tshi khou ola kha muṭavha musi a tshi vhona mukalaha na masiki wa tshifhaṭuwo a tshi khou ya hune a vha hone. O humbula uri vha khou ofhisesa. A gidimela hayani.</p>	<p>Ndi humbulela uri zwiṅwe zwine zwa itisa uri masiki u ofhise ndi uri a zwo ngo leluwa u vhona uri ndi nnyi o ambaraho!</p>

Līnwalwa	U vhala ha U ranga (U elekanya nga U amba)
<p>Fhedzi Khanani o mbo ḡi ima musi a tshi pfa muḡwe a tshi mu vhidza nga dzina. O rembuluwa a sedza matungo oḡhe, muthu we a vha a tshi khou mu vhona ndi munna wa u ofhisa o ambara masiki. Vho vha vha tshi khou swika tsini. Khanani a vhona thonga ine vha khou tshimbila vho i fara na zwienda zwavho zwa buraweni. Hoo! Aa Vho Maluka! A thongo zwi vhona uri ndi vhone nga masiki we vha ambara wa u ofhisa! A sea nyana.</p>	
<p>Khanani o gidimela kha Vho Maluka u vha thusa u gonya zwiḡepisi tsha phanḡa tsha hawe, fhedzi a vha fara tshanḡa vha amba vha ri, 'Imani heneḡho!' Ni a zwi ḡivha uri a ri tei u vha tsini na tsini musi vairasi i tshi kha ḡi pfukhela – uri ri ḡitsireledze.</p> <p>'Ndi nga mini ni songo ambara masiki?' Ndi Vho Maluka vho tou sinyuwa.</p> <p>'Nḡe?' Khanani u vhudzisa o ḡaḡa.</p> <p>'Ee! 'Ndo ambara masiki u thusa u ni tsireledza kha tshitzhili, na inwi ni tea u ambara masiki u thusa u tsireledza nḡe-vho!</p> <p>'A thi zwi ḡivhi!' Khanani a tenda, ndi u wana ngafhi?'</p> <p>'Lindelani heneḡha,' hu amba Vho Maluka, vha tshi khou ya nḡuni yavho.</p>	<p>Hoo! Mafhedziseloni Khanani o pfesesa uri ndi nga mini vhathu vha tshi khou ambara masiki – u tsireledza vhone vhaḡe na vhaḡwe kha u kavhiwa nga tshitzhili! Ndi humbulela uri masiki u nga si tsha ofhisa Khanani musi a tshi vho ḡivha hezwi.</p>
<p>Vho Maluka vha vhuya nḡuni yavho vho fara tshidugu na na bendele ḡa raba. Vha dzula tshitupuni vha sumbedza Khanani uri u petisa hani tshidugu na bendele ḡa raba a tshi ita masiki.</p>	
<p>'Khezwi zwidugwana na bendele ḡa raba ḡaḡu na ḡa mme aḡu,' Hu amba Vho Maluka, vha tshi khou ḡuwa vho a sia tshutupuni u itela Khanani. 'Vhuvhili ha vhoiwe ni tea u ambara musi ni tshi bvela nḡa. Ndi a ni tsireledza-Ni tsireledza nḡe!'</p> <p>Musi Vho Maluka vha tshi tou dzhena nḡuni, Khanani o mbo ḡi dzhia zwidugu na mabendele a raba.</p> <p>'Mmawe,' u amba navho, 'Ndi khou ḡoḡa u vha sumbedza zwiḡwe zwithu zwa ndeme. Ndo vhona Vho Maluka vho ambara masiki u tsireledza riḡe. Vho ri na riḡe ri tea u ambara masiki uri ri tsireledze vhone vho!'</p>	<p>Ndi ḡivhudzisa arali Khanani na mme awe vha tshi ḡo ambara masiki tshifhinga tshidaho vha tshi ya vhengeleni ḡa zwiḡiwa</p>
<p>Khanani o sumbedza mme awe kupetele kwa tshidugu na bendele ḡa raba hu tshi itwa masiki, sa zwe Vho Maluka vha ita. A kona u sumbedza mme awe kuambarele kwa masiki wa tshifhaḡuwo.</p>	

Liṅwalwa	U vhala ha U ranga (U elekanya nga U amba)
Khanani na mme awe vho sedza kha tshivhoni. Khanani o humbula nga ha ṅḱila ine masiki miswa ya ḱo thusa u tsireledza ngaho Vho Maluka na vhaṅwe vhahura. O dzhia tsho ya uri masiki ya tshifhatuwo yo vha i sa tou ofhisa nga ṅḱila heyo.	Ndi humbulela uri Khanani zwino u pfesesa masiki khwiṅe, a i tsha ofhisa u fana na u thoma!
Mbudziso thevheli	Phindulo ndavhelelwa
Ndi nnyi o funzaho Khanani nga ha masiki?	Muhura wa Khanani, Vho Maluka vho mu gudisa nga ha masiki.
Vho Maluka vho ṅea mini Khanani?	Vho mu fha bendele ḱa raba na zwidugwana uri a ite masiki yawe.
Mbudziso ya ndi na mini/ndi nga'ni?	Phindulo ndavhelelwa
Ndi nga mini Khanani o shavha musi a tshi vhona Vho Maluka ?	<ul style="list-style-type: none"> • Ngauri ho ngo ḱivha Vho Maluka . • Ngauri Vho Maluka vho vha vho ambara masiki, zwa ita uri Khanani a si vha ḱivhe. • Ngauri Khanani o vha a tshi humbula uri muthu o ambaraho masiki u vhone a tshi ofhisesa. • Ngauri Khanani o vha a tshi humbula uri mutsinda o ambaraho masiki.

U Vhala Ha Tshigwada Hu Na U Sumbiwa ṅḱila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze ḱḱasi yoṅhe, muṅwe na muṅwe e na **Bambiri ḱa U shumela ḱa U vhala 8.**
- 2 Kha vha ṅalutshedze ḱḱasi yoṅhe **Nyito ya 1** ya **ḱavhuhili.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha-u-Vhala.**
- 6 Kha vha ṅalutshedze ḱḱasi yoṅhe **Nyito ya 2** ya **ḱavhuhili.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vuhuhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha ḱadze tshitevelela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshelesa, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha ṅalukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Lavhuraru

Nyito Dza Oraĵa

Minete ya 15

DIVHAMAIPFI YA THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa SIVA (PATS.)
- 2 Kha vha tane ipfi na tsumbedzelo kha Bodo ya Divhamaipfi ya Thero.
 - Sanithaiza ya zwanĵa
 - tshifafadzeli
 - tenda
 - tsireledza

Maipfi	Maitele
Dwadze iwe dwadze	<i>Kha vha sumbedze vha tshi khou vhidzelela</i>
Iwe u bva u ngafhi?	<i>Vho imisa zwanĵa vha tshi tou laĵela nĵha</i>
Riĵe a ri u divhi.	<i>Vha laĵela zwanĵa nĵha</i>
U tshithuĵe u sa vhoneali?	<i>Vha Isela tshanĵa tshithihi nĵha vha tshi dzungudza tĵoho.</i>
Hone u tshi khou vhulaya vhathu.	<i>Vha sumbedze muthu ofa.</i>
Ri shavhela ngafhi u sa vhoneali?	<i>Vha sumbedza u gidima vha dovha vha ima nga u tĵavhanya.</i>
Na dzilafho hu si na?	<i>Vha laĵela zwanĵa nĵha</i>
Ri khou ofha, ri a vhilehela.	<i>Vha sumbedze sa muthu tshuwaho</i>
U tĵuwa lini riĵe ra dzhena tshikolo?	<i>Tshanĵa tshithihi tshi laĵelwa nĵa tshi tshi sumbedza u pandela.</i>

VHUTSILA HA U ANETSHELA ZWIĴTORI (VHEGE YA VHUVHILI YA THERO IYI)

- 1 Kha vha fhandekanye vhagudi vha bve zwigwada zwiĵuku.
- 2 Kha vha fhe tshigwada tshinwe na tshinwe kopi ya zwifanyiso zwa vhutsila ha u anetshela zwiĵtori.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi uri vha elekanye nga tshiĵtori tshine tsha yelana na zwifanyiso.
- 4 Kha vha nĵee vhagudi minete muthithi kana mivhili uri vha elekanye nga mihumbulo yavho.
- 5 Tshi tevhelaho, vhagudi vha re kha tshigwada vha fanela u sielesana, muĵwe na muĵwe wavho a tshi anetshela tshiĵtori tshawe.

VHEGE YA 8

- 6 Kha vha humbudze vhagudi uri zwiṭori zwavho zwi tea u vha zwi na vhusiki, zwa dovha hafhu zwa yelana na zwifanyiso!
- 7 Kha vha humbudze vhagudi uri vha thetshelese zwiṭori zwa vhaṅwe nga vhuronwane.
- 8 Kha vha livhuhe vhagudi nge vha anetshelavho vhaṅwe ngavho zwiṭori zwavho.

U Ṫalukanya Mibvumo Na Foniki:

Minete ya 15

Kha Vha Ḑivhadze Mibvumo Miswa Na Maipfi Maswa

KHA VHA ḐIVHADZE MUBVUMO

- 1 Kha vha bule mubvumo vha imise garaṭatai: /ṅ/
- 2 Kha vha bule mubvumo uyo vha vhudze vhagudi vha u dovholole x 3.
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Ni a Ḑivhavho maṅwe maipfi a thomaho nga mubvumo /ṅ/?
- 4 Kha vha ite tsukamihumbulo ya maipfi vhe na vhagudi, sa: **ṅemeneme, ṅula, ṅoka**

KHA VHA ḐIVHADZE MAIPFI MASWA

- 1 Kha vha bulele nṭha ipfi liṅwe na liṅwe, li tshi pfala, musi vha tshi khou ṭana garaṭathanwa/garaṭambali: **ṅama, ṅula, ṅoka, ṅemeneme**
- 2 Kha vha zwi sumbedze vhagudi musi vha tshi khou ralo u zwi bula.
- 3 Kha vha humbele vhagudi uri vha dovholole maipfi vha tshi edzisela vhone.
- 4 Kha vha nambatedze garaṭathanwa dza maipfi aya kha Bodo ya U ṭana Mibvumo.

PHUROGIREME YA U ṪHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

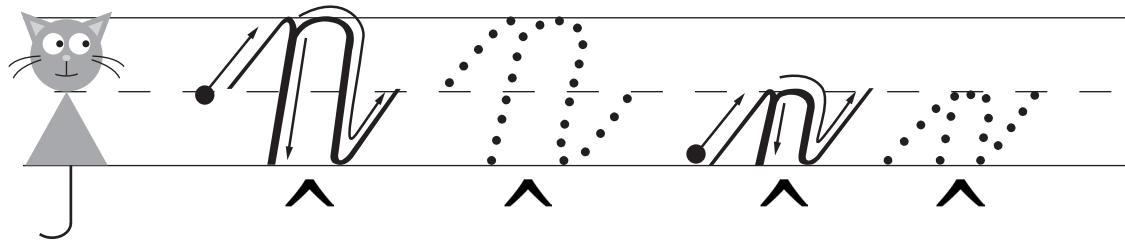
Muṅwalo:

Minete ya 15

Kha vha ṅwale ma(ḑere) maswa (ḑiswa)/maipfi maswa/mafungo maswa

- 1 Kha vha funze vhagudi kuṅwalele kwone kwa ma(ḑeredanzi) na maṭuku na: **ṅṅ**
- 2 Kha vha sumbedzele kuṅwalele kwa (ma)ḑere kwa vhagudi vha no shumisa tshanda tsha u ḑa vha tovhedze nga kwa vhane vha shumisa tshanda tsha monde.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi vha shume na phathinara dzavho vha ṅwale (ma)ḑere kha miṭana yavho vha tshi shumisa minwe.

- 4 Nga murahu, kha vha vhudze vhagudi vha n̄wale (ma)ḽeḽere kha desike dzavho nga minwe.
- 5 Tsha u khunyeledza, kha vha sumbedze vhagudi hafhu kuḽwalelwe kwa (ma)ḽeḽere na maipfi kha bodo ya tshoko.
- 6 Vhagudi vha tea u n̄walula mibvumo/maipfi/mafhungo buguni dzavho.

 nama

 nula

 noka

 nemeneme

PHUROGIREME YA U ḽHAḽUKANYA MUḽWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

Fhungo: _____

U Nwala:

Minete ya 30

U Anḡadza Na Makumedzwa

ṬHOHO: Nwalani nga musu we na vhuya na pfa ni tshi vhilaela kana u ofha.

MUSHUMO: Nwalani pharagirafu 2 dzi re na mitaladzi kana mafhungo a 6–8 u tikedza u vhala ngomu kilasini: Tshiṅwe tshifhinga ri a pfa ri tshi vhilaela kana u ofha.

FUREME/MUHANGA WA U NṬWALA

Ndo pfa ndi tshi vhilaela / ofha musu... (*Kha vha ṅwale nga zwe zwa ita uri vha pfe vha tshi vhilaela/ofha.*)

Ndo pfa ndi tshi vhilaela / ofha ngauri... (*Kha vha ṭalutshedze uri ndi nga mini vho vha tshi pfa vha tshi vhilaela/ofha*)

Ndo vha ndi tshi humbula uri... (*Kha vha ṅwale mihumbulo yavho.*)

Mafheleloni... (*Kha vha ṅwale nga zwe zwa itea zwi tevhelaho.*)

Ndo pfa ndi khwiṅe... (*Kha vha ṅwale nga zwe zwa ita uri vha pfe vha khwiṅe.*)

U vhilaela / ofha zwo vha zwi... (*Kha vha ṅwale nga tshenzhemo ye vha vha nayo nga izwi.*)

NDUGISELO: Vha sa athu thoma nyito ya u ṅwala, kha vha ṅwale pulane ye vha ita nga Musumbuluwo kha bodo ya tshoko.

U EDZISELA/U MODEḶA KUI TELE KWA U DZUDZANYA: (NṆE NDI ITA ...)

- 1 Kha vha humbudze vhagudi uri nga Musumbuluwo ro shumisa mutevhemuṭoli u dzudzanya mvetomveto.
- 2 Tshi tevhelaho, kha vha humbudze vhagudi uri namusi ri ḡo anḡadza na u ṅea makumedzwa a u fhedzisa a tshipiḡa tsha maṅwalwa ashu.
Kha vha sumbedze vhagudi uri vhone vha ṅwalulula hani tshipiḡa tsha maṅwalwa avho, vha ṅwale na ṭhoho na deithi.

VHAGUDI VHA FHEDZISA KUI TELE KWA U ANḡADZA (VHOIWE NI ITA...)

- 1 Kha vha ṅee vhagudi bugu dza ṅdowedzo.
- 2 Kha vha ṅee vhagudi ndaela ya u ṅwala deithi na ṭhoho: **U vhilaela na u ofha**
- 3 Kha vha vhudze vhagudi vha ṅwalulule zwavhuḡi tshipiḡa tsha u fhedzisa tsha maṅwalwa avho, hu si na u khakha.
- 4 Arali hu na tshifhinga vhagudi vha nga ola muolo nga u ṭavhanya.
- 5 Musu vhagudi vha tshi khou ṅwala, kha vha monamone na kilasi vha thuse vhagudi vhane vha khou kundelwa.

VHAGUDI VHA NEA MAKUMEDZWA A MAÑWALWA AVHO

- 1 Kha minete mitanu yo salaho ya ngundo, kha vha vhudze vhagudi vha vhee penisela fhasi.
- 2 Kha vha vhudze vhagudi vha rumbuluwe vha ambe, vha vhalelane mañwalwa avho na phathinara.
- 3 Musi vhagudi vho no fhedza nga izwo, kha vha vhidze mugudi muthihi kana vhagudi vhavhili vha de vha vhalele kilasi mañwalwa avho.
- 4 Kha vha kuvhanganye mañwalwa kha bugu ya ndowedzo vha i vhee kha khona ya u vhala uri vhagudi vha kone u vhala mañwalwa avho.

26 Thangule 2020

Tshinwe tshifhinga ri pfa ri tshi vhilaela
na u ofha

Nao pfa mbilu yanga I tshi vha vha
musi nai tshi vhona d tshi khou lila.
Nao vha nai tshi vhona u nga
tshanda tshawe tshi do azulela u
rema.

Nao vha nai tshi vhona u nga vho
maine vha nga si kone u tshi lafha.

Mafheleloni o fheazi o itwa mudro
kha tshanda.

Nao pfa nai khwiṅe musu mme anga
na muongi vha tshi ntalutshedza
uri hu khou do itea mini na uri vha
tshi fheaza u do pfa d khwiṅe.
U vhilaela zwi d ofhisa.

U Vhala Ha Tshigwada Hu Na U Sumbiwa Ndila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yothe, muñwe na muñwe e na **Bambiri la U shumela la U vhala 8.**
- 2 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 1** ya **Lavhuraru.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha-u-Vhala.**
- 6 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 2** ya **Lavhuraru.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dadze tshitevhelela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshelesa, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Lāvhuṇa

U Ṭalukanya Mibvumo Na Foniki:

Minete ya 15

U Fhandekanya Na U Ṭanganya

NNE NDI...

- 1 Kha vha thome nga ngudo ya Lāvhuvhili.
- 2 Kha vha bule ipfi: **nṅa**
- 3 Kha vha fhandekanye ipfi li bve mibvumo yo imaho nga yoṭhe: /**n**/-/o/-/**n**/-/a/
- 4 Kha vha bule mubvumo wa u thoma wa ipfi ilo: /**n**/
- 5 Kha vha bule mubvumo wa vhuvhili wa ipfi ilo: /**o**/
- 6 Kha vha bule mubvumo wa vhuraru wa ipfi ilo: /**n**/
- 7 Kha vha bule mubvumo wa u fhedza wa ipfi ilo: /**a**/
- 8 Kha vha ṅwale ipfi ilo kha bodo ya tshoko: **nṅa**
- 9 Kha vha sumbedzele nga u sumba na u ṭanganya mibvumo uri vha sike ipfi: /**n**o/-/
na/ = **nṅa**
- 10 Kha vha dovholele kuitele uku kha ipfi li no bva kha ngudo ya Lāvhuraru: **nula**

RINE RI...

- 1 Kha vha thome nga ngudo ya Lāvhuvhili.
- 2 Kha vha bule ipfi: **naka**
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa u thoma wa ipfi ilo ndi ufho? /**n**/
- 4 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa vhuvhili wa ipfi wa ilo ndi ufho? /**a**/
- 5 Kha vha bule mubvumo wa vhuraru wa ipfi ilo: /**k**/
- 6 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa u wa u fhedza wa ipfi ilo ndi ufho? /**a**/
- 7 Kha vha humbele vhagudi vha fhandekanye ilo ipfi li bve mibvumo yo imaho nga yoṭhe:
/n/-/a/-/k/-/a/
- 8 Kha vha ṅwale ipfi ilo: **naka**
- 9 Vha vha vhudze vhagudi uri vha ṭanganyise mibvumo i re kha ipfi ilo vha tshi zwi ita na
vhone: /na/-/ka/ = **naka**
- 10 Kha vha dovholele kuitele uku kha ipfi li no bva kha ngudo ya Lāvhuraru: **nama**

PHUROGIREME YA U ṬHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U vhala (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

U vhala ha Vhuvhili

ZWIṬIRATHEDZHI ZWA U VHALA: U HUMBULELA

Liṅwalwa	U vhala ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
<p>Masiki muswa wa Khanani</p> <p>Khanani na mme awe vho dzhena thekhisini. Kanzhi Khanani u dzula nṭha ha magona a mme awe kana a ḡimanya vhukati ha vhaṅameli. Fhedzi ṅamusu, thekhisu yo vha i songo ḡala. Khanani a vhona vhaṅwe vhatu vho ambara masiki ya khofheni hafha thekhisini. Khanani a vhona vha tshi ofhisa.</p>	<p>Ndi humbulela uri hetshi tshiṭori ndi tsha nga ha dwadzetshifu ḡa Coronavairasi ya Vhukati ha heḡi dwadze, thekhisu dzo vha dzi sa tendelwi uri dzi ḡale.</p>
<p>Khanani na mme awe vho ya vhengeleni ḡa zwiḡiwa. Vho tea u lindela vhe mudubani mulapfu. Mafhedziseloni musu vha tshi swika vothini, ho vha hu na munna e na masiki na boḡelo ḡa u fafadzela. Khanani o humbula uri u vhone a tshi ofhisa.</p>	<p>Ndi humbulela uri hetshi tshiṭori ndi tsha nga ha dwadzetshifu ḡa Coronavairasi, ngauri ndi tshone tshifhinga fhedzi tshine nda wana vhatu vho lindela vhe midubani uri vha dzhene vhengeleni ḡa zwiḡiwa!</p>
<p>Khanani a kokodza tshanḡa tsha tshiambaro tsha mme awe. 'Ndi mini?' u a vhudzisa.</p> <p>'Ndi tsha u kunakisa zwanḡa,' hu amba mme awe, vha tshi khou bvisa zwanḡa zwavho. Munna o ambaraho masiki a vha fafadzela zwanḡa zwa mme a Khanani. Vha kona u sedza Khanani. Khanani a bvisa zwanḡa zwawe uḡa munna wa u ofhisa a zwi fafadzela.</p>	<p>Ndi humbulela uri hetshi tshiṭori ndi tsha nga ha dwadzetshifu ḡa Coronavairasi, ngauri hu sa athu vha na vairasi, A thongo vhuya nda vhona vhatu vha tshi khou ḡekedza zwanḡa uri zwi kunakisiwe.</p>
<p>Zwezwi Khanani na mme awe vha tshi khou mona na vhengele ḡa zwiḡiwa, O vhona uri vhatu vhanzhi vho ambara masiki wa tshifhaṭuwo. Ho ngo vhuya a vhona muṅwe o u ambara masiki wa tshifhaṭuwo hangei murahu, ndi nga'ni zwino vhatu vhanzhi vho i ambara ḡamusu, o mangala.</p>	<p>Ndi humbulela uri hetshi tshiṭori tshi tea u vha tsho itea nga tshifhinga tsha dwadzetshifu ḡa coronavairasi, ngauri muvhuso wo vhudza vhatu uri muṅwe na muṅwe kha ambare masiki lwa u tou thoma tshitshetsho!</p>
<p>Musi vha tshi khou ya hayani, Khanani a vhudzisa mme awe nga ha masiki, Mmawe, 'Ndi nga'ni vhatu vhanzhi vho ambara masiki ḡamusu?'</p> <p>'A thina vhuṭanzi,' hu fhindula mme awe, ndi humbula uri vha vhone vha tshi ofhisa!'</p>	
<p>Khanani zwo mu takadza ngauri mme awe vho tendelana nae. Naho zwo ralo u tshe o ḡaḡa. O vha o tama mme awe vha tshi zwi ḡivha uri ndi masiki ya mini?</p>	

Ḳinwalwa	U vhala ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
<p>Nga mathabama, Khanani o vha e nḡa a tshi khou ola kha muḡavha musi a tshi vhona mukalaha na masiki wa tshifhaḡuwo a tshi khou ya hune a vha hone. O humbula uri vha khou ofhisesa. A gidimela hayani.</p> <p>Fhedzi Khanani o mbo ḡi ima musi a tshi pfa muḡwe a tshi mu vhidza nga dzina. O rembuluwa a sedza matungo oḡhe, muthu we a vha a tshi khou mu vhona ndi munna wa u ofhisa o ambara masiki. Vho vha vha tshi khou swika tsini. Khanani a vhona thonga ine vha khou tshimbila vho i fara na zwienda zwavho zwa buraweni. Hoo! Aa Vho Maluka! A thongo zwi vhona uri ndi vhone nga masiki we vha ambara wa u ofhisa! A sea nyana.</p>	
<p>Khanani o gidimela kha Vho Maluka u vha thusa u gonya zwiḡepisi tsha phanḡa tsha hawe, fhedzi a vha fara tshanḡa vha amba vha ri, 'Imani heneffho!' Ni a zwi ḡivha uri a ri tei u vha tsini na tsini musi vairasi i tshi kha ḡi pfukhela – uri ri ḡitsireledze.</p> <p>'Ndi nga mini ni songo ambara masiki?' Ndi Vho Maluka vho tou sinyuwa.</p> <p>'Nḡe?' Khanani u vhudzisa o ḡaḡa.</p> <p>'Ee! 'Ndo ambara masiki u thusa u ni tsireledza kha tshitzhili, na inwi ni tea u ambara masiki u thusa u tsireledza nḡe-vho!</p> <p>'A thi zwi ḡivhi!' Khanani a tenda, ndi u wana ngafhi?'</p> <p>'Lindelani heneffha,' hu amba Vho Maluka, vha tshi khou ya nḡuni yavho.</p>	<p>Ndi humbulela uri hetshi tshiḡori tsho itiwa nga tshifhinga tsha dwadzetshifu Ḳa Coronavairasi nga 2020 ngauri ro vha ri sa tei u vha tsini tsini na vhahura vhashu. Ro vha ri tshi tea u vha kule na kule – sa zwe Vho Maluka vha ḡea Khanani ndaela.</p>
<p>Vho Maluka vha vhuya nḡuni yavho vho fara tshidugu na na bendele Ḳa raba. Vha dzula tshitupuni vha sumbedza Khanani uri u petisa hani tshidugu na bendele Ḳa raba a tshi ita masiki.</p>	<p>Ndi humbulela uri Vho Maluka vha dzhiela nga maanḡa nḡha zwa u ambara masiki ngauri ndi mualuwa. Coronavairasi i khombo nga maanḡa kha vhaaluwa.</p>
<p>'Khezwi zwidugwana na bendele Ḳa raba Ḳaḡu na Ḳa mme aḡu,' Hu amba Vho Maluka, vha tshi khou ḡuwa vho a sia tshutupuni u itela Khanani. 'Vhuvhili ha vhoiwe ni tea u ambara musi ni tshi bvela nḡa. Ndi a ni tsireledza-Ni tsireledza nḡe!'</p> <p>Musi Vho Maluka vha tshi tou dzhena nḡuni, Khanani o mbo ḡi dzhia zwidugu na mabendele a raba.</p>	<p>Ndi humbulela uri hetshi tshiḡori ndi tsha nga ha milayo yoḡhe miswa yo thomiwaho nga tshifhinga tsha dwadzetshifu Ḳa coronavairasi. Ndi humbula uri musi zwi tshi thoma, miḡwe ya milayo miswa yo vha i tshi pfala i tshi ḡaḡisa kana u ofhisa.</p>

Liṅwalwa	U vhalo ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
'Mmawe,' u amba navho, 'Ndi khou ṭoḡa u vha sumbedza zwiṅwe zwithu zwa ndeme. Ndo vhona Vho Maluka vho ambara masiki u tsireledza riṅe. Vho ri na riṅe ri tea u ambara masiki uri ri tsireledze vhona vho!'	
Khanani o sumbedza mme awe kupetele kwa tshidugu na bendele ḽa raba hu tshi itwa masiki, sa zwe Vho Maluka vha ita. A kona u sumbedza mme awe kuambarele kwa masiki wa tshifhaṭuwo.	
Khanani na mme awe vho sedza kha tshivhoni. Khanani o humbula nga ha ṅḽila ine masiki miswa ya ḡo thusa u tsireledza ngaho Vho Maluka na vhaṅwe vhahura. O dzhia tsho ya uri masiki ya tshifhaṭuwo yo vha i sa tou ofhisa nga ṅḽila heyo.	Ndi humbulela uri mafhungo maswa a ita uri zwithu zwiswa zwi pfale zwi sa tou ofhisesa nga maanḡa.

Mbudziso thevheli	Phindulo ndavhelelwa
Khanani o ḡi pfisa hani a tshi vhona vhatu vho ambara masiki?	Zwo mu ofhisa.
Ni nga humbula nga tshifhinga tsho na pfa ni tshi ofha ngauri no vha ni sa pfesesi?	Ndi humbula musi ... ngauri ...
Mbudziso ya ndi na mini/ndi nga'ni?	Phindulo ndavhelelwa
Ri nga humbulelisa hani uri hetshi tshiṭori ndi tsha nga ha dwadzetshifu ḽa coronavairasi?	<ul style="list-style-type: none"> • Ngauri nga tshifhinga tsha dwadzetshifu , thekhisi dzo vha dzi sa tendelwi u ḡala. • Ngauri nga tshifhinga tsha dwadzetshifu, vhatu vho vhudzwa u ambara masiki. • Ngauri nga tshifhinga tsha dwadzetshifu. Ho vha hu sa tendelwi muṅwe na muṅwe u dzhena kha vhengele ḽa zwiḽiwa nga tshifhinga tshithihi – ho vha hu na muduba hu tshi dzhenwa nga ngomu • Ngauri nga tshifhinga tsha dwadzetshifu, vhatu vho vha vha tshi tea u ṭamba zwandḡa nga maanḡa. Ho vha hu na vhatu vhare na zwa u kunakisa zwandḡa vothini ḽa vhengele ḽiṅwe na ḽiṅwe. • Ngauri nga tshifhinga tsha dwadzetshifu, ho vha hu na milayo miswa minzhi!

U Vhala Ha Tshigwada Hu Na U Sumbiwa Ndila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kīlasi yoṭhe, muṇwe na muṇwe e na **Bambiri la U shumela la U vhala 8.**
- 2 Kha vha ṭalutshedze kīlasi yoṭhe **Nyito ya 1** ya **Lāvhuṇa.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha-u-Vhala.**
- 6 Kha vha ṭalutshedze kīlasi yoṭhe **Nyito ya 2** ya **Lāvhuṇa.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha ḍadze tshitevhelela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshesela, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha ṭalukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

ᱠavhuᱦanu

Nyito Dza Oraᱠa

Minete ya 15

ᱢIVHAMAIPFI YA THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa SIVA (PATS)
- 2 Kha vha ᱦane ipfi na tsumbedzelo kha Bodo ya ᱢivhamaipfi ya Thero.
 - Sakaduku
 - vhukule
 - ᱠdivhadzo

Maipfi	Maitele
Dwadze iwe dwadze	<i>Kha vha sumbedze vha tshi khou vhidzelela</i>
Iwe u bva u ngafhi?	<i>Vho imisa zwanᱠa vha tshi tou ᱠaᱦela ᱠᱦha</i>
Riᱠe a ri u ᱠivhi.	<i>Vha ᱠaᱦela zwanᱠa ᱠᱦha</i>
U tshithuᱠe u sa vhoneali?	<i>Vha Isela tshanᱠa tshithihi ᱠᱦha vha tshi dzungudza ᱦhoho.</i>
Hone u tshi khou vhulaya vhathu.	<i>Vha sumbedze muthu ofa.</i>
Ri shavhela ngafhi u sa vhoneali?	<i>Vha sumbedza u gidima vha dovha vha ima nga u ᱦavhanya.</i>
Na dzilafho hu si na?	<i>Vha ᱠaᱦela zwanᱠa ᱠᱦha</i>
Ri khou ofha, ri a vhonehela.	<i>Vha sumbedze sa muthu tshuwaho</i>
U ᱦuwa lini riᱠe ra dzhena tshikolo?	<i>Tshanᱠa tshithihi tshi ᱠaᱦelwa ᱠᱠa tshi tshi sumbedza u pandela.</i>

THERISANO YA MAᱠWALWA A U VHALA (KHATHIHI) NA VHAGUDI

- 1 Kha vha ᱠwale fureme ya therisano kha bodo ya tshoko:
Kha tshitori itshi ndi...
Tshitori itshi tshi na vhuᱦumani na thero 'U vhilaela na u ofha'ngauri...
ᱢuvha ᱠa u thoma ndi tshi vhone muthu o ambara masiki....
- 2 Kha vha vhelele vhagudi fureme ya therisano.
- 3 Kha vha vhee vhagudi kha **zwigwada zwiᱦuku**.
- 4 Kha vha vhudze vhagudi uri vhoᱦhe vha tea u seilelisana musi vha tshi fhindula mbudziso inwe na inwe ya therisano iyi.
- 5 Kha vha ri kilasi i thetshelese.
- 6 Kha vha humbele vhagudi vho fhambanaho kana tshigwada tshigede uri vha ᱠekane phindulo na vhaᱠwe.
- 7 Arali phindulo yo khakhea, kha vha vha khakhulule.
- 8 Kha vha livhuwe vhagudi nge vha shela mulenzhe kha ngudo.

U Ṭalukanya Mibvumo Na Foniki:

Minete ya 15

U wana maipfi

Kha vha ite thebuḷu kha bodo ya tshoko ine ya katela mibvumo ye ya gudiwa kale khathihi na mibvumo ye ya funziwa nga Ḳavhuvhili na Ḳavhuraru.

n	ṅ	a
b	e	m
o	f	l
u	i	g
h	k	p

U MODEḲA/NYEDZISELO

- 1 Kha vha humbudze vhagudi nga mibvumo ya vhege: /n/ na /ṅ/
- 2 Kha vha vusuludze mibvumo yoṭhe na themba dzo vanganaho (ṭhanganyiso) nga u i ṅwala kha bodo ya tshoko.
- 3 Kha vha ṅee vhagudi minete ya 3 ya u sika maipfi a re na tshivhalo, u ya nga hune vha kona, vha tshi shumisa mibvumo na themba dzo ṭanganaho dzi re afho ṅṭha.
- 4 Kha vha sumbedze vhagudi kusikelwe kwa ipfi vha tshi shumiswa mubvumo wo tiwaho, sa: /n/-/a/-/k/-/a/ = **naka**
- 5 Kha vha humbudze vhagudi uri vha nga kona u vhumba ipfi vha tshi shumisa mibvumo miṅwe-vho – a vho ngo tea u shumisa fhedzi /n/ kana /ṅ/
- 6 Kha vha sumbedze vhagudi kusikelwe kwa liṅwe ipfi, sa: /k/-/a/-/l/-/a/ = **kala**

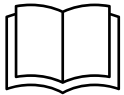
VHAGUDI VHA A SHUMA

- 1 Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu dzavho dza ṅdowedzo vha ṅwale ṭhohwana i no ri: **n, ṅ**
- 2 Kha vha ṅee vhagudi ndaela ya uri vha thome u ṅwala.
- 3 Kha vha ṅee vhagudi minete ya 3 ya uri vha wane na u fhaṭa maipfi a re na tshivhalo u ya nga hune vha nga kona ngaho.
- 4 Kha vha tende vhagudi vha lulamise mishumo yavho. Kha vha vha sumbedze kufhaṭele kwa maipfi aya (na maṅwe): **ṅoṅa, naka, nanga, nipi, ṅama, ṅula, ṅoka, ṅemeneme, kala, kuma, kela, kera, kola, pala, pima, pata, kopa, huma, humi, hola, hafu, hama, ima, imela, ila, ifa, gaga, guma, gulu, gamu, gemo, lala, lofo, lema, lela, uba, luma, omo, oma, omba, fema, fomo, fama, fifa, baba, aba, maba, meme, mema**

PHUROGIREME YA U THADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U Vhala (Khathihi) Na Vhagudi:

15 minete

Thevhelauvhala

ZWITIRATHEDZHI ZWA U PFESESA: MANWELEDZO

KHA VHA SUMBEDZELE MANWALWA

- 1 Kha vha talutshedze vhagudi uri vha do tea u humbula nga zwipiḁa zwa ndeme zwa maḁwalwa.
- 2 Kha vha ḁwale fureme ya manweledzo kha bodo ya tshoko.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi vha shumise fureme ya manweledzo u fhindula mbudziso.
Tshitori itshi tshi amba nga...(mafhungo 1–3)
Ndo takadzwa nga....
Ndo guda uri u ambara masiki ndi zwa ndeme ngauri....
- 4 Kha vha talutshedze vhagudi uri vha nga si divhe zwothe nga maḁwalwa – vha tea u nanga zwipiḁa zwi re na ndeme fhedzi.
- 5 **Nga u modela/u edzisela** kha vha ḁee vhagudi tsumbo dzavho. Kha vha ri: **Tshitori itshi tshi amba nga duvha la u thoma la musi Khanani a tshi vhona vhathu vho ambara masiki, na musi ene a tshi thoma u ambara masiki. Ndo takadzwa nga musi Khanani a tshi ita masiki wawe ene mune. Ndo guda uri u ambara masiki ndi zwa ndeme ngauri u tsireledza vhaḁwe kha zwitshili zwine vha nga zwi wana kha riḁe.**
- 6 Kha vha sumbedze vhagudi zwifanyiso zwa tshitori kha bugu khulwane.
- 7 Kha vha ḁee vhagudi tshifhinga tsha u humbula nga zwipiḁa zwa ndeme zwa maḁwalwa.
- 8 Kha vha ḁee vhagudi ndaela ya uri vha **rembuluwe vha ambe** na talutshedza-nga vhavhili /phathinara-vho vhaḁwe ngavho (phathinara) **zwine vha elelwa** zwa tshitori itshi. (**A vho ngo tea u tou rwela ngomani zwe mugudisi a amba. Hei i tea u vha mihumbulo i no bva kha vhagudi vhone vhaḁe!**)
- 9 Kha vha dzudze kilasi yavho zwavhuḁi i vhe fhethu huthihi.
- 10 Kha vha vhidze vhagudi 1–2 vha ḁee manweledzo avho afho kilasini.
- 11 Kha ḁee vhagudi manweledzo avho, sa: **Tshitori itshi tshi amba nga duvha la u thoma la musi Khanani a tshi ambara masiki. Ndo takadzwa nga musi Khanani a tshi sumbedza mme awe u ita masiki, sa zwe Mr Maluka vha mu sumbedzisa zwone. Ndo guda uri u ambara masiki ndi zwa ndeme ngauri u tsireledza vhaḁwe kha zwitshili zwine vha nga zwi wana kha riḁe.**

U Vhala Ha Tshigwada Hu Na U Sumbiwa Ndila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kīlasi yoṭhe, muṅwe na muṅwe e na **Bambiri la U shumela la U vhala 8.**
- 2 Kha vha ṭalutshedze kīlasi yoṭhe **Nyito ya 1** ya **Lāvhuṭānu.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha-u-Vhala.**
- 6 Kha vha ṭalutshedze kīlasi yoṭhe **Nyito ya 2** ya **Lāvhuṭānu.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha ḍadze tshitevhelela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshesela, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha ṭalukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

U sedzulusa ngudo ya luambo mafheloni a vhege

Minete ya 15

- 1 Kha vha dzudze vhagudi kha methe musi ḍuvha li tshi vho khunyelela.
- 2 Kha vha vhe na dzulo la u sedzulusa luambo vhege inwe na inwe. Vha nga nanga u vanganya u gudiwa ha Luambo lwa Hayani na Luambo lwa Nyengedzedzo lwa U thoma kha u sedzulusa uhu.
- 3 Vha elelwe u tendela vhagudi vha tshi 'Rembuluwa vha Amba' na u rera nga phindulo dzavho nga vhavhili/vhe na phathinara dzavho. Zwo no ralo, kha vha nange vhagudi vha si gathi uri vha vhudze-vho k̄lasi yothe phindulo dzavho.
- 4 Kha vha shumise mbudziso th̄th̄huwedzi dzine dza d̄o sumba nd̄ila therisano iyi i no kwama zwa luambo:
 - a Thero ya luambo ya vhege yashu yo vha ifhio?
 - b Ndi zw̄itori zw̄ifhio zwe ra vhalala rothe?
 - c Maipfi a vhege e a ni takadzesa ndi afhio?
 - d No guda mini kha zw̄itori zwe ra vhalala?
 - e Ro n̄wala nga mini ino vhege?
 - f Muñwalo wañu wo khw̄in̄ifhala nga nd̄ilade ino vhege?
 - g Kuvhalele kwañu kwo khw̄in̄ifhala nga nd̄ilade ino vhege?
 - h Ndi zw̄ifhio zwine na d̄ihudza ngazwo kha ino vhege?
- 5 Tsha u khunyeledza, kha vha vhudze vhagudi vha elekanye nga zw̄ithu zw̄ivhili zwine vha d̄o zuwela vha hayani malugana na zwe vha guda tshikoloni kana zwe vha d̄ikhw̄in̄isa khazwo tshikoloni ino vhege.

Kha vha vhe na nzhele: Maitete haya a u d̄iingamela na u d̄itola a na ndeme khulwane sa tshipida tsha u guda. Vha songo fanywa vho pfuka nyito iyi ya vhege nga vhege.

Gireidi ya 2
THEMO YA 3
Vhege ya

9

THERO:
Fhethu ho
fhambanaho

Ndugiselo Dza Kilisani

- 1 Musi vhege inwe na inwe i tshi thoma, kha vha vhe na vhuṭanzi uri kilasirumu yavho yo kuna nahone zwithu zwo vhekanywa zwavhuḍi.
- 2 BODO DZA U ṬANA kha dzi shandulwe na u engedzedza zwithu zwine zwa si tsha vha na mushumo zwi bvisiwe, vha zwi vhulunge nga vhuronwane.
- 3 Vho no fhedza, kha vha lugise maipfi a garaṭaṭhaṭwa/garaṭambali/garaṭatai na zwifanyiso zwa maipfi a thero zwine vha ḍo ṭoḍa u zwi shumisa.
- 4 Kha vha itendugiselo dza zwiteṭwa zwine vha ḍo zwi shumisa kha luvhondo lwavho lwa thero na ṭafula/khona, zwine zwa ḍo takadza vhagudi: sa tsumbo: zwifanyiso zwa fhethu ho fhambanaho burotsha dza u vhuendela mashango, zwifanyiso zwa vhuendela mashango ho ḍowealeho Afrika Tshipembe – sa *Table Mountain, The Kruger National Park*.
- 5 Kha vha ite ṭhoḍisiso kha inthanethe vha tshi ita ndugiselo dza thero. Sa tsumbo: ndi ngani vhathu vha tshi endela mashango.
- 6 Vha vhe na vhuṭanzi uri bugu dza vhagudiswa dza ndowedzo na Bugu dza Mishumo dza DBE dzi a lulamiswa dzoṭhe, dza vhewa zwavhuḍi he dza tea u dzula hone.
- 7 Kha vha vhe na vhuṭanzi uri bugu dzoṭhe khulwane, bugunanguludzwa na bugu dza laiburari ya kilasini dzo dzula nga ngona.
- 8 Arali vha tshi vhona zwo tea vha nga dzudzanyulula tshigwada tsha vhagudi kha u vhala ha tshigwada.
- 9 Kha vha pulane nyito dza vhege yoṭhe dza u linga ha fomaḷa na hu si ha fomaḷa.

Nyito Dza U Inga

Hedzi ndi nyito dzine dza nga shumiswa sa mishumo ine vhagudi vhane vha ṭavhanya u fhedza mishumo yavho vha ita KANA dzine vha dzi shumisa musu vha tshi khou linga vhagudi.

Nyito ya 1: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 2: Siaṭari la 46 na 47, Kha ri shume.

Nyito ya 2: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 2: Siaṭari la 48, Kha ri vhale na 49, Kha ri vhale.

Nyito ya 3: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 2: Siaṭari la 50 na 51, Kha ri shume.

Nyito ya 4: Kha vha ole tshifanyiso tsha fhethu hune vha tama u hu endela kana u hu dalela.

Musumbuluwo

Nyito Dza Oraĵa

Minete ya 15

KHA VHA DIVHADZE THERO: U SWIKELELA NDIVHOTHANGELI (VHEGE YA VHUVHILI YA THERO)

- 1 Kha vha sumbedze vhagudi tshifanyiso kha gwati ĵa tshitori tsha Bugu Khulwane.
Holodei dza vhuriha
- 2 Kha vha vhudze vhagudi uri ri khou thoma thero ntswa i no pfi: Fhethu ho fhambanaho
- 3 Kha vha ole tshidanga tshi re na dzina ĵa **thero** vhukati ha bodo ya tshoko.
- 4 Kha vha vhudzise vhagudi vha ri: *Ndi zwifhio zwine na vho zwi divha nga thero iyi?*
- 5 Kha vha ĵwale mihumbulo ya vhagudi kha mepe wa mihumbulo. Kha vha vhee mihumbulo i no fana fhethu huthihi.
- 6 Arali vhagudi vha tshi khou kundelwa u fhindula, kha vha vha vha vhudzise mbudzisothuthuwedzi dzi tevhelaho:
 - a Ri dzula gai?
 - b Bodara ya shango lashu ndi ifhio?
 - c Ndi gai huñwe fhethu hune na hu divha?

DIVHAMAIPFI A THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa SIVA (PATS.)
- 2 Kha vha tane ipfi na tshifanyiso kha Bodo ya Divhamaipfi ya Thero.
 - shango
 - enda
 - dala
 - garaĵa ya poswo

Maipfi	Maitele
Huree! Tshikolo tsho vala;	<i>Vha tshi fhufhela nĵha vho imisa zwanĵa.</i>
Ri ya lwendoni;	<i>U edzisela u tshimbidza goloi vha tshi khou tshimbila.</i>
Ri ya lwendoni;	<i>U edzisela u tshimbidza goloi vha tshi khou tshimbila;</i>
U vhona mashango;	<i>Vho imisa zwanĵa vha tshi sumba sumba na u sedza sedza.</i>
U guda zwa pfunzo;	<i>U edzisela u vhalo bugu</i>
Zwithu zwa u takadza.	<i>U imisa zwanĵa zwo ya matungo, ho bviswa maĵo hu na u setshelela</i>

Muñwalo

Minete ya 15

- 1 Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu dzavho dza ndowedzo.
- 2 Kha vha vhidze mibvumo na maipfi a tevhelaho uri vhagudi vha a ñwale:
 - a baba
 - b maba
 - c fema
 - d luma
 - e gaga
 - f dada
 - g pala
 - h ñama
 - i kala
 - j nona
- 3 Tshi no tevhela, kha vha vhudze vhagudi uri vha shumise penisela dza muvhala kha u lulamisa mishumo yavho vhone vhañe.
- 4 Kha vha ñwale mibvumo na maipfi zwi tshi vhone kha bodo ya tshoko.
- 5 Kha vha kuvhanganye bugu dza vhagudi musi tshikolo tshi tshi bva, vha sedze uri ndi nnyi ane a lila thuso inwe.

PHUROGIREME YA U TSHADUKANYA MUÑWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

Fhungo: _____

U Vhala (Khathihi) Na Vhagudi:

Minete ya 15

Thangelauvhala

TSHITIRATHEDZHI TSHA U PFESESA: U BVUMBA

- 1 Kha vha dzudze vhagudi kha methe/khaphethe u itela uri vha kone u vhona Bugu Khulwane.
- 2 Kha vha vule Bugu Khulwane vha ye kha tshitori tsha: **Holodei dza vhuriha**
- 3 Kha vha ite nyendelazwifanyiso ya siaṭari liñwe na liñwe, vha tshi vhudzisa vhagudi uri vha vhona u nga hu khou bvelela mini.
- 4 Kha vha thuse vhagudi u tumekanya zwifanyiso, u itela uri vha kone u pfelesa zwavhuḍi uri tshitori itshi tshi amba nga mini.

- 5 Kha vha ñvhadze vhagudi ñvhamaipfi ntswa kha zwipiða zwo teaho zwa tshiṭori.
- 6 Kha vha vhale tshiṭori tshoṭhe nga khathihi, vha sa imi.

U Nwala:

Minete ya 30

U Pulana Na Mvetamveto

ṬHOHO: Kha vha ñiite ungari vho endela shango la kule kule. Kha vha ñwale garaṭa ya poswo vha ñwalele muthu ane vha mu takalela . Kha vha shumise khumbulelwa!

MUSHUMO: Kha vha ñwale mafhungo a 6–8.

TSHIṬIRATEDZHI TSHA U PULANA: Kha vha ite mutevhe

KHA VHA ÑVHADZE THERO YA U N̄WALA

- 1 Kha vha sumbedze vhagudi uri **vha tea u humbula vha sa athu ñwala.**
- 2 Nga u tou amba, kha vha ṭalutshedze vhagudi mihumbulo yavho nga ha tshiṭori, sa tsumbo:
Yoooo! Hu na fhethu hunzhi havhuḍi hune muthu a nga ya. Fhedzi, ndi a zwi ñvha uri ndi khou tea u nanga huthihi...ndi humbula u nga ndi ḍo nanga u ya kha dziphiramidi ngauri ndi a hu takalela.

NGA U EDZISELA/U MODELA TSHIṬIRATEDZHI TSHA U PULANA: (N̄NE NDI)

- 1 Kha vha ole fureme ya tsukamihumbulo nga thungo kana kha luḷa luñwe lurumbu lwa tshoko ya bodo.
- 2 Kha vha sumbedze vhagudi uri tsukamihumbulo I itiswa hani nga u fhindula mbudziso.
- 3 Kha vha fhedzise tsukamuhumbulo nga thungo kana kha luḷa luñwe lurumbu lwa tshoko ya bodo.

Mbudziso dza pulane	Pulane
1 Ni ḍo ñwalela nnyi?	1 Khonani yanga Peter
2 Ni khou nanga u ya gai?	2 Dziphiramidi ngei Egipita.
3 Ni humbula unga afho fhethu hu takadza nga mini?	3 Dziphiramidi ndi dza kale. Dzi a takadza ngauri dzo hula. Ndi tshimangadzo na namusi ngauri ahuna ane a ñvha uri dzo fhaṭwa hani.
4 Ni ḍo swika na ita mini arali na ya afho fhethu?	4 Ndi ḍo namela gamela u mona na dziphiramidi, ndi ḍo dzhena nga ngomu dziphiramidini.
5 Ni humbula uri ni ḍo ñipfisa hani?	5 mangala, takala, fushea.
6 Ndi ngani ni tshi khou ñwalela muthu ane na khou mu ñwalela?	6 Nda ndi tshi ḍo tama ngavhe nae o vha e hone.

VHAGUDI VHA SHUMISA TSHITIRATHEDZHI TSHA U PULANA (NÑE NDI ITA)

- 1 Kha vha vha vhudze vhagudi vha bonye maṭo vha humbule nga zwithu zwi re na ndeme zwine ṭhama/khonani ya vhukuma ya tea u vha zwone. Kha vha ṭalutshedze vhagudi na zwine ṭhama/khonani i si fanele u vha zwone.
- 2 Tshi tevhelaho, kha vha ṅee vhagudi ndaela ya uri vha **rembuluwe vha ambe** na phathinara, u kovhana mihumbulo.
- 3 Kha vha sumbedze vhagudi fureme ya u pulanela kha bodo ya tshokho, vha vha vhudze uri vha shumise fureme iyo kha u pulanela zwine vha ḁo ṅwala, sa zwe vhone vha itisa zwone.
- 4 Kha vha ṅee vhagudi bugu dza ṅdowedzo.
- 5 Kha vha vhudze vhagudi uri vha tea u ṅwala mihumbulo yavho – vha **songo** kopa pulane yavho.
- 6 Musi vhagudi vha tshi khou ṅwala, kha vha monamone na kilasi vha fare **khuvhanganotshihadu** navho.

Pulane

1. ṭhama/khonani yanga Rachel.
2. Sun City.
3. Sun City hu na fhethu ha u suvha na bitshi.
4. Nai ḁo tsa nga siḁai nai tshi suvhela fhasi muṭavhani na u bambela.
5. Dakalo na u nyanyuwa
6. Nai tama nga vhe no vha ni hone hafha.

U Vhala Ha Tshigwada Hu Na U Sumbiwa Ndila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yothe, muñwe na muñwe e na **Bambiri la U shumela la U vhala 9.**
- 2 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 1** ya **Musumbuluwo.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha-u-Vhala.**
- 6 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 2** ya **Musumbuluwo.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dadze tshitevhelelangudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshelesa, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Ḳavhuvhili

U Ṫalukanya Mibvumo Na Foniki:

Minete ya 15

Kha Vha Ḑivhadze Mibvumo Miswa Na Maipfi Maswa

- 1 Kha vha bule mubvumo, vha imisele nṫha magaraṫatai oṫhe o gudwaho nga iyi themo: /a/ /b/ /e/ /m/ /o/ /f/ /l/ /u/ /i/ /g/ /h/ /d/ /k/ /p/ /n/ /ṽ/
- 2 Kha vha imisele nṫha magaraṫatainga mutevhe wo fhambanaho, vha humbele vhagudi vha vhale mibvumo nga muthihi.
- 3 Kha vha nambatedze garaṫatai ḷi re na mubvumo kha bodo ya tshoko.
- 4 Kha vha humbele vhagudi vha si vhanzhi vho fhambanaho vha ḑe vha fhaṫe maipfi kha bodo ya tshoko.
- 5 Vha kone u humbela vhagudi vha fhaṫa na u ṽwala maipfi a tshivhalo tshine vha ḑo tshi kona kha bugu dzavho.

PHUROGIREME YA U ṪHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

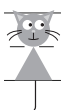
Muṽwalo:

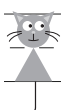
Minete ya 15

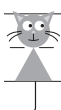
Kha vha dovhoolole (ma)ḷedere/maipfi/mafhungo

- 1 Kha vha sumbedze vhagudi kuṽwalele khwa mafhungo mapfufhi kha bodo ya tshoko.
- 2 Kha vha sumbedze uri fhungo ḷi thoma nga Danzi ḷa fhela nga tshithoma.
- 3 Vhagudi vha ṽwalulula mafhungo kha bugu dzavho.

 Khumbeo o rengetwa

 khhekhe khulu.

 U khou mukweta

 mutana.

PHUROGIREME YA U TĤADUKANYA MUŃWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

Fhungo: _____

U vhala (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

U vhala ha U ranga**ZWIṬIRATHEDZHI ZWA U PFESESA: U TUMANYA**

Ṭinwalwa	U vhala ha U ranga (U elekanya nga U amba)
<p><u>Holodei dza vhuriha</u></p> <p>Matshelo hu ḡo vha hu ḡuvha ḡa u thoma ro vhuzelela tshikoloni murahu ha dzi holodei dza vhuriha. Zweli o pholitsha zwienda zwawe. O paka bege yawe ya tshikolo. Zweli o vha a tshi fhela mbilu uri ḡuvha ḡa matshelo ḡi swika lini.</p>	<p>Musi ndo takalesa, ndi ṭavhanya nda luga u fana na Zweli.</p>
<p>Nga matsheloni, Zweli o gidimela tshikoloni. A tshi swika, O vhona Simone a madembetitini.</p> <p>‘Hei Zweli! No ya ngafhi nga dziholodei? U a vhudzisa.</p> <p>‘Ndo vha ndo dzula hayani,’ ndi Zweli a tshi amba. ‘Inwi no ya ngafhi?’</p> <p>O fhindula ari, ‘ndo ya u dalela makhadzi wanga Maputo,’ no vha no no vhuya na ya?’</p> <p>‘Hai,’ Zweli. ‘Hu hani?’</p> <p>O amba uri, ‘Hu na zwifhaṭo zwilapfu. Bitshi i henefho tsini! Ndo vha ndi tshi kona u vhona lwanzhe!’</p> <p>‘Eee!’ ho amba Zweli. ‘Ndi a ṭoḡa u ya.’</p>	<p>Sedzani bitshini! Ho naka. Ndi nga ya bitshini madzuloni a u dzula hayani!</p>

Liñwalwa	U vhalo ha U ranga (U elekanya nga U amba)
<p>Tafadzwa o mbo ɔi gidimela kha madembetiti na zwenezwo. O vhudzisa ari 'Hei vhatu!'</p> <p>'No vha no ya ngafhi nga dzi holodei?' hu vhudzisa Zweli.</p> <p>'Ndo vha ndo ya Zimbabwe,' Hu amba Tafadzwa. O fhindula uri, 'ndo vha ndo dalela makhulu wanga. 'Ro fara lwendo lulapfu nga bisi. 'Ro ya ra vhona mahovhohovho mahulu,' a vhidzwa u pfi Mahovhohovho a Victoria!</p> <p>Zweli o mbo ɔi ri Eee! Ndi a ɔoɔa u ya.'</p>	<p>Eee! A thi athu u vhona mahovhohovho a no nga hayo! 'Ndi nga ya nda a dalela madzuloni a u dzula hayani.'</p>
<p>Tsha u fhedzisela, Ayanda o ɔa madembetitini, o fara bege ntswa ya u beba. 'Sedzani bege ntswa ye nda i wana Johannesburg, ndi musi a tshi vhudza khonani dzawe. 'Hu na mavhengele manzhi hangei!' 'Hu na mavhengele tserekano mahulu!' 'Eee!' ndi Zweli a no ralo. 'Ndi ɔoɔa u ya.'</p>	<p>U ya mavhengeleni tserekano zwi pfala zwi tshi takadza. 'Ndi nga ya mavhengeleni tserekano madzuloni a u dzula hayani!</p>
<p>Zweli o vha a sa khou vhuya a pfa zwi zwavhuɔi u vhuya tshikoloni. 'Ndo vha ndo tama na nɔe ndo ya huñwe huswa,' ndi ene a tshi humbula. Zwe nda ita ndi u sokou dzula hayani.' Bele ya mbo ɔi lila.</p> <p>Ho vha hu tshifhinga tsha u nwala ha vhusiki. 'Namusi ri ɔo ñwala nga zwe ra ita nga dziholodei!' ndi Vho Maboya vha no ralo.</p> <p>Zweli o pfa a songo takala na luthihi. A thi ɔoɔi na muthu na muthihi a tshi vhona bammbiri ɔanga ɔi sa takadzi,' ndi ene a tshi elekanya.</p>	<p>Zwoɔhe zwe khonani dza Zweli dza ita zwi pfala zwi tshi takadzesa u fhira u dzula hayani! Arali ho vha hu nɔe Zweli, ndi khou humbula uri ndo vha ndi tshi ɔo tama ndo ya huñwe huswa na u takadza sa khonani dzawe dzoɔhe.</p>
<p>Vho Maboya vho sumbedza vhagudi zwine vha tea u ita. Vho ɔiola kha bodo ya tshoko. Vho vhudza vhugudi nga ha holodei yavho. 'Ndo vha ndo dzula hayani ndi tshi khou vhalo bugu nnzhi. Ndi Vho Maboya vha tshi amba. Ndo ɔavha maɔamaɔisi maswa ngadeni yanga. Ndo fhedza tshifhinga tshanga na muɔa wanga.' Ndi zwe vha amba.</p>	<p>Hoo! Vho Maboya vha nkhubudza zwithu zwoɔhe zwiɔe nda funa u ita hayani. Ndi a funa u awela na u fhedza tshifhinga na vha muɔa wanga. A zwi tou takadza, fhedzi ndi zwine nda takalela u zwi ita.</p>
<p>Nga murahu, Vho Maboya vho vhudza vhagudi u humbula nga ha holodei dzavho. Zweli a bonya maɔo awe. O humbula nga ha u dzula na mme awe a tshi khou vhalo. O humbula u fhedza dziawara a tshi khou ola na murathu wawe. O humbula nga ha ɔuvha ɔe mukomana wawe o vhuya hayani a tamba nae bola ya milenzhe.</p>	<p>Ndi a kona u zwi vhona uri Vho Maboya vho thusa u humbudza Zweli uri o ɔi vha na holodei yavhuɔi, naho a songo ita zwiñwe-vho zwiswa zwi takadzaho!</p>
<p>Mafheleloni a u ñwala Vho Maboya vho vhudzisa uri ndi nnyi a no ɔoɔa u ɔalutshedza zwawe.</p>	

Mbudziso thevheli	Phindulo ndavhelelwa
Simone o vha o ya ngafhi nga holodei ya vhuriha?	O vha o ya Maputo.
Tafadzwa o vha o ya ngafhi nga holodei ya vhuriha?	O ya Zimbabwe. O ya mahovhohovhoni a Victoria.
Ayanda o vha o ya ngafhi nga holodei ya vhuriha?	O ya Johannesburg.
Mbudziso ya ndi nga mini/ndi nga'ni?	Phindulo ndavhelelwa
Ni nga ita vhuḡumanyi ? Ni nga ḡipfisa hani arali khonani dzaḡu dzoḡhe dzo ya fhethu hu takadzaho nga holodei?	<ul style="list-style-type: none"> Ndi humbula uri ndi ḡipfisa... Arali khonani dzanga dzo ya kule, ndi nga...

U Vhala Ha Tshigwada Hu Na U Sumbiwa Nḡila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- Kha vha dzudze kilasi yoḡhe, muḡwe na muḡwe e na **Bambiri la U shumela la U vhala 9**.
- Kha vha ḡalutshedze kilasi yoḡhe **Nyito ya 1** ya **Ḳavhuvhili**.
- Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha-u-Vhala**.
- Kha vha ḡalutshedze kilasi yoḡhe **Nyito ya 2** ya **Ḳavhuvhili**.
- Kha vha vhidze tshigwada tsha vuvhili uri vha shume natsho.
- Kha vha ḡadze tshitevhelela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshesela, na uri zwo vhala mini.
- Kha vha ḡalukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

ᱠavhuraru

Nyito Dza Oraᱠa

Minete ya 15

ᱢIVHAMAIPFI YA THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa SIVA (PATS.)
- 2 Kha vha tane ipfi na tsumbedzelo kha Bodo ya ᱢivhamaipfi ya Thero..
 - holodei
 - guvhukuvhu
 - bitshi
 - lwanzhe

Maipfi	Maitele
Huree! Tshikolo tsho vala;	Vha tshi fhufhela nᱠha vho imisa zwanᱠa.
Ri ya lwendoni;	U edzisela u tshimbidza goloᱠ vha tshi khou tshimbila.
Ri ya lwendoni;	U edzisela u tshimbidza goloᱠ vha tshi khou tshimbila;
U vhona mashango;	Vho imisa zwanᱠa vha tshi sumba sumba na u sedza sedza.
U guda zwa pfunzo;	U edzisela u vhala bugu
Zwithu zwa u takadza.	U imisa zwanᱠa zwo ya matungo, ho bviswa maᱠo hu na u setshelela

VHUTSILA HA U ANETSHELA ZWIᱠORI

- 1 Kha vha fhandekanye vhagudi vha bve zwigwada zwiᱠuku.
- 2 Kha vha fhe tshigwada tshinwe na tshinwe kopi ya zwifanyiso zwa vhutsila ha u anetshelela zwiᱠori.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi uri vha elekanye nga tshiᱠori tshine tsha yelana na zwifanyiso.
- 4 Kha vha nee vhagudi minete muthithi kana mivhili uri vha elekanye nga mihumbulo yavho.
- 5 Tshi tevhelaho, vhagudi vha re kha tshigwada vha fanela u sielesana, muᱠwe na muᱠwe wavho a tshi anetshelela tshiᱠori tshawe.
- 6 Kha vha humbudze vhagudi uri zwiᱠori zwavho zwi tea u vha zwi na vhusiki, zwa dovha hafhu zwa yelana na zwifanyiso!
- 7 Kha vha humbudze vhagudi uri vha thetshelese zwiᱠori zwa vhaᱠwe nga vhuronwane.
- 8 Kha vha livhuhe vhagudi nge vha anetshelela-vho vhaᱠwe ngavho zwiᱠori zwavho.

U Tsalukanya Mibvumo Na Foniki:

Minete ya 15

Kha Vha Divhadze Mibvumo Miswa Na Maipfi Maswa**U DOVHOLOLA MAIIPFI**

- 1 Kha dzule vho dzudzanya magaraṭatai.
- 2 Kha vha fare garaṭa liṅwe na liṅwe , vha humbele vhagudi vho fhambanaho nga muthihi vha vhale.
- 3 Arali mugudi a sa kona u vhalala ipfi, kha vha thuse mugudi a tou bula mibvumo ya ipfi.

PHUROGIREME YA U TSHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

Muṅwalo:

15 Minete

Kha vha ite ndovhololo ya (ma)ledere/maipfi/mafhungo.

- 1 Kha vha sumbedze vhagudi kuṅwalele khwa mafhungo mapfufhi kha bodo ya tshoko.
- 2 Kha vha sumbedze uri fhungo li thoma nga Danzi la fhela nga tshithoma.
- 3 Vhagudi vha ṅwalulula mafhungo kha bugu dzavho.

 Mmbangiseni u langana na

 Mmboniseni u litsha tshikolo.

 Pfhene li pfhala li nduni.

PHUROGIREME YA U THADUKANYA MUÑWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

Fhungo: _____

U Nwala:

Minete ya 30

U Pulana Na Mvetamveto

THOHO: Kha vha diite ungari vho endela shango la kule kule. Kha vha nwale garaṭa ya poswo vha nwalele muthu ane vha mu takalela . Kha vha shumise khumbulelwa!

MUSHUMO: Kha vha nwale mafhungo a 6–8.

FUREME/MUHANGA WA U NwALA

Ha...

Ndi khou nwala ndi...

Ndo vhona...

No vha ni tshi zwi divha...

Ndo mbo di...

Ndi pfa...

Ndi tama...

Waṅu

...

NDUGISELO: Vha sa athu thoma nyito ya u nwala, kha vha nwale pulane ye vha ita nga Musumbuluwo kha bodo ya tshoko.

U EDZISELA/U MODELA KUI TELE KWA MVETOMVETO: (NNE NDI ITA ...)

- 1 Kha vha humbudze vhagudi fureme ya u pulanela ye vha ita nga Musumbuluwo. Kha vha sumbedze vhagudi uri vha itisa hani mutevhe nga u fhindula mbudziso.
- 2 Kha vha vhalele vhagudi pulane yo nwalwaho kha bodo ya tshoko nga thungo ha bodo.
- 3 Tshi tevhelaho, kha vha vhudze vhagudi uri musi ri tshi nwala vhurifhi ri ita sa u nga ri khou amba nae.

- 4 Nga u modela/sumbedza kha vha fhedzise fureme ya u n̄wala vha tshi khou shumisa pulane yavho, sa:

Ha Peter

Ndi khou n̄wala ndi Egipita. **Ndo vhona** dziphiramidi. **No vha ni tshi zwi divha** uri phiramidi miñwahani ya zwigidi zwo fhiraho? Ndi tshimangadzo ngauri dzo lapfa nahone dzo hula – vho dzi fhatisa hani?

Ndo mbo di namela gamela u mona na dziphiramidi. Zwo vha zwi zwavhuḁi. **Ndi pfa** ndo takala na u fushea nga lwendo lwanga. **Ndi tama** ngavhe no vha ni hone!

Waḁu,

Mr Maboya

VHAGUDI VHA FHEDZISA KUI TELE KWA MVETOMVETO (VHOIWE NI ITA...)

- 1 Kha vha n̄ee vhagudi bugu dza n̄dowedzo.
- 2 Kha vha n̄ee vhagudi ndaela ya u n̄wala deithi na t̄hoho: **Garaṭa ya poswo: Mvetomveto**
- 3 Kha vha vhudze vhagudi vha wane pulane yavho ye vha n̄wala nga Musumbuluwo na uri vha ḁe na mihumbulo yavho.
- 4 Kha vha vhudze vhagudi vha fhedzise fureme ya u n̄wala vha tshi khou shumisa pulane dzavho.
- 5 Kha vha vhudze vhagudi vha engedze mañwe mafhungo arali vha na tshifhinga.
- 6 Kha vha humbudze vhagudi zwine vha nga shumisa u itela u vha thusa.
- 7 Musi vhagudi vha tshi khou n̄wala, kha vha monamone na kilasi vha thuse vhagudi vhane vha khou kundelwa.

19 Thangule 2020

Garaṭa ya poso yanga: Mvetomveto

Ha Rachel

nai khou nwala nai sun city.

nao vona zwisiḽaiḽi zwinzhisa, hu na

bitshi hafhano!

Ni nga tenda uri nao namela zwisiḽaiḽi

zwoṭhe, na zwine zwa ofhisesa.

Nai tambella muṭavhani khathihi na u

bambela.

Nai pfa nao ḽala ḽakalo na u nyanyuwa.

Nai tama ngavhe no vha ni hone. Ro vha

ri tshi ḽo ḽiphinesa roṭhe!

Wanu

isabella

U Vhala Ha Tshigwada Hu Na U Sumbiwa Nḽila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yoṭhe, muḽwe na muḽwe e na **Bambiri ḽa U shumela ḽa U vhala 9.**
- 2 Kha vha ṭalutshedze kilasi yoṭhe **Nyito ya 1** ya **ḽavhuraru.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha-u-Vhala.**
- 6 Kha vha ṭalutshedze kilasi yoṭhe **Nyito ya 2** ya **ḽavhuraru.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha ḽadze tshitevhelela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshelesa, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha ṭalukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Ḳavhuḡa

U Ḳalukanya Mibvumo Na Foniki:

Minete ya 15

U Fhandekanya Na U Ḳanganya

NNE NDI...

- 1 Kha vha thome nga ngudo ya Ḳavhuvhili.
- 2 Kha vha bule ipfi: **luma**
- 3 Kha vha fhandekanye ipfi Ḳi bve mibvumo yo imaho nga yoḡhe: /l/-/u/-/m/-/a/
- 4 Kha vha bule mubvumo wa u thoma wa ipfi Ḳo: /l/
- 5 Kha vha bule mubvumo wa vuvhili wa ipfi Ḳo: /u/
- 6 Ni a ḡivhavho maḡwe maipfi a thomaho nga mubvumo: /m/
- 7 Kha vha bule mubvumo wa u fhedza wa ipfi Ḳo: /a/
- 8 Kha vha ḡwale ipfi Ḳo kha bodo ya tshoko: **luma**
- 9 Kha vha sumbedzele nga u sumba na u ḡanganya mibvumo uri vha sike ipfi: /lu/-/ma/ = **luma**
- 10 Kha vha dovholele kuitele uku kha ipfi Ḳi no bva kha ngudo ya Ḳavhuraru: **guma**

RINE RI...

- 1 Kha vha thome nga ngudo ya Ḳavhuvhili.
- 2 Kha vha bule ipfi: **meme**
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa u thoma wa ipfi Ḳo ndi ufho? /m/
- 4 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa vuvhili wa ipfi wa Ḳo ndi ufho? /e/
- 5 Kha vha bule mubvumo wa vuvhili wa ipfi Ḳo: /m/
- 6 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa u wa u fhedza wa ipfi Ḳo ndi ufho? /e/
- 7 Kha vha humbele vhagudi vha fhandekanye Ḳo ipfi Ḳi bve mibvumo yo imaho nga yoḡhe: /m/-/e/-/m/-/e/
- 8 Kha vha ḡwale ipfi Ḳo: **meme**
- 9 Vha vha vhudze vhagudi uri vha ḡanganyise mibvumo i re kha ipfi Ḳo vha tshi zwi ita na vhone: /me/-/me/ = **meme**
- 10 Kha vha dovholele kuitele uku kha ipfi Ḳi no bva kha ngudo ya Ḳavhuraru: **mema**

PHUROGIREME YA U ḲHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U vhala (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

U vhala ha Vhuvhili

ZWIṀIRATHEDZHI ZWA U VHALA: U ṀUMANYA

LiṀwalwa	U vhala ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
<p><u>Holodei dza vhuriha</u></p> <p>Matshelo hu ḡo vha hu ḡuvha ḡa u thoma ro vhuyelela tshikoloni murahu ha dzi holodei dza vhuriha. Zweli o pholitsha zwienda zwawe. O paka bege yawe ya tshikolo. Zweli o vha a tshi fhela mbilu uri ḡuvha ḡa matshelo ḡi swika lini.</p>	<p>Zwi nkhubudza zwine nda ḡipfisa zwone musi hu tshifhinga tsha u vula ha tshikolo ri tshi bva kha dzi holodei! Ndi a takalesa tshifhinga tshoṅhe ndi tshi vhona vhagudi vhoṅhe na mugudisi wanga – dzikhonani!</p>
<p>Nga matsheloni, Zweli o gidimela tshikoloni.</p> <p>A tshi swika, O vhona Simone a madembetitini.</p> <p>'Hei Zweli! No ya ngafhi nga dziholodei? U a vhudzisa.</p> <p>'Ndo vha ndo dzula hayani,' ndi Zweli a tshi amba. 'Inwi no ya ngafhi?'</p> <p>O fhindula ari, 'ndo ya u dalela makhadzi wanga Maputo,' no vha no no vhuya na ya?'</p> <p>'Hai,' Zweli. 'Hu hani?'</p> <p>O amba uri, 'Hu na zwifhaṅo zwilapfu. Bitshi i henefho tsini! Ndo vha ndi tshi kona u vhona lwanzhe!'</p> <p>'Eee!' ho amba Zweli. 'Ndi a ṅoḡa u ya.'</p>	<p>Hezwo zwi nkhubudza ṅḡila ye nda ḡipfisa zwone musi mukomana wanga a tshi khou tea u ya Knysna holodeini nga bufho. Ndo vha na vivho ḡa uri u khou ya u vhona lwanzhe ṅḡe ndi saathu!</p>
<p>Tafadzwa o mbo ḡi gidimela kha madembetiti na zwenezwo. O vhudzisa ari 'Hei vhatu!'</p> <p>'No vha no ya ngafhi nga dzi holodei?' hu vhudzisa Zweli.</p> <p>'Ndo vha ndo ya Zimbabwe,' Hu amba Tafadzwa. O fhindula uri, 'ndo vha ndo dalela makhulu wanga. 'Ro fara lwendo lulapfu nga bisi. 'Ro ya ra vhona mahovhohovho mahulu,' a vhidzwa u pfi Mahovhohovho a Victoria!'</p> <p>Zweli o mbo ḡi ri Eee! Ndi a ṅoḡa u ya.'</p>	<p>Eee, haḡa magabelo a vhonala o dzika! Hayo a nkhubudza musi ndi tshi vhona zwiṅwe zwifanyiso zwa khonani yanga kha <i>Facebook</i> e Egipita. Musi ndi tshi vhona izwo zwifanyiso, zwo ita uri na ṅḡe vho ndi ṅoḡa u tshimbila.</p>
<p>Tsha u fhedzisela, Ayanda o ḡa madembetitini, o fara bege ntswa ya u beba. 'Sedzani bege ntswa ye nda i wana Johannesburg, ndi musi a tshi vhudza khonani dzawe. 'Hu na mavhengele manzhi hangei!' 'Hu na mavhengele tserekano mahulu!' 'Eee!' ndi Zweli a no ralo. 'Ndi ṅoḡa u ya.'</p>	<p>Zwi nkhubudza zwe nda zwi pfisa zwone musi mukomana wanga a tshi vhuya na rokho ntswa ya u naka a tshi bva lwendoni. Ndo pfa ndi na vivho uri o ya madaloni a renga zwithu zwiswa, ṅḡe a tho ngo kona!</p>

Ḳinwalwa	U vhala ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
<p>Zweli o vha a sa khou vhuya a pfa zwi zwavhuḡi u vhuya tshikoloni. 'Ndo vha ndo tama na nḡe ndo ya huḡwe huswa,' ndi ene a tshi humbula. Zwe nda ita ndi u sokou dzula hayani.' Bele ya mbo ḡi lila.</p> <p>Ho vha hu tshifhinga tsha u nwala ha vhusiki. 'Ḳamusi ri ḡo ḡwala nga zwe ra ita nga dziholodei!' ndi Vho Maboya vha no ralo.</p> <p>Zweli o pfa a songo takala na luthihi. A thi ḡoḡi na muthu na muthihi a tshi vhona bammbiri Ḳanga Ḳi sa takadzi,' ndi ene a tshi elekanya.</p>	<p>Ndi a kona u ḡumanya aya mafhungo! Zweli u khou pfa zwine zwa nga pfiwa nga muḡwe na muḡwe we a ita zwiḡwe zwa khwiḡe u fhira ene! Hezwo zwi nkhubudza zwe nḡe nda zwi pfa musi khonani dzanga dzi tshi ambara rokho ntswa nga ḡuvha Ḳa u thoma Ḳa tshikolo, nḡe ndo vha ndi si na rokho ntswa ya u ambara. Ndo pfa ndi na vivho musi muḡwe na muḡwe o vha e na tshiḡwe tshithu tshiswa nga nḡa ha nḡe.</p>
<p>Vho Maboya vho sumbedza vhagudi zwine vha tea u ita. Vho ḡiola kha bodo ya tshoko. Vho vhudza vhugudi nga ha holodei yavho. 'Ndo vha ndo dzula hayani ndi tshi khou vhala bugu nnzhi. Ndi Vho Maboya vha tshi amba. Ndo ḡavha maḡamaḡisi maswa ngadeni yanga. Ndo fhedza tshifhinga tshanga na muḡa wanga.' Ndi zwe vha amba.</p>	<p>Zweli u ḡumekanya na zwa Vho Maboya. U ḡipfa e khwiḡe ngauri ene na Vho Maboya vho ita zwi no fana nga holodei!</p>
<p>Nga murahu, Vho Maboya vho vhudza vhagudi u humbula nga ha holodei dzavho. Zweli a bonya maḡo awe. O humbula nga ha u dzula na mme awe a tshi khou vhala. O humbula u fhedza dziawara a tshi khou ola na murathu wawe. O humbula nga ha ḡuvha Ḳe mukomana wawe o vhuya hayani a tamba nae bola ya milenzhe.</p>	
<p>Mafheleloni a u ḡwala Vho Maboya vho vhudzisa uri ndi nnyi a no ḡoḡa u ḡalutshedza zwawe.</p>	<p>Zweli a vhona uri ha tei u vha na vivho! O ita zwiḡwe vho zwo khetheaho, naho zwi si zwiḡwe zwiswa.</p>

Mbudziso thevheli	Phindulo ndavhelelwa
<p>Zweli o vha a tshi khou ḡoḡa u ya ngafhi?</p>	<p>O vha a tshi khou ḡoḡa u ya fhethu hoḡhe he khonani dzawe dza ya. O vha a tshi ḡoḡa u ya Mozambique, Zimbabwe, na Johannesburg.</p>
<p>Vho Maboya vho ita mini nga holodei yavho?</p>	<p>Vho dzula hayani. Vho ḡavha maḡamaḡisi ngadeni yavho. Vho vhala bugu nnzhi. Vho fhedza tshifhinga tshinzhi vhe na vha muḡa.</p>
<p>Zweli o ḡipfisa hani musi a tshi wana uri Vho Maboya vho dzula hayani sa ene?</p>	<p>O pfa e khwiḡe. Ho ngo pfa zwo vhiḡa nga ha u dzula hayani, sa mugudisi wawe.</p>
Mbudziso ya ndi nga mini/ndi nga'ni?	Phindulo ndavhelelwa
<p>Ni nga ita vhuḡumanyi? Zweli o pfa e na vivho kha khonani dzawe dzoḡhe kha zwithu zwiswa zwe khonani dzawe dza ita. Ni a humbula tshiḡwe tshifhinga no pfa ni na vivho?</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Ndo pfa ndi na vivho sa Zweli musi ... • Zwi nkhubudza ndi ...

U Vhala Ha Tshigwada Hu Na U Sumbiwa Ndila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yothe, muñwe na muñwe e na **Bambiri la U shumela la U vhala 9.**
- 2 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 1** ya **Lavhuna.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha-u-Vhala.**
- 6 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 2** ya **Lavhuna.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dadze tshitevhelela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshelesa, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Lavhuṭanu

Nyito Dza Oraḷa

Minete ya 15

DIVHAMAIPFI YA THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa SIVA (PATS)
- 2 Kha vha ṭane ipfi na tsumbedzelo kha Bodo ya Divhamaipfi ya Thero.
 - vivho
 - lwala
 - ḍura

Maipfi	Maitele
Huree! Tshikolo tsho vala;	<i>Vha tshi fhufhela nṭha vho imisa zwanḍa.</i>
Ri ya lwendoni;	<i>U edzisela u tshimbidza goloi vha tshi khou tshimbila.</i>
Ri ya lwendoni;	<i>U edzisela u tshimbidza goloi vha tshi khou tshimbila;</i>
U vhona mashango;	<i>Vho imisa zwanḍa vha tshi sumba sumba na u sedza sedza.</i>
U guda zwa pfunzo;	<i>U edzisela u vhala bugu</i>
Zwithu zwa u takadza.	<i>U imisa zwanḍa zwo ya matungo, ho bviswa maṭo hu na u setshelela</i>

THERISANO YA MAṆWALWA A U VHALA (KHATHIHI) NA VHAGUDI

- 1 Kha vha ṅwale fureme ya therisano kha bodo ya tshoko:
 Kha tshiṭori itshi ndi...
 Aral ndi Zweli ndo vha ndi tshi do pfa ngauri...
 Kha hoṭhe fhethu ho ambiwa kha tshiṭori ndo vha ndi tshi ḍo nanga...
- 2 Kha vha vhelele vhagudi fureme ya therisano.
- 3 Kha vha vhee vhagudi kha **zwigwada zwiṭuku**.
- 4 Kha vha vhudze vhagudi uri vhoṭhe vha tea u seilelisana musi vha tshi fhindula mbudziso inwe na inwe ya therisano iyi.
- 5 Kha vha ri kilasi i thetshesele.
- 6 Kha vha humbele vhagudi vho fhambanaho kana tshigwada tshigede uri vha ṅekane phindulo na vhaṅwe.
- 7 Arali phindulo yo khakhea, kha vha vha khakhulule.
- 8 Kha vha livhuwe vhagudi nge vha shela mulenzhe kha ngudo.

U Ṫalukanya Mibvumo Na Foniki:

Minete ya 15

U Fhandekanya Na U Ṫanganya

Kha vha ṅwale thebuḽu kha bodo a tshoko I ne ya katela mibvumo yo gudwaho ino themo.

a	b	e
m	o	f
l	u	i
g	h	d
k	p	p
n	ṅ	

U MODELA/NYEDZISELO

- 1 Kha ṭole mibvumo yoṭhe vha i vange kha bodo ya tshoko.
- 2 Kha vha ṅee vhagudi minete 3 uri vha ite maipfi manzhi ane vha nga a kona vha tshi khou shumisa u ṭhanganyiso ya mibvumo afho ṅṭha.

VHAGUDI VHA A SHUMA

- 1 Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu dzavho dza ṅḽowedzo.
- 2 Kha vha ṅee vhagudi ndaela ya uri vha thome u ṅwala.
- 3 Kha vha ṅee vhagudi minete ya 3 ya uri vha wane na u fhaṭa maipfi a tshivhalo u ya nga hune vha nga kona ngaho.
- 4 Kha vha tende vhagudi vha lulamise mishumo yavho.
- 5 Kha vha humbele vhagudi u kovhekana na vhaṅwe maipfi e vha a fhaṭa, vha a ṅwale kha bodo ya tshoko.

PHUROGIREME YA U ṪHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U Vhala (Khathihi) Na Vhagudi:

15 minete

ThevhelaUVhala

ZWIṬIRATHEDZHI ZWA U PFESESA: MANWELEDZO/U ṬUMANYA

NYITO YA ORAḶA YA MANWELEDZO A TSHIṬORI

- 1 Kha vha ṭalutshedze vhagudi uri vha ḑo tea u humbula nga zwipiḑa zwa ndeme zwa maṅwalwa.
- 2 Kha vha ṭalutshedze vhagudi uri vha ḑo tea u humbula nga zwine vha ḑivha zwine vha nga zwi ṭumekanya na maṅwalwa.
- 3 Kha vha ṅwale fureme ya manweledzo kha bodo ya tshoko.
- 4 Kha vha vhudze vhagudi vha shumise fureme ya manweledzo u fhindula mbudziso:
Tshiṭori itshi tshi amba nga...(mafhungo 1–3)
Ndo takadzwa nga....
Ndo vhuya nda pfa ndi na vivho sa Zweli tshiṅwe tshifhinga musi.....
- 5 Kha vha ṭalutshedze vhagudi uri vha nga si ḑivhe zwoṭhe nga maṅwalwa – vha tea u nanga zwipiḑa zwi re na ndeme fhedzi.
- 6 **Nga u modela/u edzisela** kha vha ṅee vhagudi tsumbo dzavho. Kha vha ri: **Tshiṭori itshi tshi amba nga Zweli a tshi wanulusa uri khonani dzawe dzi ya fhethu havhuḑi nga dziholodei. Zweli o vha o sala hayani. Ndo takadzwa nga musi Zweli a tshi pfa a khwiṅe musi a tshi wanulusa uri na mugudisi wawe vho vha vhe hayani. Ndo vhuya nda pfa ndi na vivho sa Zweli tshiṅwe tshifhinga musi mukomana wanga a tshi wana zwiambaro zwiswa, nne nda wana zwa kale zwo no ambariwaho.**
- 7 Kha vha sumbedze vhagudi zwifanyiso zwa tshiṭori kha bugu khulwane.
- 8 Kha vha ṅee vhagudi tshifhinga tsha u humbula nga zwipiḑa zwa ndeme zwa maṅwalwa.
- 9 Kha vha ṅee vhagudi ndaela ya uri vha **rembuluwe vha ambe** na ṭalutshedza-nga vhavhili /phathinara-vho vhaṅwe ngavho (phathinara) **zwine vha elelwa** zwa tshiṭori itshi. (**A vho ngo tea u tou rwela ngomani zwe mugudisi a amba. Hei i tea u vha mihumbulo i no bva kha vhagudi vhone vhaṅe!**)
- 10 Kha vha dzudze kilasi yavho zwavhuḑi i vhe fhethu huthihi.
- 11 Kha vha vhidze vhagudi 1–2 vha ṅee manweledzo avho afho kilasini.
- 12 Kha ṅee vhagudi manweledzo avho, sa: **Tshiṭori itshi tshi amba nga Zweli a tshi wanulusa uri khonani dzawe dzi ya fhethu havhuḑi nga dziholodei. Zweli o thoma a pfa e na vivho ngauri o vha e hayani. Ha ngo ya fhethu sa khonani dzawe. Ndo takadzwa nga musi Zweli a tshi pfa a khwiṅe, a ṭoḑa na u vhudza khonani dzawe nga ha uri o ita mini musi e hayani.**

U Vhala Ha Tshigwada Hu Na U Sumbiwa Ndila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yothe, muñwe na muñwe e na **Bambiri la U shumela la U vhala 9.**
- 2 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 1** ya **Lavhutanu.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha-u-Vhala.**
- 6 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 2** ya **Lavhutanu.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dadze tshitevhelela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshelesa, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

U sedzulusa ngudo ya luambo mafheloni a vhege

Minete ya 15

- 1 Kha vha dzudze vhagudi kha methe musi d̄uvha li tshi vho khunyelela.
- 2 Kha vha vhe na dzulo la u sedzulusa luambo vhege inwe na inwe. Vha nga nanga u vanganya u gudiwa ha Luambo lwa Hayani na Luambo lwa Nyengedzedzo lwa U thoma kha u sedzulusa uhu.
- 3 Vha elewe u tendela vhagudi vha tshi 'Rembuluwa vha Amba' na u rera nga phindulo dzavho nga vhavhili/vhe na phathinara dzavho. Zwo no ralo, kha vha nange vhagudi vha si gathi uri vha vhudze-vho kilasi yothe phindulo dzavho.
- 4 Kha vha shumise mbudziso thuthuwedzi dzine dza do sumba ndila therisano iyi i no kwama zwa luambo:
 - a Thero ya luambo ya vhege yashu yo vha ifhio?
 - b Ndi zwitori zwifhio zwe ra vhala rothe?
 - c Maipfi a vhege e a ni takadzesa ndi afhio?
 - d No guda mini kha zwitori zwe ra vhala?
 - e Ro nwala nga mini ino vhege?
 - f Muñwalo wanu wo khwinifhala nga ndilade ino vhege?
 - g Kuvhalele kwanu kwo khwinifhala nga ndilade ino vhege?
 - h Ndi zwifhio zwine na dihudza ngazwo kha ino vhege?
- 5 Tsha u khunyeledza, kha vha vhudze vhagudi vha elekanye nga zwithu zwivhili zwine vha do zuwela vha hayani malugana na zwe vha guda tshikoloni kana zwe vha dikhwisa khazwo tshikoloni ino vhege.

Kha vha vhe na nzhele: Maitete haya a u diingamela na u ditola a na ndeme khulwane sa tshipida tsha u guda. Vha songo fanywa vho pfuka nyito iyi ya vhege nga vhege.

**Gireidi ya 2
THEMO YA 3
Vhege ya**

10

**THERO:
Fhethu ho
fhambanaho**

Ndugiselo Dza Kilisani

- 1 Musi vhege inwe na inwe i tshi thoma, kha vha vhe na vhuṭanzi uri kilasirumu yavho yo kuna nahone zwithu zwo vhekanywa zwavhuḍi.
- 2 BODO DZA U ṬANA kha dzi shandulwe na u engedzedza zwithu zwine zwa si tsha vha na mushumo zwi bvisiwe, vha zwi vhulunge nga vhuronwane.
- 3 Vho no fhedza, kha vha lugise maipfi a garaṭaṭhaṭwa/garaṭambali/garaṭatai na zwifanyiso zwa maipfi a thero zwine vha ḍo ṭoḍa u zwi shumisa.
- 4 Kha vha itendugiselo dza zwiteṭwa zwine vha ḍo zwi shumisa kha luvhondo lwavho lwa thero na ṭafula/khona, zwine zwa ḍo takadza vhagudi: sa tsumbo: zwifanyiso zwa *Seven Wonders* (sa kha tshiṭori), bammbiri ḷa mbuno nga ha *Seven Wonders*.
- 5 Kha vha ite ṭhoḍisiso kha inthanethe vha tshi ita ndugiselo dza thero. Sa tsumbo: *Seven Wonders* dzo nangiwa hani, fhethu he ha vha hu tshipiḍa tsha *Seven Wonders* kale.
- 6 Vha vhe na vhuṭanzi uri bugu dza vhagudiswa dza ndowedzo na Bugu dza Mishumo dza DBE dzi a lulamiswa dzoṭhe, dza vhewa zwavhuḍi he dza tea u dzula hone.
- 7 Kha vha vhe na vhuṭanzi uri bugu dzoṭhe khulwane, bugunanguludzwa na bugu dza ḷaiburari ya kilasini dzo dzula nga ngona.

Nyito Dza U Inga

Hedzi ndi nyito dzine dza nga shumiswa sa mishumo ine vhagudi vhane vha ṭavhanya u fhedza mishumo yavho vha ita KANA dzine vha dzi shumisa musu vha tshi khou linga vhagudi.

Nyito ya 1: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 2: Siatari ḷa 52, Kha ri vhale na page 53, Kha ri shume.

Nyito ya 2: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 2: Siatari ḷa 54 na 55, Kha ri vhale.

Nyito ya 3: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 2: Siatari ḷa 56 na 57, Kha ri vhale.

Nyito ya 4: Kha vha ole tshifanyiso tsha fhethu hune a vha a thu u ya hune vha tama u hu endela nga ḷinwe ḍuvha.

Musumbuluwo

Nyito Dza Oraĵa

Minete ya 15

KHA VHA DIVHADZE THERO: U SWIKELELA NDIVHOTHANGELI (VHEGE YA VHUVHILI YA THERO)

- 1 Kha vha sumbedze vhagudi tshifanyiso kha tshitori tsha Bugu Khulwane tsha: Mashudu na khotsi awe vha tshi khou vhalala kha bugu khulwane: Nyendo dza Mashudu
- 2 Kha vha vhudze vhagudi uri ri khou thoma thero ntswa i no pfi: Fhethu ho fhambanaho
- 3 Kha vha ole tshidanga tshi re na dzina la **thero** vhukati ha bodo ya tshoko.
- 4 Kha vha vhudzise vhagudi vha ri: *Ndi zwifhio zwine na vho zwi divha nga thero iyi?*
- 5 Kha vha n'wale mihumbulo ya vhagudi kha mepe wa mihumbulo. Kha vha vhee mihumbulo i no fana fhethu huthihi.
- 6 Arali vhagudi vha tshi khou kundelwa u fhindula, kha vha vha vha vhudzise mbudzisothuṭhuwedzi dzi tevhelaho:
 - a Ndi gai fhethu ho dowealeho he na vhuya na pfa ngaho?
 - b Ndi ngani vhan'we vhathu vha tshi dalela huṅwe fhethu?
 - c Mbuelo dza u dalela huṅwe fhethu ndi dzifhio?

DIVHAMAIPFI A THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa SIVA (PATS.)
- 2 Kha vha tane ipfi na tshifanyiso kha Bodo ya Divhamaipfi ya Thero.
 - khumbulelo
 - kale
 - mangala

Maipfi	Maitele
Huree! Tshikolo tsho vala;	<i>Vha tshi fhufhela nṭha vho imisa zwanḁa.</i>
Ri ya lwendoni;	<i>U edzisela u tshimbidza golo vha tshi khou tshimbila.</i>
Ri ya lwendoni;	<i>U edzisela u tshimbidza golo vha tshi khou tshimbila;</i>
U vhona mashango;	<i>Vho imisa zwanḁa vha tshi sumba sumba na u sedza sedza.</i>
U guda zwa pfunzo;	<i>U edzisela u vhalala bugu</i>
Zwithu zwa u takadza.	<i>U imisa zwanḁa zwo ya matungo, ho bviswa maḁo hu na u setshelela</i>

Muñwalo

Minete ya 15

- 1 Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu dzavho dza ndowedzo.
- 2 Kha vha vhidze mibvumo na maipfi a tevhelaho uri vhagudi vha a ñwale:
 - a mema
 - b omba
 - c fama
 - d lema
 - e gamu
 - f hafu
 - g deme
 - h kopa
 - i nipi
 - j noka
- 3 Tshi no tevhela, kha vha vhudze vhagudi uri vha shumise penisela dza muvhala kha u lulamisa mishumo yavho vhone vhañe.
- 4 Kha vha ñwale mibvumo na maipfi zwi tshi vhonala kha bodo ya tshoko.
- 5 Kha vha kuvhanganye bugu dza vhagudi musi tshikolo tshi tshi bva, vha sedze uri ndi nnyi ane a lila thuso inwe.

PHUROGIREME YA U TĤADUKANYA MUÑWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

Fhungo: _____

U Vhala (Khathihi) Na Vhagudi:

Minete ya 15

Thangelauvhala

TSHITIRATHEDZHI TSHA U PFESESA: U BVUMBA

- 1 Kha vha dzudze vhagudi kha methe/khaphethe u itela uri vha kone u vhona Bugu Khulwane.
- 2 Kha vha vule Bugu Khulwane vha ye kha tshitori tsha: **Nyendo dza Mashudu**
- 3 Kha vha ite nyendelazwifanyiso ya siaṭari liñwe na liñwe, vha tshi vhudzisa vhagudi uri vha vhona u nga hu khou bvelela mini.
- 4 Kha vha thuse vhagudi u tumekanya zwifanyiso, u itela uri vha kone u pfesesa zwavhuḍi uri tshitori itshi tshi amba nga mini.

- 5 Kha vha divhadze vhagudi divhamaipfi ntswa kha zwipiḁa zwo teaho zwa tshiḁori.
- 6 Kha vha vhale tshiḁori tshoṱhe nga khathihi, vha sa imi.

U Nwala:

Minete ya 30

U dzudzanya

T̄HOHO: Kha vha ḁiite ungari vho endela shango ḁa kule kule. Kha vha ḁwale garaṱa ya poswo vha ḁwalele muthu ane vha mu takalela . Kha vha shumise khumbulelwa!

MUSHUMO: Kha vha ḁwale mafhungo a 6–8.

NDUGISELO:

- Vha sa athu thoma nyito ya u ḁwala, kha vha ḁwale mvetomveto ye vha dzudzanya kha bodo ya tshoko.
- kha vha ḁwale mvetomveto ye vha dzudzanya kha bodo ya tshoko vha katele fhungo lithihi kana mavhili o khakheaho.

MUTEVHEMUṬOLI WA U DZUDZANYA:

- 1 Ndo ḁwala nga zwine nda vhona zwi tshi nga khwiḁisisa vhadzulapo vha hashu kana u khwiḁisa shango ḁashu?
- 2 Ndo ḁwala mafhungo a re na mitaladzi ya 6–8?
- 3 Ndo peḁeṱa maipfi nga ndila kwae?
- 4 Ndo thoma fhungo ḁiḁwe na ḁiḁwe nga ḁedere danzi?
- 5 Ndo shumisa zwiga zwa u vhalala zwo teaho mafheleloni a fhungo ḁiḁwe na ḁiḁwe?

U EDZISELA/U MODEḁA KUI TELE KWA U DZUDZANYA: (NḁE NDI ITA ...)

- 1 Kha vha vhalele ḁṱha mutevhemuṱoli wa u dzudzanya kha vhagudi.
- 2 Tshi tevhelaho, kha vha vhalele ḁṱha mvetomveto kha vhagudi.
- 3 Kha vha lavhelese mutevhemuṱoli, vha sumbedzele arali mvetomveto yavho I yone, kana I tshi ṱoḁa u khakhululwa kana u khwiḁiswa.
- 4 Kha vha edzisele kana u modeḁa kuitele kwone kha vhagudi.

VHAGUDI VHA FHEDZISA KUI TELE KWA U DZUDZANYA/ANḁADZA (VHOIWE NI ITA)

- 1 Kha vha ḁee vhagudi bugu dza ḁḁowedzo.
- 2 Kha vha vhudze vhagudi vha wane mvetomveto ya mushumo wavho wa u ḁwala.
- 3 Tshi tevhelaho, kha vha vhudze vhagudi vha lavhelese mutevhemuṱoli, vha sumbedzele arali mvetomveto yavho I yone, kana I tshi ṱoḁa u khakhululwa kana u khwiḁiswa.

- 4 Musi vhagudi vha tshi khou n̄wala, kha vha monamone na kilasi vha ite khuvhangantshihadu na vhagudi- vha ite vhungoho ha uri vha shume na zwigwada zwo fhambanaho kha mushumo muñwe na muñwe wa u n̄wala.
- 5 Kha vha sedzese kha vhukhaki vhune vhagudi vha anzela u vhu ita musu vha tshi n̄wala.
- 6 Kha vha vhudze vhagudi vha thetshelese vha dovhe vha sedzese musu vhone vha tshi khou n̄wala kha bodo ya tshokho vhukhaki vhune vhagudi vha anzela u vhu ita.
- 7 Kha vha sumbedze vhagudi u khakhulula vhukhaki uhu.

19 Thangule 2020

Garata ya poso yanga: Mvetomveto

N Ha Rachel, S C
N nai khou n̄wala nai Sun City.
N nao vonda zwisiidai zwinzhisa, hu na
bitshi hafhano!

Ni nga tenda uri nao namela zwisiidai
zwothe, na zwine zwa ofhisesa.

Nai tambela mutavhani khathini na u
bambela.

Nai pfa nao dala dakalo na u nyanyuwa.

Nai tama ngavhe no vha ni hone. Ro vha
ri tshi do diphinesa rothe!

I Wani,
Isabella

U Vhala Ha Tshigwada Hu Na U Sumbiwa Ndila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yothe, muñwe na muñwe e na **Bambiri la U shumela la U vhala 10.**
- 2 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 1** ya **Musumbuluwo.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha-u-Vhala.**
- 6 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 2** ya **Musumbuluwo.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dadze tshitevhelelangudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshelesa, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Ḳavhuvhili

U Ṫalukanya Mibvumo Na Foniki:

Minete ya 15

Kha Vha Ḍivhadze Mibvumo Miswa Na Maipfi Maswa

- 1 Kha vha bule mubvumo, vha imisele nṫha magaraṫatai oṫhe o gudwaho nga iyi themo:
/a/ /b/ /e/ /m/ /o/ /f/ /l/ /u/ /i/ /g/ /h/ /d/ /k/ /p/ /n/ /ṽ/
- 2 Kha vha imisele nṫha magaraṫatainga mutevhe wo fhambanaho, vha humbele vhagudi vha vhale mibvumo nga muthihi.
- 3 Kha vha nambatedze garaṫatai ḷi re na mubvumo kha bodo ya tshoko.
- 4 Kha vha humbele vhagudi vha si vhanzhi vho fhambanaho vha ḍe vha fhaṫe maipfi kha bodo ya tshoko.
- 5 Vha kone u humbela vhagudi vha fhaṫa na u ṽwala maipfi a tshivhalo tshine vha ḍo tshi kona kha bugu dzavho.

PHUROGIREME YA U ṪHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

Muṽwalo:

Minete ya 15

Kha vha dovhoolole (ma)ḷedere/maipfi/mafhungo

- 1 Kha vha sumbedze vhagudi kuṽwalele khwa mafhungo mapfufhi kha bodo ya tshoko.
- 2 Kha vha sumbedze uri fhungo ḷi thoma nga Danzi ḷa fhela nga tshithoma.
- 3 Vhagudi vha ṽwalulula mafhungo kha bugu dzavho.

 Swelani u swura gofhi.

 Nkhweleleni o nkhwesa khali.

PHUROGIREME YA U THADUKANYA MUŃWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

Fhungo: _____

U vhala (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

U vhala ha U ranga**ZWIṬIRATHEDZHI ZWA U PFESESA: U ṬODULUSANI MAŃWALWANI**

Ṭinwalwa	U vhala ha U ranga (U elekanya nga U amba)
<p><u>Nyendo dza Mashudu</u></p> <p>Khotsi a Mashudu vho vhuya hayani na bugu i tshi bva ṭaiburari i no pfi 'Maḍembe maswa a sumbe a ṭifhasi.'</p> <p>'A ri na tshelede ya thikithi dza bufho, fhedzi bugu dzi nga ri isa huṅwe na huṅwe!' Zwi takalelwa u ambiwa nga khotsi awe.</p>	<p>Ndi bugu ifhio ye khotsi a Mashudu vha vhuya nayo hayani? Hoo! Vho vhuya hayani na bugu i no pfi 'Maḍembe maswa a sumbe a ṭifhasi.'</p>
<p>Nga murahu ha tshilalelo Mashudu na khotsi awe vho dzula vhoṭhe kha sofa. 'Kha ri vhone zwine ra vha nazwo hafha!' hu amba khotsi a Mashudu musi vha tshi khou vula bugu.</p> <p>'Kha ri dzhie tsheo ya uri ndi ḍembe ṭifhio ṭa sumbe ṭine ra nga takalela u ṭi dalela! Ndi Mashudu a tshi amba o takalesa.</p>	
<p>Ṭhoho i re kha siaṭari ṭa u thoma i vhalea nga nḍila heyi, 'Luvhondo Luhulu lwa China. 'Khotsi a Mashudu vha vhalela nṭha ṭhalutshedzo: Luvhondo luhulu lwa China lwo fhaṭiwa miriwaha ya 2000 yo fhiraho hu tshi tsireledzwa Machaina kha maswina. Luvhondo luhulu ndi tshone tshivhumbeo tsho lapfesaho tshe tsha vhuya tsha fhaṭiwa nga vhatu.</p> <p>Mashudu a sedzulusa tshifanyiso tsha luvhondo lwa u naka. 'Waaw! Ndi humbula heṭi ḍembe, vhatu vhanzhi vha takalela u hu dalela!' Ndi Mashudu a no ralo.</p>	<p>ḍembe ṭa u thoma kha ṭifhasi ndi ṭifhio? Hoo! Ndo zwi guda hafha uri Ndi Luvhondo Luhulu lwa China.</p>

Liñwalwa	U vhalo ha U ranga (U elekanya nga U amba)
<p>Khotsi a Mashudu vho vhalela n̄ha t̄hoho ire kha siaṭari ʒa vhuvhili, 'Tsh̄it̄etshu tsha Khirisito Mutshidzi, Brazil,'. Vha kona u vhalo zwo n̄waliwaho nga fhasi ha ʒifanyiso ʒihulu ʒa tsh̄it̄etshu. <i>Tsh̄it̄etshu tsha Khirisito Mutshidzi, tsho dzula n̄ha ha thavha ya Corcovado ngei Rio de Janeiro, Brazil. Tsho lapfa u fhira ḍorobo. Vhulapfu hatshe ndi mithara dza 30.</i></p> <p>Waaw! Ndi humbula uri heḷo ndi ḍembe ʒine nda takalela u ʒi dalela.</p>	<p>ḍembe ʒa u vhuvhili kha ʒifhasi ndi ʒifhio? Hoo! Ndo guda hafha uri ʒi Brazil.</p>
<p>Khotsi a Mashudu vha vula siaṭari u dzumbulula ḍembe ʒa ʒifhasi ʒa vhuraru.</p> <p>'Waaw!' Masudu o kanuka, 'Ndi humbula uri heḷo ndi ḍembe ʒine nda takalelesa u ʒi dalela!'</p> <p>'Hetsho ndi Machu Picchu,' hu amba khotsi awe, 'tshi Peru!' Khotsi awe vha kona u vhalo t̄halutshedzo: <i>Machu Picchundi ḍorobo ndapfu ya kale i re thavhani dza Andean ngei Peru, South America. ḍorobo yo fhaṭiwa henefha kha murwaha ya 600 yo fhiraho, nga vhathu vha Inca.</i></p>	<p>ḍembe ʒa vhuraru kha ʒifhasi ndi ʒifhio? Hoo! Ndo zwi guda hafha uri ndi ḍorobo ya kale i no pfi Machu Picchu</p>
<p>Mashudu o vhalo t̄hoho ya ḍembe ʒa vhuṅa, 'Chichen Itza, Mexico.'</p> <p>'ʒo na ʒone ndi ʒa kale?' Ndi Mashudu a tshi vhudzisa.</p> <p>'Ndi nga'ni ni sa vhali uri ni kone u ḍivha, hu amba khotsi awe.</p> <p>Mashudu a vhalo: Chichen Itza yo vha i ḍodobo ya kale ngei Mayan. Tshiṅwe tsha tshifhato tsho tsha vha tshi na bvumo phiramidi ye ya vha i tshi pfi El Caracol. Nga tshifhinga tsha kale ho vha hu tshi shumiswa u vhona lotombo vhusiku. Waaw! Ndi humbula uri heḷo ndi ḍembe ʒine nda takalela u ʒi dalela.</p>	<p>ḍembe ʒa u vhuraru kha ʒifhasi ndi ʒifhio? Ndo guda uri ʒi Mexico.</p>
<p>'Vhonani, hetsho ndi Luvhanḍe Lwa u ḍi mvumvusa ngei Roma, Italy!' hu amba khotsi a Mashudu. 'Yo fhaṭwa minwaha yo no fhira 2000 yo fhelaho. Yo vha i tshi dzula vhathu vha no fhira 50 000 kha miṭangano ya vhathu.'</p> <p>'I khou amba uri vha lwi nga mapfumo vho vha vha tshi lwela henefha!' Mashudu a kanuka. Ṭhamusi ndi ḍembe ʒine nda funesesa u ʒi dalela!'</p>	<p>Luvhanḍe Lwa u ḍi mvumvusa lwo fhaṭiwa lini? Ndo limuwa uri lwo fhatwa minwahani ya 2000 yo fhiraho. Ndo guda uri zwifhato zwinzhi zwa Maḍembe maswa a sumbe a ʒifhasi.' Ndi za kale.</p>

L̥inwalwa	U vhala ha U ranga (U elekanya nga U amba)
<p>'Ndi a tshi ñvha hetsho!' Ndi Mashudu musi khotsi awe vha tshi khou vula siatari. 'Hetsho ndi Taj Mahal tsha India.' Mashudu u humbula musi a tshi vhala nga hatsho a tshi khou vhala kha bugu i no amba nga India. O amba a ri, 'Ndi humbula uri Khosi khulu yo fhaṭa sa vhiḍa ḷa mufumakadzi wawe.</p> <p>'Misi yoṭhe ndo vha ndi tshi ṭoḍa u ya Taj Mahal! Heḷo ndi ḍembe ḷine nda takalelesa u ḷi dalela' Ndi Mashudu a tshi amba.</p>	<p>Ndi nnyi o fhaṭaho Taj Mahal? Ndo zwi guda heneḑha uri khosi khulu ya India yo fhaṭa tshifhaṭo itshi sa vhiḍa ḷa mufumakadzi wayo.</p>
<p>Tsha u fhedzisela, vho swika kha ḍembe ḷa vhusumbe. Khotsi a Mashudu vha vhalela nṭha ṭhoho, 'Petra, Jordan,' na ṭhalutshedzo: Petra ndi ḍorobo i no funea yo nakisiwaho nga matombo matswuku nga lushaka lwa vha Arab vha kale. Ḍorobo yo fhaṭiwa sogani. Naho zwo ralo ho vha hu na maitele o no konḍa a u kuvhanganya mvula na maḍi a muḍalo u ri vhatu vha no dzula afho vha vha wane maḍi tshifhinga tshoṭhe.</p> <p>'Waa! Ṭhamusi ndi ḍembe ḷine nda takelelesa u ḷi dalela.' Hu amba Mashudu.</p>	<p>Ḍembe ḷa vhusumbe ḷa ḷifhasi ndi ḷifhio? Hoo! Ndo guda heneḑha uri ḍorobo ya kale yo vha i tshi pfi Petra. Hu na ḍorobo dzi si nnzhi kha muduba wa zwimangadzo zwa sumbe!</p>
<p>Khotsi a Mashudu vha vala bugu vha mu ṅekedza kubambiri na penisela.</p> <p>Khotsi awe vha ri, 'Ñwalani fhasi maḍembe ane na funa u a dalela nga maanḍa. Vhuvhili havho. vha dzhia tshifhinga u ṅwala. Vha a peta vha tshintshana.</p> <p>'No luga? 1-2-3 ... vulani!'</p>	<p>Mmm! Ndi ḍivhudzisa uri ndi ḍembe ḷifhio ḷine nda nga ṅwala ngaḷo fhasi.</p>
Mbudziso thevheli	Phindulo ndavhelelwa
<p>Ṭhoho ya bugu ye khotsi a Mashudu vha vhuya nayo hayani ndi ifhio?</p>	<p>Bugu ya vha i tshi pfi, 'Maḍembe Maswa a Sumbe a ḷifhasi.'</p>
<p>Ndi ḍembe ḷifhio ḷe Mashudu o vha o no ḷi vhona?</p>	<p>O vha o no vhona Taj Mahal kha bugu nga ha India.</p>
Mbudziso ya ndi na mini/ndi nga'ni?	Phindulo ndavhelelwa
<p>Ndi ḍembe ḷifhio ḷine na nga ḷi ṅwala kha kupiḍa kwa bambiri? Ndi nga'ni?</p>	<p><i>Ndi nga ṅwala fhasi ... nga'ni ...</i></p>

U Vhala Ha Tshigwada Hu Na U Sumbiwa Ndila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yothe, muñwe na muñwe e na **Bambiri la U shumela la U vhala 10.**
- 2 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 1** ya **Lavhuvhili.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha-u-Vhala.**
- 6 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 2** ya **Lavhuvhili.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dadze tshitevhelela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshelesa, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Lavhuraru

Nyito Dza Oraĵa

Minete ya 15

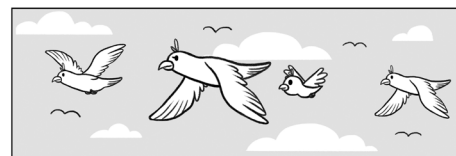
DIVHAMAIPFI YA THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa SIVA (PATS.)
- 2 Kha vha țane ipfi na tsumbedzelo kha Bodo ya Divhamaipfi ya Thero.
 - țhaluso
 - bvela khagala
 - vhuđi

Maipfi	Maitele
Huree! Tshikolo tsho vala;	<i>Vha tshi fhufhela nțha vho imisa zwanđa.</i>
Ri ya lwendoni;	<i>U edzisela u tshimbidza goloi vha tshi khou tshimbila.</i>
Ri ya lwendoni;	<i>U edzisela u tshimbidza goloi vha tshi khou tshimbila;</i>
U vhona mashango;	<i>Vho imisa zwanđa vha tshi sumba sumba na u sedza sedza.</i>
U guda zwa pfunzo;	<i>U edzisela u vhala bugu</i>
Zwithu zwa u takadza.	<i>U imisa zwanđa zwo ya matungo, ho bviswa mațo hu na u setshelela</i>

VHUTSILA HA U ANETSHELA ZWIȚORI (VHEGE YA U THOMA YA THERO IYI)

- 1 Kha vha fhandekanye vhagudi vha bve zwigwada zwițuku.
- 2 Kha vha fhe tshigwada tshiñwe na tshiñwe kopi ya zwifanyiso zwa vhutsila ha u anetshela zwițori.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi uri vha elekanye nga tshițori tshine tsha yelana na zwifanyiso.
- 4 Kha vha ñee vhagudi minete muthithi kana mivhili uri vha elekanye nga mihumbulo yavho.
- 5 Tshi tevhelaho, vhagudi vha re kha tshigwada vha fanela u sielesana, muñwe na muñwe wavho a tshi anetshela tshițori tshawe.
- 6 Kha vha humbudze vhagudi uri zwițori zwavho zwi tea u vha zwi na vhusiki, zwa dovha hafhu zwa yelana na zwifanyiso!
- 7 Kha vha humbudze vhagudi uri vha thetshesele zwițori zwa vhañwe nga vhuronwane.

U Tsalukanya Mibvumo Na Foniki:

Minete ya 15

Kha Vha Divhadze Mibvumo Miswa Na Maipfi Maswa

U DOVHOLOLA MAIPFI

- 1 Kha dzule vho dzudzanya magaraṭatai.
- 2 Kha vha fare garaṭa liṅwe na liṅwe, vha humbele vhagudi vho fhambanaho nga muthihi vha vhale.
- 3 Arali mugudi a sa kona u vhala ipfi, kha vha thuse mugudi a tou bula mibvumo ya ipfi

PHUROGIREME YA U THADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

Muṅwalo:

15 Minete

Kha vha ite ndovhololo ya (ma)ledere/maipfi/mafhungo.

- 1 Kha vha sumbedze vhagudi kuṅwalele khwa mafhungo mapfufhi kha bodo ya tshoko.
- 2 Kha vha sumbedze uri fhungo li thoma nga Danzi la fhela nga tshithoma.
- 3 Vhagudi vha ṅwalulula mafhungo kha bugu dzavho.

 Mphye i fana na tshinoni.

 Dzhiani tshienge tshi

 kha raga.

PHUROGIREME YA U THADUKANYA MUṅWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

Fhungo: _____

U Nwala:

Minete ya 30

U Anḡadza Na Makumedzwa

THOHO: Kha vha ḡiite ungari vho endela shango ḡa kule kule. Kha vha ḡwale garaḡa ya poswo vha ḡwalele muthu ane vha mu takalela . Kha vha shumise khumbulelwa!

MUSHUMO: Kha vha ḡwale mafhungo a 6–8.

FUREME/MUHANGA WA U NḡWALA

Ha...

Ndi khou ḡwala ndi...

Ndo vhona...

No vha ni tshi zwi ḡivha...

Ndo mbo ḡi...

Ndi pfa...

Ndi tama...

Waḡu

Love

...

NDUGISELO:

Vha sa athu thoma nyito ya u ḡwala, kha vha ite tsumbo ya garaḡa ya poswo.

Kha vha ite hezwi nga u gera bammbiri ḡa A4 nga vhukati.

Kha vha ole tshifanyiso kha luḡwe lurumbu, vha ḡwalule mulaedza we vha u dzudzanya kha luḡa luḡwe lurumbu.

Kha vha ole zwibogisi zwivhili kha bodo, sa tsumbo:

(Picture)	
Ha...	
Mulaedza	Dzina ḡa muḡwalelwa
Waḡu	ḡiresi
...	ḡiresi

U EDZISELA/U MODELA KUI TELE KWA U DZUDZANYA: (NNE NDI ITA ...)

- 1 Kha vha humbudze vhagudi uri nga Musumbuluwo ro shumisa mutevhemutoli u dzudzanya mvetomveto.
- 2 Tshi tevhelaho, kha vha humbudze vhagudi uri namusi ri do andadza na u nea makumedzwa a u fhedzisa a tshipiḽa tsha mañwalwa ashu.
Kha vha sumbedze vhagudi tsumbo ya garata yavho ya poswo. Kha vha ḽalutshedze uri garaḽa ya poswo ina tshifanyiso kha luñwe lurumbu. Kha luḽa luñwe lurumbu hu na mulaedza na ḽiresi ya muñwalelwa.

U EDZISELA/U MODELA KUI TELE KWA U DZUDZANYA: (NNE NDI ITA ...)

- 1 Kha vha nee mugudi muñwe na muñwe bammberi ḽa A4.
- 2 Kha vha nee vhagudi ndaela ya u ñwala mulaedza kha luḽa luñwe lurumbu. Kha vha vhudze vha sokou ḽiñwalela na ḽiresi iñwe na iñwe I si ya vhukuma.
- 3 Kha vha ḽalutshedze vhagudi uri vha nga shumisa tshinwe tshifhinga u ola tshifanyiso kha luḽa luñwe lurumbu lwa fhethu hune vha toda u ya hone.
- 4 Kha vha ḽalutshedze vhagudi uri vha ñwalulule zwavhuḽi mafhunfo afho hu si na vhukhaxhi.
- 5 Musi vhagudi vha tshi khou ñwala, kha vha monamone na kiḽasi vha thuse vhagudi vhane vha khou kundelwa.

VHAGUDI VHA NEA MAKUMEDZWA A MAÑWALWA AVHO

- 1 Kha minete miḽanu yo salaho ya ngundo, kha vha vhudze vhagudi vha vhee penisela fhasi.
- 2 Kha vha vhudze vhagudi vha rumbuluwe vha ambe, vha vhalelane mañwalwa avho na phathinara.
- 3 Musi vhagudi vho no fhedza nga izwo, kha vha vhidze mugudi muthihi kana vhagudi vhavhili vha ḽe vha vhalele kiḽasi mañwalwa avho.
- 4 Kha vha kuvhanganye mañwalwa kha bugu ya ndowedzo vha i vhee kha khona ya u vhala uri vhagudi vha kone u vhala mañwalwa avho.

Ha Rachel,

Nai khou hwalā nai Sun City.
 Nāo vhoṅa zwisiḽaiḽi zwinzhiṣa,
 hu na bitshi hafhano!
 Ni ngā tenāa uri nāo namela
 zwisiḽaiḽi zwoṭhe, na zwine zwa
 ofhiṣesa.

Nai tāmbeḽa muṭavhani khathihi
 na u bāmbela.
 Nai pfa nāo ḽala ḽakalo na u
 nyanyuwa.
 Nai tāmā ngavhe no vha ni hone.
 Ro vha ri tshi ḽo ḽiphineṣa
 roṭhe!

Wanu
 Isabella

Rachel Gosani
 22 Haven Street
 Johannesburg
 Gauteng
 2045

U Vhala Ha Tshigwada Hu Na U Sumbiwa Ndila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yothe, muñwe na muñwe e na **Bambiri la U shumela la U vhala 10.**
- 2 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 1** ya **Lavhuraru.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha-u-Vhala.**
- 6 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 2** ya **Lavhuraru.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dadze tshitevhelela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshelesa, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Lāvhuṇa

U Ṭalukanya Mibvumo Na Foniki:

Minete ya 15

U Fhandekanya Na U Ṭanganya

NNE NDI...

- 1 Kha vha thome nga ngudo ya Lāvhuvhili.
- 2 Kha vha bule ipfi: **kala**
- 3 Kha vha fhandekanye ipfi li bve mibvumo yo imaho nga yoṭhe: /k/-/a/-/l/-/a/
- 4 Kha vha bule mubvumo wa u thoma wa ipfi ilo: /k/
- 5 Kha vha bule mubvumo wa vhuvhili wa ipfi ilo: /a/
- 6 Ni a ḍivhavho maṅwe maipfi a thomaho nga mubvumo: /l/
- 7 Kha vha bule mubvumo wa u fhedza wa ipfi ilo: /a/
- 8 Kha vha ṅwale ipfi ilo kha bodo ya tshoko: **kala**
- 9 Kha vha sumbedzele nga u sumba na u ṭanganya mibvumo uri vha sike ipfi: /ka/-/la/ = **kala**
- 10 Kha vha dovholele kuitele uku kha ipfi li no bva kha ngudo ya Lāvhuraru: **pala**

RINE RI...

- 1 Kha vha thome nga ngudo ya Lāvhuvhili.
- 2 Kha vha bule ipfi: **kopa**
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa u thoma wa ipfi ilo ndi ufho? /k/
- 4 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa vhuvhili wa ipfi wa ilo ndi ufho? /o/
- 5 Kha vha bule mubvumo wa vhuraru wa ipfi ilo: /p/
- 6 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa u wa u fhedza wa ipfi ilo ndi ufho? /a/
- 7 Kha vha humbele vhagudi vha fhandekanye ilo ipfi li bve mibvumo yo imaho nga yoṭhe: /k/-/o/-/p/-/a/
- 8 Kha vha ṅwale ipfi ilo: **kopa**
- 9 Vha vha vhudze vhagudi uri vha ṭanganyise mibvumo i re kha ipfi ilo vha tshi zwi ita na vhone: /ko/-/pa/ = **kopa**
- 10 Kha vha dovholele kuitele uku kha ipfi li no bva kha ngudo ya Lāvhuraru: **kola**

PHUROGIREME YA U ṬHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U vhalo (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

U vhalo ha Vhuvhili

ZWIṬIRATHEDZHI ZWA U VHALA: U ṬODULUSANI MAṬWALWANI

Liṅwalwa	U vhalo ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
<p><u>Nyendo dza Mashudu</u></p> <p>Khotsi a Mashudu vho vhuya hayani na bugu i tshi bva laiburari i no pfi 'Maḁembe maswa a sumbe a liḁhasi.'</p> <p>'A ri na tshedele ya thikithi dza bufho, fhedzi bugu dzi nga ri isa huṅwe na huṅwe!' Zwi takalelwa u ambiwa nga khotsi awe.</p>	<p>Ndi nga mini khotsi a Mashudu vho vhuya hayani na bugu ya nga ha 'Maḁembe a sumbe? Hoo! Uri vha kone u guda nga fhethu huswa u mona na liḁhasi.</p>
<p>Nga murahu ha tshilalelo Mashudu na khotsi awe vho dzula vhoṭhe kha sofa. 'Kha ri vhone zwine ra vha nazwo hafha!' hu amba khotsi a Mashudu musi vha tshi khou vula bugu.</p> <p>'Kha ri dzhie tsheo ya uri ndi ḁembe liḁhio la sumbe line ra nga takalela u li dalela! Ndi Mashudu a tshi amba o takalesa.</p>	<p>Mashudu o ḁipfisa hani musi a tshi vhalo bugu? Hoo! Ndo limuwa nga u vhona ipfi 'nyanyulea' uri o pfa zwo mu nyanyula!</p>
<p>Ṭhoho i re kha siaṭari la u thoma i vhalea nga nḁila heyi, 'Luvhondo Luhulu lwa China. 'Khotsi a Mashudu vha vhalela nṱha ṱhalutshedzo: Luvhondo luhulu lwa China lwo fhaṭiwa minwaha ya 2000 yo fhiraho hu tshi tsireledzwa Machaina kha maswina. Luvhondo luhulu ndi tshone tshivhumbeo tsho lapfesaho tshe tsha vhuya tsha fhaṭiwa nga vhatu.</p> <p>Mashudu a sedzulusa tshifanyiso tsha luvhondo lwa u naka. 'Waaw! Ndi humbula heḁi ḁembe, vhatu vhanzhi vha takalela u hu dalela!' Ndi Mashudu a no ralo.</p>	<p>Ndi nga mini luvhondo lwa China lwo fhaṭiwa? Hoo! Ndo guda uri lwo fhaṭelwa u tsireledza Machina a kale kha maswina.</p>
<p>Khotsi a Mashudu vho vhalela nṱha ṱhoho ire kha siaṭari la vhuvhili, 'Tshiṱetshu tsha Khirisito Mutshidzi, Brazil,'. Vha kona u vhalo zwo ṅwaliwaho nga fhasi ha liḁfanyiso liḁhulu la tshiṱetshu. <i>Tshiṱetshu tsha Khirisito Mutshidzi, tsho dzula nṱha ha thavha ya Corcovado ngei Rio de Janeiro, Brazil. Tsho lapfa u fhira ḁorobo. Vhulapfu hatsho ndi mithara dza 30.</i></p> <p>Waaw! Ndi humbula uri heḁo ndi ḁembe line nda takalela u li dalela.</p>	

Ḳinwalwa	U vhala ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
<p>Khotsi a Mashudu vha vula siaḡari u dzumbulula ḡembe Ḳa Ḳifhasi Ḳa vhuraru.</p> <p>'Waaw!' Masudu o kanuka, 'Ndi humbula uri heḲo ndi ḡembe Ḳine nda takalelesa u Ḳi dalela!'</p> <p>'Hetsho ndi Machu Picchu,' hu amba khotsi awe, 'tshi Peru!' Khotsi awe vha kona u vhala ḡhalutshedzo: <i>Machu Picchundi ḡorobo ndapfu ya kale i re thavhani dza Andean ngei Peru, South America. ḡorobo yo fhaḡiwa heneḡha kha muḡwaha ya 600 yo fhiraho, nga vhathu vha Inca.</i></p>	<p>Ndivho ya u fhaḡa Machu Picchu ndi ifhio? Hoo! Ndo guda uri yo vha i ḡorobo. Zwine zwa amba uri yo vha yo fhaḡelwa uri vhathu vha dzule hone.</p>
<p>Mashudu o vhala ḡhoho ya ḡembe Ḳa vhuḡa, 'Chichen Itza, Mexico.'</p> <p>'Ḳo na Ḳone ndi Ḳa kale?' Ndi Mashudu a tshi vhudzisa.</p> <p>'Ndi nga'ni ni sa vhali uri ni kone u ḡivha, hu amba khotsi awe.</p> <p>Mashudu a vhala: Chichen Itza yo vha i ḡodobo ya kale ngei Mayan. Tshiḡwe tsha tshifhaḡo tshe tsha vha tshi na bvumo phiramidi ye ya vha i tshi pfi El Caracol. Nga tshifhinga tsha kale ho vha hu tshi shumiswa u vhona lotombo vhusiku. Waaw! Ndi humbula uri heḲo ndi ḡembe Ḳine nda takalela u Ḳi dalela.</p>	<p>Tshipiḡa tshe tsha vha vha tshi na bvumo ngei Chichen Itza ndi tshifhio? Ndo guda uri ndi phiramidi dzi no pfi El Caracol.</p>
<p>'Vhonani, hetsho ndi Luvhanḡe Lwa u ḡi mvumvusa ngei Roma, Italy!' hu amba khotsi a Mashudu. 'Yo fhaḡwa miḡwaha yo no fhira 2000 yo fhelaho. Yo vha i tshi dzula vhathu vha no fhira 50 000 kha miḡangano ya vhathu.'</p> <p>'Ḳi khou amba uri vha lwi nga mapfumo vho vha vha tshi lwela heneḡha!' Mashudu a kanuka. 'Ḳhamusi ndi ḡembe Ḳine nda funesesa u Ḳi dalela!'</p>	<p>Ndi mini tshe Mashudu a humbula uri tshi a takadza nga luvhanḡe lwa u ḡi mvumvusa?</p> <p>Ndi humbula uri zwe a wana zwi tshi takadza ndi uri vhalwi nga pfumi vho vha vha tshi lwela heneḡho.</p>
<p>'Ndi a tshi ḡivha hetsho!' Ndi Mashudu musi khotsi awe vha tshi khou vula siaḡari. 'Hetsho ndi Taj Mahal tsha India.' Mashudu u humbula musi a tshi vhala nga hatsho a tshi khou vhala kha bugu i no amba nga India. O amba a ri, 'Ndi humbula uri Khosi khulu yo fhaḡa sa vhiḡa Ḳa mufumakadzi wawe.</p> <p>'Misi yoḡhe ndo vha ndi tshi ḡoḡa u ya Taj Mahal! HeḲo ndi ḡembe Ḳine nda takalelesa u Ḳi dalela' Ndi Mashudu a tshi amba.</p>	<p>Ri zwi ḡivha hani uri Mashudu u a funa tshimbila? Hoo! Ndi nga uri o vha a tshi amba uri ḡoḡa u dalela maḡembe oḡhe e a a vhona.</p>

Liñwalwa	U vhalo ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
<p>Tsha u fhedzisela, vho swika kha qembe la vhusumbe. Khotsi a Mashudu vha vhalela ntha thoho, 'Petra, Jordan,' na thalutshedzo: Petra ndi dorobo i no funea yo nakisiwaho nga matombo matswuku nga lushaka lwa vha Arab vha kale. Dorobo yo fhatwa sogani. Naho zwo ralo ho vha hu na maitele o no konda a u kuvhanganya mvula na maqi a mudalo u ri vhatu vha no dzula afho vha vha wane maqi tshifhinga tshothe.</p> <p>'Waa! Thamus! Ndi qembe line nda takelelesa u li dalela.' Hu amba Mashudu.</p>	<p>Ndi ngafhi ndi he Mashudu a vha a tshi funesa u ya hone nga maanda? A ri divhi ngauri o vha a tshi toda uya hothe kha zwimangadzo zwire kha bugu!</p>
<p>Khotsi a Mashudu vha vala bugu vha mu nekedza kubambiri na penisela.</p> <p>Khotsi awe vha ri, 'Nwalani fhasi madembe ane na funa u a dalela nga maanda. Vhuvhili havho. vha dzhia tshifhinga u nwala. Vha a peta vha tshintshana.</p> <p>'No luga? 1-2-3 ... vulani!'</p>	
Mbuziso thevheli	Phindulo ndavhelelwa
<p>Ndi nga mini luvhondo luhulu lwa China lwo fhatwa?</p>	<p>Lwo fhatelwa u tsireledza Machina kha maswina.</p>
<p>Ndi nga mini Taj Mahal ho fhatwa?</p>	<p>Ho fhatelwa u vha vhiya la mufumakadzi wa khosi khulu.</p>
Mbuziso ya ndi na mini/ndi nga'ni?	Phindulo ndavhelelwa
<p>Ndi nga mini khotsi a Mashudu vho vhuya na bugu ya Madembe Maswa a Sumbe a lifhasi hayani?</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Uri vha do guda nga fhethu huswa. • Uri vha do guda zwinzhi nga fhethu hu no takadza u mona na lifhasi. • Uri vha do kona u guda nga fhethu ha kule, naho vha si na tshedele ya u ya madoloni. • Uri vha dalele fhethu huswa nga zwifanyiso.

U Vhala Ha Tshigwada Hu Na U Sumbiwa Ndila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kīlasi yoṭhe, muṇwe na muṇwe e na **Bambiri la U shumela la U vhala 10.**
- 2 Kha vha ṭalutshedze kīlasi yoṭhe **Nyito ya 1** ya **Lāvhuṇa.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha-u-Vhala.**
- 6 Kha vha ṭalutshedze kīlasi yoṭhe **Nyito ya 2** ya **Lāvhuṇa.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha ḍadze tshitevhelela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshesela, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha ṭalukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Lavhutanu

Nyito Dza Oraġa

Minete ya 15

ḐIVHAMAIPFI YA THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa SIVA (PATS)
- 2 Kha vha țane ipfi na tsumbedzelo kha Bodo ya Ḑivhamaipfi ya Thero.
 - emphaya
 - swina
 - gladietha

Maipfi	Maitele
Huree! Tshikolo tsho vala;	<i>Vha tshi fhufhela nțha vho imisa zwanđa.</i>
Ri ya lwendon;	<i>U edzisela u tshimbidza goloi vha tshi khou tshimbila.</i>
Ri ya lwendon;	<i>U edzisela u tshimbidza goloi vha tshi khou tshimbila;</i>
U vhona mashango;	<i>Vho imisa zwanđa vha tshi sumba sumba na u sedza sedza.</i>
U guda zwa pfunzo;	<i>U edzisela u vhalala bugu</i>
Zwithu zwa u takadza.	<i>U imisa zwanđa zwo ya matungo, ho bviswa mațo hu na u setshelela</i>

THERISANO YA MAŊWALWA A U VHALA (KHATHIHI) NA VHAGUDI

- 1 Kha vha űwale fureme ya therisano kha bodo ya tshoko:
Kha tshițori itshi ndi...
Mashudu u đo nanga..... ngauri.....
Tshițori itshi tsho űwalelwa u ri ndi gude...
- 2 Kha vha vhelele vhagudi fureme ya therisano.
- 3 Kha vha vhee vhagudi kha **zwigwada zwițuku**.
- 4 Kha vha vhudze vhagudi uri vhoțhe vha tea u seilelisana musi vha tshi fhindula mbudziso inwe na inwe ya therisano iyi.
- 5 Kha vha ri kiłasi i thetshelese.
- 6 Kha vha humbele vhagudi vho fhambanaho kana tshigwada tshigede uri vha űekane phindulo na vhaűwe.
- 7 Arali phindulo yo khakhea, kha vha vha khakhulule.
- 8 Kha vha livhuwe vhagudi nge vha shela mulenzhe kha ngudo.

U Ṭalukanya Mibvumo Na Foniki:

Minete ya 15

U Fhandekanya Na U Ṭanganya

Kha vha ṅwale thebuḷu kha bodo a tshoko I ne ya katela mibvumo yo gudwaho ino themo.

a	b	e
m	o	f
l	u	i
g	h	d
k	p	p
n	ṅ	

U MODEḶA/NYEDZISELO

- 1 Kha ṭole mibvumo yoṭhe vha i vange kha bodo ya tshoko.
- 2 Kha vha ṅee vhagudi minete 3 uri vha ite maipfi manzhi ane vha nga a kona vha tshi khou shumisa u ṭhanganyiso ya mibvumo afho ṅṭha.

VHAGUDI VHA A SHUMA

- 1 Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu dzavho dza ṅdowedzo.
- 2 Kha vha ṅee vhagudi ndaela ya uri vha thome u ṅwala.
- 3 Kha vha ṅee vhagudi minete ya 3 ya uri vha wane na u fhaṭa maipfi a tshivhalo u ya nga hune vha nga kona ngaho.
- 4 Kha vha tende vhagudi vha lulamise mishumo yavho.
- 5 Kha vha humbele vhagudi u kovhekana na vhaṅwe maipfi e vha a fhaṭa, vha a ṅwale kha bodo ya tshoko.

PHUROGIREME YA U ṬHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U Vhala (Khathihi) Na Vhagudi:

15 minete

ThevhelaUVhala

ZWIṬIRATHEDZHI ZWA U PFESESA: MANWELEDZO/TSHIFANYISO TSHA MUHUMBULO

KHA VHA SUMBEDZELE MAṆWALWA

- 1 Kha vha dzudze vhagudi desikeni dzavho, vhe na bugu dzavho dza ndowedzo kana bammбири li songo ṅwalwaho tshithu na penisela na khirayoni.
- 2 Kha vha ṭalutshedze uri namusi vhagudi vha ḍo tea u **ṅwala na u ola** nga fhethu hune vha tama uhu dalela kha *seven wonders* tshitorini itshi.
- 3 Kha vha **modele** kana **u ita nyedziselo** uri musi vha tshi hambulela nga zwi tevhelaho zwine zwi nga itea, sa: Ndi tama u ya Petra ndi fhethu ha kale nahone ndi sogani. Hu vhone hu tshi takadza na u mvumvusa!
- 4 Kha vha ole tshifanyiso tsha Petra kha bodo ya tshoko.
- 5 Kha vha **modele** kana **u ita nyedziselo** u engedza fhungo kha zwe vha tshifanyiso tshe vha ola, sa: Arali ndi Mashudu ndo vha ndi tshi ḍo nanga Petra.
- 6 Tshi tevhelaho, Kha vha vhudze vhagudi uri tea u nanga uri vha fhethu hune vha tama uhu dalela kha *seven wonders* tshitorini itshi.
- 7 Kha vha ri vhagudi vha bonye maṭo vha ḍigede. Kha vha vha vhalele maṅwalwa hafhu.
- 8 Kha vha ri vhagudi vha bonyolole maṭo, vha vha olele tshithu tshithihi tshe vhagudi vha hambulela tshi tshi bva kha maṅwalwa.
- 9 Tsha u khunyeledza, kha vha ri vhagudi vha **rembuluwe vha ambe**, vha kone u nekedzana nyolo dzavho na phathinara dzavho.

U Vhala Ha Tshigwada Hu Na U Sumbiwa Nḍila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yoṭhe, muṅwe na muṅwe e na **Bammбири la U shumela la U vhala 10.**
- 2 Kha vha ṭalutshedze kilasi yoṭhe **Nyito ya 1** ya **Ḳavhuṭanu.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha-u-Vhala.**
- 6 Kha vha ṭalutshedze kilasi yoṭhe **Nyito ya 2** ya **Ḳavhuṭanu.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha ḍadze tshitevhelela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshesela, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha ṭalukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

U sedzulusa ngudo ya luambo mafheloni a vhege

Minete ya 15

- 1 Kha vha dzudze vhagudi kha methe musi ḍuvha li tshi vho khunyelela.
- 2 Kha vha vhe na dzulo la u sedzulusa luambo vhege inwe na inwe. Vha nga nanga u vanganya u gudiwa ha Luambo lwa Hayani na Luambo lwa Nyengedzedzo lwa U thoma kha u sedzulusa uhu.
- 3 Vha elewe u tendela vhagudi vha tshi 'Rembuluwa vha Amba' na u rera nga phindulo dzavho nga vhavhili/vhe na phathinara dzavho. Zwo no ralo, kha vha nange vhagudi vha si gathi uri vha vhudze-vho kilasi yothe phindulo dzavho.
- 4 Kha vha shumise mbudziso thuthuwedzi dzine dza do sumba ndila therisano iyi i no kwama zwa luambo:
 - a Thero ya luambo ya vhege yashu yo vha ifhio?
 - b Ndi zwitori zwifhio zwe ra vhala rothe?
 - c Maipfi a vhege e a ni takadzesa ndi afhio?
 - d No guda mini kha zwitori zwe ra vhala?
 - e Ro nwala nga mini ino vhege?
 - f Muñwalo wanu wo khwinifhala nga ndilade ino vhege?
 - g Kuvhalele kwanu kwo khwinifhala nga ndilade ino vhege?
 - h Ndi zwifhio zwine na dihudza ngazwo kha ino vhege?
- 5 Tsha u khunyeledza, kha vha vhudze vhagudi vha elekanye nga zwithu zwivhili zwine vha do zuwela vha hayani malugana na zwe vha guda tshikoloni kana zwe vha dikhwisa khazwo tshikoloni ino vhege.

Kha vha vhe na nzhele: Maitete haya a u diingamela na u ditola a na ndeme khulwane sa tshipida tsha u guda. Vha songo fanywa vho pfuka nyito iyi ya vhege nga vhege.

